

18—21 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 november

	Sid.
Svar på interpellation av herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. tillskapande av en rådgivande grupp för förhandlingarna beträffande Nordek	7
Interpellationer av:	
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. granskningen av materiel för skolradioundervisning	8
fru Marklund (vpk) ang. folk tandvårdstaxorna	9
herr Oskarson (m) ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan	10
Utsträckt motionstid	11
Meddelande om enkel fråga av herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. ökning av sysselsättningsmöjligheterna i domänverkets skogar i Norrlands inland	11

Onsdagen den 19 november

Förbättrad skovård inom försvaret	13
Fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret	15
Föräldrautbildning	16
Skolor för psykiskt störda barn	20
Utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning	21
Besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänstetillsättning	23
Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor	24
Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering	28

	Sid.
Meddelande ang. plenum fredagen den 28 november	31
Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten	31
Ändring i föräldrabalken m.m.	48
Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.	50
En speciell form av förtidspension	59
Vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar . . .	61
Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar	63
Regler för trafik med fritidsbåtar	78
Upphandlingen av hundar för djurförsök	82
Införande av ljudenlig stavning	83
Interpellationer av:	
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. lokaltrafiken på sträckan Al- vesta—Älmhult, m. m.	89
herr Gustavsson i Ängelholm (s) ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.	89
herr Westberg i Hofors (s) ang. ökade möjligheter till förvärvs- arbete för kvinnor i orter med tung industri	90
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Clarkson (m) ang. TV 2-utrustning för Hälsingborg och nord- västra Skåne	91
herr Werner (m) ang. åtgärder för upprätthållande av disciplinen i skolorna	91
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. en förbättrad postservice på landsbygden	91
fru Thunvall (s) ang. åtgärder för att motverka olyckor i långtradar- trafik	91
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. förmånerna inom den allmänna försäkringen för låginkomsttagare m. fl.	91

Torsdagen den 20 november

Svar på frågor av:

herr Werner (m) ang. åtgärder i FN för att få till stånd förhandlingar mellan Nigeria och Biafra	92
fröken Ljungberg (m) ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i Nordvietnam	94
fru Marklund (vpk) ang. skatteutjämningsbidraget till kommuner i de fyra nordligaste länen	96
fru Gradin (s) ang. ändring av normalbeloppen för existens- minimum	98

	Sid.
herr Fridolfsson i Stockholm (m) ang. statens ansvar för åtaganden i samband med utbyggnad av trafikleder inom storstadsområden	100
fru Marklund (vpk) ang. förbättring av villkoren för viss arbetskraft vid skyddade verkstäder	102
fru Ryding (vpk) ang. ersättningen till mentalsjuka för utfört arbete	103
fröken Ljungberg (m) ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i utlandet	103
herr Gustafsson i Uddevalla (s) ang. beslutade stödåtgärder på fiskets område	105
Svar på interpellation av herr Thylén (m) ang. enhetlig taxa för rikssamtal	108
Svar på frågor av:	
herr Sjöholm (fp) ang. huvudansvaret vid utredning av flyghaverier	109
herr Sjöholm (fp) ang. straffansvaret vid onykterhet i samband med förande av luftfartyg	110
herr Hermansson (vpk) ang. anordnande av radiokommunikation för tågpersonal	112
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. ombyggnad av viss sträcka av Europaväg 4 och herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. extra trafik-säkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens	114
herr Wennerfors (m) ang. åtgärder för att främja simkunnigheten	118
herr Persson i Heden (cp) ang. handikappades utbildning	120
fru Berglund (s) ang. översyn av bestämmelserna om skolhälsovård	121
Svar på interpellationer av:	
herr Andersson i Örebro (fp) ang. upphävande eller begränsning av enskild persons lagliga möjlighet att anordna spel med spelautomat	123
fru Sundberg (m) ang. fluoridering av dricksvatten	126
herr Jonsson i Mora (fp) ang. åtgärder för att förhindra att kommunalt bostadstillägg till folkpension reduceras på grund av höjd fastighetstaxering	133
herr Trana (s) ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag	134
fru Jonäng (cp) ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem	138
Interpellation av herr Bergqvist (s) ang. koncentration av tung immisionssskapande industri, m. m.	142
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Dahl (s) ang. studiehjälp åt studerande vid de tekniska afton-skolorna	144

	Sid.
herr Sjöholm' (fp) ang. rättspraxis i fråga om den s. k. nödvärnsrätten	144
herr Jonasson (cp) ang. ledighet från militärtjänst för deltagande i röjningsarbete i stormskadad skog.	144
herr Björck i Nässjö (m) ang. placering av flera ungdomar samtidigt i samma fosterhem.	144

Fredagen den 21 november

Interpellation av herr Sjönell (cp) ang. bristen på psyko­terapeuter	145
Meddelande om enkel fråga av herr Ahlmark (fp) ang. principerna för val av icke-permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd	146

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 november

Val av en ställföreträdare för riksdagens ombudsmän	12
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 143, om förbättrad skovård inom försvaret	13
— nr 144, om bättre utrustning till värnpliktiga för motion och fysisk träning	15
— nr 145, ang. fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret	15
— nr 146, om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter.	16
— nr 147, ang. inträdeskraven vid universiteten	16
— nr 148, om utredning angående praktiktjänstgöring för samhällsvetare	16
— nr 149, om en ökad forskning i marknadsföring och marknads­kommunikation.	16
— nr 150, om föräldrautbildning	16
— nr 151, om skolor för psykiskt störda barn	20
— nr 152, om utredning angående ett nordiskt institut för framtids­forskning	21
— nr 153, om besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänste­ tillsättning	23
— nr 154, om utbildningen av sjuksköterskor	23
— nr 155, om utbildningen av tjänstemän inom kommunernas miljö- och hälsovårdsorgan	23
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 58, ang. ändring i kommunal­skattelagen, m. m.	23
— nr 60, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	24

	Sid.
— nr 61, ang. ändring i förordningen om automobils katt	24
— nr 62, ang. lag om viss skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m.m.	24
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 43, över riksdagens revisorers framställning medan ledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor	24
— nr 44, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet	28
— nr 45, om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering	28
— nr 47, ang. nybyggnad för riksbankens huvudkontor	31
— nr 48, ang. ombildande av vissa ordinarie tjänster i riksbanken	31
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. rättsvården och om ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten	31
— nr 49, ang. lag om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar	48
— nr 50, ang. ändring i giftermålsbalken m. m.	48
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 73, om en översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.	50
— nr 75, om en speciell form av förtidspension	59
— nr 76, om införande av beskattning av sjukpenning och ersättning från arbetslöshetskassa m.m.	61
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 53, om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar	61
— nr 55, om klagan över beslut i dispensmål enligt affärstidslagen	63
— nr 56, om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar	63
— nr 57, om regler för trafik med fritidsbåtar	78
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. upphandlingen av hundar för djurförsök	82
— nr 36, ang. laxfisket i Mörrumsån	82
— nr 37, om fria resor för yrkesfiskare	82
— nr 38, ang. utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter	82
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 51, om införande av ljudenlig stavning	83

Tisdagen den 18 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 in-
nevarande november.

§ 2

**Svar på interpellation ang. tillskapande
av en rådgivande grupp för förhand-
lingarna beträffande Nordek**

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern
PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafson i Göte-
borg har frågat mig om jag är villig med-
verka till tillkomsten av en rådgivande
grupp till förhandlingarna beträffande
Nordek med representanter för rege-
ringspartiet och oppositionen enligt de
riktlinjer som anges i interpellationen.

Överläggningar om Nordek kommer
inom kort att inledas mellan regerings-
delegationer under statsministrarnas
ledning. Dessa överläggningar kommer
att beröra alla frågor som ännu utestår
olösta.

Det är uppenbart av stort intresse att
förutsättningar skapas för att en för-
handlingslösning i Nordekfrågan skall
kunna få en så bred parlamentarisk för-
ankring som möjligt i den svenska riks-
dagen. Jag har också för avsikt att ge-
nom täta kontakter bereda företrädare
för oppositionspartierna tillfälle att föl-
ja förhandlingarnas gång och att kon-
tinuerligt delge regeringen sina syn-
punkter på förhandlingsarbetets upp-
läggning. För detta utbyte av informa-
tioner och synpunkter kan olika befint-
liga kontaktvägar anlitas: de regelbun-
det återkommande partiledaröverlägg-

ningarna, sammanträden i utrikesnäm-
den, sammanträden med den svenska
representationen i Nordiska rådets eko-
nomiska utskott etc.

Kontaktnätet är så väl utbyggt inom
ramen för vårt parlamentariska system
att jag för närvarande inte kan se nå-
got behov av en särskild kommitté eller
rådgivande grupp för behandling av
Nordekfrågan. En formalisering av me-
ningsutbytet och en koncentration av
kontakterna till ett enda organ skulle
enligt min mening snarare hämma än
underlätta förhandlingsarbetet.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar hans excel-
lens statsministern för svaret på herr
Gustafsons i Göteborg interpellation.
Herr Gustafson befinner sig för närva-
rande i FN och har bett mig att här ta
emot svaret.

Bakom interpellationen ligger en ärlig
strävan från folkpartiet att genom
något konstruktivt förslag medverka till
att stärka förhandlingsberedskapen in-
för det avgörande skedet i de för vårt
land så viktiga Nordeförhandlingarna.
En rådgivande grupp av det slag som
skisseras i interpellationen skulle kunna
fungera ungefär som den stora förhand-
lingsdelegation som brukar finnas vid
de flesta förhandlingar och som spelar
en betydande roll för rådgivning men
också för kommunikationen mellan för-
handlare och uppdragsgivare. Det är
mitt intryck att det har ett obestridligt
värde att i ett bestämt organ kunna in-
hämta råd men även att i ett visst organ

Interpellation ang. granskningen av materiel för skolradioundervisning

kunna erhålla en återförsäkring för sitt handlande i besvärliga situationer.

Önskningarna att få vara med och hjälpa till även med ett enhetligt uppträdande är särskilt utpräglade i en fråga som just Nordek, och möjligheten till ett enhetligt bedömande och uppträdande bör vara inom bättre räckhåll om man har ett bestämt rådgivande förhandlingsorgan. Då skulle också möjlighet finnas att utnyttja t. ex. den eminenta expertis på olika förhandlingsstisar i Nordekförhandlingarna, som herrar Erlander och Ohlin onekligen besitter. Att statsministern som är så ny i sitt ämbete får gå in som huvudagerande i ett avgörande förhandlingsskede kräver enligt vår mening en särskild vilja från alla håll att hjälpa till.

Nu anser statsministern att de olika kontaktvägar som redan existerar är tillräckliga. I det läget tror jag inte att vi skall göra detta till någon stridsfråga. Vi utgår i stället tills vidare ifrån att det för oppositionspartierna kommer att bli möjligt att genom både insyn och påverkan aktivt delta i förhandlingsarbetet och att det även blir möjligt att utnyttja de många traditionella organen på ett sätt som inte är ohanterligt och ineffektivt. Den formella ordningen får inte bli någon förstahandsfråga — det viktiga är att man bäddar för ett enhetligt uppträdande och når ett positivt förhandlingsresultat. Därvidlag önskar jag statsministern lycka till.

Hans excellens herr statsministern
PALME:

Herr talman! Jag vill ta fasta dels på vad fru Nettelbrandt sade om folkpartiets ärliga vilja att medverka till en god lösning av denna fråga, dels på hennes önskan att detta på intet sätt skall vara en stridsfråga. Jag har exakt samma mening som fru Nettelbrandt på denna punkt.

Det fanns ju så att säga en specialmotivering för detta förslag, nämligen att man skulle kunna tillföra en sådan här

rådgivande grupp den eminenta sakkunskap som herrar Erlander och Ohlin representerar. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag tala om, att det hade förekommit vissa kontakter i frågan redan på statsminister Erlanders tid. Jag har resonerat med honom, och han har inte önskat bli med i en sådan här förhandlingsdelegation. Därmed har ju 50 procent av specialmotiveringen bortfallit. Jag är övertygad om att vi i annan form skall kunna ta till vara den stora sakkunskap som herrar Erlander och Ohlin besitter, var och en på sitt sätt.

Till sist vill jag säga att jag kommer att göra mitt bästa för att i de förhandlingsskeden, som vi kan se framför oss, hålla företrädare för riksdagens partier så väl underrättade som möjligt och tillgodogöra mig de synpunkter som de i olika lägen kan ha på ett önskvärt förhandlingsresultat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 143—155, bevillningsutskottets betänkanden nr 58 och 60—62, bankoutskottets utlåtanden nr 43—45, 47 och 48, första lagutskottets utlåtanden nr 47, 49 och 50, andra lagutskottets utlåtanden nr 73, 75 och 76, tredje lagutskottets utlåtanden nr 53 och 55—57, jordbruksutskottets utlåtanden nr 35—38 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51.

§ 4**Interpellation ang. granskningen av materiel för skolradioundervisning**

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp), som yttrade:

Herr talman! Sveriges Radio framställer i betydande utsträckning studiehjälpmiddel för skolradioundervisning-

en. Denna materiel når längre och har i regel större genomslagskraft än några andra hjälpmedel som användes i våra skolor. Inte sällan har dessa hjälpmedel innehållit kontroversiellt material. Någon klarhet i fråga om hur granskningen sker av ifrågavarande hjälpmedel har ej stått att vinna.

Med anledning härav får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Vilken form av läromedelsgranskning förekommer beträffande undervisningsmateriel, som framställs av Sveriges Radio och användes i skolradioundervisningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. folktandvårdstaxorna

Ordet lämnades på begäran till

Fru MARKLUND (vpk), som yttrade:

Herr talman! Landstingsförbundet har hos socialdepartementet framställt förslag om en kraftig höjning av folktandvårdstaxan. I skrivelsen föreslås att taxan preliminärt höjs med 80 procent fr. o. m. den 1 januari 1970 och att frågan om ytterligare höjning till självbärighet tas upp senare.

I Landstingsförbundets skrivelse åberopas den bakom folktandvårdsorganisationen liggande propositionen 1938: 127 i vilken bl. a. sägs att tandvården åt vuxna »——— bör avvägas på ett sådant sätt, att den i huvudsak täcker de beräknliga kostnaderna för behandlingen».

En grupp av sex norrbottniska tandläkare verksamma inom folktandvården har i en skrivelse till socialdepartementet, vilken refereras i Sveriges Tandläkare-Förbunds Tidning nr 22 1969 (s. 1183—1184), kraftigt opponerat sig mot den begärda taxehöjningen. De finner

Interpellation ang. folktandvårdstaxorna

det lika orimligt att kräva att tandvården skall vara självbärande som att kräva att annan sjukvård skall vara det och frågar om ingenting hänt sedan år 1938. Gentemot argumenteringen i Landstingsförbundets skrivelse om de låga taxorna som orsak till den hårda belastningen på folktandvården skriver de sex tandläkarna: »Att som grund för höjning av taxan anföra de långa köerna av vård sökande vid folktandvården är cyniskt i överkant.» De ställer vidare frågan vad konsekvensen skulle bli av en 80-procentig taxehöjning och svarar: »Vi vet att det redan i dag finns stora grupper, som inte klarar kostnaderna för tandvårdens inom folktandvården.»

Frågan kan enligt mitt förmenande inte vara huruvida de nuvarande taxorna svarar mot kostnaderna för folktandvården. Det beror alldeles på vilken målsättning som skall gälla för folktandvården. Och denna fråga är som bekant under utredning. En motion om kostnadsfri ungdomstandvård, som jag varit med om att väcka, har avvisats av riksdagen just med hänvisning till pågående utredning om folktandvården. Det är därför överraskande att Landstingsförbundet förbigår det förhållandet att en sådan utredning pågår och nu hemställer om att få höja folktandvårdstaxorna redan fr. o. m. den 1 januari 1970 samt dessutom anser att frågan om ytterligare taxehöjning bör tas upp vid ett senare tillfälle.

Ett ställningstagande till eventuell höjning av taxorna bör göras först efter det att folktandvårdsutredningens förslag framlagts och behandlats. Detta skulle överensstämma med att riksdagen vid flera tillfällen avvisat förslag om kostnadsfri ungdomstandvård just med hänvisning till pågående utredning om folktandvårdens målsättning m. m.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

1. Delar statsrådet uppfattningen att

Interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

en höjning av folktandvårdstaxorna icke bör ske innan utredningen om folktandvårdens ställning och målsättning framlagts och ställning till dess förslag kunnat tagas?

2. Därest framställningen om höjning av folktandvårdstaxorna likväl skulle bifallas, anser statsrådet att i sådant fall bestämmelser om undantag från taxehöjningen för ungdom och låginkomsttagare bör utfärdas?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. statens järnvägars persontrafik på västkustbanan

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (m), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter i dagspressen planerar SJ en fortsatt nedskärning av den lokala persontrafiken fr. o. m. våren 1970 på bl. a. västkustbanan. Motiveringen är som tidigare vikande resandeunderlag.

Samtidigt bedriver SJ en omfattande persontrafik med bussar på Europaväg 6, som löper parallellt med järnvägen, till ett biljettpris som är mellan en tredjedel och en fjärdedel av priset för motsvarande sträcka på järnvägen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr statsrådet de angivna förhållandena vara förenliga med en lämplig trafikpolitik från SJ:s sida?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 333, i anledning av motioner om den psykiska hälso- och sjukvården; och

nr 334, i anledning av motioner om avskrivning av statsbidragen till anordnande av pensionärshem; samt

från andra lagutskottet:

nr 327, i anledning av motioner angående beräkningen av basbeloppet inom den allmänna försäkringen; och

nr 328, i anledning av motioner angående storleken av sjukpenning vid sjukhusvård, m. m.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 150, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70,

nr 157, med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon,

nr 159, med förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling,

nr 160, med förslag till lag om ändring i lagen (1938:121) om hittegods, m. m.,

nr 162, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

nr 163, angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966, samt

nr 165, med förslag till förordning om ändring i traktorskatteförordningen (1969:297).

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag rörande beredskapslagring av olja, motionerna:

nr 1262, av herr *Enarsson*, och
nr 1263, av herr *Åberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648), m. m., motionerna:

nr 1264, av herr *Andersson* i Örebro m. fl.,

nr 1265, av herr *Bohman*,

nr 1266, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka, och

nr 1267, av herr *Thylén*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m., motionen nr 1268, av herr *Polstam* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB, motionerna:

nr 1269, av herr *Bohman* m. fl., och
nr 1270, av herr *Hermansson* m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Borås (m), som yttrade:

Utsträckt motionstid

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter onsdagen den 3 nästkommande december.

Denna hemställan bifölls.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Nilsson* i Tvärålund (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående ökning av sysselsättningsmöjligheterna i domänverkets skogar i Norrlands inland.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.14.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 november

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 11 innevarande november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1969 den 19 november sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av en ställföreträdare för riksdagens ombudsmän för att jämlikt 68 § riksdagsordningen utse en ställföreträdare för riksdagens ombudsmän; och befanns efter valförrättningens slut hava blivit utsedd för tiden intill dess nytt val under fjärde året härefter försiggått

kanslichefen herr Carl Bertil Otto Wennergren med 44 röster.

*Axel Strand Bertil von Friesen
Ivar Virgin Robert Dockered*

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att kanslideputerade skulle underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet.

§ 3

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 150, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, hänvisades propositionen, såvitt avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande

Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskott propositionerna:

nr 157, med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon,

nr 159, med förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling, och

nr 160, med förslag till lag om ändring i lagen (1938:121) om hittegods, m. m.; samt

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 162, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370),

nr 163, angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskatning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966, och

nr 165, med förslag till förordning om ändring i traktorskatteförordningen (1969:297).

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 1262 och 1263;

till lagutskott motionerna nr 1264—1267;

till konstitutionsutskottet motionen nr 1268; samt

till statsutskottet motionerna nr 1269 och 1270.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående granskningen av materiel för skolradioundervisning,

fru *Marklund* (vpk), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående folktandvårdstaxorna, och

herr *Oskarson* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående statens järnvägars persontrafik på västkustbanan.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Förbättrad skovård inom försvaret

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av motioner om förbättrad skovård inom försvaret.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 168 och II: 180 som behandlats av statsutskottet har jag i denna kammar och min medmotionär herr *Ottosson* i medkammaren hemställt om att försvarets intendenturförvaltning får i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en förbättrad skovård inom försvarsväsendet.

Värnpliktiga som rycker in till sin första tjänstgöring och likaså de som rycker in till repetitionsövning erhåller tre par skor som tidigare, vilka inte minst på grund av den långa slitagetiden har använts av andra personer.

Förbättrad skovård inom försvaret

Från trivselsynpunkt är det naturligtvis inte så angenämt att behöva använda skor som tidigare burits av andra, men detta har inte varit det avgörande för oss när vi skrev vår motion. Det avgörande har i stället varit att vi velat försöka medverka till en bättre skovård inom försvaret över huvud taget. Vad vi i första hand velat framhålla och understryka är de fysiska besvär som ofta uppkommer vid användningen av begagnade militärskor. Alla som har varit inkallade vet att det beträffande kronans äldre skomodeller inte förekommer någon individuell utprovning. Man måste ha mycket blygsamma krav för att kunna hävda att så är fallet.

Vår uppfattning om militärskornas passform delas också av chefen för armén och av arméöverläkaren, vilken i sitt remissyttrande till utskottet anför att orsaken till att skorna inte är lämpliga är att lästerna är gamla.

Man har på I 3 i Örebro gjort vissa undersökningar om förekomsten av fysiska besvär vid utnyttjandet av kronans skor. Dessa undersökningar har genomförts av dr *Dahlén*, också verksam som ortoped på regionsjukhuset i Örebro, och av deras resultat framgår klart att de värnpliktiga i mycket stor omfattning får problem genom att skorna är mindre väl anpassade för deras fötter. Dr *Dahlén* framhåller att soldaten i dag utsätts för hårda påfrestningar när han rycker in. Han har att bära mycket tung utrustning, och för att han skall kunna undvika skador på fötter, ben och rygg förutsätts att han får skodon som har god passform och som ger god stadga för foten. Det är så mycket mer angeläget att de värnpliktiga som i dag rycker in får väl avpassade skor med hänsyn till att de inte har den träning i att gå som tidigare årskullar haft. Dagens soldater har i mycket hög grad varit bilburna redan från mycket unga år, vilket också påpekats från militärläkarhåll i olika sammanhang.

Såsom jag tidigare nämnde föreligger

Förbättrad skovård inom försvaret

det emellertid inte några åsiktsskillnader mellan motionärerna, remissmyndigheterna och utskottet i vad gäller vikten av en god fotbeklädnad för soldaterna. Detta understryks också särskilt av utskottet. Därefter framhåller emellertid utskottet att man nu börjat arbeta på att åstadkomma en bättre individuell tillpassning av skodon, en försöksverksamhet som kommer att fortsätta i större skala under budgetåret 1970/71. Utskottet anser att våra motionsyrkanden härmed blivit tillgodosedda.

I detta avseende är jag inte överens med utskottet. Jag tror att utskottet har tillmätt den pågående försöksverksamheten med nya skomodeller alltför stor betydelse. De skodon man nu till viss del börjat använda är inte individuellt avpassade för de värnpliktigas fötter, utan vad man fått fram är en enhetsmodell, som har olika bredd och längd. Att det är en avgjord fördel att denna möjlighet finns skall jag självfallet inte bestrida. Jag vet också att man håller på att försöka få fram en bättre typ av ovanläder, som står sig bättre mot väta och inte töjer sig på samma sätt som varit fallet med tidigare militärskodon.

Alla de som nu rycker in på repetitionsövningar utrustas med äldre skor från kronans förråd. Jag har själv en hel del erfarenhet av de marschkängor som man därvid får ut, och de är sannoligen inte avpassade för att ha på fötterna. Vi som ryckte in sade ofta till varandra att vi hade fått ut »prämar till skor», och enligt de inkallades uppfattning är detta en relevant benämning.

I remissyttrandena framhåller man att nya skor till de nyinryckta skulle kosta 4,8 miljoner kronor om året, vilket man menar att vi inte har råd med. Man anser att det skall föreligga mycket angelägna behov för att motionärernas krav på inköp av nya skor till de nyinryckta värnpliktiga skall kunna

tillgodoses. I denna bedömning har man emellertid inte tagit hänsyn till sjukvårdskostnaderna. När en fråga diskuteras i riksdagen menar utskottet ofta att den blir alltför kostsam, utan att i avvägningen ta in sjukvårdsutgifternas inverkan i det aktuella fallet.

Det framgår alldeles klart av de utredningar som gjorts att det uppstår betydande rygg- och höftskador på grund av användningen av dåliga skor. Vad det innebär i minskad arbetsinkomst i det civila för de värnpliktiga kan man ju också få fram genom dessa utredningar.

I doktor Dahléns utredning konstateras att ett nyinryckt förband, som utrustas med arméns gamla skor, skall med full stridsutrustning normalt inte kunna marschera mer än 30,7 kilometer. Det är rätt avskräckande, ty man kan ju inte förutsätta att fienden finns på 30,7 kilometers håll, utan man måste räkna med att det kan bli nödvändigt att marschera betydligt längre.

Forskningen är betydelsefull när det gäller militärskodon. Man har till viss del satsat på den, men det har inte skett i den omfattning som vore nödvändigt. I Sovjet och Canada bedrivs mycket intensiv forskning på området, bl. a. för att få fram läder som står emot väta och kyla. Här i landet har det vid olika tillfällen under övningar konstaterats att betydande köldskador uppstått. Ett så strängt klimat som det vi har utsätter människan för stora påfrestningar, och det gäller inte minst fötterna.

Jag tror att en snabbare utmönstring av arméns gamla skor även skulle kunna ge vår svenska skoindustri — så länge den finns kvar — ett inte obetydligt handtag. Ett genomförande av förslaget skulle därför vara av betydelse även från sysselsättningsynpunkt när det gäller skoindustrin.

Jag anser att det finns all anledning att ge försvarets materielverk ökat anslag till inköp av mera individuellt an-

Fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret

passade skor som bättre lämpar sig för soldaternas fötter. Därmed skulle man som sagt slå två flugor i en smäll: dels skulle soldaterna få bättre skor och skadeverkningarna därigenom minskas, dels skulle vår skoindustri få ett handtag.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Herr Andersson i Örebro ställde ju inte något yrkande. Jag vill i alla fall framhålla att det inte bara är så att alla de gamla skor som tas ur olika förråd förorsakar de besvär som beskrivs i motionen. Vad det gäller är passformen — skorna är helt enkelt dåligt anpassade till de ganska individuella fötter som vi allesammans råkar dras med.

Detta är självfallet inte en fråga som får nonchaleras — den är ytterst viktig — och det har utskottet heller inte gjort. Utskottet har genom ett omfattande remissförfarande undersökt problemet från olika synpunkter. Mot bakgrund av de försök som försvarets materielverk gjort vid två skilda tillfällen och inte minst mot bakgrund av beskedet från chefen för armén, att nya försök skall påbörjas under budgetåret 1970/71 för att få frågan närmare utredd, har utskottet kommit till slutsatsen att det är lämpligast att låta saken bero till dess de förnyade undersökningarna genomförts och resultatet kan avläsas.

Det råder inget tvivel om att det är angeläget att åstadkomma en förbättrad skovård för alla värnpliktiga. Jag tror emellertid inte att ärendet har de proportioner som motionerna kan ge intryck av. Utskottet har i alla fall noggrant prövat frågan och kommit till slutsatsen att vi bör avvakta de undersökningar som aviserats och på basis av resultaten av dessa sedermera kanske aktualisera frågan på nytt.

Med detta hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Som jag sade tidigare är utskottet och motionärerna tämligen överens i denna fråga. Men när herr Mellqvist säger att frågan inte är av så stor betydelse som motionärerna framhåller, vill jag anföra en avvikande mening.

Som jag också framhållit måste man göra en avvägning mellan de direkta merkostnader det innebär för försvaret att skaffa fram nya skor och de minskade kostnader försvaret åsamkas i fråga om sjukvård. Det framgår av den utredning som är gjord att betydande skador för närvarande uppstår på de värnpliktigas fötter och att kostnaderna för dessa är högre än vad nya skor skulle kosta.

Vi får emellertid, som herr Mellqvist sade, avvakta och se vilket resultat den fortsatta försöksverksamheten kommer fram till.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av motioner om bättre utrustning till värnpliktiga för motion och fysisk träning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8**Fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av motioner angående fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Föräldrautbildning

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Den föreliggande motionen syftar till att skapa ökad jämlikhet mellan män och kvinnor och till att utvidga möjligheterna för kvinnorna att få anställning i försvaret.

Av utskottets utlåtande framgår att utskottet instämmer i motionärernas uppfattning och att utskottet av detta drar slutsatsen att motionen bör avslås. Detta kan kanske förefalla något förvånande för den som inte känner till budordet nr 1 för socialdemokratisk regeringspolitik: Bifall gärna goda förslag från oppositionen, bara det sker i den formen att de först avslås!

I utskottets utlåtande hänvisas till att ett utredningsuppdrag i frågan kommer att lämnas till ÖB och att ett utarbetande av utredningsdirektiven pågår. Detta låter kanske något mer än det är. Utredningsdirektiven finns utarbetade och utgör två inte helt fullskrivna A 4-ark.

Utskottet har kanske haft litet ont om tid i sin iver att avstyrka motionen. Man säger nämligen att utredningsuppdrag kommer att lämnas till ÖB. I själva verket är ett uppdrag redan lämnat. Det skedde den 7 november, medan utskottets utlåtande är undertecknat den 11 november.

Herr talman! Jag ber att få uttrycka den förhoppningen att resultatet av denna utredning kommer lika snabbt som effektuerandet av utskottsutlåtandet.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 146, i anledning av motion om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter,

nr 147, i anledning av motion angående inträdeskraven vid universiteten,

nr 148, i anledning av motioner om

utredning angående praktiktjänstgöring för samhällsvetare, samt

nr 149, i anledning av motioner om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Föräldrautbildning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av motioner om föräldrautbildning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! I motionerna I: 313 och II: 347 har vi begärt utredning om och förslag till plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning, eftersom vi anser att detta vid det här laget är nödvändigt, om vi inom rimlig tid skall kunna nå alla föräldrar som behöver det med de kunskaper som krävs för det viktiga arbetet med att uppfostra barn. Utskottet anser att det som skolöverstyrelsen för närvarande håller på med i fråga om föräldrautbildning räcker och att man kan lita på att denna skolöverstyrelsens verksamhet i tillräcklig omfattning kommer att utvidgas. Med hänvisning till detta avstyrker utskottet vår begäran.

Jag har inget yrkande i denna fråga, men jag vill i alla fall kommentera skolöverstyrelsens yttrande. Det är nämligen, herr talman, om uttrycket tillåts mig, ett »god dag — yxskaft». Där står ytterst litet om vad som i dag verkligen görs för föräldrautbildning men mycket om vad som borde, kunde, skulle eller kunde tänkas göras. Man nämner undervisning i föräldrakunskap i den obligatoriska skolan och mellanskolan, i båda fallen på önske- respektive experiment-

Föräldrautbildning

stadiet. Behovet av undervisning för dem som redan är eller inom mycket kort tid skall bli föräldrar är enligt skolöverstyrelsen ännu sämre tillgodosett. Det finns bara vissa kurser för föräldrar som aktivt söker denna utbildning; det är alltså, som all erfarenhet säger, de föräldrar som minst behöver den. För övrigt redovisas fromma förhoppningar och hänvisas till experiment gjorda i andra länder. Icke ett enda konkret besked ges om att någon ytterligare form av föräldrautbildning är på väg att startas, och ännu mindre presenteras någon allmän plan eller några riktlinjer för vare sig hur utbildningen skall organiseras, vad den skall innehålla eller i vilken takt den skall utbyggas.

I detta läge kan vi motionärer bara förklara att vi visserligen är glada över att utskottet säger sig dela vår uppfattning att föräldrautbildning verkligen är något mycket betydelsefullt och att den existerande verksamheten måste utvidgas men att vi fortfarande inte ser någon reell anledning att tro att så kommer att ske. Det är ju inte bara inom skolan på alla nivåer denna utbildning behövs, vilket är det enda skolöverstyrelsen faktiskt utlovar, utan även och inte minst efter skolan. Detta är nämligen ett ämne där motivationen för inläring egentligen inte uppkommer förrän vederbörande själv står direkt inför föräldrakravet i sitt eget liv. Denna utbildning, som hör till vuxenundervisningens område mycket mer än till barnavårdscentralernas eller grundskolans, har vi fortfarande skrämmande litet av. Jag vill bara i korthet peka på två områden där sådan utbildning alldeles uppenbart saknas.

Det första gäller de invandrade familjernas barn. Enligt uppgift lär numera ungefär vart tionde barn i Sverige ha antingen utländsk far eller utländsk mor eller bådadera. I dessa familjer torde alltså olika uppfattningar om hur barn bör uppfostras bryta sig

ännu mera och vålla större svårigheter än i vanliga svenska familjer. För alla parterers skull är det väsentligt att sådana problem kan få tas upp under sakkunnig ledning och i en något mera objektiv atmosfär än familjegrälets.

Det är inte min avsikt att påstå att de svenska åsikterna om barnuppfostran, i den mån några sådana kan sägas vara fastlagda, under alla omständigheter skulle vara de absolut enda riktiga. Det vore en form av kulturell imperialism, som jag inte vill vara med om. Jag tror mig däremot kunna påstå att dessa svenska åsikter mera konfliktfritt passar ihop med det svenska samhällets struktur, sådant det nu en gång ser ut, och det är förmodligen i alla fall i det samhället dessa barn skall växa upp.

Inte heller mellan svenska familjer råder för övrigt total enhetlighet i åsikterna om hur barn bäst skall fostras, och även dessa åsikter mår säkert väl av att formuleras och genomlysas i samtal med andra föräldrar och s. k. experter. Denna möjlighet står i dag ytterst få människor till buds och absolut inga som inte aktivt söker efter den.

Det andra området där föräldrauppfostran i dagarna plötsligt har aktualiserats är de förföljelser av hackkycklingar i skolan, som en läkare nyligen har slagit larm om i pressen. Detta fenomen har givetvis alltid funnits, men i dagens jätteskolor, där barnen blir så anonyma, får det särskilt svåra följder för dem som blir förföljda — och jag skulle vilja tillägga även för förföljarna; det kan inte vara nyttigt att inlära ett sådant beteende.

Här har ropats på undervisning i respekt för människovärdet som ett bote-medel. En sådan undervisning torde inte ha stora chanser att nå långt, om den inte kan bygga på en fast grund i den uppfostran som ges i hemmen. Detta ämne är över huvud taget inte mycket betjänt av rent intellektuell upplösning; kulturhistoriska informationer om afrikaner och zigenare eller gene-

Föräldrautbildning

tisk upplysning om rasskillnader eller brist på rasskillnader torde göra föga intryck på den som av egna inre behov drivs att hävda sig mot den som är svagare, avvikande eller på annat sätt lämplig att projiciera den egna gruppens fiendlighet på. Botemedlet måste ligga i gruppsykologi och i att avskaffa behovet av att hävda sig. Enligt tidningsuppgifter i dag har i en skola gjorts experiment med just gruppsykologi bland barnen för att lära dem detta. Men man måste också vända sig till föräldrarna. Föräldrar som känner sin självkänsla och sin prestige hotade, har mycket lättare att låta detta gå ut över avvikande minoriteter, än föräldrar som känner sig trygga i det avseendet — det visar sociologiska undersökningar i många länder. I viss mån måste hackkycklingbeteendet — mobbing, som etologerna kallar det — gå tillbaka på uppförande och åsikter i hemmen. Ett utmärkt medel att göra föräldrar mindre osäkra torde vara att låta dem komma tillsammans med andra föräldrar, som är lika osäkra. Därigenom får de uppleva sig själva som en grupp, som blir värderad trots sin osäkerhet.

Jag anser att den gruppterapeutiska effekten av den sorts föräldrautbildning som vi i motionerna har talat för, är ännu viktigare än den rent intellektuella upplysningen om barnens olika utvecklingsfaser, även om den också är oerhört väsentlig. Vi önskar därför å det kraftigaste understryka utskottets skrivning att den verksamhet som redan finns bör utvidgas. Vi är *inte* övertygade om att inte en utredning av ämnet ytterligare skulle kunna påskynda utvecklingen och ge ett betydligt stabilt stöd än de vaga löften som skolöverstyrelsen ger.

Jag har, herr talman, intet yrkande att ställa, men vi ämnar återkomma i denna fråga tills skolöverstyrelsen inte längre svarar god dag — yxskaft.

I detta anförande instämde herr *Romannus* (fp).

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Motionerna av fru Anér och mig i denna fråga syftar till samma mål. Jag skall inte gå in på själva sakfrågan — det har fru Anér gjort — utan vill i stället beröra behandlingen av frågan.

Jag har en annan uppfattning än fru Anér beträffande skolöverstyrelsens remissvar; jag anser inte att det är ett god dag — yxskaft. Som motionär känner jag mig glad över skolöverstyrelsens yttrande vari framhålles bland annat att de i motionerna berörda frågorna är ”synnerligen väsentliga inte bara med hänsyn till familjens harmoniska utveckling utan också med tanke på det enskilda barnets utveckling och förmåga att tillgodogöra sig skolans undervisning och fostran».

Utskottet delar motionärernas uppfattning om betydelsen av föräldrautbildning och understryker vikten av att verksamheten utvidgas.

Skolöverstyrelsen är alltså mycket positiv, och utskottet uttalar sig positivt, varpå utskottet avstyrker motionerna — man avstyrker faktiskt motionerna i samma mening som man säger att det är önskvärt att verksamheten utvidgas.

Det första man gör när man läser utskottsutlåtandet i det avsnittet är att man dessvärre börjar fundera över hur det är ställt med logiken. Men när man sedan ser raden av kloka och logiska riksdagsmän som varit med om behandlingen av detta ärende i utskottet, måste man kanske fundera om inte felet ligger hos en själv eller om det inte är fråga om ett missförstånd. Jag tror helt enkelt att utskottet har missuppfattat skolöverstyrelsens svar och omfattningen av skolöverstyrelsens ansvar i denna fråga.

Utskottet säger: »Som framgår av skolöverstyrelsens yttrande kan man räkna med att överstyrelsen kommer att verka» för en vidgad föräldrautbildning. Men det har överstyrelsen

Föräldrautbildning

verkligen inte sagt, utan skolöverstyrelsen begränsar sina utfästelser till att gälla skolans undervisning i samlevnadsfrågor och familjekunskap. Det är utomordentligt bra i och för sig, men det täcker ju bara en del av behovet. Vad blir det av allt det andra: utbildning av dem som redan är föräldrar eller är på väg att bli det, föräldrautbildningen vid barnavårdscentraler med den utbyggnad av resurserna i fråga om barnpsykiatrisk expertis som krävs härför, fortsatt kontinuerlig utbildning av föräldrar via förskola och obligatorisk skola, försöksverksamhet, utbildning av föräldrar till mentalt och fysiskt handikappade barn, utbyggnad av familjerådgivningen? Hur skall allt detta kunna planeras, samordnas och utvecklas, om vi inte får till stånd en utredning? Stora delar av denna verksamhet faller helt enkelt utanför skolöverstyrelsens kompetensområde.

Skolöverstyrelsen har alltså inte sagt, att den skall medverka till att vidga denna verksamhet i annan mån än vad det gäller utbildningen i skolan. Skolöverstyrelsen har dessutom mycket klart i sitt remissvar redogjort för sina synpunkter på denna fråga och även tillstyrkt motionärernas hemställan om en utredning. På skolöverstyrelsen är man alltså helt på det klara med att det behövs en planering för att få fram en uppläggning, utbyggnad och samordning av föräldrautbildningen. Skolöverstyrelsen skriver i sitt remissvar:

»SÖ stöder motionärernas hemställan om

A. en utredning i begränsade former om och förslag till plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning, bl. a. vid barnavårdscentraler och förskoleinstitutioner (barnstugor).

B. att familjerådgivningens arbetsformer utreds och omprövas ytterligare varefter de infogas som ett permanent led i den kommunala och landstingskommunala basorganisationen på det sociala området.

C. att sedan denna utrednings- och försöksverksamhet ägt rum och resultatet av utredningen visar att anordningen är motiverad och ändamålsenlig gällande statsbidragsbestämmelser för familjerådgivningen överses.»

Jag delar helt skolöverstyrelsens uppfattning om nödvändigheten av en utredning, och jag kan bara beklaga att statsutskottet inte tillstyrkt utredningskravet, trots att man är positiv till tanken, trots att man är medveten om behovet och trots att skolöverstyrelsen tillstyrker en utredning.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det ämnesområde som motionärerna nu aktualiserat är så betydelsefullt att det kommer att röna större och större uppmärksamhet framöver. Det utlåtande från statsutskottet som vi nu har att behandla är, som har nämnts ett par gånger tidigare, positivt. Utskottet instämmer i princip i motionärernas önskemål men anser att det arbete som redan pågår är så omfattande, att det inte finns anledning att nu ställa krav på ytterligare utredningar.

Låt mig parentetiskt säga, att vi i statsutskottet har att behandla massor av utredningsyrkanden. Det är omöjligt att begära tillsättande av speciella utredningar på alla dessa skilda områden; landets utredningskapacitet klarar inte av det. Därför måste det i första hand vara de ämbetsverk, som handlägger frågorna, som så långt möjligt har att följa utvecklingen på de skilda områdena.

Vi skall tolka statsutskottets skrivning så, att man räknar med att skolöverstyrelsen, oavsett vad som sägs i överstyrelsens remissyttrande, även fortsättningsvis skall arbeta på föräldrautbildningens mycket viktiga område. Om detta sedermera inte leder till önskat resultat, får vi återkomma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Skolor för psykiskt störda barn

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 11

Skolor för psykiskt störda barn

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av motioner om skolor för psykiskt störda barn.

I de likalydande motionerna I: 498 av fröken *Pehrsson* och herr *Harald Petersson* samt II: 570 av fru *Nilsson m. fl.* hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning angående åtgärder för att stimulera skolverksamhet av i motionerna beskrivet slag och att därvid övervägdes frågorna om huvudmannaskapet och finansieringen och andra för en dylik skolform väsentliga frågeställningar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 498 och II: 570.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! I motionsparet I: 498 och II: 570 tar vi motionärer upp ett missförhållande som tyvärr griper omkring sig alltmer i vårt samhälle. Efter flera undersökningar kan vi konstatera att 10—15 procent av barnen och ungdomarna i vårt land behöver psykiatrisk vård; för Stockholms vidkommande ligger siffran betydligt högre. Vi kan också konstatera att samhällets möjligheter att tillhandahålla vårdformer för dem som inte orkar med den alltmer stressade tillvaro, i vilken barnen och ungdomarna lever, är helt otillfredsställande. Jag skall ta exempel från mitt eget län. Genom undersökningar har jag inhämtat att man vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Kristianstad gång på gång, varje vecka, påminns om den skrämmande brist på vårdplatser som för närvarande råder.

Bortsett från de möjligheter som står till buds inom den obligatoriska skolan för barn med anpassningssvårigheter står åtta platser, i Höör i Skåne, till förfogande för ett område som omfattar Kronobergs, Hallands, Blekinge, Malmöhus och Kristianstads län.

På barnpsykiatriska kliniken i Kristianstad har man också märkt en klar tendens som tyder på att det är problem i skolan som är orsaken till det alltmer ökande behovet av vård i detta avseende. Under ett år har kliniken i Kristianstad cirka 4 500 besök. Varje år söker 500—600 nya barn behandling vid kliniken, och man räknar med att siffran snart är uppe i 1 000, ett anmärkningsvärt tal om man ställer det i relation till invånarantalet i länet, som är ungefär 270 000 personer. En mycket stor del av fallen har kommit till kliniken efter hänvändelse från skolledare, lärare, skolsköterskor och kuratorer. Inför detta stora behov av vård befinner man sig på kliniken i en hart när hopplös situation. Med detta som bakgrund har vi motionärer anhållit om att en utredning skulle göras för att stimulera skolverksamhet utöver den som för närvarande står till buds för sådana elever som inte orkar med den vanliga skolan.

Jag vill i detta sammanhang också påpeka att de ogynnsamma förhållanden som jag beskrivit inte bara berör eleverna utan också föräldrar och befattningshavare inom skolan, inte minst skolledare och lärare.

Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttande helt ställt sig på motionärernas sida och bl. a. framhållit, att det finns elever med psykiska störningar av sådan art, att de för närvarande icke erhåller den för dem lämpligaste hjälpen inom den vanliga skolans ram eller på annat sätt genom samhällets försorg.

Skolöverstyrelsen påpekar också att insatser på detta område skulle underlättas, om skolstyrelserna gavs möjligheter att vidta åtgärder av det slag som

Utredning ang. ett nordiskt institut för framtidsforskning

vi motionärer pekat på. Skolöverstyrelsen förordar att en expertutredning tillställs.

Det är därför med förvåning och beklämning som jag läser i statsutskottets utlåtande nr 151, att man inte finner det behövt med någon särskild utredning. Man förutsätter att ansvariga lokala och centrala myndigheter ständigt följer utvecklingen och försöker komma till rätta med ifrågavarande problem. Det är min uppfattning att utskottet här har tagit alldeles för lätt på de problem som har tagits upp i motionen. Med den omfattning som de problemen har i dag är det ytterst angeläget att en utredning kommer till stånd.

Herr talman! Med vad jag här har sagt ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 498 och II: 570.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag kan försäkra motionären och kammarens ledamöter att statsutskottet icke har tagit lätt på de problem som motionen aktualiserar.

Med hänvisning till vad utskottet har anfört i ärendet ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 498 och II: 570; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Utredning ang. ett nordiskt institut för framtidsforskning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av motioner om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Ett antal motionärer från folkpartiet har av riksdagen begärt att få förutsättningarna för ett nordiskt institut för framtidsforskning utredda. Statsutskottet har, med en blank reservation, avstyrkt denna begäran med hänvisning till att en sådan utredning redan är gjord av IVA och att ett förslag om ett nordiskt institut som har framställts i Nordiska rådet är på remissbehandling för närvarande.

Som motionär anser jag det meningslöst att ställa något yrkande trots den blanka reservationen, men jag måste ändå konstatera att utskottet denna gång har visat litet väl stor försiktighet, när det helt och hållet överlämnar åt enskilt initiativ respektive åt Nordiska rådet att starta ett sådant institut. Framtidsforskning är dock inte längre något hugskott eller något science fiction-betonat. Redan 1965 föreslogs i tidskriften Tiden ett institut av denna art, låt vara att det kallades strukturinstitut och skulle vara helt statligt styrt. År 1967 satte arbetsgrupper inom Teknologföreningen, Mekanförbundet och FOA i gång med olika delprojekt inom framtidsforskningen.

I USA, England, Frankrike, Västtyskland och Tjeckoslovakien har framtidsforskningsinstitut redan satts i gång, liksom i några andra länder, ehuru under andra namn. Om inte Sverige respektive Norden har egna institut av denna sort kommer vi att bli betydligt handikappade, eftersom kunskap i detta hänseende i alldeles speciellt hög grad betyder makt.

I själva verket kan ingen människa i dag leda vare sig militär eller industriell utveckling utan att ägna sig åt framtidsforskning. Det kallas inte så — det ingår bara som en normal del i arbetet att undersöka hur utvecklingstrenderna ser ut för fem, tio, tjugo år framåt. Politiker kan inte arbeta på kortare sikt och med mindre hänsyn till hur omvärlden kring de problem vi försö-

Utredning ang. ett nordiskt institut för framtidsforskning

ker ta itu med kommer att förändras medan vi håller på med problemen.

Nu betyder inte framtidsforskning alls att man samlar några experter och låter dem överta ansvaret. Framtidsforskning i ordets egentliga mening innebär att för politikerna och väljarna kan framläggas en rad mer eller mindre tänkbara förslag med så starkt sakligt underlag som möjligt. Det kan man inte göra genom att bara extrapolera vissa tekniska utvecklingar, eftersom olika områden ofta visar rakt motsatta utvecklingstendenser som direkt motsäger varandra och inte kan förenas inom ett och samma framtidsmönster. Transportexperterna tenderar t. ex. att förutsäga en helt obegränsad ökning i resandet, medan kommunikationsexperterna anser att ingen kommer att behöva resa annat än för nöjes skull, eftersom man med hjälp av videotelefoner och andra snabba och lättskötta kommunikationsmöjligheter kan få kontakt med vem man vill hur länge och hur fort som helst utan att förflytta sig. Båda slagen av experter kan ju inte ha rätt.

Men det gäller inte bara detta. Det bästa exemplet hittills på framtidsforskning som är avsedd som ett redskap för att skapa och forma framtiden, inte att passivt försöka avslöja den, är den tjeckoslovakiska boken som finns på engelska och heter »Humanity at the Crossroads» — »Mänskligheten vid skiljevägen» — som i avsevärd grad bidrog till januarirevolutionen i Prag och vars 45 medarbetare inte alla är döda eller i exil.

Där drog forskarna den slutsatsen ur den tekniska och vetenskapliga utvecklingen, att man bl. a. måste ge forskare och tekniker frihet — personlig, andlig och politisk frihet — annars kan de inte göra sitt jobb. Ur tekniska fakta drog man alltså en moralisk och politisk slutsats som verkligen på intet sätt var självklar i det rådande tankeklimatet. På motsvarande sätt kommer fram-

tidsforskningen också i den här delen av världen att själv framkalla nya politiska ställningstaganden och ändra de politiska linjerna. Desto viktigare är det då att vi har material till att bedöma vilka frågor som framtiden redan ställer till oss och vad det är för val som teknik och forskning mycket snart tvingar på oss.

Vi måste se upp, så att inte framtiden totalt hamnar hos de statliga planerarna och handhas där utan insyn. Vi får inte heller låta framtidsforskningen bli något som de mångnationella jätteföretagen får monopol på, en fara som redan är mycket näraliggande. Vi måste laga så att vi får en mänsklig framtidsforskning, som hela tiden lägger de nya valmöjligheterna fast och bestämt i väljarnas händer och som inriktar sig på att studera sociala och psykologiska utvecklingsalternativ lika mycket som de tekniska. Vi får inte låta ta oss på sängen av sådana nya problem som bioteknikens möjligheter att påverka livets början och livets slut, vilket i själva verket redan har skett, eller av den maktkamp om havsbotten som kommer att bli 1970-talets allvarligaste utrikespolitiska fråga.

Av dessa och andra skäl talar jag och mina medmotionärer allvarligt för att riksdagen själv skall intressera sig för ett framtidsforskningsinstitut, där de olika intressegrupperna inom landet eller i Norden kan balansera varandra och där insynen i vad som görs är så fullständig som möjligt. Man har redan på sina håll i USA och Västtyskland haft anledning beklaga att vissa delar av framtidsforskningen alltför mycket styrs av enskilda intressen. Det skulle inte vara mycket bättre om den helt övertogs av staten som en del av den stora maktkoncentration som bl. a. de nya datamaskinerna gör möjlig. Vi motionärer vill ha ett obundet institut, där inga resultat kan mörkläggas och som i första hand tjänar den offentliga och

Besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänstetillsättning

informerade debatten om hur våra tänkbara och våra önskvärda framtider kommer att se ut.

Detta, herr talman, ämnar vi fortsätta med att driva hårt.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänstetillsättning

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av motioner om besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänstetillsättning.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman: De motioner som behandlas i detta utskottsutlåtande är föranledda av vissa olägenheter som har med tjänstetillsättningen i skolorna att göra. Bakom motionernas förslag om en ändring av skolstadgan med återgång till tidigare gällande bestämmelser angående besvär över skolstyrelsens yttrande om viss tjänstetillsättning ligger både praktiska och principiella synpunkter.

För såväl statlig som kommunal myndighetsutövning har som riktmärke uppställts att den skall bedrivas så enkelt, snabbt och ekonomiskt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Avvägningen mellan rättssäkerhetskravet och kravet på enkelhet, snabbhet och billighet blir i hög grad beroende av ifrågasatt ärendes beskaffenhet. Ju allvarigare ingrepp som ifrågasätts i enskilda rättsliga ställning, desto större beaktande kräver rättssäkerheten. Detta innebär i sin tur en mera omständlig, tidsödande och arbetskrävande handläggning. Vidare gäller det ytterst vilken trygghetsstandard man vill kosta på sig.

Avsikten med våra motioner har självfallet inte varit att minska den enskildes rättssäkerhet. Genom att de i instansordningen över skolstyrelserna handläggande myndigheterna har att i tjänst under ämbetsansvar pröva varje tillsättningsärende och besvärsrätten enligt vårt förslag inte avskärs i sista instans synes kravet på enkelhet, snabbhet och billighet få tillmätas särskild tyngd, helt i enlighet med uttalanden som riksdagen i fjol gjorde i fråga om tjänstetillsättning inom skolväsendet efter hemställan från statsutskottet. Även riksdagsrevisorerna gjorde ett liknande uttalande. Jag kan vidare nämna att skolöverstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit ändringar beträffande tjänstetillsättning vilka går i samma riktning.

I samband med ett interpellations-svar i fjol hade jag tillfälle att redogöra närmare för mina synpunkter i denna fråga, och jag skall inte belasta kammarens tid med att upprepa dem. Då nu justitiedepartementet i samband med en översyn av förvaltningslagen även har frågor om besvärsrätten under övervägande, vill jag endast uttala en förhoppning om att man därvid tar upp denna fråga till omprövning.

Med den motiveringen har jag, herr talman, inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 154, i anledning av motioner om utbildningen av sjuksköterskor, och

nr 155, i anledning av motioner om utbildningen av tjänstemän inom kommunernas miljö- och hälsovårdsorgan; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 58, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor

ring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner,

nr 60, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 61, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt jämte motioner, och

nr 62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 15

Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 43, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor.

Riksdagens revisorer hade i skrivelse till riksdagen den 27 februari 1969 föreslagit att en förutsättningslös utredning om betalningsmedelsförsörjningen under fredsförhållanden skulle verkställas att tjäna till ledning för ett slutligt ställningstagande i frågan om riksbankens kontorsnät. I uppdraget angavs även böra ingå att undersöka konsekvenserna av en eventuell nedskärning eller indragning av lokalkontorsorganisationen med hänsyn till de övriga arbetsuppgifter som för närvarande åvilade denna. Utredningen sades böra bestå av eller biträdas av experter inom administrativ rationalisering, samhälls-

ekonomi och bankteknik. Vidare uttalades att arbetet med hänsyn till personalläget vid riksbanken borde bedrivas så skyndsamt att riksdagens principbeslut i frågan kunde fattas senast år 1971.

En av revisorerna hade anfört reservation mot revisorernas beslut att framlägga här angivna förslag.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte avslå riksdagens revisorers förevarande framställning.

Reservation hade avgivits av herrar *Wirtén* och *Larsson* i Umeå (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av riksdagens revisorers förevarande framställning uppdra åt talmanskonferensen att föranstalta om utredning rörande betalningsmedelsförsörjningen och riksbankens kontorsorganisation i enlighet med vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Umeå (fp):

Herr talman! Revisorerna har i en skrivelse föreslagit att en förutsättningslös utredning om betalningsmedelsförsörjningen under fredsförhållanden skall verkställas i avsikt tjäna till ledning för ett slutligt ställningstagande i fråga om riksbankens kontorsnät. I uppdraget anges även böra ingå att undersöka konsekvenserna av en eventuell nedskärning eller indragning av lokalorganisationen med hänsyn till de övriga arbetsuppgifter som för närvarande åvilar den.

Revisorerna har alltså begärt en utredning om förhållandena i syfte att erhålla ett underlag för en säker bedömning av frågan om fördelar är att vinna med en omläggning av det nuvarande systemet. Efter utredning bör ett principbeslut kunna fattas i frågan år 1971.

Spörsmålet var senast uppe för tio år sedan, och därefter har det ju hänt

Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor

en hel del, men riksbankskontorens organisation har inte förändrats under den tid som förflutit. Arbetsuppgifterna beträffande sedelhanteringen har ökat, medan andra arbetsuppgifter har starkt minskat. Sedelmängden har väl ökat med cirka 50 procent, men nedgången i lånehanteringen överstiger 50 procent. Trots detta har personalstyrkan blivit större under den här tiden.

Beträffande ett riksdagens eget verk bör enligt min mening samma krav ställas på lägsta driftkostnad som då det gäller andra verksamheter, och genom den av revisorerna begärda undersökningen vill man få fram nödvändiga fakta.

Riksbanksfullmäktige motsätter sig utredning, men även om deras yttrande är omfattande synes det inte innehålla några bärande skäl för att inte verkställa den utredning som revisorerna begärt.

Av de yttranden som inkommit från remissinstanser bör särskild vikt läggas vid vad som framhållits av Bankföreningen, eftersom det är den part som mest beröres av en eventuell omläggning. Och Bankföreningen anser att för föreningens del skulle fördelar vara att vinna på om exempelvis posten tog hand om sedel- och myntdistributionen. Bankföreningen är ju den största kunden hos de riksbankskontor som finns ute i landet; kontorens huvudsakliga arbetsuppgift är att ge den service som bankväsendet behöver. Därför tycker jag att särskild vikt bör läggas vid Bankföreningens uttalande. En annan tung remissinstans är bankinspektionen, som också har förordat en utredning.

Jag finner att det inte föreligger några skäl för att riksdagen skulle säga nej till den utredning som revisorerna begärt. Det gäller ju bara ett klarläggande av sakhållandena. Sedan detta är gjort kan man besluta om förändringar, därest så skulle visa sig nödvändigt.

Om däremot allt är bra som det är, finns det självfallet ingen anledning till några ingrepp. Men att vara rädd för en utredning som syftar till att klarlägga de verkliga sakhållandena och undersöka möjligheterna att göra besparingar tycker jag rimmar illa med de krav vi ställer på all annan verksamhet här i landet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det problem som vi här diskuterar är inte nytt. Tvärtom har det vid flera tillfällen varit föremål för granskning både genom interna utredningar i bankofullmäktiges regi och diskussioner i riksdagen.

Den nuvarande uppläggnings av riksbankens avdelningskontors verksamhet ute i länen är historiskt betingad. Mycket har ändrat sig när det gäller sedelhantering, kreditförsörjning etc. sedan denna organisation tillkom. En hel del omläggningar har också vidtagits för att bringa organisationen mera i takt med nuvarande förhållanden.

När vi diskuterat denna fråga i bankoutskottet har vi blivit övertygade om att riksbanksfullmäktige har ärendet under kontinuerlig observation och vidtar sådana åtgärder som kan vara befogade. Om en särskild utredning tillsätts, får den i stor utsträckning falla tillbaka på den expertis och kunnighet som nu finns inom riksbanken. Därför har vi haft litet svårt att förstå att något nytt skulle komma in i bilden genom en utredning. Inte heller tror vi att de som med ledning av sådana lämnade faktiska uppgifter skall ta ställning kan göra detta på ett bättre sätt än som kan ske inom riksbanken och dess beslutande organ bankofullmäktige.

Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor

Detta har lett fram till den skrivning som utskottet nu presenterar för kammaren. Utskottet säger där att visst finns det anledning att kontinuerligt följa denna fråga, men eftersom så redan sker har utskottet inte velat tillstyrka det förslag som framlagts av riksdagens revisorer om att tillsätta en särskild utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnell förutsätter att bankofullmäktige kommer att vidta de åtgärder som behövs. Men man sade samma sak för tio år sedan; även då skulle man avvakta och se om inte riksbankskontoren kunde tillföras nya arbetsuppgifter. Ingenting har emellertid hänt sedan dess med undantag av att sedelmängden har ökat och övrig verksamhet minskat med mer än 50 procent.

Skall vi här i riksdagen verkligen vara så flata att vi bara säger att vi hoppas på en ändring — för att sedan återkomma om kanske tio år och konstatera att ingenting har hänt!

Herr REGNELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Att ingenting skett i fråga om riksbankskontorens organisation under tio års tid är först och främst inte helt korrekt. Det har redovisats att en del ändringar har kommit till stånd.

Beträffande den teoretiska delen av resonemanget kan vidare sägas att det är troligt att man äntligen skall komma till något resultat just därför att man så länge som i tio år har funderat på denna fråga. Detta kan hävdas lika väl som den av herr Larsson i Umeå framförda pessimistiska uppfattningen att det finns anledning förutsätta att inget kommer att ske i fortsättningen därför att så föga har hänt hittills trots att man funderat i tio år.

Ett teoretiskt resonemang ger inget besked om vad som egentligen kommer att hända. Viktigare är väl det konkreta och i ett remissyttrande lämnade beskedet att saken befinner sig under övervägande inom bankofullmäktige.

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jämlikt sin instruktion skall riksdagens revisorer särskilt undersöka den sakliga effekten av myndigheternas medelsdispositioner och ändamålsenligheten av tillämpade organisationsformer och arbetsmetoder. De skall påtala förhållanden som de finner otillfredsställande och skall fästa uppmärksamheten på möjligheter till besparing eller rationalisering.

Min erfarenhet som riksdagsrevisor — jag har varit riksdagsrevisorernas ordförande under flera år — är att man inom den statliga förvaltning som närmast kontrolleras av Kungl. Maj:t har ett uttalat sinne för vikten av drivandet av denna rationaliseringsverksamhet. Det är därför angeläget att man också inom en institution som i varje fall formellt lyder under riksdagen iakttar samma regler. Enligt min och enligt riksdagsrevisorernas majoritets uppfattning har så inte varit fallet.

I debatten här har talats om att det var tio år sedan riksdagen behandlade frågan om riksbankens avdelningskontor. Jag har nyss blivit upplyst om — jag har inte kunnat kontrollera uppgiften — att det är på dagen tio år sedan andra kammaren gjorde detta. Vad sade då riksdagen vid detta tillfälle? Jo, den uttalade att dessa avdelningskontor skall bibehållas under förutsättning att de kan tillföras ytterligare arbetsuppgifter. På denna sak har — det får man förutsätta, såsom bankoutskottets ärade ordförande sade — riksbanken grubblat i tio år utan att ha kommit till nämnvärda resultat.

En ökning av verksamhetens omfatt-

Riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor

ning har så till vida inträtt som antalet tjänstemän icke oväsentligt stigit, vilket jag tror kan anses vara ytterligare ett belägg för riktigheten i den Parkinsonska lagen. Några väsentliga nya arbetsuppgifter har riksbankens avdelningskontor emellertid inte fått, vilket också framhålls i de expert- och remissyttrandena som riksdagsrevisorerna infordrat.

Huvuduppgiften för avdelningskontoren är att upprätthålla en jämn cirkulation och fördelning av sedelmängden i vårt land, vilket förvisso är en viktig angelägenhet. Men man frågar sig om det skall vara nödvändigt att anslå mer än 10 miljoner kronor till denna verksamhet, då det kan tänkas — såsom framhållits av remissinstanserna — andra former för utövandet av denna service. Sålunda har Kreditbanken anmält sin villighet att handha denna del av verksamheten. I ett expertutlåtande uttalas också att det finns anledning antaga att postbanken eller Sveriges Kreditbank skulle kunna biträda i detta avseende.

Denna tanke avvisas av bankoutskottet som uttalar att det, med de funktioner som man vill tilldela Sveriges Kreditbank och postbanken, inte kan vara lämpligt att de lägger sig i denna verksamhet. Men som bekant intar dessa banker en särställning när det gäller kreditväsendet: de har en mer eller mindre nära anknytning till staten. Jag kan inte förstå att det skulle vara omöjligt att utreda huruvida den ifrågavarande verksamheten kunnat handhas också av dessa institutioner.

En annan synpunkt som har gjorts gällande är att förhållandena under krig skulle kunna bli sådana, att det fördenskull vore motiverat att bibehålla den nuvarande mycket gamla organisationen av riksbankens avdelningskontor. Revisorerna har för sin del ansett att dessa krigsförhållanden måste bli så exceptionella att hela den för

fredsförhållanden uppbyggda gamla organisationen inte kan vara tillämplig. Man skulle härvidlag kunna tänka sig en speciell beredskapsorganisation under krigsförhållanden på samma sätt som när det gäller andra statliga aktiviteter.

Riksdagens revisorer har haft tillgång inte bara till yttranden från remissinstanser utan också till utlåtanden från tre särskilt kvalificerade sakkunniga, som samtliga ansett att det är nödvändigt med en mera djupgående granskning av förhållandena. Bankdirektören Åke Tollet har i ett yttrande, som finns fogat till utskottets utlåtande, mycket energiskt framfört dessa synpunkter och betonat vikten av att en undersökning kommer till stånd. Professor Guy Arvidsson och kanslirådet Tony Hagström har avgivit ett gemensamt yttrande i vilket de i viss utsträckning kritiserar bankofullmäktiges hållning i denna fråga. Även de är inne på tanken på en utredning.

Vad är det då som revisorerna begär? Är det meningen att avdelningskontoren omedelbart skall avskaffas och lokalerna upplåtas som något slags allaktivitetshus e. d., vilket ju är mycket populärt för närvarande? Visst inte! Vi har velat få tillgång till en aktuell sakkunskap, som kan penetrera den här frågan. Med all respekt för bankoutskottets ordförandes blåögda tilltro till riksbanksledningens intentioner i det här avseendet anser jag det riktigt och lämpligt att denna utredning kommer utifrån. Jag skulle på rak arm kunna skaka fram namn på några personer med alldeles speciell sakkunskap på de områden det här gäller, vilka skulle kunna ställa sig till förfogande. Det skulle inte heller bli någon särskilt långvarig eller dyrbar utredning. En av de sakkunniga har påpekat att den bör vara klar inom minst ett år.

Med hänsyn till de svårigheter som har visat sig föreligga för riksbanken

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

själv och riksbanksstyrelsen att medverka till den av riksdagen 1959 begärda utredningen är det all anledning att ta fasta på vad riksdagens revisorer här föreslår. Jag finner det mycket egendomligt att bankoutskottet inte har kunnat fastna för denna lösning, då det i alla fall har påvisats så starka grunder för en utredning som revisorerna med tillhjälp av remissinstanser och särskilda sakkunniga har gjort.

I anslutning till vad jag här sagt, herr talman, hemställer jag om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s) samt herrar *Nilsson* i Bästekille (m) och *Odhe* (s).

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Wirtén och Larsson i Umeå.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppsperring. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där-

vid avgavs 158 ja och 46 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 44, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet jämte motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av motioner om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering.

I de likalydande motionerna I: 722 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 851 av herr *Wedén m. fl.* yrkades att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om en parlamentarisk utredning med uppgift att lägga fram förslag till en förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad som anfördes i motionerna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 722 och II: 851.

Reservation hade avgivits av herrar *Akerlund* (m), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Vilhelm Erik Carlsson* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 722 och II: 851 hos Kungl. Maj:t hemställa om en parlamentarisk utredning rörande förbättrad och ut-

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

byggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 45 behandlas en partimotion från folkpartiet angående en utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering. Motionärerna begär en parlamentarisk utredning, som skall klargöra problemställningarna och lägga fram förslag så att riksdagen och näringslivet får ett bättre underlag för sina bedömningar.

Också förra året diskuterade vi dessa problem, och utskottet gav då en utförlig redovisning av de olika förslagen. Jag vill hänvisa till vad utskottsmajoriteten den gången skrev; den anslöt sig till motionärernas förslag och förordade en parlamentarisk utredning. Bakom utskottets skrivning stod emellertid den borgerliga delen av utskottet. Reservanterna, som fick riksdagens stöd, antydde förståelse för stora delar av den motion som då behandlades men ansåg att den borde avslås.

Motionärerna upprepar i år i stort sett samma krav som förra året, eftersom vi anser att dessa frågor har sådan betydelse att åtgärder bör vidtas för att möjliggöra säkrare bedömningar och framför allt ett bättre underlag då beslut i olika riktningar skall fattas. Sedan motionen avlämnats har statsmakterna på planeringsområdet vidtagit vissa åtgärder med anknytning till de frågor som upptas i vår motion. Vad det gäller markdispositionen har vi ansett att den varit behäftad med bristande information om metoderna och målsättningen för dess användning. Vi understryker särskilt det behov som finns av en översiktlig plan. Den fysiska riksplaneringen har aviserats bli redovisad senast 1971, vilket innebär ett till-

mötesgående av de krav som vi ställt i motionen så till vida som insynen i planeringsarbetet därigenom förbättras. De problem som rör samordningen mellan fysisk planering och annan planering såväl på det centrala som på det regionala planet kvarstår ändå. Dessa problem anser vi bäst kunna behandlas inom ramen för en utredning, som bör vara parlamentariskt tillsatt.

Vad gäller den statliga långsiktigsbudgeteringen noterar vi med tillfredsställelse det uppdrag som budgetutredningen fått att beakta kraven på ökad långsiktighet i budgetprocessen och överväga metoder för en förbättrad finansiell planering. Reservanterna, som nu består av den borgerliga hälften av utskottet, anser dock att långtidsbudgeten bör kunna utvecklas i riktning mot en flerårig rambudget, innehållande en angelägenhetsgradering av planerade statliga reformer. Direktiven för budgetutredningen antyder inte en sådan förändring. Vårt motionskrav på den punkten, som vi också framför i reservationen, kvarstår därför. Vi har ansett att detta önskemål bör tillgodoses, då man därigenom skulle få säkrare bedömningsgrunder. Uppsplittringen av planeringsarbetet på olika departement och myndigheter bör enligt reservanternas mening överses, och man bör sträva efter att få bättre samordning på detta område. Därför bör denna fråga utredas så att förhållandena kan förbättras.

Insyn i planeringsarbetet på ett tidigt stadium är av synnerligen stor vikt för en meningsfull debatt i de frågeställningar som uppkommer. Faktainsamling kring dessa frågor är därför erforderlig, och en institution förlagd utanför Kungl. Maj:ts kansli bör enligt reservanternas uppfattning kunna prövas. Reservanterna menar att en grundlig och förutsättningslös översyn av de problemkomplex som upptagits i motionen bör komma till stånd och att en parlamentariskt tillsatt utredning är

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

den lämpligaste formen för en sådan översyn.

De frågor jag här berört är av utomordentligt stor betydelse för de politiska beslut som skall fattas. Den regionala utvecklingen liksom betingelserna för vårt näringsliv i framtiden är i stort sett avhängiga av planeringen. Arbetskraftens användning och dispositionen av våra tillgångar är politiska frågor som berör alla i samhället. Vi bör därför sträva efter att få ett väl underbyggt material på vilket bedömningar kan göras.

Även om den av reservanterna förordade utredningen omspannar ett mycket stort och i många detaljer svårbehandlat komplex bör problemen ändå snarast angripas, om vi skall få det underlag vi behöver för att de politiska besluten skall kunna bli verklighetstroga och bygga på så sakligt underlag som möjligt.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! De frågor som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 45 är kända för de flesta av riksdagens ledamöter; de behandlades av riksdagen senast under fjolåret. Motionärernas och reservanternas krav går ut på en begäran om tillsättande av en samlad parlamentarisk utredning varigenom vi skulle kunna få en bättre statlig prognosverksamhet och en mer långsiktig ekonomisk planering.

Vi saknar inte utredningar på de detaljområden som reservanterna pekar på, och jag skall strax redovisa en del av vad som pågår. Låt mig dock först fästa uppmärksamheten på att avsikten med den långsiktiga ekonomiska planeringen i vårt land måste vara att skapa en gynnsam miljö för en snabb utveckling mot höjd produktivitet och därmed också ökad trygghet för oss alla. En översiktlig plan för markdispositio-

nen krävs nu, och kritik framförs mot den bristande informationen, metoderna och målsättningarna för den planering som bedrivs inom Kungl. Maj:ts kansli.

Sedan motionerna skrevs har ett ganska omfattande material från det hittillsvarande arbetet med den fysiska riksplaneringen lagts fram. Det har också klargjorts att en första skiss till en fysisk riksplanering avses bli framlagd senast under 1971. Vi menar därför att motionärernas och reservanternas önskemål på denna punkt är väl tillgodosett.

Kravet på en statlig långtidsbudget är också tillgodosett genom den nyligen tillsatta budgetutredning som bl. a. skall beakta kraven på långsiktighet i budgetprocessen. Metoder för förbättrad finansiell planering skall också utvecklas. Att i denna situation upprepa och vidhålla kravet på ytterligare utredning på detta område finner vi inom utskottsmajoriteten omotiverat.

Kravet på ändrade metoder i fråga om arbetskraftsplanering framförs i år liksom i fjol. Frågan är föremål för expertutredning inom statistiska centralbyrån, och vi menar därför att den inte ytterligare behöver utredas.

Det krav på insyn i planeringsarbetet som framställs är det givetvis i och för sig inte något att erinra mot, men nuvarande praxis kan säkerligen ändå inte rubbas.

Man hävdar också att planeringsarbetet är väldigt uppsplittrat — även herr Larsson i Umeå betonade detta — på olika departement och myndigheter och att det mot denna bakgrund vore önskvärt med en samordning av den ekonomiska översiktsplaneringen. Vi anser nog att den främsta uppgiften för den centrala planeringen är att samordna planeringsinsatser på olika delområden och nivåer och att göra erforderliga avvägningar.

Flertalet av de problem som aktualiserats är, som jag försökt framhålla,

Meddelande ang. plenum fredagen den 28 november — Rättsvärden och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

centrala för den ekonomiska planeringen. Men de är också föremål för utredningar och uppmärksamhet i departementen, i ämbetsverk och inom vetenskapliga institutioner.

När vi uttalar att vidare utredningsarbete på här aktualiserade punkter just nu inte behövs, så menar vi givetvis inte att vidare utvecklingsarbete skulle vara omotiverat. Frågorna skall givetvis följas med uppmärksamhet. Vi kan emellertid inte anse det lämpligt att sammanföra alla de olika problemkomplexen i en enda parlamentarisk utredning, eftersom problemen är så skiftande att en utredning med parlamentariker och sakkunskap från alla berörda områden skulle bli ohanterlig.

Herr talman! Dessa synpunkter har lett oss, som i år bildar utskottsmajoritet, fram till att motionerna bör avslås, och med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 92 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Meddelande ang. plenum fredagen den 28 november

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde fredagen den 28 november blir ett bordläggningsplenum och tar sin början kl. 14.00.

§ 19

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nybyggnad för riksbankens huvudkontor, och

nr 48, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ombildande av vissa ordinarie tjänster i riksbanken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20

Rättsvärden och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motioner angående rättsvärden och om ett samlat

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten.

I de likalydande motionerna I: 747 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 855 av herr *Dockered m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag åsyftande erforderliga lagstiftningsåtgärder m. m. för rättsvårdens effektiva upprätthållande i enlighet med rättens och humanitetens principer och med beaktande av vad i motionen i övrigt säges».

I de likalydande motionerna I: 752 av herr *Sveningsson m. fl.* och II: 860 av herr *Oskarson m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentarisk utredning som får i uppdrag att med stöd av forskning och av tidigare utredningar vunna erfarenheter skyndsamt framlägga förslag till ett samlat handlingsprogram för brottslighetens bekämpande».

Utskottet hemställde,

att förevarande motioner, I: 747 och II: 855 samt I: 752 och II: 860, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Schött* (m), *Svanström* (cp), *Wiklund* i Stockholm (fp), *Richardson* (fp), *Oskarson* (m) och *Polstam* (cp) samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till förevarande motioner, I: 747 och II: 855 samt I: 752 och II: 860, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning under parlamentarisk medverkan för att utarbeta förslag till en samlad aktion i syfte att effektivisera rättsvården.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! Som svar på en interpellation av fru Eriksson i Stockholm

angående tillsättandet av en kriminalpolitisk beredning uttalade statsrådet Kling den 20 maj i år: »Det finns otvivelaktigt skäl som talar för tillsättandet av en sådan kriminalpolitisk beredning som fru Eriksson avser med sin fråga. Jag anser dock att tiden ännu inte är mogen för det samlade grepp som en sådan åtgärd skulle innebära utan att man åtminstone ytterligare någon tid bör fortsätta på de partiella reformernas väg.»

Utskottsmajoriteten intar samma avvaktande hållning i det utlåtande vi nu behandlar. Om det yrkande på en parlamentarisk utredning, som motionsledes har framförts i båda kamrarna, med uppgift att framlägga förslag till en samlad aktion i syfte att effektivisera rättsvården skriver majoriteten: »I nuvarande läge anser dock utskottet att tillräckliga skäl saknas för riksdagen att ta initiativ till en utredning med de vittomfattande uppgifter som anges i motionerna.»

Herr talman! Man har verkligen all anledning att fråga sig vad det är som gör att förre justitieministern ansåg att *tiden inte är mogen* att försöka få ett samlat grepp på denna allvarliga utveckling och vad utskottsmajoriteten menar när den uttalar att *tillräckliga skäl saknas* för att ta initiativ när det gäller en samlad utredning. Är det så att brottsutvecklingen ger underlag för att man kan vänta, eller har det ansetts att brotten inte är av så allvarligt slag att man behöver vidta några särskilda åtgärder? Det skulle vara intressant att höra vad utskottsmajoritetens talesman säger om detta.

Jag vill erinra om att den sammanlagda brottsligheten förra året ökade med inte mindre än 22 837 fall — 1968 är det senaste år för vilket vi har en samlad statistik.

Nu är motioner av det slag som vi här behandlar ingen nyhet för kammaren. Förra året var det socialdemokraterna som stod för reservationen och

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

då gynnades vi av lotten; i år är det tvärtom.

I fråga om svårigheten att komma till rätta med problemet tror jag vi alla är överens, men i fråga om graden av det allvar med vilket vi ser på rättsosäkerheten och otryggheten skiljer sig tydligen våra uppfattningar. Utskottsmajoriteten medger att det finns anledning till oro, medan vi reserverar uttalar att vi hyser en mycket stark oro för den tilltagande råheten och brutaliteten i brottsutvecklingen.

Nu kan det invändas att den senast tillgängliga statistiken, som avser första halvåret 1969, visar en nedgång i det totala antalet brott för första gången under 1960-talet. Det är i och för sig glädjande, men det finns tyvärr också andra siffror i denna statistik som pekar i en annan riktning. Minskningen i det totala antalet brott ligger huvudsakligen på tillgreppssidan. Utan att vilja göra något bestämt påstående vill jag säga att det ligger nära till hands att tro att den aktion mot narkotikahandlingen som polisen gjorde i början av året har givit till resultat ett mindre antal stölder och tillgrepp. Vad gäller säkerheten till liv och lem och tryggheten både i bostaden och på allmänna platser har det däremot skett en betydande försämring under första halvåret 1969. Antalet brott mot 5, 6 och 10 §§ i brottsbalken, som gäller misshandel, har under första halvåret 1969 ökat till 7 749. Under motsvarande tid 1968 var antalet 6 951 — det har alltså skett en ökning med 798 fall, eller 11,5 procent. Under de fyra senaste åren kan vi notera en ökning med 1 695 fall eller 28 procent. Jag anser detta vara en mycket allvarlig utveckling.

Vi reserverar anser att man med större allvar än tidigare bör försöka åstadkomma en högre grad av rättstrygghet och rättssäkerhet. Särskilt oroande är tendensen att brottsligheten tränger allt lägre ner i åldersgrupperna och att brotten blir allt räre

och brutalare. Vi anser det verkligen vara hög tid att vi får en utredning som med stöd av tidigare utredningar och erfarenheter men framför allt med stöd av forskning — såväl den som vi bedriver i vårt land som utländsk sådan — försöker komma fram till en plan och en enhetlig bedömning av mål och medel för en samlad aktion framför allt i brottsförebyggande syfte.

Herr talman! Man har anledning att fråga sig vad det är som gör att vissa människor tycks vara mer eller mindre predistinerade till att bli lagöverträdare. Vi har på det området många frågetecken. Vad är det som gör att vissa människor blir laglydiga, andra inte? Hur påverkas den unges utveckling av hemmiljön? Hur inverkar uppfostran? Vad betyder en stark sammanhållning och ett starkt familjeband? Hur påverkar den alltmer tilltagande bristen på respekt för både religiösa och moraliska värderingar? Vilken roll kan skolan spela i förebyggande syfte? I vilken utsträckning behöver vi ha laglydnadsundervisning i våra skolor och hur skall den läggas upp för att få den bästa effekten? När bör en sådan undervisning sättas in? Hur påverkas den unge av kamratkretsen och kamratmiljön? Vilken roll spelar den allmänna samhällsmiljön, däri inbegripet också massmedia? Finns det verkligen något samband mellan välförhållanden och brottsutveckling, som man ibland vill göra gällande? Vilka påtagliga nackdelar har den långa väntetiden mellan brottets begående och behandlingstillfället? Hur skulle en snabbare behandling av framför allt våra ungdomsbrottslingar kunna vara brottsförebyggande? Är det sätt på vilket vi bedriver övervakning effektivt eller över huvud taget den lämpligaste formen?

Ja, herr talman, jag skulle kunna fortsätta frågandet mycket längre. Det kan naturligtvis här göras gällande, att det inte är någon konst att fråga, och det är riktigt, men jag tror i alla fall att

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

det inte är någon som kan ge ett tillfredsställande eller över huvud taget något svar på alla dessa frågor. Tycka kan man, men inte komma med något konkret besked. Och det är just för att få fram svar på en del av dessa frågor som vi har begärt en utredning.

Herr talman! Första lagutskottet gjorde i september månad en resa till USA, där vi huvudsakligen ägnade vårt intresse åt ungdomsbrottsligheten och rehabiliteringen. Det vare mig fjärran att här försöka dra några slutsatser av vad vi där fick se eller höra. USA är ett stort land, som alla vet, med skilda lagar och olika bestämmelser i praktiskt taget varje delstat. Jag vill också säga att jag för min del är alltför litet insatt i amerikanska förhållanden för att våga dra några slutsatser eller göra några jämförelser mellan USA och vårt eget land, men låt mig ändå här peka på några fakta som jag skulle vilja rubricera som personliga iakttagelser.

Det framgår klart att Amerika tycks ha samma problem som vi i fråga om brottsutvecklingen. Den är allvarlig; särskilt gäller detta ungdomskriminaliteten. Utvecklingen har också föranlett en mycket engagerad och intensiv kriminalpolitisk debatt. Ett flertal undersökningar och försök har också satts i gång för att söka utröna brottslighetens orsaker och hur man skall bekämpa den. Några drag i detta arbete, såsom jag uppfattade det, vill jag inte underlåta att redovisa.

Att några ungdomar råkade träda utanför lagens rāmärken ansågs allmänt bero på personliga problem, som oftast var en produkt av gruppproblem: familjen, kamratreksten. När man skulle behandla de unga sökte man alltid komma underfund med bakgrunden, alltså problemen. Man sökte också inte bara att komma underfund med den enskildes problem utan med familjens problem eller den grupps problem inom vilken den unga människan hade utvecklats. Därefter sökte man också vid

behandlingen att lösa problemkomplexet just i denna miljö och i intim samverkan framför allt med familjen i sådana fall där vederbörande hade kontakt med sin familj.

Man strävade också framför allt vad beträffar ungdomarna att få till stånd en snabb behandling. Omedelbart efter det att vederbörande hade tagits om hand — dagen efter — sökte man komma underfund med vilka åtgärder som skulle vidtas. Därigenom kunde man förebygga väntetider och den tacksamma miljö för nya brott som en väntetid utgör.

Inom anstalterna sökte man lösa den enskildes problem inom grupparbetets ram. Gruppterapi var alltså mycket anlita och mycket utvecklad. Man sökte också engagera den intagne, om han nu var intagen på en vårdanstalt eller i ett fängelse, i arbetet inom anstalten eller fängelset. Av den aktiviteten hade man, efter vad som sades, goda erfarenheter. Man vågade eller ville dock inte påstå, att man hade gjort den ena eller andra bestämda erfarenheten, eftersom försöken i regel hade pågått mycket kort tid. Man var därför mycket försiktig med sina uttalanden.

Ett annat drag som jag också observerade var den nära samverkan vad beträffar övervakningen mellan övervakaren och hans klient. Övervakare fick inte ha mer än ett visst antal fall, och det gällde inte bara att kontakta klienterna då och då utan att verkligen försöka följa upp den enskilde i hans dagliga liv, i hans arbete, under hans fritid o. s. v.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta, men jag har inte kunnat underlåta att redovisa några av mina personliga intryck som jag tror är väsentliga och även riktiga och som vi bör beakta, när vi själva tar oss an dessa problem.

Vi har haft en grupp, som nyligen har gett ut ett betänkande, som har rubricerats »Samarbete i brottsförebyggan-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

de syfte», vilket främst tar sikte på att åstadkomma samarbete mellan olika organ för att ta hand om framför allt ungdomarna. Jag kan inte heller underlåta att här citera några rader ur detta betänkande, där jag tycker mig spåra, att man är inne på samma tankegångar, som jag här redovisat från de erfarenheter jag gjorde under Amerikaresan. I betänkandet sägs bl. a. under rubriken »Brottsförebyggande arbetet spänner över vitt fält»:

»Även om man håller sig till praktiskt rimliga definitioner på begreppet 'förebyggande av ungdomsbrottslighet' måste det brottsförebyggande arbetet och samarbetet med sådant syfte med nödvändighet spänna över ett vitt fält.»

Det framhålles också följande: »Men redan det nära samband som finns hos många individer mellan lagstridiga handlingar och tecken på allmänna beteendestörningar, vilka i och för sig kan kräva uppmärksamhet från samhällsorganens sida, ger en vidare innebörd åt det brottsförebyggande arbetet.»

Slutligen vill jag anföra ytterligare ett kort citat: »Därmed måste det förebyggande arbetet inriktas också på de bakomliggande faktorerna till kriminellt eller annat icke önskvärt beteende hos individerna själva, i deras närmaste miljö och i den större samhällsmiljön.»

Herr talman! Det är just dessa tankegångar som vi uttrycker dels i den motion som behandlas i första lagutskottets utlåtande, dels i den reservation som fogats till utlåtandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Ett av de allra svåraste problemen då det gäller att bekämpa kriminalitet och utveckla rättsvården till större effektivitet är väl att få verkligt starkt och omfattande gehör hos allmänheten för sådana åtgärder och

därmed kostnadstäckning för dessa. Åtgärderna får ju inte enbart innebära ett tillfälligt oskadliggörande, som det ibland med en otäck formulering heter, av den brottslige utan måste bestå av konkreta ansatser till verklig rehabilitering i form av yttre, praktiska förutsättningar med just detta positiva syfte. Folk drabbas nu i ökad omfattning av brott och upplklaringsprocenten är låg. I utskottsutlåtandets tabeller kan vi läsa om detta, även om siffrorna i dessa inte alltid ger den sanna bilden av utvecklingen, eftersom denna antagligen är värre än vad dessa *minimis*siffror visar. Det är då kanske förklarligt och samtidigt från rättsvårdande synpunkt beklagligt, om negativa attityder mot nuvarande former av brottsbekämpande som en följd av denna utveckling växer fram hos allmänheten och dess stöd gentemot polisen, domstolarna, kriminalvården och övriga rättsvårdande organ minskar. Man kan också djupt beklaga att denna utveckling lätt tycks komma somliga att ifrågasätta t. o. m. den ärliga viljan och kanske hela inriktningen av våra kriminalpolitiska strävanden att komma till rätta med brottsligheten. Man tycks också lätt förfalla till en ganska primitiv, kanske till och med hämndlysten, inställning till dem som begått brott, om man själv är ett offer för kriminella handlingar och personligen direkt lider skada av kriminaliteten.

Ökar alltså de kriminella handlingarna i frekvens, minskar också förståelsen för att myndigheterna brukar andra, så som många av oss tror, lämpligare och samtidigt humanare behandlingsmetoder och reaktionssätt vid brott. I ett klimat, där många, kanske allt flera, känner sig rättsligt kränkta och anser sig inte få sin rätt beaktad på ett rimligt sätt, är det svårare att få stöd för sådana humanare metoder.

Härtill kommer att utrednings- och lagföringsarbetet i det enskilda fallet ofta växer till rena ohanterligheten och

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

att rehabiliteringsarbetet försvåras eller rent av omöjliggörs därför att med nuvarande brottsutveckling så många lagöverträdare hinner dra på sig en mycket omfattande brottslighet, innan de avslöjas.

I ett anförande under höstens allmänpolitiska debatt tryckte jag här i kammaren på angelägenheten av en mera *profylatisk* inriktning av åtgärderna mot brottsligheten i stort och i enskilda fall, en inriktning som förordats även från socialpsykologiskt och kriminologiskt håll. I det anförandet nämnde jag sådana namn som Kerstin Elmhorn och Gustav Jonsson. Det gäller att mitt i det praktiska arbetet med dessa problem få till stånd en starkare betoning av profylax och behandling i rehabiliterande syfte och att inte så ensidigt inrikta intresset på de mera deskriptiva och diagnostiska uppgifterna inom det kriminalpolitiska fältet, då brott redan har begåtts. Även om sådana uppgifter i och för sig är viktiga, får de inte dominera så starkt, att rehabiliteringsuppgifterna ställs i bakgrunden.

Med tanke på den förnyade aktualiteten och uppmärksamheten kring det sociala arvet och dess betydelse för uppkomsten av en socialt problematisk, kanske kriminell livsföring måste man måhända arbeta i generationer mera än i individer — för att tala med Gustav Jonsson — d. v. s. sätta in lämpliga, positivt stödjande åtgärder redan i tidiga barnår hos dem som fötts i de kriminella riskzonerna. Gustav Jonsson medger att man vet mycket om *var* skon klämmer men inte särskilt mycket om *hur* man klarar av ett skokav. Det är här vi måste föra in väl underbyggda innovationer eller behandlingsalternativ, kanske genom försöksverksamhet av den typ som kommittén för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten skisserade i sitt 1964 avgivna betänkande »Aktion mot ungdomsbrott». Jag hade förmånen att som

kommittéledamot vara med om tillkomsten av detta betänkande. Genom att se över det betänkandet kan man kanske något sänka ambitionsgraden i där framlagda förslag och göra dem mera praktiskt användbara. Dessa gick ut på hundraprocentig aktivitet i alla brottsbekämpande organ i en medelstor stad under en femårsperiod med en fortlöpande jämförelse med utvecklingen i en liknande stad, där motsvarande organ skulle arbeta ungefär som vanligt.

Jag är övertygad om att det skulle vara till gagn, om man under parlamentarisk medverkan gjorde ett målmedvetet försök till samordning eller sammanarbetning av de många uppslag och idéer till nyorientering av de kriminalpolitiska strävandena i vidsträckt mening, som tillkommit eller någorlunda snart kan väntas genom arbetet i en rad olika statliga utredningar eller på annat sätt. Tillkomsten 1964 av samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottslighet är ju ett framsteg, men dess uppgifter är dock begränsade till åtgärder för utökat samarbete, i och för sig mycket värdefullt. Det pågår inom detta organ alltså inte en i varje fall mera omfattande förslags- eller försöksverksamhet och planering.

Brottsutvecklingen är ägnad att inge oro. Därom är alla inom första lagutskottet eniga. Vi reservanter tror att förslag om en samlad aktion i syfte att effektivisera rättsvården, gärna eller helst under samtidig nyorientering, kan utformas utan att man behöver göra nya och stora utredningar.

Jag tror för min del också att ett bifall till vår reservation skulle kunna bli ett välkommet stöd för vår nye justitie-minister vid hans övervägande av den interpellationsvis ånyo resta frågan om en ny lagberedning. Denna skulle visserligen röra de mera principiella spörsmålen om brottskatalogens omfattning och påföljderna vid olika typer av lagöverträdelse men enligt in-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

terpellationens motivering även syfta till att behandlingsfrågorna skulle kunna tas upp i sammanhanget.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Den oro inför brottsutvecklingen som reservanterna framför delas av hela utskottet och kommer också till uttryck i andra stycket av utskottets skrivning. Men frågan är om vi inte i dag kan avläsa resultatet av det omfattande arbete, som under hela 1960-talet bedrivits på rättsvårdsområdet. Den preliminära statistiken för första halvåret 1969 visar nämligen lägre siffror än vad som redovisades under samma tid 1968. De visar en nedgång av såväl brottsbalksbrott, bl. a. tillgreppsbrott och bedrägeribrott, vilka anses ha ett direkt samband med narkotikamissbruket, som av de brottskategorier, främst grova stölder, vilka kan antas bäst avspegla den allmänt preventiva effekten av myndigheternas arbete.

För första gången sedan 1960 utvisar statistiken också en nedgång av det sammanlagda antalet brottsbalksbrott. Bör inte det sjunkande antalet sådana brott kunna ses som resultat av det omfattande arbete på rättsvårdens område som bedrivits under hela 1960-talet? Utöver de betydande reformer som har genomförts beträffande brottsbalken och genom polisväsendets nya organisation pågår för närvarande arbete på partiella reformer beträffande olika delar av det kriminalpolitiska området. Bland annat verkställer kommittén för anstaltsbehandling en översyn av lagstiftningen om behandlingen av personer som tagits in på fångvårdsanstalter och häkten.

Utredningsarbete pågår också beträffande särskilda brottskategorier. 1968 års brottmålsutredning överväger åtgärder mot butiksnatterier. Förslag

har också framlagts om avkriminalisering av fyllerivården. Sakkunniga har tillkallats för att göra en allmän översyn av den sociala lagstiftningen på vårdområdet. Översynen skall bl. a. omfatta vård- och behandlingsmetoder, samordning av åtgärder och samarbete mellan olika samhällsorgan och institutioner. Även det materiella innehållet i barnvårdslagen skall överses.

Av särskilt intresse i detta sammanhang torde vara den verksamhet som bedrivs av samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Så sent som i år har förslag lagts fram om ett bättre brottsförebyggande samarbete på det lokala planet. Det förslag som utarbetats i detta avseende har remissbehandlats och är nu beroende av Kungl. Maj:ts prövning.

De anförda åtgärder av skilda slag som vidtagits eller övervägs i syfte att åstadkomma förbättringar på rättsvårdens område får självfallet inte, såsom framhållits av utskottet, undanskymma vikten av att uppmärksamheten ständigt hålls riktad på de angelägna spörsmål det här gäller eller tas till intäkt för underlåtenhet att fortsätta ansträngningarna att minska den omfattande brottsligheten. Vi är alla överens om att reformarbetet inom kriminalpolitiken ständigt måste fortgå.

»I nuvarande läge», heter det i utskottsutlåtandet, »anser dock utskottet att tillräckliga skäl saknas för riksdagen att ta initiativ till en utredning med de vittomfattande uppgifter som anges i motionerna.»

Herr Oskarson frågar varför utskottet anser att det förhåller sig på detta sätt »i nuvarande läge». Ja, alla de aktiviteter som för närvarande är på gång och som räknats upp får väl anses motivera att vi inväntar resultaten, och vi bör naturligtvis även avvakta resultaten av de utredningsförslag som redan remissbehandlats. Det är därför som utskottet inte nu velat rekommendera en ny utredning.

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

Herr Oskarson gjorde också en utflykt till USA för att ge oss några synpunkter på ungdomskriminaliteten där och de problem som sammanhänger med den. Min reflexion var då närmast att vad som verkar revolutionerande för amerikanska förhållanden inte kan verka revolutionerande enligt vårt sätt att se, eftersom mycket av detta redan är passerat hos oss.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att på samma sätt som jag gjort i utskottet kommentera kriminalstatistiken, som ju ständigt är ett bekymmer.

De redovisade siffrorna är ju minimisiffror, och det är inte alls säkert att statistiken återspeglar hela brottsligheten. Statistiken grundar sig enbart på den anmälda brottsligheten, alltså den brottslighet som kommit till polisens kännedom. Fru Löfqvist sade att det ändå framgår att det skett en vändning i utvecklingen, om man jämför 1968 med 1969, eftersom det är första gången sedan 1960 som en nedgång av antalet brottsbalksbrott kan redovisas totalt sett. Rikspolisstyrelsen har dock uttalat att det inte är möjligt att med säkerhet avgöra vilka faktorer som lett till denna uppbromsning av brottsutvecklingen.

Om man emellertid ser även på detaljstatistiken, finner man att vissa av de svårare brotten ökat i antal ganska stadigt under åren 1966, 1967, 1968 och 1969, räknat på månaderna januari—juni. Det gäller misshandel, brott mot frihet och frid, skadegörelsebrott, brott mot allmän ordning och brott mot allmän verksamhet. Detta är ju brott av verkligt allvarlig beskaffenhet, och när dessa tycks visa klar tendens till ökning, finns det verkligen anledning att uppmärksamma detta förhållande, även om man har anledning att samtidigt

glädja sig åt att det synes ha skett en begynnande minskning totalt sett av brottsbalksbrotten.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte, fru Löfqvist, att detta var något revolutionerande, utan jag sade att det var personliga reflexioner som jag gjorde under USA-resan, och dessa står jag naturligtvis för.

Men det är väl ändå inte så, att vi passerat allt detta som fru Löfqvist säger. Det har i varje fall inte gjorts försök här i landet med allt det som vi såg i USA, och det kan finnas anledning för oss att göra liknande försök på området. Jag behöver bara peka på de metoder man tillämpar för att ta hand om de unga och verkligen snabbt ge den behandling som behövs.

Vi har inte heller haft och har fortfarande inte ett så nära samarbete mellan övervakaren och den övervakade som man har i USA. Det beror på att vi tillåter en övervakare att ha nästan hur många fall som helst. Övervakarna i vårt land kan alltså inte följa sina klienter på samma sätt som övervakarna i Amerika, vilka är anställda särskilt för denna uppgift.

Låt mig sedan, herr talman, få peka på ytterligare en erfarenhet som enligt min mening stöder vår uppfattning. Det talades om vilken betydelse ett starkt familjeband och en gedigen familjesammanhållning har. Det pekades på och redogjordes för folkgrupper i Amerika, inom vilka just familjen är den centrala punkten, där sammanhållningen är stark, där släkt- och familjekänslan är mycket markant utvecklad. Bland dessa folkgrupper kunde man redovisa en mycket låg brottsprocent.

Även detta är ett viktigt påpekande, som vi inte helt skall gå förbi, så mycket mer som vi nu ser tendenser till att nonchalera familjens betydelse i olika sammanhang.

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först peka på föreliggande statistik. Om vi över huvud taget skall förlita oss på statistik i det ena sammanhanget, måste vi också göra det i det andra sammanhanget. Litar vi på 1968 års siffror, får vi väl också förlita oss på 1969 års siffror så långt det nu funnits möjlighet att framräkna dessa. Det är väl ändå såväl herr Wiklunds i Stockholm som min förhoppning att dessa siffror skall stå sig när vi kommer fram till slutresultatet. Att så inte skulle kunna vara fallet vill vi inte utgå ifrån redan i dag.

Övervakarinstitutionen här hemma och övervakarinstitutionen i Amerika är kanske institutioner av skilda slag. Det skall jag inte förneka, herr Oskarson. Men antalet övervakningsfall som vi tillåter en övervakare att syssla med här hemma och det antal fall som en övervakare i Amerika tillåtes att syssla med sammanhänger inte enbart med vederbörande lands lagstiftning, utan däri ligger någonting helt annat.

Herr Oskarson ville ge en bild av hur familjebanden och familjesammanhållningen tedde sig i USA jämfört med i Sverige. Visst trycktes det på att familjebanden var starkare i vissa provinser och visst visar det sig att det procentuella antalet brottslingar var betydligt mindre i dessa områden. Det är en sak som jag varken har försökt eller ämnar försöka att förneka. Själv tror jag fast på de starka familjebanden som en värdefull faktor på detta område. Men hur skall vi i den situation vari vi i dag befinner oss kunna kommandera människor att iakttaga starkare familjesammanhållning? Vi önskar en sådan utveckling och vill försöka allt för att så skall bli fallet, men jag kan inte se hur vi på rättsvårdens område i dag skall kunna åstadkomma det. Enligt vårt sätt att se och bedöma är det ingen som tar avstånd från familjebandens betydelse i sammanhanget.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte annat än att de kriminalstatistiska uppgifterna är svåra att tolka, eftersom de inte täcker över *hela* brottsligheten; en anonym, oregistrerad brottslighet finns säkert i stor omfattning. Det är endast över den *anmälda* brottsligheten vi har någorlunda aktuell statistik tillgänglig.

Vad jag sedan sade var att om man går in på enskilda brott, finner man att vissa av dem — jag betecknade dem som svårare — visar en tendens till ökning. Jag medgav däremot utan vidare att här finns en siffermässig minskning av den totala brottsbalksbrottsligheten, om man jämför åren 1968 och 1969. Men ser man på enskilda brott, finner man som sagt en ökning; det kan klart konstateras.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Faktum kvarstår i alla fall enligt statistiken: misshandelsbrotten har ökat med över 11 procent, om man jämför första halvåret 1969 med första halvåret 1968, och det är ju dessa brott som är de allvarligaste.

Jag gjorde inga jämförelser, fru Löfqvist, mellan vårt övervakningssystem och det amerikanska. Jag sade bara att jag fick det intrycket att övervakarna i USA verkligen har större möjligheter än våra övervakare att följa sin klient både under arbetstid och under fritid. Vi fick exempel på att de även tog sig an sina klienter när det gällde transporten från hemmet till arbetsplatsen och vice versa. Jag tror inte att det är många av våra övervakare som har möjligheter att göra det.

Jag påstod inte heller att Sverige i fråga om familjebanden skiljer sig från Amerika. Jag gjorde inga som helst jämförelser på detta område utan redovisade enbart vad vi fick höra, nämligen att vissa folkgrupper — man nämnde kineserna och vissa orientaliska folk — som har en stark familjesammanhåll-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

ning och verkligen håller ihop också visar en lägre brottsfrekvens.

Jag har alltså inte gjort några som helst jämförelser; vad jag har gjort är att jag har redovisat vad vi fick höra. Sedan får vi naturligtvis sätta den tilltro till detta som vi vill, var och en för sig.

Herr **DOCKERED** (cp):

Herr talman! Jag är motionär i detta ärende, men jag skall försöka fatta mig mycket kort. Det är en dyster statistik som är redovisad, det kan vi väl inte komma ifrån. Det verkar på debatten som om detta skulle vara en partiskiljande fråga, men det får det inte vara. Vi måste utgå ifrån att vi alla har ett utomordentligt intresse av att se mycket allvarligt på dessa problem.

Jag vill understryka vad som sagts här tidigare, nämligen att vi bör söka finna åtgärder som möjliggör att samhällets reaktion mot dem som har förövat brott kommer snabbt. Som det nu är vet vi att det kan förflyta rätt lång tid från det att brottet blivit uppkärat tills påföljden kommer. Under tiden återvänder den unge — det är i allmänhet med dem vi har problem — till sin omgivning och kan fortsätta med ett kriminellt beteende.

Vi har ansett att man borde försöka med en utredning för att få ett grepp om dessa förhållanden. Samhället är föränderligt, och vi har fått nya boendemiljöer; jag tänker särskilt på de nya stadsdelar som växer upp, där unga, produktiva familjer flyttar in, där barnkullarna i allmänhet är stora och där gängbildningen givetvis också blir omfattande. Om någon kriminell person kommer in i dessa gäng kan han fortsätta att kriminalisera sin omgivning även efter det att brottet har uppdragats. Resultatet blir att brottsligheten tränger allt längre ned i åldrarna.

Förebyggande åtgärder måste vidtas i större utsträckning — sådana kan säkerligen få stor effekt. Här har tidigare talats om behovet av familjesamman-

hållning, och visst har den stor betydelse. Jag är övertygad om att aktivisering av ungdomen genom föreningsverksamhet eller på annat sätt också är av stor vikt. En utredning som såg över alla problemen kanske kunde finna vägar som ledde till ett bättre sakernas tillstånd än det vi nu har. Vi måste konstatera att statistiken är dyster.

Jag har i viss mån påverkats av resultatet av de kraftiga åtgärder som riksdagen beslöt vidta för att komma till rätta med narkotikabrotten. I det fallet gavs åt polisen bättre resurser, och situationen blev genast ljusare. Vi bör nog inte utgå från att alla möjligheter är tillvaratagna på detta område.

Utskottet anser att tiden ännu inte är mogen. Detta uttalande ställer jag mig mycket frågande till. Statistiken är så dyster och utvecklingen så oroande att en utredning kanske kan ge anvisning på åtgärder som skulle ge önskad effekt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Polstam*, *Persson* i Heden och *Börjesson* i Falköping samt fru *Jonäng* (samtliga cp).

Fru **LÖFQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Visst är vi alla överens om att utredningsarbete kan ge vissa resultat. Det är också anledningen till att utskottet pekat på det utredningsarbete som redan pågår, och jag skall nämna några av de utredningar som arbetar.

Kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården arbetar med sina uppgifter. Även pågår utredning beträffande särskilda brottskategorier. 1968 års brottmålsutredning överväger åtgärder mot butikssnatterier. Man får förmoda att bl. a. förebyggande åtgärder kommer att föreslås. Utredning på vårdområdet pågår också; de sakkunniga gör en översyn av den sociala vårdlag-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

stiftningen. Denna översyn skall omfatta bl. a. behandlingsmetoder, samordning av olika åtgärder och samarbete mellan olika samhällsorgan och institutioner. Likaså skall det materiella inehållet i barnavårdslagen ses över.

Kan vi inte förutsätta att alla dessa utredningar för närvarande håller på med ett arbete som betydligt snabbare kan leda fram till antagbara resultat än om vi i dag tillsätter en ny utredning? Till allt detta kommer att en utredning nyligen avlämnat sitt betänkande, vilket har remissbehandlats och nu ligger under Kungl. Maj:ts prövning.

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! För riksdagens del kunde det väl tyckas som om den diskussion, som nu förts mellan majoriteten och minoriteten i första lagutskottet, tillräckligt har belyst problemet om brottsutvecklingen och åtgärder för att förbättra läget för att vi skulle kunna undvika att ta upp en ny debatt i denna fråga. Å andra sidan verkar det, när man behandlar brottsutvecklingen och kriminalfrågorna över huvud taget — polisens ställning, möjligheten att öka de profylaktiska insatserna och en förstärkning av brottsbekämpningen — som om man talar på två olika plan.

När man behandlar första lagutskottets utlåtande nr 47 är både majoritet och minoritet överens om att brottsutvecklingen är ägnad att inge oro eller, som minoriteten säger, »ägnad att inge mycket stark oro».

Men går man bara några veckor tillbaka i tiden och ser på vad som från regeringshåll sades i denna fråga i remissdebatten, finner man att regeringen tycks ha en annan och något mer legär bedömning av hela problemet. Det är med anledning härav som jag skulle vilja ta upp en del frågor och ställa dem direkt till regeringens nye justitieminister, som inte hade tillfälle att i remissdebatten närmare uttala sig på denna punkt.

Jag tog i remissdebatten upp frågan om den ökande brottsligheten och betonade att vi inte kan komma ifrån att äldre människor känner en växande otrygghet. Inte minst vi som bor i Stockholm märker att allt fler av de gamla och kanske till och med yngre människor känner både olust och rädsla för att efter mörkrets inbrott ge sig ut på områden, där man vet att polisbevakningen inte är tillfredsställande. Det är framför allt rädslan för de grova våldsbrotten som här slår igenom.

När denna fråga aktualiserades i remissdebatten fick vi emellertid från regeringens sida, enkannerligen statsministerns, ett meddelande om att enligt hans mening förhållandena i Sverige jämfört med förhållandena i andra länder på kontinenten var hyggliga. Jag tror uppriktigt sagt att det är ganska farligt att använda en sådan eufemistisk formulering när man vill försöka beskriva detta allvarliga område.

Jag tror också att alla de människor, som hyser en befogad skräck för vad som kan hända dem under dygnets mörka timmar, känner en ökande olust, om den allmänna attityden från regeringens sida är att förhållandena är ganska hyggliga.

Jag kan inte heller finna — hur jag än läser statistiken över brottsutvecklingen under de senaste tio åren — att man kan komma ifrån att utvecklingen har gått åt fel håll. Det förhållandet som fru Löfqvist pekade på, nämligen att vi under första halvåret 1969 sett en viss glädjande nedgång, förändrar inte helhetsbilden för en längre period. Vi hade en nedgång mellan åren 1960 och 1961 också, men under tioårsperioden 1958—1968 var det en utomordentligt kraftig ökning. De verkligt grova brotten — mord, dråp och misshandel varav döden följt — har nästan fördubblats, från cirka 8 000 till cirka 16 000. Vare sig man känner en personlig osäkerhet och oro inför utvecklingen eller bara logiskt och kyligt tar

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

del av det statistiska material som föreligger, kan man inte påstå att förhållandena i Sverige är hyggliga.

Statsministerns uttalande om att situationen är »hygglig» skulle jag gärna vilja höra den nye justitieministern kommentera för att utröna om han delar första lagutskottets uppfattning — majoritetens eller minoritetens — eller ansluter sig till den allmänna formulering som regeringens främste talesman använde.

Statsministern sade sig också vara övertygad om att polisen kommer att fortsätta ansträngningarna att upprätthålla en *elementär* gatufrid. Den formuleringen inger ännu större olust. Kan det verkligen vara meningen — denna fråga ställer jag direkt till justitieministern — att polisens målsättning på detta område endast är att upprätthålla *elementär* gatufrid? Är det inte så att polisens elementära uppgift är att upprätthålla fullständig gatufrid? Även på den punkten skulle jag vilja ha ett klarläggande av justitieministern.

Jag vill slutligen gärna instämma i herr Wiklunds anförande. Han berörde framför allt behovet av en mera bestämd inriktning på profylaktiska åtgärder då det gäller brottsbekämpning. Men det hindrar naturligtvis inte att vi också måste ta upp det vanliga problemet om behovet av ökade personella och ekonomiska resurser på det polisiära området. Vi har inom moderata samlingspartiet i många år hävdat att man borde ha någon form av kvarterspolis. Vi anser att just förefintligheten av en kvarterspolis är ett led i en brottsförebyggande verksamhet. Vi vet — jag vill sluta mitt anförande med detta — att den poliskår vi har är duktig och synnerligen effektiv. Å andra sidan vet vi också att den inte räcker till för att klara sina uppgifter. Slutsatsen kan inte bli någon annan än att det fattas personella resurser. Jag vill därför i anslutning till detta ärende ställa ytterligare en fråga till justitie-

ministern, som naturligtvis är tvungen att dra upp riktlinjerna för sin egen syn på dessa problem. Är justitieministern beredd att verkligen tillgodose de önskemål om ökade ekonomiska och personella resurser på polisväsendets område som oppositionen har slagits för under många år?

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Denna fråga är inte direkt ny för kammaren. Vi har faktiskt år efter år haft debatter i samma ämne. Jag misstänker att vi, även om vi skulle utsträcka detta till en stor och lång debatt, har små utsikter att ändra varandras ståndpunkter i denna fråga.

Herr Oskarson har i stort sett anfört de argument som han framförde till stöd för en liknande framstöt förra året, men han har ökat ut dem med en liten resebeskrivning från USA för att ge ytterligare näring åt sin ståndpunkt. Det är väl många gånger med utlandsresor som med statistiska uppgifter: vi använder dem gärna mera till stöd för de uppfattningar vi har än för att få en mer allmän belysning av problemet. Det är så lätt och frestande att plocka fram detaljer som stöder just den uppfattning man har.

Herr Oskarson berättar om sina erfarenheter där borta, om den utomordentligt snabba behandling man där gav ungdomsbrottslingarna och om den hänsyn man tog till orsakerna till ungdomsbrottsligheten då den berodde på familjeförhållanden och förhållanden i den samhällsmiljö den brottslige levde i. Detta är ju knappast något som är överraskande för oss här hemma i Sverige. Vad som däremot överraskade oss en smula var att mycket av den snabba behandling som man där ger ungdomsbrottslingarna inom domstolarnas ram avser sådana fall som vi handlägger inom barnavårdsnämnden, d. v. s. förseelser som aldrig kommer inför domstol här i Sverige, därför att de är att hänföra till vad man förr kallade van-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

art. När det är missförhållanden i hemmet som gör att barnen behöver omhändertagas, behandlas alltså sådana fall inom domstolsväsendets och fängelseväsendets ram i Amerika, men det är knappast något som vi eftersträvar. Även jag kan alltså där finna saker och ting som stöder min uppfattning.

Som herr Dockered mycket riktigt sade borde detta inte vara en partipolitiskt skiljande fråga, eftersom vi alla delar oron inför den ökande brottsligheten. Det är inte där skiljelinjen går, utan det är väl snarare så, att vi har olika stark tro på den ena eller den andra metoden, och kanske har reservanterna en viss övertro på utredningars förmåga att komma till rätta med missförhållanden. Vi har haft och har på gång en rad utredningar som behandlar mycket viktiga delproblem inom detta väldiga komplex. En del utredningar har redan lagt fram förslag, och vi hoppas att inom en snar framtid få se resultatet i form av propositioner. Andra utredningar väntas snart lägga fram sina förslag. Fru Löfqvist har här redogjort för en hel rad av de utredningar som är på gång. Vi som tillhör utskottets majoritet menar alltså, liksom vi gjorde som reservanter förra året, att vi är mer betjänta av att se vilka resultat i form av åtgärder som de arbetande och de nyligen avslutade utredningarna kan få innan vi sätter i gång en mera allmänt omfattande stor utredning som spänner över hela fältet.

Herr Wiklund i Stockholm anförde en rad synpunkter, som vi väl i stort sett är överens om: betydelsen av allmänpreventionen och betydelsen av att skapa en opinion bland allmänheten för en humaniserad behandling av människor som begått brott. Han pekade på en hel del sådana ting som vi alla är överens om och som just har föranlett en rad av de utredningar som nu har lagt fram förslag eller som väntas komma med sina förslag inom kort.

Mycket av det som han anförde kan alltså lika gärna åberopas som argument för att vi bör lugna ner oss och inte tillsätta en ny utredning.

Herr Wiklund sade dock en sak som kanske var ny, nämligen att en begäran från riksdagen om en utredning skulle kunna vara ett stöd för den nye justitieministern i hans framtida verksamhet. Mot bakgrund av den väldiga aktivitet som har förevarit inom justitiedepartementet och som har resulterat i hela den rad av utredningar på vilkas resultat vi nu väntar tror jag knappast att justitieministern behöver den skjuts som en sådan begäran från riksdagen skulle innebära.

Det har i debatten talats rätt mycket om den oroande utvecklingen, men man har också dröjt vid den glädjande och kanske något överraskande utveckling som vi har kunnat skönja i år med en påtaglig minskning av brottsbalksbrotten. Man har olika uppfattningar om vad denna utveckling kan bero på, och ingen vågar säga med säkerhet, varifrån den kan härleda sig. Rimligen bör väl polisens ökade aktivitet för att komma till rätta med narkotikabrotten ha haft någon inverkan, men utskottet har också pekat på att det under 1960-talet har genomförts en rad betydande reformer — det kan hända att verkningarna av en del av dem nu börjar visa sig. Det kan också vara olika sammanfallande orsaker.

När man blickar ut över hela problemkomplexet och ser vad som har gjorts tycker jag man får en känsla av att vad vi nu bör göra är att låta de förslag som har kommit fram leda till beslut i riksdagen om åtgärder och att vi sedan bör avvakta effekten av dem. Sedan kan det hända att vi i framtiden behöver göra en mer allomfattande utredning. Om reservanterna fortsätter år efter år att göra en sådan framställning, är det sannolikt att de så småningom kommer att bli bönhörda. Utskottsmajoriteten anser dock att

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

det just för dagen inte finns anledning att tillsätta någon sådan utredning.

Jag ansluter mig till alla delar till vad fru Löfqvist har anfört, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren säger att jag har återopat vissa erfarenheter, som vi har gjort i USA, som bevis för att min uppfattning om motiönen och reservationen skulle vara riktig. Ja, det vore märkvärdigt om jag inte skulle göra det när jag finner vissa erfarenheter som stöder min uppfattning. Det är väl helt naturligt att jag återopar dessa erfarenheter. Jag tror att även fröken Bergegren skulle göra på samma sätt.

Fröken Bergegren säger att vi här redan har den snabba behandling, som jag pekade på, men att den förekommer inom barnavårdsnämnderna. Men hur är det med möjligheterna till snabb behandling inom barnavårdsnämnderna, fröken Bergegren? Även där får man vänta på behandlingen. Vi har inte tillräckliga resurser, och vi har inte de hem där vederbörande egentligen borde placeras, och därför förekommer det långa väntetider på många håll också inom barnavårdsnämnderna. Detta är alltså inget argument mot vad jag sade om att man i Amerika tillämpar en mera effektiv snabbbehandling av ungdomsbrottslingar än vi kan åstadkomma.

Sedan vill jag vända mig mot detta prat om att det redan finns en mängd utredningar på gång och att det därför inte är lämpligt att tillsätta en ny utredning. Alla dessa utredningar som här har nämnts tar upp var sitt delproblem av detta stora problemområde. Vad vi har tryckt på inte bara i år utan även tidigare är att det behövs ett samlat grepp. Det jag citerade ur det senaste betänkandet stöder den uppfattningen att det problemkomplex som

ligger bakom är så vittomfattande och så svårhanterligt, att man verkligen måste ta hjälp av erfarenheter och forskning för att kunna uppställa ett handlingsprogram.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Även jag vill vända mig mot fröken Bergegrens påstående, att vi skulle ha påyrkat en särskilt stor och omfattande utredning nu. Det är i varje fall inte min tolkning av reservanternas ståndpunkt. Enligt min mening är det fråga om ett försök att plocka ihop de mer realiserbara förslag som under senare år har kommit från olika utredningar — jag tänker bl. a. på förslaget med rubriken »Aktion mot ungdomsbrott», som kom 1964 — och försöka sammanbaka dessa olika realiserbara förslag.

Jag tror för min del inte att man för att ta ett samlande grepp behöver göra en stor och omfattande utredning, utan det räcker med en samordnande grupp som försöker ta ut det som är användbart och föra fram det till bedömning här i riksdagen, så att vi kan effektivisera brottsbekämpandet.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är intressant att konstatera att herr Oskarsons parti gärna kräver ökade resurser åt samhället men sällan vill vara med om att betala när räkningen kommer. Ökade resurser åt barnavårdsnämnderna och åt polisväsendet är i stor utsträckning en fråga om hur mycket skattebetalarna vill satsa på detta område. Genom omfattande utredningar skapar vi minsann inga ökade resurser.

Herr Wiklund i Stockholm säger att han ingalunda har avsett någon stor och omfattande utredning. I så fall måste han ha läst reservationen mycket dåligt. Av den framgår att man vill ha en sammanfattande utredning som skall

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

omfatta såväl mål som medel vad beträffar dessa problem, och i så fall är man inne på ett mycket omfattande område. Därför borde nog herr Wiklund ha skrivit en egen reservation och närmare preciserat vad han menar med sitt krav på utredning.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste tyvärr komma igen med anledning av att fröken Bergegren säger, att moderata samlingspartiet gärna är med om att kräva ökade resurser men att vi inte skulle vara med om att ge ökade anslag.

Hur är det, fröken Bergegren? Vi har i motioner till årets riksdag lagt fram konkreta förslag vad beträffar både en förstärkning av polisen och resurserna härför. Vi har också lagt fram förslag i fråga om förstärkning av kriminalvården och att även medel ställs till förfogande för en upprustning på det området. Vad fröken Bergegren sade var alltså direkt felaktigt.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga, därför att jag anser, att utskottet har följt den linje som man bör följa i sådana här sammanhang. Ingen utredning i detta land har löst några problem. En övertro på utredningar håller på att kväva det svenska samhället. Den uppfattningen har jag gett till känna förut.

Det som retar mig mest är emellertid den jämförelse mellan förr och nu som herr Oskarson så värtaligt har gjort. Vi skall komma ihåg att om man ser på statistiken, finner man, att den förändras av någonting som är ganska väsentligt, nämligen av att polisen i dag har blivit så mycket mera effektiv än den var exempelvis när jag var ung. Slagsmål m. m. förekom då ute på landsbygden, men det skulle aldrig falla någon in att resonera om det vid en domstol eller i andra sammanhang. Fjärdingsmannen gick hem, när han anade att

det skulle bli bråk. Därför skulle man om all statistik på detta område kunna använda ett fult ord. Statistiken kommer emellertid inte att förändra saken i och för sig, men statistiken visar kanske, att polisen nu håller på att komma i kapp och hinna med att ta upp sådant som den förr fick försumma. Därför kan man förklara först en uppgång och sedan en nedgång på detta område.

Det är givet att vi alla är angelägna om att brott skall kunna förhindras på något vis. Vi skall komma ihåg att om man i dag gör det minsta brott någonsans ute i det svenska samhället mot person eller egendom gör tidningar, radio och TV detta bekant för hela folket. När sådant hände förr, var det ingen människa som visste om det utom den närmaste kretsen. Därför är all statistik på detta område felaktig.

Jag håller med om vad man säger om familjeband m. m. Men vilken politik för vi? Vill eller kan vi hålla ihop familjen? Här har vi en annan uppfattning. Jag håller med om att familjemiljön troligen spelar en viss roll, kanske till och med en betydande roll. Men när herr Oskarson vill hänföra brotten till vissa social- och rasmiljöer tror jag han kommit in på en mycket farlig väg. Det förhåller sig inte heller på det sättet.

Jag har under något år hållit på med litet läsning av rättshistoria avseende de senaste 400 åren. Om herrarna och damerna som tror att vi har haft ett mycket fint samhälle förr toge del av rättshistorien skulle de bli förskräckta. Med anledning av talet om miljö ber jag att få läsa upp ett trehundraårigt utlåtande av det sekreta utskottet beträffande brottsfrågor.

Det står bl. a. »att dhet Kongl. Reductions-Collegium hafver tvärt emot 1655 åhrs stadgas 27 § försåldt åthskilliche godz uthan Hans Kongl. Maj:tz nådige villie och vetskap, hvilket Hans Kongl. Maj:tt rättsvijsligen hafver änd-

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

rat och sådana köp förklarar af intet värde, som och att samma godz skulle till Hans Kongl. Maj:tt och Cronan erkiennas. 2. Att den förra Reductions-Commissionen har låtit dhe köpegods för löhner och ofruchtbara capitaler opåtalde, när köparen allenast upvist klart köpebref och qvittance på contante penningar, där och nu helt anorledes finnes, att icke allenast sådana köp för löhner eller andra pretensioner äre af Hennes Maj:tt Dråttning Christina vordne förbudne, uthan och, det som mer ähr, att inga penningar äro lefvereradhe, fast så i köpebrefvet är infört.»

Det här gällde alltså adeln. Menar herr Oskarson att adelns miljö, fostran m. m. var så undermålig att sådana brott kan förklaras därav? Det rörde sig inte om småsaker utan om mycket stora domäner som kunde omfatta socknar. Enligt min mening måste man beteckna detta som ett ganska grovt brott.

Jag vill också påpeka för herr Oskarson att det förekom tortyr här i landet till 1780-talet. Det fanns också enskilda fångelser m. m. Eftersom slottsherren inte behövde tillkännage vilka brott som begåtts, vilken tortyr han utsatt olika människor för eller hur många som dog efter tortyr och fängelsevistelse är det klart att man kan säga att det är en mycket hård tid nu. Jag skulle vilja rekommendera herr Oskarson att läsa de gamla landshövdingeberättelserna och undersöka de gamlas förhållanden och se efter hur många brott som begicks på det området. Utredningarna fördröjer nog det hela, och därför vill jag rekommendera herr Oskarson att sluta med att tala om den ökade ungdomsbrottsligheten och att jämföra mellan förr och nu, för att i stället gripa sig an med de uppgifter som finns. Ungdomen i dag kan ibland se hur somliga tar flera miljoner kronor utan att det beivras. Det rör sig om s. k. lagligt brott varvid pengarna kan tas från de fattigaste. Men om samma

unga människa går in på ett kafé och tar litet mat eller några wienerbröd, så har han eller hon ett hårt straff att vänta.

Nej, vi måste tänka om beträffande frågan om brott och straff. I det fallet lever vi ännu kvar i 1500- och 1600-talen. Hela vår lagstiftning och vårt juridiska tänkande är anpassat efter ett tidigare samhälle, som vi nu borde ha kommit ifrån. Nu måste vi sträva efter en lagstiftning och en rättstillämpning som siktar framåt. Därvidlag tror jag att vår ungdom, och speciellt den studerande ungdomen, är positivt inställd. De unga protesterar då och då, och vi anser det vara allvarligt. Men det är naturligt att de gör det. När vi var unga fick vi inte den utbildning och de kunskaper om vad som händer i det svenska samhället som våra dagars ungdom får, och jag ser de ungas protester i dag som ett uttryck för större kunnande och ett mera humanistiskt synsätt. De protesterar mot det gamla, som utan tvivel var mycket klassbetonat. Ungdomen vill ha ett riktigare och numera rättvist samhälle.

Jag anser att vi gagnar allas gemensamma önskemål bäst genom att säga nej till förslaget om en ny utredning. Däremot förutsätter jag att man både inom justitiedepartementet och på andra håll försöker att i handling rätta till vad som tidigare brustit och finna en väg som leder ut ur de svårigheter som vi brottas med i föränderlighetens samhälle, svårigheter som man givetvis kommer att få brottas med även i framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSKARSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alltid roligt och intressant att lyssna på herr Lundberg, och det har varit intressant att göra det i dag också. Men vad herr Lundberg talar om nu är något annat

Rättsvården och ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten

än vad vi skall diskutera, nämligen första lagutskottets utlåtande nr 47.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta var ett märkligt uttalande av herr Oskarson. Jag trodde att diskussionen rörde sig om brott, straff och brottsförebyggande verksamhet. Om den diskussion herr Oskarson för bara är teoretisk, så har jag missförstått saken. I så fall skulle det givetvis ha varit betydligt bättre med en utredning om vad herr Oskarson syftar till med sin teori. Jag hoppas verkligen att herr Oskarson i fortsättningen försöker att se på dessa problem något anorlunda än han nu tycks göra.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! Jag har just fått underretelse om att justitieminister Geijer befinner sig i Egypten. Han kan då naturligtvis inte på regeringens vägnar infinna sig och svara på mina tre konkreta frågor. Jag vill därför ändra deras adress och ställa dem till regeringens representant statsrådet Carl Lidbom, som ju tillika varit rättschef inom justitiedepartementet. Jag hoppas att han verkligen skall lägga sig vinn om att ge ett konkret och gärna kortfattat svar på mina i och för sig enkla frågor.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill bara för fröken Bergegren läsa upp en del av vad som står i reservationen. Såsom jag uppfattat den syftar den till att sammanföra de olika tillgängliga forsknings- och utredningsresultaten till en helhet. Det heter där nämligen följande: »Utredningen bör med stöd av *tillgängliga* (här kursiverat) utrednings- och forskningsresultat — inhemska som utländska — söka komma fram till en enhetligare bedömning av såväl mål som medel och skapa underlag för en upprustning av barnavårds-, polis-, åklagar- och domstolsorganisationerna, som kan möjliggöra en snabbare och effektivare

handläggning hos de olika myndigheterna.»

Det är möjligt att fröken Bergegren läser reservationen på ett annat sätt än jag, men jag kan inte hävda annat än att den syftar till att man skall försöka få ut praktiska resultat av redan *föreliggande* material.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm och jag läser tydligen reservationen med olika behållning. Jag tycker att dess formulering tyder på att man vill ha en synnerligen omfattande utredning. Enligt min uppfattning bör man, om man vill nå resultat, utgå från det utredningsmaterial som redan föreligger och genomföra delreformer. Jag vidhåller därför att herr Wiklund något bättre borde ha tänkt över innebörden i det som han skrivit under och kanske också borde ha läst igenom motionen något noggrannare. Då skulle han ha fått klart för sig att det är fråga om ett synnerligen svepande formulerat och allomfattande uppdrag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Oskarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Ändring i föräldrabalken m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Oskarson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 120 ja och 93 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Ändring i föräldrabalken m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.

Genom en den 27 juni 1969 dagtecknad proposition, nr 119, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till bl. a. lag om ändring i föräldrabalken.

I detta lagförslag var 19 kap. 8 § första stycket så lydande:

(Nuvarande lydelse)

Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren svensk man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder. Överförmyndare kan ej den vara som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 119, såvitt avsåge 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken,

B. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Schött* (m), *Svanström* (cp), *Richardson* (fp) och *Wiklund* i Stockholm (fp) samt fru *Kristensson* (m) och fru *Jonäng* (cp), vilka anset att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte avslå förevarande proposition, nr 119, såvitt avsåge 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Vad gäller ändringen i föräldrabalkens regler om överförmyndare har jag reserverat mig mot att den nuvarande nedre åldersgränsen om 25 år för valbarhet till övermyndare slopas och ersätts med krav på att den som uppdraget avser är myndig. Lagrådet har avstyrkt att åldersgränsen slopas, bl. a. under hänvisning till personliga kvalifikationer — såsom praktisk erfarenhet, omdömesgillhet och vidsynthet — som en överförmyndare bör ha.

Huvudmotiveringen för mitt ställningstagande när det gäller valbarhetsåldern är att överförmyndaren har en domstolsliknande funktion — han fattar sina beslut ensam. Det bör alltså vara en överensstämmelse mellan valbarhetsåldern för lagfaren domare och för överförmyndare. För lagfaren do-

(Föreslagen lydelse)

Till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren, myndig svensk medborgare. Överförmyndare kan ej den vara som är i konkurstillstånd eller är förklarad omyndig.

mare gäller 25 år som nedre valbarhetsgräns, och jag anser att samma åldersgräns bör fortsätta att gälla för överförmyndare.

Den mening som utskottets majoritet har uttalat, att valet av överförmyndare görs av kommunernas fullmäktige och att detta innebär en garanti för att endast lämpliga personer väljs, anser jag vara inkonsekvent och irrelevant i sammanhanget. Jag har fullt förtroende för kommunalfullmäktiges kompetens och kunnande. Men när nu utskottsmajoriteten ser kommunalfullmäktige som en garant, varför anser då utskottsmajoriteten att en överförmyndare skall vara myndig? Är det vid den gränsen slut på förtroendet för kommunalfullmäktige? Jag frågar mig var man hamnar om man drar ut konsekvenserna av utskottsmajoritetens argumentation.

Med dessa ord yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm (fp).

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Propositionen nr 119 innehåller förslag till en rad lagändringar, vilka huvudsakligen är konsekvensändringar av riksdagens beslut om reformer av de allmänna underrätternas organisation. Den har heller inte föranlett delade meningar i utskottet utom på en enda punkt, nämligen 19 kap., 8 § första stycket i föräldrabalken, där reservanterna vill ha kvar den tidigare åldersgränsen.

Det kan på sätt och vis vara konsekvent av dem som tidigare motsatte sig en sänkning av åldersgränsen för exempelvis nämndemän, men nu tog riksdagen beslutet om sloandet av åldersgränserna för valbarhet till riksdagsmannauppslag, kommunala förtroendeuppdrag och uppslag som nämndemän. Då tycker jag att det är konsekventare att även i detta fall följa med och slopa åldersgränsen, eftersom detta också är

ett uppdrag som baseras på ett kommunalt val. Den motivering som lagutskottet anförde den gången, nämligen att det inte bara är åldern som är avgörande när man väljer för dessa uppdrag utan att det också fordras en hel del andra kvalifikationer samt det faktum att det är kommunerna som genomför dessa val borde utgöra en garanti för att man väljer människor som är lämpliga för uppdraget. Detta gäller givetvis också valet av överförmyndare.

Utskottet har för sin del inte funnit anledning till annat än att yrka bifall till propositionen i dess helhet, det vill säga inkluderande också bestämmelserna om val av överförmyndare. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiklund i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens le-

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

damöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wiklund i Stockholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 80 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av motioner om en översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat tre till lagutskott hänvisade motioner nämligen

1) de likalydande motionerna I: 346 av herr *Werner* och II: 393 av fru *Ryding m. fl.*, i vilka yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ts begär utredning och förslag till ändring av lag om vapenfri tjänst, Kungl. Maj:ts kungörelse med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga, samt av Kungl. Maj:ts instruktion för vapenfrinämnden i enlighet med de i motionen framförda synpunkterna, i huvudsak innebärande:

A. den nuvarande formuleringen i § 1 vapenfrilagen 'djup samvetsnöd' slopas,

B. de vapenfrias tjänstgöringsmöjligheter, vapenfrilagens § 2, utökas och kompletteras med i motionen framförda synpunkter,

C. vapenfrinämnden utökas med en ledamot som representant för de icke-religiösa värnpliktsvägrarna,

D. myndigheterna åläggas lämna bätt-

re information än för närvarande om vapenfri tjänst till de värnpliktiga vid inskrivningarna,

E. de vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöringstid fastställs till cirka 400 dagar, eller lika med vad som gäller för huvuddelen av vanliga värnpliktiga»;

2) motionen I: 390 av fru *Segerstedt Wiberg*.

Utskottet hemställde,

att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 346 och II: 393 samt

2) motionen I: 390,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! I sitt utlåtande nr 73 har andra lagutskottet utförligt behandlat våra motioner I: 346 och II: 393, men tyvärr har det dragit den slutsatsen att det inte behövs någon som helst ändring eller översyn av lagen om vapenfri tjänst. I nämnda motioner har vi begärt utredning och förslag till ändring av denna lag på en del konkreta punkter, i huvudsak innebärande följande.

Först och främst önskar vi helt slopa den nuvarande formuleringen i 1 § om »djup samvetsnöd». Här åberopar utskottet vad vapenfrinämnden vid remissbehandlingen har anført, nämligen att någon tvekan om vilken situation som lagstiftaren åsyftar inte yppats hos de tillämpande myndigheterna. Utskottet stöder sig på detta uttalande och anser att en fast praxis föreligger, varför det inte vill tillstyrka motioner i detta stycke.

Men, herr talman, de senaste åren har en omfattande diskussion ägt rum, inte minst i pressen, just om vad som egentligen kan menas med »djup samvetsnöd», och från många håll har ifrå-

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

gasatts hur man skall definiera detta begrepp. Lagen kräver härvidlag att »bruk av vapen mot annan — — — skulle medföra djup samvetsnöd — — —». Tydligt har man tänkt sig två oberoende förutsättningar. För det första måste varje form av vapenbruk, oavsett hurudan situationen må vara, stå i strid med vederbörandes allvarliga övertygelse. För det andra måste vapenbruk mot annan medföra »djup samvetsnöd». Detta sistnämnda villkor är emellertid mer oklart än det första. Hur skall begreppet tolkas, och hur skall man kunna skilja mellan »samvetsnöd» och »djup samvetsnöd»?

I utskottets utlåtande återfinns också ett utdrag ur vapenfrinämndens remissyttrande, där det sägs att det »måste vara en svår och grannliga uppgift att i det enskilda fallet söka utröna, om den värnpliktige till sitt sinne lag är sådan som lagstiftaren förutsatt för att vapenfri tjänst skall kunna beviljas honom. Denna svårighet ligger i sakens natur och är ofrånkomlig vilket uttryck man än väljer för den situation, som lagstiftaren velat beskriva med uttrycket 'djup samvetsnöd'».

Enligt min uppfattning borde begreppet »djup samvetsnöd» helt slopas. Det måste kunna vara tillfredsställande att i detta fall endast ha en formulering som säger att vapenbruk strider mot vederbörandes allvarliga och personliga övertygelse. Att man får djupa skuld-känslor för något som man gjort, att man har samvetskval måste tolkas som att man har en stark upplevelse av att det man gjort är galet. Det innebär alltså att man inte bara helt ytligt utan djupt och allvarligt känner att det man gjort står i strid med ens övertygelse om vad som är rätt. Men detta är just vad lagen kräver i det första villkoret, och varför då komplicera det hela ytterligare med att också skriva in formuleringen »djup samvetsnöd»?

Det kan väl inte vara så att man vill referera till själva smärtan, själva plå-

gan som man skulle kunna känna till följd av vad man har gjort? Skulle det första villkoret tala om vederbörandes övertygelse och det andra, den djupa samvetsnöden, om hur stark smärta som skulle kunna uppstå, om staten tvingade vederbörande att bruka vapen? I så fall skulle troligen det senare villkoret uppfyllas av de flesta s. k. normala människor, det visar erfarenheterna inte minst från det senaste världskriget. Och finns det över huvud taget många människor som kan använda vapen mot andra, fullt medvetet döda andra, utan att känna allvarliga moraliska skruler? Om lagen ställde detta villkor skulle sannolikt bortåt 90 procent av svenska folket uppfylla kravet för att bli befriad från värnplikt.

Man skulle kunna fortsätta länge med att diskutera tolkningen av begreppet »djup samvetsnöd» och den verkliga inebörden därav, om djupet är av stipulerad nivå o. s. v. Jag och många med mig tror dock att ingen kan lämna ett entydigt besked i denna fråga. Som jag tidigare nämnt hade det därför varit riktigast att tillmötesgå vårt motionskrav att slopa denna formulering i 1 § vapenfrilagen.

Sedan till vårt andra önskemål, utökning och komplettering av de vapenfrias tjänstgöringsmöjligheter. Här kan jag fatta mig kortare. I motionerna har nämnts några nya områden för tjänstgöring, t. ex. att vapenfria med tillräckliga kvalifikationer borde beredas tillfälle att fullgöra fredstjänst på fältet i u-länderna, vidare att möjligheter borde beredas för tjänst hos ideella föreningar — fredsorganisationer, politiska och religiösa organisationer samt nykterhetsorganisationer.

Utskottet erinrar om att regeringen förra året tillkallade en sakkunnig för att utreda frågan om utbildning av vapenfria tjänstepliktiga och vanliga värnpliktiga för internationell bistånds-verksamhet, men i övrigt ställer sig utskottet negativt till andra undersök-

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

ningar av nya tjänstgöringsområden. Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att den kontinuerligt bevakar de nuvarande tjänstgöringsområdena och prövar de olika förslag till nya alternativ som läggs fram. Kommer man alltså att pröva detta nya alternativ om t. ex. arbete i ideella organisationer? Jag tror att det skulle vara ändamålsenligt med en samlad undersökning och inte minst med en samlad redovisning av vad man kommit fram till på detta område. Utskottet borde enligt min mening inte heller ha ställt sig negativt till den punkten i våra motioner.

Den tredje konkreta fråga som vi har tagit upp är att vapenfrinämnden borde utökas med en ledamot för de icke-religiösa värnpliktsvägrarna. Utskottet anför att ledamöterna av nämnden inte skall företräda någon viss åsikt i vapenfrifrågan. Samtidigt erinras om att föredragande departementschefen vid vapenfrilagens tillkomst uttalade att det är angeläget att olika intressen blir allsidigt representerade i nämnden och att några ledamöter självfallet borde ha anknytning till yrkesområden som skulle göra dem lämpliga att bedöma bärigheten av samvetsbetänkligheter mot vapenbruk som åberopas av den sökande.

Detta resonemang går inte riktigt ihop. Jag bestrider inte att representanterna för de religiösa åskådningarna är mycket väl lämpade att förstå och pröva bärigheten av de religiösa vapenvägrarnas skäl. Däremot — och det vet jag av vad som berättats mig — har dessa ledamöter oerhört svårt att fatta, att en icke-religiös människa, en ateist, skulle ha någon bärighet för sin anhängan, för sin uppfattning att han icke vill bruka vapen. De icke-religiösa värnpliktsvägrarna anser sig i dag inte ha samma betingelser som de religiösa, och när utskottet avstyrker vår motion i denna del med formuleringen »att det inte finns skäl att införa regler om att Kungl. Maj:t skall utse ledamöter och

suppleanter i nämnden från viss eller vissa intressegrupper» rimmar väl detta dåligt med departementschefens uttalande »att det är angeläget att olika intressen blir allsidigt representerade i nämnden». Även i detta avseende borde alltså utskottet ha beaktat vårt motionskrav.

Vår näst sista punkt handlar om bättre information om vapenfri tjänst. I detta avseende har enligt utskottets upplysning på s. 16 fr. o. m. halvårsskiftet vissa åtgärder vidtagits för att få en bättre ordning till stånd. Vårt krav i motionen från januari månad var alltså fullt berättigat. Givetvis skall informationen från myndigheternas sida vara objektiv — i den mån det nu går att tala om objektivitet i detta sammanhang. Frågan om bättre information bör därför följas och ägnas uppmärksamhet. Måhända kan vårt krav vara tillgodosett, men det lär väl tiden få utvisa.

När det gäller den sista punkt som vi tagit upp i motionen — tjänstgöringstidens längd — vill jag hänvisa till vad utskottet säger på s. 17 och 18 om att vapenfrilagstiftningen är betingad av respekten för individens åsiktsfrihet. Jag kan helt instämma i detta. Men det var väl inte meningen att man med en längre tjänstgöringstid samtidigt skulle införa en diskriminering — många upplever det som en sådan — därför att de inte frivilligt underkastar sig det socialt accepterade tvånget att utbilda sig i vapens bruk. Nog måste det anses vara korrekt att man utreder denna fråga. Man kan givetvis tänka sig varierande tjänstgöringstider på samma sätt som för andra värnpliktiga beroende på tjänstgöringens och utbildningens art. Men att man spikar fast en så mycket längre utbildningstid för dessa värnpliktsvägrare bara därför att de är vapenfria tjänstepliktiga måste av dem upplevas som en diskriminering.

Vårt krav om utredning borde också

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

på denna punkt ha behandlats mer positivt av utskottet.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 346 och II: 393 i deras helhet.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Andra lagutskottet behandlar i sitt utlåtande nr 73 dels motionen I: 390 av fru Segerstedt Wiberg, dels motionsparet I: 346 och II: 393 som fru Ryding nu talat för. Dessa motioner har det gemensamt att det däri yrkas på en översyn av lagen om vapenfri tjänst som riksdagen antog år 1966.

Fru Segerstedt Wiberg tar i motion I: 390 upp frågorna om tjänstgöringens art och längd samt de bedömningar som måste ligga till grund för frikallelse från vapentjänst.

Såsom fru Ryding anförde ställer man i kommunistmotionen samma krav men har där satt upp dem i olika punkter. Även den utmynnar i att en översyn av denna lagstiftning bör komma till stånd. Såsom fru Ryding sade har man i kommunistmotionen, liksom i fru Segerstedt Wibergs motion, tagit upp tjänstgöringsmöjligheterna. Man tycker inte att det är tillräckligt med de former av tjänstgöring som de vapenfria nu har möjlighet att utföra. De bör ges möjligheter till viss tjänstgöring i u-länderna. Man vill vidare ge de ideella organisationerna möjlighet att ta emot de vapenfria och ge dem en vettig och enligt deras uppfattning god utbildning. Man diskuterar även möjligheterna att som i Norge ge de vapenfria rätt att stanna kvar i sina civila arbeten och räkna detta som tjänstgöring för totalförsvaret.

När vapenfrinämnden har beviljat en ansökan överförs ärendet till arbetsmarknadsstyrelsen, som är det organ som skapar utbildningsmöjligheterna. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt re-

missyttrande till utskottet i fem punkter sammanfattat vad man anser vara avgörande när det gäller att skapa tjänstgöring för de vapenfria:

»1. Den tjänstgöring vapenfri tjänstepliktig (vtp) har att göra skall vara betydelsefull för samhället i såväl krig som fred.

2. Vtp skall göra sådan tjänst som han med hänsyn till sin civila utbildning och allmänna fallenhet kan anses bäst lämpad för.

3. Hänsyn tas i möjligaste mån till vtp:s önskemål.

4. Utbildningsmyndigheten skall äga resurser att på effektivt sätt administrera samt utbilda och handleda vtp.

5. Lönsamhetsaspekt — för att minska utbildningskostnader och få till stånd en likartad behandling av vtp bör varje myndighet ta emot grupper om minst 8—10 vtp.»

Mot bakgrund av detta har man fr. o. m. detta budgetår skapat möjligheter för de vapenfria värnpliktiga att få t. ex. vårdtjänster. Av de ungefär 700 som detta budgetår har beviljats vapenfri tjänst är det 151 som nu är utplacerade i vårdtjänst. Man placerar också ut de vapenfria på olika länsarbetsnämnder inom arbetsvärden, på ungdomsvårdsskolor, och på annat liknande sätt försöker man ordna en utbildning som givetvis inte bara skall ta den värnpliktige i anspråk under viss tid utan framför allt leda till att den värnpliktige under krigstid kan ha en samhällsnyttig uppgift inom totalförsvaret.

Vad gäller möjligheterna att fullgöra tjänst hos ideella organisationer anser arbetsmarknadsstyrelsen och även utskottet att 2 § i lagen redan nu är så utformad, att den ger möjlighet för de värnpliktiga att arbeta inom ideella organisationer, men hittills har ingen sådan organisation anmält något intresse för att utnyttja vapenfria värnpliktiga i sin verksamhet.

Som fru Ryding här har nämnt väntar man att en pågående utredning, som

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

skall bli klar i början av nästa år, skall dra upp riktlinjer beträffande möjligheterna att placera vapenfria värnpliktiga i tjänstgöring i u-land. Det kanske viktigaste i hela utbildningsfrågan är vad arbetsmarknadsstyrelsen anför, att det i första hand måste gälla en utbildning som är till nytta även i framtiden och kan räknas som en utbildning för tjänstgöring inom totalförsvaret.

När det gäller tjänstgöringstidens längd har utskottet funnit att den nuvarande relationen är riktig, inte minst därför att många icke vapenfriförklarade på specialtjänster inom försvaret tjänstgör under 540 dagar. Differensen framstår alltså inte som särskilt stor om man jämför med tjänstgöringstiden på olika håll inom försvaret.

Huvudfrågan för motionärerna och enligt vad jag kunde märka av fru Rydings anförande även för henne är väl kriteriet för möjlighet att få vapenfri tjänstgöring. På vilket sätt skall man kunna avgöra att en person på grund av djup samvetsnöd icke kan delta i övningar i vapens bruk?

Jag håller med fru Ryding om att största delen av det svenska folket, som under så många år varit befriat från krigshandlingar, är mer eller mindre samvetsömma inför tanken på att med vapen i hand angripa en annan människa, men jag håller inte med henne om att det skulle vara lättare att bedöma arten av samvetsnöd om uttrycket »djup samvetsnöd» togs bort ur lagen. Skulle vi följa motionärernas och fru Rydings linje, så att alla för vilka vapenbruk strider mot en allvarlig övertygelse skulle bli befriade från vapentjänst, tror jag att vapenfrinämnden skulle få en ännu mer grannliga uppgift att fastställa vilka som skulle bli befriade. Om alla som på grund av allvarlig övertygelse inte vill använda vapen eller över huvud taget delta i försvaret skulle bli befriade, skulle det också innebära att man av politiska skäl kunde slippa vapentjänst.

Denna fråga har aktualiserats under de senaste åren, kanske mest på grund av en organiserad agitation mot tjänstgöring i försvaret. Det finns en motståndsgrupp som av politiska skäl uppmanar ungdomar att helt enkelt totalvägra, en inställning som har sin grund i att man icke vill godkänna vårt lands säkerhetspolitik. Den diskussion som denna grupp har föranlett har medfört en markant ökning av ansökningarna om befrielse från vapentjänst och en ökning av antalet totalvägrare. Gruppens agitation utmynnar i en uppmaning att vägra att genomgå värnplikts-tjänstgöring eller över huvud taget delta i försvaret. Detta är en vägran att rätta sig efter ett i laga demokratisk ordning fattat beslut, och fru Ryding menar väl inte att den svenska riksdagen skall acceptera sådana bevelsegrunder? Jag vill direkt fråga fru Ryding, om hon identifierar sig med dem som av politiska skäl agiterar för att ungdomar i värnpliktsåldern skall revoltera mot lagstiftningen om allmän värnplikt.

När man tar del av denna propaganda finner man att huvudtanken är att det skall väckas en opinion mot försvaret över huvud taget. Denna kategori av människor uppmanar till totalvägran, som ju medför fängelsestraff, och hoppas på det sättet kunna väcka opinion mot försvaret och mot vår säkerhetspolitik. Också infiltration anbefalles. De värnpliktiga uppmanas att göra värnpliktstjänstgöring men där utöva en infiltration bl. a. genom diskussioner för att skapa ett motstånd mot försvaret. Man tvekar inte ens att föreslå användning av båda dessa vägar, så att den värnpliktige börjar sin tjänstgöring och driver infiltration så länge det går och sedan, när det inte längre lyckas, totalvägrar. Allt i syfte att undergräva försvarsviljan.

För min del ser jag en sådan propaganda som det stoff varav man skapar quislingar. Är det den gruppen av värnpliktsvägrare som fru Ryding har i tan-

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

karna när hon talar om dem som på grund av en allvarlig övertygelse inte kan bära vapen?

Gruppen av totalvägrare har visserligen ökat men utgör ändå inte någon särskilt betydelsefull grupp i vårt samhälle. Antalet totalvägrare var 64 år 1967 och 112 år 1968, och utvecklingen under år 1969 pekar mot en fördubbling. Många av dessa har emellertid begärt anstånd med det straff som de har fått, eftersom de vill avvakta utredningen om möjligheter att göra tjänst i utland.

Såsom framgår av den statistik som är införd i utskottsutlåtandet är det inte någon anmärkningsvärt stor grupp, i förhållande till alla dem som är inkallade varje år, som söker vapenfri tjänst; det är sedan 1967 omkring 2 000 personer. Varje år utbildas dock omkring 50 000 värnpliktiga genom grundutbildningen och omkring 100 000 genom repetitionsövningar. Under juni och juli i år var det 28 000 värnpliktiga som ryckte in, och av dem vägrade 134 att fullgöra vapentjänst. Endast omkring en halv procent av den kontingenten har alltså vägrat att bära vapen.

Det är således inte fråga om någon dominerande grupp, men vi hyser väl alla förståelse för de ungdomar som känner samvetsnöd, djup samvetsnöd, inför detta att bära vapen mot sina medmänniskor. Ett uttryck för denna förståelse utgör också nu gällande lagstiftning, vilken innebär att man inte vill tvinga dem som av djup samvetsnöd icke anser sig kunna bära vapen att handla mot sitt samvete. Denna undantagslagstiftning visar att vi vill ge dem som så djupt känner motvilja mot att bära vapen möjlighet att göra andra insatser inom totalförsvaret.

En jämförelse mellan dem som av olika skäl vägrar att bära vapen och dem som frivilligt arbetar inom vårt totalförsvaret ger vid handen, att omkring en miljon människor frivilligt deltar i försvarsverksamheten. Om vi

ställer detta antal i relation till dem som uppträder som vapenvägrare, finner vi att den senare gruppen är tämligen obetydlig.

Andra lagutskottet anser liksom remissinstanserna att denna lagstiftning är så utformad att den har gett utrymme för generositet gentemot dem som av samvetsnöd känner att de icke kan bära vapen. Utskottet finner av den anledningen inte skäl för att nu tillsätta en utredning för översyn av lagstiftningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Om vi ser på den statistik som finns över alla ansökningar om vapenfri tjänst, kan vi konstatera att det har inträffat stora förändringar under den senaste mätbara treårsperioden. Ökningen av antalet ansökningar är markant. Till en del kunde detta förutses redan när riksdagen fattade beslut om ny lag om vapenfri tjänst, som kom till 1966, men det är inte precis någon hemlighet, att ökningen vida överträffat den prognos som man då ansåg sig kunna göra.

Jag har tillhört vapenfrinämnden sedan dess tillkomst den 1 oktober 1966. Det mest intressanta är emellertid inte att antalet ansökningar i och för sig har ökat så påtagligt utan fastmer de motiveringar som anförts i en ökad utsträckning.

Av statistiken framgår att vapenfrinämnden under år 1967 biföll 89 procent av inkomna ansökningar, år 1968 första kvartalen år 1969 siffran blivit drygt 70 procent medan för de tre så låg som 58 procent. Prövningen av inkomna ansökningar till vapenfrinämnden sker inte annorlunda 1969 än 1967; vill man söka påvisa någon förändring står det helt klart att nämndens kapacitet, erfarenhet och kunnande närmast borde motivera en ännu

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

säkrare hantering av de många ärendena än vad som rimligen kunde begäras när verksamheten startade 1966.

I takt med det snabbt stigande antalet ansökningar har nämnden ökat antalet utredare. Detta är inte minst viktigt eftersom det beträffande dem som utarbetar det material på vilket nämnden skall fatta beslut — jag utgår från att ingen i kammaren hyser den befängda uppfattningen att utredarna har någon beslutsfunktion — måste ställas mycket höga krav på objektivitet, omdöme och kontaktförmåga.

I realiteten har det inkommit en mängd ansökningar som egentligen — bedömt enbart efter lagens innehåll — kunde ha besparats vapenfrinämnden. Jag förringar inte motiv eller personliga skäl, utan grundar min uppfattning på innebörden av riksdagsbeslutet år 1966. Men vi känner alla till att det finns ansökningar vilkas enda huvudmotiv är politiska ståndpunktstaganden. Det sägs klart ifrån att man i och för sig inte känner ovilja mot dödandet, men man vill själv bestämma sina fiender. Man talar om att det svenska samhället styrs av Wallenberg medan riksdag och regering är lakejer. Från dessa utgångspunkter — där dock länder och system på önskelistan starkt varierar — bestäms handlingslinjen för den enskilde sökanden, som också kan åberopa förhoppningar att känna lättnad och befrielse om bara den rätte ideologiske inkräktaren anmäler sig. Den ideologiska frändskapen är, även i ett befarat krigsläge, starkare än lusten att hjälpa till med det nuvarande samhällets eventuella försvarsinsatser.

Genom vapenfrinämndens kansli, dess omfattande utredningsarbete och beslutsfunktioner löper en mängd ärenden som återspeglar tidens händelser. Efter tragedin i Tjeckoslovakien år 1968 ökade antalet sökande som stärkts i övertygelsen om det goda i att ha ett icke-vålds-försvar. Denna enligt min mening sympatiska grundinställning

motiverar dock inte någon vapenfri tjänst i lagens nuvarande form. Men från de mest skilda utgångslägen och med de mest olika motiveringar strömmar på samma sätt in ansökningar som måste avvisas. Detta sker naturligtvis inte helt utan komplikationer. Dessa tar sig uttryck i anmälningar till JO, riktade mot såväl enskilda utredare som vapenfrinämnden. Under år 1968 fördelade sig de åtta JO-anmälningarna så, att fyra var riktade mot enskilda utredare och fyra mot nämnden. Dessutom skedde ett betydande antal överklaganden hos Kungl. Maj:t. Rättssäkerheten är därmed tryggad även för dem som anser att nämnden inte har vägt in alla åberopade skäl i sitt beslut.

Det mest förvånande är emellertid inte vare sig dessa grupper som jag här kort omnämnt eller de som ställer för långtgående krav på sin placering när den vapenfria tjänsten erbjudes. Jag förstår till fullo de ungdomar som t. ex. vill göra en insats i något utvecklingsland men hos vilka ambitionen ofta överskuggas av bristande språkkunskaper eller av en utbildningskapacitet som innebär att en sådan insats blir meningslös. Det får ankomma på herr Mellqvists pågående utredning, om sådana möjligheter skall föreligga framöver. Om sådana insatser skall medges kan det näppeligen ske på andra premisser än de som gäller för exempelvis SIDA:s personal. Symtomatiskt för denna grundinställning är den mycket begåvade regissör och författare som efter att ha dömts till fängelse för totalvägran gav uttryck för den meningen att han i stället skulle ha velat resa till Tanzania och gräva diken. Mig veterligt har han inte grävt några diken i Sverige, och man frågar sig vad Tanzanias medborgare har gjort för ont, eftersom de skulle begåvas med sådana dikesgravare. Om denne man hade placerats i u-landstjänst, skulle han självfallet ha kunnat uträtta goda insatser på det kulturella området;

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

även det området måste ju fogas in i vår kontakt med u-länderna.

Den stora svårigheten ligger närmast i det faktum att åtskilliga sökande av vapenfri tjänst har fått den uppfattningen att de har att välja mellan vapentjänst och vapenfri tjänst. Upplysningen på det området har haft det motigt, och de flesta vet inte om att vapenfri tjänst bygger på ett undantag i lagstiftningen. Låt mig emellertid medge att det ändå har skett och sker en del på detta område. Men den sparsamma upplysningen från samhällets sida har kommit i hjärt belysning, när en riksorganisation för de värnpliktiga och dess sympatisörer slösat med sina råd och uppslag på varierande avstånd från vad lagen egentligen innebär. Jag skall inte närmare ingå på den frågan men anser det vara en smula genant, i varje fall för riksdagens ledamöter, att riksdagens beslut får den presentation som har bestått vapenfri-lagen under de senare åren.

Slutligen vill jag göra ett konstaterande i anslutning till de väckta motionerna och utskottets utlåtande. Den lag vi stiftade 1966 kan rimligen inte vara så perfekt att den inte behöver någon översyn eller justering. Vad jag närmast syftar på är tjänstgöringstidens längd, som sannerligen är värd att fundera över. Jag tycker dock att man kan invänta ytterligare erfarenheter av både tjänstgöringens längd och placeringsmöjligheterna för de vapenfria, möjligen också de nya bedömanden som riksdagen under hand kan vilja väga in vid avgörandet om vapenfri tjänst. Därför har jag för dagen inga invändningar mot utskottets utlåtande.

När det gäller nämndens sammansättning och kraven på en företrädare där för vapenvägrarna, så är väl det en överflödig debatt som förs. Samtliga ledamöter i nämnden kan ju endera själva vara vapenvägrare eller ha starka sympatier för vapenvägrarnas situation. Men de personliga sympatierna — eller

antipatierna, om sådana eventuellt finns — är en helt underordnad sak, eftersom riksdagen har uppställt regler för nämndens handlande. Och vi måste försöka undvika att få något som närmast liknar partsförhandlingar.

Det har också framförts ett motionskrav om slopande av beteckningen »djup samvetsnöd». Denna fråga var uppe till behandling i riksdagen år 1966 i anledning av en motion, som emellertid inte bifölls. Min erfarenhet är att man i lagstiftningen behöver begreppet »djup samvetsnöd» eller — om det är ordvalet som åsyftas — ett begrepp med samma innebörd. Samvetsnöd inför dödandet hoppas jag verkligen finns hos åtskilliga tusental värnpliktiga utöver dem som anmäler sig hos vapenfrinämnden. »Djup samvetsnöd» är ett förstärkt uttryck, som vi i nämnden av erfarenhet anser oss behöva, och jag kan därför bara understrika de skäl för dess bibehållande som utskottets föredragande, fröken Sandell, tidigare givit klart uttryck för.

Jag önskar till sist i riksdagsprotokollet få infört ett erkännande för saklig och objektiv upplysning i vapenfrifrågorna till Svenska freds- och skiljedomsföreningen, som förstått att pedagogiskt hantera dessa frågor. Jag vill ha sagt detta, så att inte enbart för lagstiftarna negativa effekter av sådan upplysning skall noteras i denna kammarutskottet utan också insatser som är värda respekt. Att detta tillägg är uttryck för en rent personlig bedömning hindrar inte att jag velat bringa det till kammarledamöternas kännedom.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Enligt min uppfattning hade utskottets talesman, fröken Sandell, inte några sakskalet att åberopa när hon bemötte mitt anförande. Hon menade liksom också herr Lindkvist nyss gjorde att formuleringen »djup samvetsnöd» behövs och därför bör behållas. Däremot ville eller kunde hon

Översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

inte definiera begreppet på ett entydigt sätt. Det är väl ändå meningen att vår lagstiftning skall kunna tolkas på ett entydigt sätt.

Med anledning av fröken Sandells frågor till mig vill jag säga att det är ganska egendomligt att en socialdemokratisk riksdagsledamot tar upp sådana spörsmål, eftersom vapenvägran med olika motiveringar förekommit i alla tider och även i framtiden kommer att finnas. Fröken Sandell borde förstå detta, inte minst med tanke på sitt eget partis historia. Därutöver anser jag att det bör finnas en rätt att hysa olika meningar om försvarspolitiken. Man skall inte alltid, så snart man inte tänker på samma sätt som vår försvarsminister eller överbefälhavare, behöva bli kallad quisling. En sådan benämning anser jag vara upprörande och innebära en beskyllning som knappast är värd att bemöta. Den är i högsta grad oerättigad.

Fröken Sandell talade vidare om politiska skäl. Vad åsyftas med detta uttryck? Etiska och moraliska skäl godkänns ju i detta sammanhang. Menar fröken Sandell att politik inte skulle ha något att göra med moral? Har de två begreppen olika innebörd i detta sammanhang och för fröken Sandells politiska uppfattning?

I övrigt vill jag framhålla att vår motions sakliga syfte är att få till stånd ändringar i nu gällande vapenfrilag på några punkter, så att den enligt vår uppfattning bättre skulle motsvara tidens krav. Vi har presenterat vår syn på hur lagen bör utformas, och det är detta som frågan gäller.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag noterar att fru Ryding inte velat identifiera sig med de grupper som jag här har förut återopat och som av politiska skäl helt vill motarbeta vårt försvar.

Det är klart att man, som fru Ryding säger, har rätt att hysa olika meningar

om vår försvarspolitik. Men när man tar detta som förevändning för att icke fullgöra av samhället fastställda förpliktelser, vilka har till syfte att skapa säkrare förhållanden för svenska folket i en krigssituation, och när man använder sin politiska uppfattning som argument för att motarbeta i demokratisk ordning fastställda regler i svensk lag, så menar jag att detta inte enbart är utslag av en moralisk inställning, innebärande att man är emot krig och emot användande av vapen, utan att det finns andra skäl för handlandet i bakgrunden. Och det är skäl som vi, med den lagstiftning som gäller, icke kan godtaga.

Om fru Ryding anser att man av politiska skäl skall ha rätt att vägra värnplikt, då skall hon säga det och inte försöka gå bakvägen genom att luckra upp gällande lagstiftning rörande möjligheterna till vapenfri tjänst. Vill man få till stånd en annan ordning när det gäller vårt försvar och vår värnplikt skall man motionera i dessa frågor och inte försöka att nå resultat på bakvägar.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tar inte ställning till hur den ena eller andra gruppen gör. Vad mig själv beträffar har jag aldrig fått möjlighet att vägra värnplikt, eftersom jag aldrig varit inkallad. Men vad jag tar ställning till är hur gällande vapenfrilag skall se ut, och jag vill upprepa att det är den sakfrågan vi diskuterar.

Jag konstaterar med beklagande att fröken Sandell tydligen skarpt skiljer mellan å ena sidan politik och å andra sidan moral och etik. Det tycker jag enbart är till fröken Sandells nackdel — det går enligt min mening inte att särskilja dessa frågor.

Vidare anser jag att fröken Sandell talat om något helt annat än det som våra motioner gäller. Till dessa andra frågeställningar kan vi återkomma vid ett senare tillfälle. De hör inte samman

En speciell form av förtidspension

med denna debatt eller med de yrkanden som vi ställt i våra motioner och som avstyrkts av andra lagutskottet.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till fru Ryding, att när man motionerar om att alla som känner att det strider mot deras allvarliga övertygelse att bära vapen skall kunna befrias från vapentjänst, så måste detta innebära att man räknar in dem som av politiska skäl vill avstå från värnplikstjänstgöring.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 346 och II: 393; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24

En speciell form av förtidspension

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 75, i anledning av motioner om en speciell form av förtidspension.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskottet hänvisade motioner, I: 230 av herr *Werner* och II: 259 av fru *Marklund m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade föreslagits, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att frågan om komplettering av socialförsäkringssystemet med en speciell förtidspensionsform blir föremål för utredning och att förslag härom föreläggas riksdagen».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 230 och II: 259 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! När vi i vår motion har yrkat på en utredning för att finna former för att komplettera nuvarande socialförsäkringssystem med en speciell förtidspension, är det framför allt två principer som har väglett oss: för det första omtanken om den enskilda människan före omtanken om pensionsystemet, för det andra principen om kompensation för ett medfött eller ådraget handikapp.

Såväl i direktiven till pensionsförsäkringskommittén som i kommitténs betänkande om pensionstillskott kan man skönja tankegångar vilkas konsekvens blir att i nuvarande system inte får införas några principiella nyheter. I direktiven talas till och med om grundläggande principer.

Men ett faktum som framför allt fattiga och handikappade grundligt fått känna av är att där principerna tränger in och tar makten kommer människorna i kläm. Förtidspensioneringen utgör det område där vi under årens lopp har kunnat studera detta fenomen särskilt ingående. Märk väl — det gäller inte bara för de unga handikappade som med nuvarande system inte kan få någon ATP-del, utan det gäller också för dem som blivit handikappade efter kanske 30 års slit eller mera i hårda och tunga arbeten. Jag vill erinra om det brev till regeringen från 47 förtidspensionerade gruvarbetare från Malmberget som har offentliggjorts i dagarna. »Vi kan inte leva på våra förtidspensioner från LKAB. De är under normerna för bidragen från socialvården i Gällivare kommun och existensminimum», säger dessa arbetare. I Gällivare och Malmberget finns i dag 130 förtidspensionerade gruvarbetare, många av dem förtidspensionerade på grund av en av de grymmaste arbetssjukdomar

En speciell form av förtidspension

som existerar, silikosen eller stendamlungan.

När man har läst ett sådant brev ter sig pensionsförsäkringskommitténs förslag om pensionstillskott som en plåsterlapp och inte som någon fullständig lösning, vilket tydligen både utskottet och kommittén tror. Kommittén är inte beredd att föreslå förbättringar utöver pensionstillskotten för dem som invaliderats i unga år. Kommittén kan dock tänka sig att det blir aktuellt med en slutbedömning av de speciella pensionsproblemen för alla dem som invaliderats i unga år och detta i samband med att kommittén fått ytterligare utredningsdirektiv att göra en översyn av betydelsefulla familjepensionsfrågor.

Låt mig säga att ordet slutbedömning inger mig allvarliga farhågor. När en kommitté skall arbeta under direktiv som innebär att själva systemet inte får rubbas, då kan man inte vänta sig någon slutbedömning av problemkomplexet som sådant. Jag tror att det är nödvändigt att riksdagen klart säger ifrån att ATP-systemet inte får vara någon oöverstiglig mur, genom vilken man stänger ute de unga handikappade och de förtidspensionerade från möjligheten till aktiv meddelaktighet i samhället. Vem i denna församling skulle vilja säga att den som bara har en folkpension att leva på kan utöver livets nödortft få del av exempelvis dagens kulturutbud? Eller anser man den principen vara riktig att den som blivit handikappad och förtidspensionerad före folkpensionsåldern inte skall ha andra krav på livet än enkel kost och trångboddhet? Är det kanske rent av så, att enligt socialdepartementets mening skall på detta område den privata välgörenheten komplettera statens och samhällets insatser?

Den statistik som återges i andra lagutskottets utlåtande är talande nog: av de 2 070 förtidspensionerade som fanns i januari 1967 och som var under 20 år hade inte någon enda tilläggspension

och av de 5 599 som var under 25 år hade bara 48 tilläggspension. Det var alltså 5 551 unga handikappade som endast hade folkpensionen att leva på. Gör man samma analys beträffande dem som var under 40 år, finner man att de uppgick till 18 126. Endast 580 hade tilläggspensionsdel. Det var alltså 17 546 som inte hade annat än folkpension att leva på.

Redan av tidigare undersökningar framgår att det inom överskådlig tid inte kommer att bli något större antal som får en någorlunda stor tilläggspensionsdel. Riksdagens upplysningstjänst gjorde på vår begäran en framräkning i samband med att förslaget om pensionstillskott presenterades i riksdagen. Man konstaterade att år 1968 skulle endast 58 700 av inalles 645 000 pensionärer uppnå en tilläggspensionsdel om 1 800 kr. eller högre. Den stora majoriteten kommer alltså att för lång tid framöver ha mycket blygsamma tilläggsbelopp utöver sin folkpension. Och vad beträffar de drygt 17 540 unga handikappade med förtidspension utan tilläggsdel som jag omnämnde förut, torde de ha små möjligheter att finna ett arbete — om nu deras hälsotillstånd skulle förbättras — som, om de skulle insjukna igen, kan tänkas ge dem någon större tilläggspensionsdel.

Som vi redovisat i våra motioner har man alltid i vårt lands folkpensionssystem sammankopplat strävandena att bereda ekonomisk trygghet under ålderdomen med strävandena att skapa ekonomisk trygghet vid invaliditet. Vårt folkpensionssystem har alltså hela tiden varit ett kombinerat ålders- och förtidspensionssystem. Så var det också i Danmark ända fram till april 1966. Då skilde man dessa bägge pensionsformer åt i var sin lag, och samtidigt införde man skilda bedömningsgrunder. Varför gjorde man det? Jo, därför att den dåvarande socialdemokratiska regeringen i Danmark hade lyssnat på dem som hade de allra största erfaren-

Vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

heterna av den pensionsordning som tidigare tillämpats, nämligen de handikappade själva. Redan i mitten av 1950-talet hade Landsforeningen af vanføre genom de samverkande invalidorganisationerna gjort sig till talesman för att en revision av folkeförsäkringsloven borde ske. Föreningen grundade sitt ställningstagande på två principer: bedömningsgrunderna vid fastställande av pension och åtskillnad mellan ålders- och invalidpensionslagstiftningen. Enligt organisationens uppfattning var de två pensionärgruppernas behov olika. Danmarks nya invalidpensionslag vilar också på helt andra principer än föregående lagstiftning. Invalidpensionen räknas som en ersättning för förlusten av arbetsförmåga. Den bygger alltså på principen om kompensation för ett svårt handikapp.

Andra lagutskottet anför i sitt yttrande över våra motioner att utredningsuppdrag av det slag vi har efterlyst redan anförtrotts pensionsförsäkringskommittén. Herr talman! Jag har inte lyckats tolka situationen så välvilligt som utskottet gjort. Huvudfrågan är nämligen, om pensionsförsäkringskommittén kan gå utanför de snäva utredningsdirektiv som ursprungligen gavs. Såvitt jag förstår kan den rimligen inte göra detta. Utredningen måste alltså söka finna en lösning inom det nuvarande folkpensionssystemet. Men det är mot detta vi vänder oss. Vi har sagt i våra motioner att det behövs en speciell förtidspensionsform, och då måste man som i Danmark åtskilja folkpensionssystemet och förtidspensionssystemet, i varje fall principiellt. Administrativt och försäkringsmässigt kan naturligtvis det hela inordnas under lagen om allmän försäkring.

Men om pensionsförsäkringskommittén redan har bundit sig för principen att införa generella lösningar som omfattar alla pensionärer torde möjligheterna vara små att få kommittén att utan tilläggsdirektiv, grundade på riks-

dagens uttalande, frångå sin tidigare principiella uppfattning.

Herr talman! Med de motiveringar som jag här lämnat ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 230 och II: 259.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Utskottet har inte motsatt sig det resonemang som motionärerna har fört i sina motioner, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 230 och II: 259; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 25

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 76, i anledning av motioner om införande av beskattning av sjukpenning och ersättning från arbetslöshetskassa m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26

Vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av motion om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens första kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 382, av herr *Ernulf*.

I motionen hemställdes

»att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till lagstiftning och skattepolitiska åtgärder för att främja övergång till elektrisk drift av bilar, särskilt inom tätbebyggda områden».

Vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

Motionen hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåge skattepolitiska åtgärder, och i övrigt till lagutskott.

Utskottet hemställde,

att motionen I: 382, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ernulf* och *Sellgren* (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen I: 382, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande lagstiftningsåtgärder för att främja övergång till eldrivna bilar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *SELLGREN* (fp):

Herr talman! Vid tredje lagutskottets utlåtande nr 53 är fogad en reservation av herr *Ernulf* och mig.

Rent allmänt kan man säga att utskottet har skrivit mycket välvilligt om motionen I: 382. Vi reseranter delar dock inte utskottets mening att den utredning som krävs i motionen kan göras av den av Kungl. Maj:t nyligen tillsatta utredningen om kontroll av miljöfarliga produkter m.m. Utredningen kommer så småningom att kunna behandla frågan om användningen av sådana drivmedel för bilar som bedöms som miljöfarliga, men så många akuta och brådskande frågor torde vara i trängande behov av översyn att frågan om bilarnas avgaser kan tas upp först om mycket lång tid.

Vi reseranter har därför hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en särskild utredning om lagstiftning för att främja en övergång till eldrivna bilar. Om denna utredning skall göras i kanslihuset eller på annat sätt anser vi kan överlämnas till Kungl. Maj:ts bedömmande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *GREBÄCK* (cp):

Herr talman! Jag skall avstå från att ta upp någon diskussion med herr *Sellgren*, eftersom den utredning som föreslås i motionen — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning rörande lagstiftningsåtgärder för att främja övergång till eldrivna bilar — kan göras av den kommitté som Kungl. Maj:t redan tillsatt för kontroll av miljöfarliga produkter m.m. Kommittén är helt oförhindrad att ta upp dessa frågor till behandling, och då kan det förefalla överflödigt att begära en ny utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Sellgren* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar *Ernulf* och *Sellgren*.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sellgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 164 ja och 40 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 27

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av motioner om klagan över beslut i dispensmål enligt affärstidslagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 28

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 349 i första kammaren av fru *Hultell* samt nr 401 i andra kammaren av fru *Sundberg* och fru *Mogård*.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om föreskrifter som ålägger fabrikanter av tvätt- och rengöringsmedel att på förpackningen deklarerar halten av fosfater».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 349 och II: 401 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **SUNDBERG** (m):

Herr talman! Tredje lagutskottet fö-

reslår i sitt utlåtande nr 56 att motionen II: 401 av fru *Mogård* och mig skall avslås av riksdagen. Då ingen reservation finns fogad till utlåtandet tar jag mig friheten att anlägga några synpunkter på frågan.

I vår motion har vi föreslagit, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om föreskrifter som ålägger fabrikanter av tvätt- och rengöringsmedel att på förpackningen deklarerar halten av fosfater».

En bagatellfråga — tycker kanske många. En fråga av utomordentligt stor betydelse, inte minst principiellt — tycker andra. Frågan är om inte regeringen och miljövarsberedningen har den sistnämnda uppfattningen. Det är väl inte helt och hållet en slump att miljövarsberedningen i går hade en presskonferens, vid vilken just tvättmedlens effekter på vattnet togs upp till diskussion. I Dagens Nyheter läser vi i dag: »Naturvårdsverket får årlig deklARATION om tvättmedel.» Detta är rubriken till en artikel vars första mening lyder: »Tvättmedelsföretagen har lovat att deklarerar sina produkter — för naturvårdsverket.» Det är intressant att i dagens tidning se vad naturvårdsverkets generaldirektör Valfrid Paulsson svarade på frågan: »Finns det någon chans för konsumenten i dag att få hjälp med att hitta fram till den lyckligaste avvägningen mellan tvätteffekts- och miljövarsönskemål?» — »En svår och invecklad fråga, sa Valfrid Paulsson på tisdagens presskonferens. Inte ens experter kan svara på den i dag. En motion om införande av innehållsdeklarationsplikt har just enhälligt avslagits av tredje lagutskottet. Det är ingen framkomlig väg. Naturvårdsverket fortsätter att rekommendera kombinationsmetoden.»

Låt mig säga att tanken bakom vår motion var på intet sätt att andra åtgärder när det gäller att lösa problemen med vattenförstöringen skulle minska.

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

Miljövård är något ganska nytt i vårt land. Miljöpolitiken är ännu nyare. Men så ny att vi behöver vara rädda för praktiskt handlande är den inte. Kanske är lagutskottets utlåtande ett uttryck för rädsla. Vi motionärer kräver i motionen ett praktiskt handlande, inte ett teoretiskt ställningstagande av typ »antagande av europeisk vattenvårdsstadga» eller ekonomiskt av typen »låt oss freda vårt samvete med ökat bidrag till reningsanläggningar». Vi motionärer kräver i stället att konsumenterna, medborgarna i detta land, familjerna, de tvättande själva, skall få avgöra i vilken grad de vill medverka till vattenförstöringen.

Att fosfater förstör vatten vet vi. De tjänstgör som gödningsmedel och bidrar till igenväxning med åtföljande syrebrist i vattnet. Inte minst vissa delar av Mälaren utgör skrämmande exempel på resultatet av utsläpp av vatten som inte befriats från fosfater. Fullständiga reningsverk för man fram som det i särklass effektivaste medlet att bli fri fosfatutsläpp. Jag vill här deklarerat att vi alla som sysslar med miljövård och säkert också alla konsumenterna är helt ense om detta. Inte minst viktigt är det att då också humanutsläppet renas. Men vi har inte den miljard som det minst skulle kosta att bygga alla dessa reningsverk. Och, herr talman, tills det sker måste vi begränsa utsläppet. Vi kan aldrig få bort allt, men — och det är utomordentligt väsentligt — tillväxten i våra vattendrag är direkt proportionell mot utsläppet.

»För varje tvätt växer vår kloak», har någon sagt. Detta är de förutsättningar under vilka vi måste arbeta. Varje miljövänlig åtgärd innebär en förbättring, och varje enstaka konsumentens val av tvättmedel påverkar syresituationen i recipienten och vattenförstöringen.

Men våra tvättmedel innehåller inte bara fosfat, säger någon. De innehåller också tensider, soda, natriumsulfat, per-

borat och silikat, NTA, enzymer, optiska vitmedel m. m. Men det är fosfat — eller vetenskapligt uttryckt natriumpolyfosfat — som är boven i dramat, ett drama som vem som helst av oss kan följa i närmaste vattendrag. Det är ett drama vars utveckling vi själva kan påverka genom vårt val av tvättmedel. Den rätten har motionärerna velat hävda genom motionen.

Vad säger nu remissvaren? För att få in dem i protokollet tar jag mig friheten att föredra delar av dem.

Statens institut för konsumentfrågor anser att om det inte skulle gå att få till stånd en frivillig varudeklaration finns det anledning överväga att ge någon myndighet befogenhet att påbjuda innehållsdeklaration för tvätt-, disk- och rengöringsmedel, vari bl. a. fosfatinnehållet skulle redovisas.

Naturvårdsverket är betydligt mer negativt. Verket framhåller att den enskilde konsumenten bör ha rätt att göra sitt val av tvättmedel med hänsyn till pris och tvätteffekt. — Jag ställer mig frågan, om naturvårdsverket har påtagit sig rätten att bedöma, vilka faktorer som skall ligga till grund för konsumenternas val av produkter. Det finns tusentals konsumenterna som tycker att såväl pris och tvätteffekt som miljövänlighet bör ligga till grund för valet av tvätt- och rengöringsmedel.

Kemikontoret är det mot konsumenterna i särklass mest negativa organet. Det säger helt enkelt att det utan vidare kan påstås att antalet så kvalificerade konsumenterna att de kan bedöma saken torde vara begränsat och att en generell deklARATIONSSKYLDIGHET för tillverkarna samtidigt skulle vara förknippad med praktiska svårigheter.

Det är ganska förvånande att konsumentinstitutet samtidigt har släppt ut en fullständig förteckning över och redogörelse för sina undersökningar angående fosfathalten i tvättmedel. För åtminstone alla de vanligaste tvättmedlen finns det exakt redogjort inte bara

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

för den procentuella andelen fosfat utan också för exakt hur mycket fosfat, i gram räknat, som går ut i avloppsvattnet vid tvättning av 4 kilo med just det tvättmedlet. Det verkar onekligen som om inget som helst samarbete förekom mellan konsumentinstitutet och Kemikontoret.

Låt mig emellertid sluta med en mera angenäm remisskrivelse, den från Kooperativa förbundets styrelse: »Kooperativa förbundets styrelse finner den av motionärerna föreslagna skyldigheten för fabrikanterna att på tvättmedelsförpackningarna ange fosfathalten i respektive tvättmedel vara ett logiskt inslag i den önskvärda informationen och har sålunda i princip ingen invändning mot att sådana föreskrifter utfärdas.»

Skall vi i vårt handlande förutsätta att konsumenterna är obildbara, då behövs ingen konsumentupplysning. Det är en åsikt som kommer klart fram i Kemikontorets remisskrivelse. Tvivlar någon av oss på att majoriteten av alla skolbarn efter införandet av en miljö-vårdsvecka känner till fosfatens betydelse för vattenförstöringen? Vi har i höst upplevt att lokala sektioner av unga fältbiologer har delat ut protestskrivelser i tusental till husmödrarna utanför våra livsmedelsbutiker med protester mot vissa namngivna tvättmedel som har hög fosfathalt. I Sigtuna ordnade kvinnorna själva en protestaktion. Sigtunaffjärdens igenväxning var den direkta orsaken till aktionen.

Av någon underlig anledning vill emellertid myndigheterna undvika att konsumenterna själva får ta ställning. Jag kan inte underlåta att ställa mig frågan, vems intressen man här tillvarar. Inte är det svenska folkets! Är det storfabrikanternas?

I en annan presskonferens yttrade generaldirektör Valfrid Paulsson i tvättmedelsfrågan — jag citerar ur den nya tidskriften *Teknik och Miljö*: »Kan vi bara få ned fosfathalten i dem» —

de tvättmedel som har huvuddelen av marknaden — »med några procentenheter, så uppväger det många gånger om förskjutningar uppåt av fosfathalten i specialtvättmedel. Vad vi måste kontrollera är att de aggressiva tvättmedlen inte får för stor marknadsandel.»

Herr talman! Just våra upplysta och miljövärdssmedvetna konsumenter skall bidra till detta — det är ju konsumenterna som styr marknaden. Generaldirektör Paulsson talar om några procents sänkning av fosfathalten — hur kan man då säga att det är utan betydelse vilket tvättmedel konsumenterna själva väljer? Vi vet att halten i dag varierar mellan 7 och 40 procent. Enligt undersökningar som konsumentinstitutet har gjort ger det mest miljövänliga medlet tillverkat av en svensk firma — Glykocid — som inte har ekonomiska resurser för marknadsföring med helsidesannonser — 7 gram fosfat per fyra kilo tvätt, medan de stora koncernernas omreklamerade tvättmedel ger 35 gram, alltså fem gånger så mycket fosfat.

Vilka skäl anför nu utskottet för att inte gå med på vårt krav om deklARATION av fosfathalten? Enligt min mening inga skäl! De skäl utskottet för fram borde i stället tala för ett bifall till motionen.

Utskottet säger att det är tveksamt, om deklARATION av fosfathalten skulle få någon större betydelse från naturvårdssynpunkt. Man säger inte att den kommer att få det, men man säger att det är tveksamt.

Utskottet säger vidare att en begränsning av fosfattillförseln bäst tillgodoses genom åtgärder från ansvariga myndigheters sida. Detta innebär väl inte att inte också andra åtgärder skulle kunna verka miljöförbättrande.

Angående produktutvecklingsarbetet med nya och bättre tvättmedel säger tredje lagutskottet: »Detta produktutvecklingsarbete kan naturligtvis antas

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

bli påskyndat om konsumenterna genom ökade kunskaper om närsaltproblematiken i större utsträckning efterfrågar mindre miljöfarliga produkter. I informationen om närsaltproblemen kan därför den föreslagna skyldigheten att deklarerat fosfathalten anses vara ett önskvärt inslag.» Men motionen avstyrks på grund av vad sålunda anförts!

Jag kan inte i utskottsutlåtandet hitta några skäl som talar för ett avslag på motionen. Att Kemikontoret i sitt remissvar för producenternas talan är självklart, men jag ställer frågan, hur konsumenterna skall kunna komma till tals och — allra svårast — hur de skall kunna komma till tals i riksdagen och regeringen.

Herr talman! Miljön gäller människan och hennes livssituation inte bara i dag utan också i framtiden. Om jag får vara litet vanvördig vill jag säga att rena skjortor på herrar riksdagsmän är en nog så viktig sak, men rent vatten är betydligt viktigare, och det är vår stora politiska uppgift att åstadkomma det. Att ni likväl får rena skjortor svarar de konsumenter för vilkas omdöme och miljökunskaper så starkt misstänkliggörs genom tredje lagutskottets utlåtande nr 56.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 401 i denna kammare.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Behandlingen av frågan om tvättmedlens roll i vattenförstöringen och åtgärder däremot ser ut att bli alltmera egendomlig.

Det förhåller sig naturligtvis inte så, att man inte är enig om att det är ett allvarligt problem. Tillkomsten av de syntetiska fosfatrika tvättmedlen har på tio år ökat fosformängden från 1,6 gram per person och dygn till cirka 4 gram, vilket innebär att närsalttillskottet i våra sjöar och vattendrag har kraftigt ökat och därmed igenväxningen.

Stor enighet råder också om att vi måste bygga ut våra vattenreningsverk,

så att de förmår avskilja fosfor. Men det tar lång tid, och det går inte överallt och frågan är: Vad skall vi göra under tiden? (Den frågan ställer sig också naturvårdsverket.) Där varierar beslutssamheten på ett mycket intressant sätt.

Om jag får börja så att säga nedifrån i samhället, förhåller det sig så, att en växande skara konsumenter kräver åtgärder, från förbud till innehållsdeklaration. Vi har nyss hört att det t. o. m. går så långt att de demonstrerar, vilket jag tycker är glädjande.

Vissa affärer och affärskedjor har på eget initiativ rensat bort de fosfatrikaste tvättmedlen ur sina sortiment. Färghandlarnas riksförbund har engagerat sig för att marknadsföra tvättmedel från en fabrik, en liten fabrikant, som envist tillverkar fosfatfattiga tvättmedel. Den fabrikanter deklarerar sedan en lång tid tillbaka fosfathalten på sina paket. Kooperativa förbundet har beslutat att innehållsdeklarerat, d. v. s. också ange fosfathalten på sina produkter. Vissa fabrikanter inser tydligen det berättigade i kravet från konsumenterna att få en fosfatdeklaration. Massmedia har hårt engagerat sig i kampen mot de fosfatrika tvättmedlen. Jag rekommenderar dem, som inte tror mig när jag säger att det förhåller sig så, att börja klippa artiklar om tvättmedel. Ni lär få skaffa er många pärmar.

Från visst ansvarigt håll hävdar man att detta väl inte i och för sig är så förfärligt intressant. Debatten är så osaklig. Jag ber att få citera naturvårdsverkets generaldirektör som en gång uttryckte sig på följande sätt: Tvättmedelsdebatten får det att löddra sig i öronen på mig.

Men det intressanta är att utöver dessa kanske osakkunniga och osakliga människor — det som naturvårdsverket för övrigt har kallat miljövårdslobbyn — också vissa statliga organ har engagerat sig. Statens pris- och kartellnämnd har i år givit ut dels Pris- och kartellfrågor, som den ger ut i samar-

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

bete med näringsfrihetsrådet, dels sin lilla skrift Prisaktuellt, och i båda ger man information om fosfaternas skadlighet.

Jag kanske inom parentes får nämna att i Pris- och kartellfrågor står det faktiskt att 40 procent av närsaltutsläppet kommer från tvättmedel. Det är något som Kemikontoret, såsom det citeras i utskottsutlåtandet, betvivlar.

Man påpekade också från pris- och kartellnämnden att konsumenten får betala två gånger: först för de fosfater som finns i tvättmedlen och sedan för de kostnader som det drar att få dem borttagna i reningsverket.

Vi har ett annat statligt organ, konsumentinstitutet, som har utgivit Tvättboken, där fosfathalten i olika tvättmedel tas upp till behandling. I en tabell ger man uppgifter om vad som ingår i de olika märkena.

I den motion som vi nu behandlar har man som ett led i ökad information om närsaltproblematiken — inte som någon sorts generalbotemedel — velat föreslå ett åläggande för fabrikanterna att deklarerat fosfathalten i sina tvätt- och rengöringsmedel. Det är naturligtvis beklagligt att perborathalten inte medtagits, men jag kan meddela att perboratet enligt de uppgifter, som i januari fanns tillgängliga på ansvarigt håll, inte inom någon avsevärd tid skulle kunna innebära skada. Som bekant finns det nu, bara ett halvår senare, andra åsikter.

Utskottet hemställer alltså om avslag på motionen och stöder sig därvid på naturvårdsverket och Kemikontoret, som jag vill påpeka är ett branschorgan. Det är inte lämpligt och möjligt med deklaration, heter det.

Följande skäl anförs. Det påstås sakna större betydelse från vattenvårdsynpunkt. Innebär detta att vi i fortsättningen skall underlåta att vidta åtgärder som bara har en begränsad effekt — t. ex. när det gäller trafiksäkerheten?

En fosfatdeklaration kan bli vilseledande om man inte samtidigt fastställer doseringen, heter det vidare. Men det hjälper väl inte att fastställa en dosering ty man måste väl om den skall få effekt också kontrollera att den följs. Vi har doseringar beträffande våra läkemedel, men det finns ingen som helst garanti för att inte en människa med svår huvudvärk tar tio tabletter i stället för de två som etiketten anger.

Man säger också att fosfathalten måste uppges per kilo tvättgods. Det var synd att Allt i Hemmets novembernummer kom litet för sent med hänsyn till naturvårdsverkets yttrande över den här motionen. Nu kan man alltså köpa Allt i Hemmets novembernummer och där läsa en vetenskaplig undersökning om fosfathalten per kilo tvättgods. Det arbetet är alltså redan gjort.

Kemikontoret anger som ytterligare skäl att det är så svårt och arbetsamt med deklaration för fabrikanterna. Skulle de syssla med sådant finns det risk för att produktutvecklingen efter-sätts, heter det. Argumentet behöver verkligen inte bemötas. Jag har aldrig sett ett bättre exempel på den obotfärdiges förhinder.

Det finns enligt min mening, och jag tror också att många hyser den åsikten, inget som helst tvivel om att det är möjligt att deklarerat fosfathalten. Vi motionärer anser att det av två skäl är nödvändigt med åläggande. Liksom det finns medborgare i enskild och ofentlig tjänst som måste tillrättaföras eftersom de inte fungerar på ett korrekt sätt i samhället, finns det naturligtvis företag mot vilka man måste ingripa. Det är ingenting särskilt märkvärdigt med detta. Samhällsorganen har ansvaret för att en verksamhet som bedrivs i samhället är oskadlig och helst till nytta för oss alla. Vissa tvättmedelsfabrikanter måste tvingas att åtminstone deklarerat vilka miljöfarliga ingredienser deras produkter innehåller och i vilken grad. Jag tror inte det

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

är nödvändigt att anföra så synnerligen många exempel på inkorrekt handlande av vissa fabrikanter. Var och en som läst tvättmedelsreklam vet vad det rör sig om. För att slippa nämna några fabrikantnamn skall jag be att få citera Staffans stollar som enligt min mening på ett utmärkt sätt uttrycker vad det handlar om: »Mina damer, får jag presentera det nya tvättmedlet med blå dunster.»

Jag ber att få ta ett annat exempel. Man hävdar som bekant att fosfathalten omöjligt kan sänkas i någon större omfattning. Utskottet hänvisar till naturvårdsverkets promemoria i vilken det framhålles att problemet med reduktion av fosfathalten ännu inte är slutligt löst. Då frågar jag mig hur det kommer sig att fosfathalten i olika tvättmedel varierar så oerhört mycket. Hur är det möjligt att ett medel 1966 hade 28 procents fosfathalt medan den i våras uppgick till 52 procent för att efter litet polemik och bråk i pressen gå ned till 40 procent? Det förefaller mig som om man bara ägnade sig åt att åka hiss. Jag skulle bra gärna vilja veta vilka sakliga skäl som kan anföras för en sådan ändring av fosfathalten.

Det viktigaste skälet för obligatorisk fosfatdeklaration är dock följande. Den livliga miljödebatten har väckt en stor opinion. Inte minst många husmödrar är intresserade av att få göra en insats på vattenvårdens område genom användning av miljövänligare medel. Hur skall de kunna välja efter sina kunskaper och sin vilja att göra en insats, då tvättmedelsinformationen mera går ut på påståenden som »med blå och gröna kraftkorn», »tvättar vitare än vitt», »låg fosfathalt» etc.? De har fått höra att det är bråttom med åtgärder, men när det kommer till vad de kan bidra med, så avfärdar man dem. Så också i utskottsutlåtandet, där utskottsmajoriteten med gillande citerar naturvårdsverket, som skrivit: »På sikt torde, enligt verkets mening, en begränsning av fosfattillför-

seln bäst tillgodoses genom åtgärder från ansvariga myndigheters sida.» Detta betyder alltså i klartext: Håll er borta; det här sköter vi!

Nu har naturvårdsverket lyckats komma därefter att verket för egen räkning skall få uppgifter från fabrikanterna rörande fosfathalt och en del annat. Enligt naturvårdsverkets mening skall allmänheten lämpligen informeras via en film. De som är litet mera insatta, nämligen fackfolk och aktiva miljövårdare, skulle enligt naturvårdsverket lämpligen kunna nås av ett informativt kompendium i dessa frågor.

Kemikontoret konstaterar att en deklaration naturligtvis kan ge sakkunnigt folk information, men flertalet är dess värre inte så kvalificerade. Detta är en skrämmande syn på vad demokrati innebär. Det är faktiskt inte överheten som skall avgöra vad som skall diskuteras eller göras och vad som skall stå utanför eller ovan diskussion. Det är vi alla som skall göra det. Jag tror inte att ansvariga myndigheter eller andra skall ge sig in på att betygsätta allmänheten.

Sammanfattningsvis vill jag alltså säga följande: Ett åläggande om deklaration av fosfaterna i tvättmedlen skulle innebära en, som det visat sig nödvändig, press på vissa företag att söka utveckla sina produkter till mera miljövänliga sådana. Om de måste deklarerat fosfathalten är de också tvungna, ifall de anser sig tvingade att hålla en hög fosfathalt, att motivera varför och att klart ange de faktorer som kompenserar detta samt utsätta sig för konsumenternas dom. Konsumenterna, som länge har fått höra alarmerande rapporter om tillståndet i våra sjöar och vattendrag och som i allt större utsträckning, glädjande nog, vill göra sin insats, har rätt till insyn, kontroll, ett eget val, och detta förutsätter information, d. v. s. innehållsdeklaration.

Nu kan det hävdas och hävdas förvisso att det är bättre med frivilliga

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

överenskommelser. Ja, det är det i allmänhet. Men den takt som hittills hållits då det gäller frivilliga överenskommelser mellan de parter det här gäller — där den ena parten i stort sett intar ståndpunkten »hit men inte en millimeter längre», och den andra parten inskränker sig till vänliga önskemål — är förskräckande låg. Man får lov att bestämma sig: Är det bråttom eller inte? Vill man att alla skall hjälpa till, eller vill man det inte? Svenska folket har bibringats den föreställningen att det är bråttom, och allt fler kräver åtgärder. Vi har möjlighet att nu vidta en åtgärd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion II: 401.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag skall bara ta upp en enda punkt i förevarande utskottsutlåtande. Utskottet hänvisar till en utredning rörande kontrollen av miljöfarliga produkter, och jag råkar sitta med i den utredningen, vars direktiv återfinnes på s. 10 i utskottets utlåtande. Jag ber att få återge dem mycket kort:

»En huvudlinje för lagstiftningen bör vara att den som importerar eller här i landet tillverkar en produkt som kan misstänkas ha miljöfarliga egenskaper eller som innehåller ämnen med ofullständigt kända effekter skall kunna åläggas att redovisa vilka ämnen som ingår i produkten — — —. Man kan emellertid inte räkna med att alla produkter som behövs i samhället skall kunna befrias från miljöskadliga ämnen. Målet bör i sådana fall vara att så långt möjligt säkerställa en användning och destruktions som överensstämmer med tidsenliga miljövärdskrav.»

Ett säkerställande av en användning som tillfredsställer tidsenliga miljövärdskrav kan inte inskränka sig till att avse enbart myndigheternas möjligheter till kontroll. Sådana möjligheter

måste också läggas i konsumenternas händer utan någon form av censur.

Eftersom vi emellertid ännu inte har en lag som överensstämmer med direktiven för denna utredning, yrkar jag bifall till förevarande motioner. Detta yrkande skulle inte behövas om en lag av denna innebörd redan fanns, men jag tycker att vi inte skall vänta på att den blir genomförd.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Damernas engagemang och entusiasm i denna fråga är inte att ta miste på, och jag vill gärna ge uttryck för min uppskattning av detta engagemang. Miljöpolitiken diskuteras emellertid i ovanligt hög grad under affekt. Det är utomordentligt angeläget att vi försöker få ned debatten på marken i dessa frågor. Jag medger gärna att de är allvarliga, men man slår i viss mån in öppna dörrar när man vill tyda utskottets utlåtande så, att utskottet inte skulle vara medvetet om alla de risker som finns för förorening av våra vattendrag, speciellt på grund av tvättmedel. Jag kan försäkra att så är fallet, även om vi inte är helt överens med motionärerna om hur man skall gå till väga för att få ordning på förhållandena inom detta område.

Jag vill bara först konstatera att vi är överens om betydelsen av en snabb utbyggnad av de fullständiga reningsverken. Det är en utomordentligt viktig uppgift. Låt mig i detta sammanhang säga att jag tror att det är den enda möjligheten att komma till rätta med fosforproblemet i våra vattendrag. Fosforhalten har av forskare och vetenskapsmän valts som indikator vid mätning av föroreningar av olika slag. Fosforprocenten är inte bara ett uttryck för innehållet av fosfor utan också för vattnets föroreningsgrad över huvud taget. Låt oss säga att man i stället hade valt kväve, kalium eller något annat ämne. Jag försäkrar att allmänhet och motionärer då skulle ha kastat sig över

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

kväve och kalium och gjort dessa ämnen till bovar i dramet.

Jag har arbetat med växtnäingsproblem i fyrtio år och tror mig från jordbruket kunna dra slutsatser om hur fosfor verkar som växtnäingsämne. Det har nämligen sedan hundra år tillbaka drivits försök på detta område. Ingen skall tro att en minskning av fosforhalten från 40 till 20 procent spelar någon avgörande roll för igenväxningen av våra vattendrag. Fosfor är i detta sammanhang inte en minimifaktor. Tillväxten påverkas av det samspel mellan olika växtnäingsfaktorer, såsom t. ex. kväve och kalium m. fl. Om tillräckligt med fosfor finns i vattendraget är det andra ämnen, speciellt kväve, som spelar den avgörande rollen för igenväxningen. Hur mycket fosfor man än sedan matar på, påverkar detta ändå inte tillväxten. Det är den erfarenhet vi har från jordbruket. Om man tillfört 200 kg superfosfat per ha till vegetröda, så är det inte säkert att det växer bättre när man ökar tillförseln upp till 400 eller 500 kg per ha. Andra växtnäingsfaktorer måste till såsom komplement.

Jag kanske inte skulle uppehålla mig vid detta; ni anser måhända att det inte har med frågan att göra. Men det har det i avgörande grad, ty hela debatten om fosfors betydelse i detta sammanhang har — det är min åsikt — blivit snedvriden. Detta beror helt enkelt på att forskarna råkat välja fosfor som indikator i detta fall.

Därmed är inte sagt att utskottet inte tror att det är angeläget att minska fosforhalten i tvättmedlen. Det finns andra avsnitt där fosfor spelar en roll — det gäller exempelvis omsättningen i reningsdammar. Men då är det angeläget att vi inför det s. k. tredje steget, så att vi får en närsaltreduktion, så att fosforhalten effektivt kan reduceras.

Det ligger en viss fara i denna övervärdering av fosfors roll, som vattenförorenande faktor, därför att man kan föreställa sig, att om vi bygger höggra-

diga reningsverk, så är all rättfärdighet uppfylld. Men vi kommer inte åt en del giftiga ämnen, och dessutom har oljan i alltför stor utsträckning förbisetts i debatten. Jag syftar på de oljeutsläpp som kommer in i avloppsledningarna och som går ut i reningsdammarna och som förhindrar omsättningen genom att syretillförseln förhindras. Därvidlag tror jag också det är utomordentligt angeläget att forskare och vetenskapsmän och även naturvårdsverket har sin uppmärksamhet riktad på detta problem. Det är en allvarlig fråga, som jag inte märkt varit uppe till mera ingående diskussion. En och annan forskare har pekat på det, men det förtjänar ökad uppmärksamhet.

Vi tillmäter i tredje lagutskottet naturvårdsverkets remissvar en avgörande betydelse vid vår bedömning. Vi gör det av den anledningen att det ju är riksdagen som har beslutat inrätta naturvårdsverket och givit detta verk myndighet att öva tillsyn över miljöområdet och se till att lagarna efterlevs. Naturvårdsverket, som alltså har denna övervakande uppgift, säger nu att vi bör vänta, eftersom vi ännu vet för litet. Jag tror att naturvårdsverkets konstaterande är riktigt — vi vet fortfarande alldeles för litet om dessa frågor. Men vi skall naturligtvis vidtaga åtgärder i alla de fall där situationen är någorlunda klar och vidtaga åtgärderna snabbt.

Nu säger man emellertid från naturvårdsverkets sida: Låt oss försöka på frivillig väg! Jag har här ett alldeles färskt tidningsurklipp där ett meddelande från miljövårdsberedningen redovisas och i vilket det bl. a. heter:

»Tvättmedelsfabrikanterna har frivilligt gått med på att till naturvårdsverket lämna en årlig redovisning om mängden förbrukade tensider, fosfater, NTA och perborater. Detta meddelades vid miljövårdsberedningens sammanträde på tisdagen. Upplysning kommer också att lämnas till verket om andelen fosfater resp. NTA i varje enskild produkt.»

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

Därefter nämns att förslaget om att fosfatmängden också skall anges på tvättmedelspaketen enhälligt avvisas av tredje lagutskottet.

Jordbruksministern hade ställt några frågor till miljövårdsberedningen, och denna svarar bl. a. på följande sätt:

»Den statliga konsumentupplysningen om tvättmedel diskuterades också. Här underströks att såväl tvätteffekt som miljöpåverkan skall belysas och bedömas. Man väntar att naturvårdsverket får ansvaret för upplysningsverksamheten.»

Jag är helt ense med miljövårdsberedningen om att det behövs en intensiv upplysningsverksamhet på dessa områden. Vi klarar inte problemen genom en deklaration på tvättmedelspaketen. Det innebär inte något underkännande av våra husmödrars omdöme, om vi anser att det är för mycket begärt att medborgarna i gemen skall ha sådana kunskaper i kemi att de kan förstå vad som står i en dylik deklaration. Där skulle kanske komma att stå P_2O_5 eller fosfat eller fosfor. Hur skall en husmor kunna veta skillnaden mellan fosfor och fosfat? Det ena är ett mineral och det andra ett salt. Inte kan de det. Det väsentliga är att här kommer en kompletterande upplysningsverksamhet till stånd och att man kan servera denna på ett sätt som gör den begriplig. Inte kan man av en husmor fordra att hon skall ha tre betyg i kemi eller något liknande för att klara upp detta. Här behövs givetvis en konsumentupplysningskampanj i naturvårdsverkets regi. Denna måste läggas upp på ett vettigt sätt.

Herr talman! Det är några av dessa synpunkter som har lett utskottet fram till dess ställningstagande, nämligen att man i första hand på frivillig väg bör försöka lösa problemet. Vi vet också att företrädarna för tvättmedelstillverkningen har förklarat sig villiga att avge varudeklarationer. Detta betyder inte som fru Mogård sade att vi i tredje lag-

utskottet inte har något förtroende för konsumenterna, utan vi litar på de ansvariga myndigheterna och då närmast naturvårdsverket.

Men vad gör motionärerna själva? Ni går till Kungl. Maj:t och begär att Kungl. Maj:t utan vidare skall utfärda en kungörelse. Jag förmodar att ni i det fallet förutsätter att Kungl. Maj:t frågar naturvårdsverket på vilket sätt kungörelsen skall utformas. Ni tycks själva — åtminstone fru Mogård — inte ha större tillit till konsumenterna, eftersom ni anser det nödvändigt att vända er till Kungl. Maj:t. Vi i utskottet säger oss ha förtroende för naturvårdsverket och förväntar att detta skall fullgöra sina skyldigheter och utöva tillsyn, eftersom verket är tillsyningsmyndighet för dessa saker. Naturvårdsverket får alltså försöka att klara upp saken så gott det nu går — allt under benägen uppsikt av riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Sakskäl, talade herr Grebäck om, men jag hittade inte ett enda sakskäl till varför tredje lagutskottet har avstyrkt motionen. Utlåtandet är en direkt nedvärdering av »husmödrarnas» omdömesförmåga. Varför tvättar bara husmödrar? Vi använder ordet konsumenter — det finns herrar som tvättar själva.

Får jag fråga herr Grebäck om en sak: Hur kan en lantbrukare känna till SAE och DIN-hästkrafter, som kommer från statens maskinprovning? Är det inte svårare än för en husmor att lära sig vad fosfat är? Dessutom vet vi att majoriteten av husmödrarna genom den utomordentliga upplysning som drivits genom konsumentverkets försorg redan känner till fosfatens verkan.

Vi vet för litet i dessa frågor, sade herr Grebäck. Ja, herr Grebäck vet nog ganska litet, om han har fått den uppfattningen att det bara är fosfathalten

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

som bestämmer vattnets föroreningsgrad. Det är och förblir varken kalium eller kväve i första hand, utan det är syrehalten, och den har det inte talats om här. Syrehalten påverkas däremot direkt av fosfattillsatsen. Denna har en mycket viktig funktion i detta fall.

Sedan säger herr Grebäck också: Om vi tvättar med 20- eller 40-procentig fosfathalt spelar ingen roll. Men varför drivs då denna kampanj från miljövårdsberedningen, från naturvårdsverket, från konsumentinstitutet och från konsumenterna själva för att sänka fosfathalten i tvättmedlen om den inte spelar någon roll?

Nej, herr Grebäck, vi har inte övervärderat fosfatproblemet och det är över huvud taget icke några sakskäl som underbygger tredje lagutskottets avslagsyrkande på motionen. Det är en nedvärdering av de konsumenter som vill ta ställning i miljövårdsfrågor.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få upprepa vad fru Sundberg sade. Om en debatt blir affektladdad är det inte säkert att det beror på den ena parten; det kan lika väl bero på att den andra parten kommer med mycket klena argument. Det tycker jag att vi har upplevt rätt mycket av här.

Herr Grebäck påpekar att vi är rörande överens om att vi måste bygga ut reningsverken. Ja, det är vi verkligen, och jag tror att både fru Sundberg och jag talade om det i våra första anföranden. Men sedan kommer herr Grebäck med en nyhet. Det är i och för sig spännande med tvättmedelsdebatten, ty varje dag lär man sig något nytt. Vad herr Grebäck sade om att forskare och experter hade *råkat* välja ut fosfor som mätare på sjöars föroreningsgrad är emellertid en rätt fantastisk upplysning, som jag tycker bör lämnas till de ansvariga myndigheterna, eftersom de så idogt sysslar just med fosfater och fosfor.

Vidare framhåller herr Grebäck att ut-

skottet tillmåter naturvårdsverkets yttrande stor betydelse, och det är ju rimligt. Det vore kanske också rimligt att tillmäta konsumentinstitutets yttrande stor betydelse. Jag vet inte om naturvårdsverket är överordnat konsumentinstitutet och t. ex. statens pris- och kartellnämnd; det är en av de gåtor jag för ögonblicket grubblar över.

Frivilliga överenskommelser har jag ingenting emot, bara det går fort. Naturvårdsverkets yttrande över motionerna fick jag i min hand den 19 september. I det sades att naturvårdsverket nu hade uttryckt ett önskemål om att tvättmedelsfabrikanterna skulle vara så vänliga att lämna över en deklARATION av vad tvättmedlen innehöll till naturvårdsverket. Naturvårdsverkets önskan blev uppfylld, det fick vi reda på i går. Då hade fabrikanterna tydligen bestämt sig för att så skall vi ha det. En annan gång kanske man inte får sin önskan uppfylld, men då är det bara att fortsätta att önska, antar jag. Jag tycker faktiskt att det rimliga vore att en myndighet som naturvårdsverket ställde krav på sådana upplysningar.

Slutligen är det väl ändå en missuppfattning att husmödrar skall behöva tre betyg i kemi. Jag vet inte vad de skall ha för examen för att kunna läsa varudeklarationer på lingonsylt och köttbullar o. s. v. Vi har redan i dag innehållsdeklarerade tvättmedel, och jag har ännu icke sett någon husmoder som inte har kunnat förstå deklARATIONerna. Jag är icke högfärdig nog att säga att jag för min del klarar det, men de andra klarar det icke.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg tror, att jag underskattar fosfors roll och att jag menar att fosfor som föroreningsfaktor inte skulle ha någon betydelse. Jag har över huvud taget inte uttalat mig om det; jag har bara sagt att man använder fosfor som mätare på föroreningen i

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

vattendrag, som en indikator helt enkelt. Något skall man ju ha att mäta den med. Ju högre fosforhalten är, desto mera föroreningar finns det. Dessutom har det varit en enkel metod att mäta just fosforhalten.

Att det inte spelar någon roll om ett tvättmedel innehåller 40 procent eller 20 procent fosfor har jag inte påstått i den meningen, att det inte skulle vara önskvärt att sänka fosforhalten i tvättmedlen. Jag har bara betonat att det inte kommer att spela någon roll för igenväxningen av vattendragen, eftersom man räknar med att 40 procent av den fosfor som finns i våra vattendrag härrör från fosfor i tvättmedel medan 60 procent kommer från annat håll. Tog vi bort all fosfor ur tvättmedlen, skulle det ändå vara tillräckligt mycket fosfor kvar i avloppsvattnet för att garantera maximal igenväxning av våra vattendrag. Så enkelt är det.

Vi i tredje lagutskottet är inte några motståndare till en varudeklaration. Tvärtom rekommenderar vi en sådan i vårt utlåtande, men vi menar att man bör försöka få den till stånd på frivillig grund.

Av konsumentinstitutets remissvar framgår att varudeklarationsnämnden har tillsatt en arbetsgrupp som har till uppgift att utarbeta normer för varufakta om tvättmedel. I dessa varufakta avses fosfatinnehållet bli redovisat. Vi har konstaterat detta i tredje lagutskottet och vill gärna avvakta resultatet härav innan vi begär tvångsåtgärder. Detta är, tycker jag, ett rimligt ståndpunkts-tagande från utskottets sida.

Sedan är jag naturligtvis en aning förvånad över att två representanter för moderata samlingspartiet inte hyser den ringaste tilltro till det enskilda näringslivets vilja och förmåga att hjälpa till med att lösa dessa problem. Det är ju ett enda mistroende mot dess goda vilja i detta sammanhang, som ni har givit uttryck åt.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg skall bli kort, och jag skall inte svara på den sista delen av herr Grebäcks anförande — herr Grebäck känner till min inställning där.

Visst kan man använda och använder även fosfor som mätinstrument på vattnets reningsgrad, men den officiella och vetenskapligt godkända BS₅-faktorn, d. v. s. syreupptagningsförmågan, är vad som finns i alla direktiv till hälsovårdsnämnder och reningsverk. Man undersöker också fosfathalten därför att man vill mäta avloppsreningens effekt.

Låt mig ställa en fråga. Menar herr Grebäck att vi redan har nått den maximala tillväxten vid ett värde som ligger så långt under det nuvarande fosforutsläppet, att en minskning av fosfaten i avloppsvattnet inte skulle innebära en minskning av tillväxten? Det är att klart deklarerat att på grund av vårt humanavfall, toalettavfall, har vi ändå så stark tillväxt att det andra inte spelar någon roll.

Jag sade i mitt första anförande att det är direkt proportionalitet mellan fosfatutsläppet och tillväxten. Det innebär att varje förändring nedåt när det gäller förbrukning av fosfathaltiga tvättmedel innebär en förbättring av vårt vatten — denna vill jag ge konsumenterna möjlighet att medverka till. Livsmedelstillsatser måste deklarerat. I fråga om dem har ingen ansett att det skall vara frihet för livsmedelsfabrikerna utan konsumenten anses ha rätt att välja och veta vad det är som han eller hon köper.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Helt plötsligt tycker jag mig spåra en viss argumentnöd, när herr Grebäck i slutet av sitt anförande använder sig av en sådan insinuation, eller vad jag skall kalla det. Jag bemötte ett sådant eventuellt påstående redan i mitt huvudanförande. Både herr

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

Grebäck, jag och ytterligare många i denna kammare har en stark tilltro till ett fritt näringsliv. Men tilltron är inte så stark att vi, om vi ser någon gren eller någon del av näringslivet bära sig illa åt, säger att »vi tror att det nog skall ordna sig till slut». Vi anser att samhället måste sätta gränser och avge vad som är tillåtet eller inte. Jag — och jag förmodar även herr Grebäck — hyser tilltro till de flesta människor på denna jord, och ändå upptäcker vi till vår sorg att vissa måste tillrättas föras.

Jag har tröttnat i min tilltro till vissa tvättmedelstillverkare, när jag t. ex. har fått läsa att ett företag, efter att ha anmälts för näringsfrihetsombudsmannen på grund av sin annonsering om blå och gröna kraftkorn, svarar: »Den tekniska beskrivningen av innebörden av förändringarna är intetsägande för flertalet konsumenter» — där har vi det där med tre betyg i kemi igen — »därför har företaget valt att åskådliggöra förändringar och förbättringar genom att tillsätta blå och gröna tvättmedelskorn.»

Menar herr Grebäck verkligen att vi i vårt parti och ni i ert parti skall ha en sådan tilltro till näringslivet att vi acceperar en sådan varudeklaration?

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte min uppgift att stärka fru Mogård i tron på det enskilda näringslivet; det får andra sköta om.

Eftersom fru Sundberg inte släpper taget vill jag på tal om fosfor säga att jag delar utskottets uppfattning att det är angeläget att sänka fosforhalten i tvättmedlen. Visst är det väl det! Vad jag varnat för är en övertro på att det kommer att utgöra något slags lösning av problemet med föroreningen av våra vattendrag. Det förvillar debatten över huvud taget om man så intensivt betonar fosfors roll i detta sammanhang och försöker göra gällande att varudeklarationen skulle ha en så kolossal

stor betydelse. Men jag skall gärna erkänna att detta kan vara ett hjälpmedel i de många fall då avloppsvattnet inte kommer att passera reningsverk. Därför är det angeläget att använda alla medel för att minska fosforhalten.

Jag tror inte att det finns någon anledning att ge upp hoppet om att vi skall komma till rätta med dessa problem. Debatten är i full gång och opinionsbildningen pågår. Det vore väl konstigt om inte konsumentupplysningsåtgärder av olika slag och samhällets medverkan på alla punkter skulle leda till att alla som använder tvättmedel blir medvetna om föroreningsriskerna. Jag är övertygad om att dessa åtgärder kommer att leda till resultat.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! Tillåt mig att i denna debatt angående varudeklaration av tvätt- och rengöringsmedel få göra några korta reflexioner.

Först vill jag konstatera det högst märkliga i att man, efter den debatt som under flera år förts om nedsmutningen av våra vattendrag, inte långt tidigare kommit fram till en ordentlig varudeklaration på alla tvättmedel. Det är mycket man skulle vilja veta av en sådan deklaration. För min del anser jag det inte vara tillräckligt med en deklaration av fosfathalten. Det är endast en del i detta sammanhang. En fullständig deklaration av innehållet i tvättmedlen och av tvättmedlens inverkan på olika material borde vara en självklar sak.

Utskottet anser det vara tveksamt om deklarationen av fosfathalten skulle ha någon större betydelse ur naturvårdsynpunkt. Detta påstående är väl ändå att underskatta ansvars känslan hos dem som använder dessa tvätt- och rengöringsmedel.

Det måste emellertid med skärpa påpekas, att en mycket bred information måste gå ut till konsumenten om den dominerande negativa roll som närstal-

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

terna spelar för föreningarna i våra vattenområden. Denna information jämte en fullständig varudeklaration skulle enligt min mening starkt påverka det produktutvecklingsarbete som otvivelaktigt utförs hos tvättmedelstillverkarna.

Det är att hoppas, att varudeklarationsnämnden påskyndar sitt arbete med att få fram normer för varufakta om tvättmedel och att dessa normer kommer att omfatta hela innehållet i tvätt- och rengöringsmedelspaketet. Även den utredning som skall behandla frågan om kontroll av miljöfarliga produkter m. m. bör, om den nu skall syssla med detta problem, arbeta med största skyndsamhet. Det hastar verkligen med dessa uppgifter.

Herr talman! Jag har inget yrkande men har velat ge till känna dessa synpunkter.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Den arbetsordning vi har här i riksdagen kan emellanåt leda till ganska underliga situationer. Under den allmänna motionstiden i år väcktes flera motioner i närbesläktat ämne. Med hänsyn till motinernas olika hemställan blev de remitterade till olika utskott. Sålunda har riksdagen redan behandlat ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet, nr 40, med rubriken »Utlåtande i anledning av motioner om åtgärder för att minska fosfathalten i tvättmedel». Var befann sig fruarna Sundberg och Mogård då det utlåtandet behandlades? Det var väl vid det tillfället man skulle ha tagit upp debatten.

Den motion som nu behandlas berör ju ett mycket begränsat område, nämligen viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar. Jag håller helt med fru Nilsson om att det är en mycket begränsad hemställan man här gör, nämligen om varudeklaration beträffande fosfat. Men inte nog med detta. Vi har tidigare innevarande riksdag behandlat ett

utlåtande från andra lagutskottet, nr 67, med rubriken »Om lagstiftning för kontroll av hälsofarliga ämnen och produkter». Vidare har vi behandlat andra lagutskottets utlåtande nr 68 med rubriken »Om åtgärder för att begränsa spridningen av giftiga preparat». Nu finner man det tydligen lämpligt att återigen dra upp hela debatten om fosfat. Det är väl med anledning av att den stora tidning i detta land, som numera slutat skriva så mycket om Vindelälven och i stället skriver mera om fosfater och som nyligen har döpt tredje lagutskottet till fosfatadvokaterna, i dag har en artikel som motionärerna kopplat på.

Såsom utskottets ärade ordförande här har framhållit är debatten på detta område många gånger synnerligen vilseledande. Man söker misstänkliggöra de myndigheter och organ som arbetar för att komma till rätta med problemen. När man nu helt underkänner den behandling som denna fråga fick i går i regeringens miljövårdsberedning blir jag verkligen förvånad. Nu har vi ju kommit ytterligare ett steg på väg mot att kunna lösa problemen genom frivilliga överenskommelser. Därför är jag lika förvånad som utskottets ordförande när man nu vill vidta lagstiftningsåtgärder.

Fru Mogård sade att man får lära sig någonting nytt varje dag. Fru Mogård har ju ganska intensivt deltagit i denna debatt i den tidning jag tidigare nämnde. I en av sina artiklar sade fru Mogård att institutet för vatten- och luftvårdsforskning, IVL, tydligen är mera industrivänligt än miljövänligt. Det är en insinuation som inte kan få stå alldeles oemotsagd. När man från institutets sida ville informera fru Mogård om att detta är ett forskningsorgan, i vilket näringslivet ingår som den ena parten och staten som den andra, avböjde hon. Det hade ju varit ett utsökt tillfälle, tycker jag, att få lära sig något även den dagen.

IVL är ett forskningsorgan. Jag förstår att fru Mogård sammankopplar Ke-

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

mikontoret med IVL, men jag vill bestämt protestera mot detta. IVL tillkom genom ett avtal den 14 oktober 1965 mellan staten och Stiftelsen Industrins vatten och luftvårdsforskning, och den senare stiftelsen blev särskilt bildad för funktionen som huvudman för industrins åtaganden. Här bedrivs alltså en grundforskning. Att utskottets ordförande, som fru Mogård påstår, gör insinuationer om näringslivets bristande intresse för att komma till rätta med problemen tycker jag att fru Mogård kan godta, men jag tycker det är litet underligt när hon insinuerar att ett statligt organ, som har tillkommit i samarbete med industrin, skulle vara mer industrivänligt än miljövänligt.

Herr talman! Det finns mycket att säga om detta. Jag blev litet förvånad över att fru Sundberg var så angelägen att citera vad som står nederst på s. 11 i utskottsutlåtandet: »I informationen om näringsproblemen kan därför den föreslagna skyldigheten att deklarerat fosfathalten anses vara ett önskvärt inslag.» Sedan hoppade hon över resten, såsom utskottets ordförande har erinrat om. Vi kanske bör läsa in till protokollet även vad som står sedan: »Av konsumentinstitutets remissvar framgår att varudeklarationsnämnden tillsatt en arbetsgrupp som har till uppgift att utarbeta normer för varufakta om tvättmedel. I dessa varufakta avses fosfatinnehållet bli redovisat.» — Jag kan sluta citatet där.

Att tredje lagutskottet har intagit denna ställning beror inte på att vi inte skulle rätt uppfatta vilken miljöfara som fosfaten innebär. Vårt ställningstagande innebär inte heller att vi anser att man bör minska ansträngningarna för att få fram mindre miljöfarliga ämnen, men vi tror att det väsentliga vi kan göra är att se till att samhället skapar reningsverk som gör att fosfaterna inte får den miljöfarliga verkan de nu har. Nyligen har det lämnats en uppgift om att man vid två reningsverk i Stockholms stad

har minskat fosfathalten med 93—94 procent.

I utskottsutlåtandet erinras om miljökontrollutredningen. I miljökontrollutredningen sitter även fru Anér. Jag blev litet förvånad över att hon menar att utredningen skulle önska få skrivelser från riksdagen till Kungl. Maj:t med anledning av motioner. Om fru Anér sätter sig ner och tänker lugnt — vilket ju fru Anér gör just nu — tror jag hon finner att det skulle vara bättre för utredningen att vi finge klara problemen i den takt som vi räknar med. Med hänsyn till den press som råder på miljökontrollutredningen föreställer jag mig att vi tämligen snart kommer med resultat. Det kan hända att fru Anér redan vid kommande sammanträde får ta ställning till vissa förslag om åtgärder.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Herr Ekström har tydligen mindre intresse för sakfrågan än för att mångordigt uttrycka sin förvåning över åsikter som framförs av andra personer och visa i allra högsta grad hoppfull håg när det gäller myndigheter och myndigheters agerande. Det kan väl ändå inte vara så att man över huvud taget inte får granska och diskutera och fundera över vad myndigheter gör. Det är väl inte meningen att vi skall sitta vid sidan och passivt beskåda naturvårdsverket, som man föreställer sig är som en bikupa där bina arbetar och sliter. Jag kan inte tänka mig att herr Ekström allvarligt menar att vi skall göra det och se vad som kommer ut av det.

Jag kan inte gå in på allt som herr Ekström tog upp. En del av det var feluppfattat, och det är väl ingen mening att ta upp tiden med sådant. Ett par saker vill jag emellertid bemöta.

Första gången herr Ekströms förvåning kom till uttryck gällde det min motion om tvättmedel som behandlades i våras. Den nu behandlade motionen handlar om innehållsdeklaration av fosfater, medan det i den tidigare motio-

Viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

nen begärdes utredning om åtgärder för att minska fosforhalten i tvättmedel. Jag skall ärligt säga att jag kan mer nu än i våras, och följaktligen är jag mer ofta uppe i talarstolen. Jag var som bekant ny i riksdagen, och jag hade fått lära mig att man vackert fick sitta kvar i bänken när det inte fanns någon reservation för ens motion. Dessutom var jag ganska nöjd med utskottets skrivning i våras, som var mycket positiv. Den gick ut på att om det kan visas att det finns andra fullgoda tvätt- och diskmedel, bör man allvarligt överväga att lagstifta om begränsning av den tillåtna fosfathalten. Det var ju relativt positivt.

Vad det i dag handlar om är att informera konsumenterna om vad tvättmedlen innehåller. Det är självklart att vi alla — även herr Ekström — ibland halkar in på att vissa tvättmedel är mer fosfatrika än andra, men poängen är att konsumenterna skall kunna få reda på det och själva välja, om de skall smutsa ner våra vatten i samband med tvätt.

Jag var tyvärr upptagen av att begära ordet när herr Ekström talade om mig igen. Då var det tydligen fråga om en informationskonferens i riksdagen där jag inte hade visat mig, vilket skulle tolkas så, att mitt intresse för frågan bara dyker upp då och då.

Det är riktigt att jag inte var på den informationskonferensen — generaldirektör Paulsson har påpekat det för mig i radio — och jag skäms självfallet för det. Jag påpekade emellertid för honom, och jag påpekar nu för herr Ekström, att problemet är inte att informera mig, utan att informera konsumenterna.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag märkte redan tidigare att fru Mogård inte lyssnade när jag anförde vissa synpunkter. Det var ingalunda någon konferens jag talade om, utan det var fru Mogårds artikel i Dagens Nyheter den 18 juli 1969, där fru Mogård skriver: »IVL-representanter har tidigare i miljövårdsfrågor — t. ex. kvicksil-

verutsläppen från cellulosaindustrin — uppträtt på ett sådant sätt att det kan uppfattas som mera industri- än miljövänligt.»

Fru Mogård sade här att hon har lärt sig mer om detta nu än hon kunde i april. Jag förstår att hon har bedrivit intensiva studier under sommaren. Då vore detta ett ypperligt tillfälle för fru Mogård att ta tillbaka den beskyllning som hon har riktat mot det halvstatliga företaget och dess forskare.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Jag tar ingalunda tillbaka den, eftersom den bygger på artiklar publicerade av en person som framträdde som IVL-representant, jag vill minnas 1966. Jag skall vid tillfälle visa detta för herr Ekström, så kan vi sedan diskutera, vilka slutsatser man skall dra.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Med anledning av herr Ekströms inlägg vill jag säga, att om man vill ge konsumenterna vissa rättigheter, innebär det inte att man misstänkliggör vare sig miljövårdsberedningen eller olika statliga institutioner. Det är som om man förutsätter att det finns ett motsatsförhållande mellan konsumenterna och våra miljövårdande organ. Jag tror inte alls det. Det är samarbete vi måste ha, och jag hoppas att ingen kan tyda vad jag i dag har sagt som om jag på något sätt ville misstänkliggöra dessa organisationer och deras arbete.

Däremot kan jag — och det har jag rätt att göra — ställa mig främmande till vissa synpunkter som man för fram i speciella frågor.

Låt mig tillägga en sak, nämligen att vi har, vilket framgick av presskonferensen i går, fått våra tvättmedelsfabrikanter att lova att deklarerar fosfathalten — till naturvårdsverket. Jag är inte säker på att de hade gjort ens detta, om inte vår motion hade förelegat, så att i och för sig är det bra.

Regler för trafik med fritidsbåtar

Men naturvårdsverket har tyvärr ingen informationsavdelning. Enligt vad jag nu tror mig veta, har man en informationstjänst, men denna är av brist på medel icke tillsatt utan sköts av någon annan i verket. All efterlyst information skall ändå gå genom verket i stället för direkt ut till konsumenterna som vi vill.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker att debatten blir på något sätt bättre ju längre den pågår. Nu talar nämligen fru Sundberg om samarbete. Det sätt på vilket vissa tidningar har behandlat denna fråga under senare tid är sannerligen inte uttryck för något samarbete. Det har förekommit ett ständigt misstänkliggörande av statliga organ och myndigheter som sysslar med dessa frågor. Det som i går meddelades av miljövårdsberedningen måste tas som ett bevis på samarbete. Nu har fabrikanterna lovat att de skall lämna årliga uppgifter om mängden i detta avseende.

Jag kan försäkra fru Sundberg att miljövårdskontrollutredningen kommer att infordra samma uppgifter. Varför skulle vi då vara så angelägna om att nu fordra en lagstiftning om varudeklaration? Vi får väl försöka gå fram på dessa vägar, och då skall fru Sundberg få se att vi också skall kunna nå ett resultat.

Emellertid vet forskarna fortfarande inte vilka verkningar ett ämne som t. ex. NTA har. Detta är inte så enkelt som fru Sundberg menar. Det har visat sig ha korrosionseffekter på tvättmaskinerna. Fråga konsumentinstitutet!

Dessa problem är inte så enkla som fru Sundberg vill ge sken av. Fru Sundberg försöker här ge intrycket av att ha verkligt stor sakkunskap. När man lyssnar på dem som trängt in i dessa problem djupare, finner man emellertid att det finns diametralt motsatta uppfattningar på detta område.

Jag yrkar fortfarande bifall till tredje lagutskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 349 och II: 401; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 349 och II: 401.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Sundberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 35 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 29

Regler för trafik med fritidsbåtar

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om regler för trafik med fritidsbåtar.

Tredje lagutskottet hade behandlat

två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 147 i första kammaren av herr *Brundin* och nr 165 i andra kammaren av herr *Thylén m. fl.*

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågor angående trafik med motordrivna s. k. fritidsbåtar».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 147 och II: 165 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **THYLÉN** (m):

Herr talman! I tredje lagutskottets utlåtande nr 57 har behandlats motionen II: 165 i vilken hemställs om utredning rörande regler för trafik med motordrivna s. k. fritidsbåtar.

I motionen framförs önskemål på grund av den nu så stora produktionen av fritidsbåtar, bl. a. av plast, och den trängsel som för varje år blir allt större i våra farleder och som skapar trafikproblem. Vi har i motionen också berört skillnaderna då det gäller landtrafik och sjötrafik. I fråga om landtrafik finns det ju vissa bestämmelser. Beträffande t. ex. mopedkörning skall ungdomarna ha fyllt 15 år för att få köra, trots att det rör sig om en så pass lätt motorcykel. I motionen har vi också framfört önskemål om typbesiktning och kontrollbesiktning och även härvidlag gjort jämförelser med bestämmelserna för landtrafiken.

Tredje lagutskottet har infordrat en rad remissyttranden som ligger till grund för ett avslagsyrkande. Rent allmänt måste jag, herr talman, uttrycka en viss förvåning över att remissinstanserna i många fall är tveksamma trots att det, som sagt, för varje år blir allt större trafikproblem, i synnerhet

Regler för trafik med fritidsbåtar

när det gäller de motordrivna s. k. fritidsbåtarna.

De remissorgan som yrkat avslag på motionens hemställan om en utredning har bl. a. som ett starkt skäl åberopat en icke oroväckande skadestatistik. Man talar också om den kontroll som sker. Men i många av remissyttrandena har man också talat för den i motionen begärda utredningen, särskilt då remissinstanserna i Stockholms skärgård samt östra kustbevakningsdistriktets chef. På Ostkusten och i Stockholms skärgård finns uppenbarligen just de problem som vi har berört i vår motion.

Jag tycker det är lämpligt att i detta sammanhang nämna en artikel som återfanns i dagstidningarna söndagen den 27 juli i år. Göteborgs-Tidningen skrev då: »En sjuårig pojke ligger svårt skullskadad på regionsjukhuset i Linköping. Han påkördes av en 11-åring, som med sin pappas plastbåt i full fart körde rakt in i den eka som 7-åringen rodde. — — — Pojken i plastbåten var så liten att han inte ens såg ekan över båtanten!»

Detta är ju ett talande bevis för att vi i framtiden kommer att få ännu större problem med båttrafiken. Personligen är jag ingen vän av restriktioner, men den mer eller mindre fullständiga friheten på detta område i framtiden — i motionen kallar jag den för fullständig frihet — finner jag mycket oroande. Utskottet framhåller dock att någon fullständig frihet inte kan sägas råda och hänger upp det påståendet på ett antal lagar och författningar, t. ex. sjölagen, sjötrafikförordningen, sjötrafikkungörelsen, lagen om säkerhet på fartyg etc. Likaså tar utskottet fram bestämmelser i sjölagen rörande ovarsamhet och onykterhet till sjöss samt förordningen beträffande vårdslöshet i sjötrafiken. Det finns sålunda ett stort antal bestämmelser som reglerar fritidsbåtarnas framfart på sjön. Jag tvivlar emellertid starkt på att dessa bestämmelser ensamma utgör ett tillräck-

Regler för trafik med fritidsbåtar

ligt starkt preventiv. Vi måste helt säkert i framtiden få en annan ordning till sjöss. I stället tror jag — och därvidlag instämmer jag i de önskemål som framförts — att vi av statsmakterna borde få ytterligare stöd till propandanda och upplysning. Den verksamheten bedrivs nu intensivt av sjösportorganisationerna och, speciellt, av sjövettskommittén. Detta är emellertid inte tillräckligt. Enligt min mening när nämligen propandandan tyvärr inte ut till den grupp ungdomar som sjösportorganisationerna och sjövettskommittén skulle kunna nå. Det är just de ungdomar som nåtts av denna propaganda som har det största intresset av att på sjön uppträda hyfsat och i enlighet med lag och ordning.

Den utredning vi har föreslagit i motionen skulle, menar jag, kunna diskutera fram åtgärder som ligger i linje med motionens önskemål. Jag anser att utskottet i sitt utlåtande blundar för framtiden. Vi skall ha klart för oss att vi framöver får större båtar med kraftigare motorer och högre farter samt en ännu mera intensiv trafik, inte minst också på grund av den ökade fritiden och de större möjligheterna för människor att skaffa sig fritidsbåtar. Varje medborgare oavsett ålder och kunskaper har där frihet att utnyttja möjligheterna. I vår motion har vi bl. a. velat ha en åldersgräns nedåt. Även åtgärder för vuxna kan bli aktuella.

Likaså skall vi vara på det klara med att detta inte bara har med fart att göra. En person med gott om pengar kan t. ex. köpa en mycket stor fritidsbåt och uppträda tämligen obehindrat på havet med den. Han kan köpa ett över 20 meter långt fartyg och ha 40 — 50 — 60 människor ombord. Det finns därvidlag inga restriktioner för honom.

Jag vill ställa detta förhållande mot den restriktiva bestämmelse, som tillkom för några år sedan och som bl. a. innebär att det är förbjudet för en erfaren fiskare att en söndag frakta ut

några spinnfiskare till deras fiskeställe, såvida han inte kan presentera papper på sina kunskaper. Vi skall inte i denna kammare ifrågasätta kunskaperna hos fiskare och andra kustbor med motsvarande bakgrund samtidigt som en pojke i 15-årsåldern kan få utföra transporter av den typ jag nämnt utan påföljd. Sådana lagbestämmelser kan inte befrämja ordning och reda på havet i framtiden.

Utskottet skriver dessutom visserligen i slutklämman om ansvarighetsfrågan, men jag vill påpeka att det inte finns någon föreskrift om att ansvarighetsförsäkring skall tecknas. Det är ändå i det sammanhanget fråga om säkerheten till liv och lem. Det kan bli fråga om svåra skador, vilka är kostsamma att ersätta, något som det i många fall inte finns ekonomisk täckning för.

Jag vill fråga utskottets talesmän, som tagit ganska lätt på denna uppgift, om det måste inträffa stora olyckor för att en ändring som den föreslagna skall komma till stånd. I ett av remissyttrandena berörs olycksfallsstatistiken, som ligger ganska oförändrad år efter år, men vi vet också att det händer mycket som icke registreras i denna statistik. Det inträffar många olyckor längs kusterna under sommarmånaderna som aldrig kommer fram till de myndigheter, vilka yttrat sig i detta fall.

I vad gäller i motionen åberopade önskemål om typbesiktning och kontrollbesiktning av fritidsbåtar erkänner jag villigt att detta är något som våra svenska båtfabrikanter på frivillighetens väg föredömligt skött och propagerat för. Organet Svenska båtinstitutet gör härvidlag ett banbrytande och mycket skickligt arbete. Detta skulle emellertid utan tvivel ha kunnat utnyttjas av och ligga till grund för en utredning.

Såsom motionär är jag tacksam för att utskottet ändå tagit så pass allvarligt på denna fråga att man remitterat den till ganska tunga organ på området. De problem som finns och som kommer

Regler för trafik med fritidsbåtar

att öka mycket kraftigt har därvid på nytt aktualiserats. Remissmyndigheterna har också yttrat sig i många nya frågor, t. ex. om begränsningar i rätten att framföra motorbåtar i badvikar o. s. v., för att förhindra olyckor. Jag hade varit tacksam om alla sådana angelägenheter som förts fram i remissyttrandena hade kunnat tagas upp i en utredning, där de kunde ha sammanställts och bearbetats.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till motionerna I: 147 och II: 165.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att denna fråga är av sådan vikt att det finns all anledning att följa den med uppmärksamhet. Å andra sidan har vi i tredje lagutskottets utlåtande påpekat att det på en hel mängd olika områden pågår ett intensivt utvecklings- och utredningsarbete, som kan förväntas leda till resultat i detta sammanhang.

Herr Thylén frågade om det skulle behöva inträffa en större olycka innan man beslutar sig för att genomföra åtgärder för att förhindra att sådana uppkommer. Han tänkte väl då närmast på införande av skyldighet för båtförare att ha kompetensbevis.

Förslaget att införa förbud för dem som inte uppnått viss ålder att föra sådana här båtar avstyrks emellertid av flertalet remissinstanser. Remissinstanserna har gjort sitt ställningstagande med ledning av den utredning som sjöfartsstyrelsen genomfört, omfattande perioden 1959—1968. Denna visar att frekvensen av olyckor med fritidsbåtar, som orsakats av barn eller där barn eller ungdomar under 15 år tagit aktiv del, inte ökat. Det påpekas vidare att av totalt 41 båtoluckyor där minderåriga varit förare, hänför sig inte fler än 12 — alltså mindre än en tredjedel — till motorbåtar. Därför anser remissinstanserna att det för närvarande inte föreligger tillräckliga skäl att skärpa kraven och

införa kompetensintyg. Sjöfartsstyrelsen har emellertid till uppgift att följa utvecklingen på detta område och är ålagd att framföra förslag till lösningar, om det skulle visa sig att förhållandena försämras.

Herr talman! Med hänsyn till den livliga utredningsverksamhet på detta område som pågår inom en mängd instanser har utskottet inte funnit anledning att tillstyrka motionerna, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr THYLÉN (m):

Herr talman! Jag vill helt kort påpeka för utskottets talesman, att av de remissinstanser som yttrat sig är det just chefen för östra kustdistriktet och polischefen i Stockholms polisdistrikt som framfört önskemål om en åldersgräns. Jag brukar inte ha så mycket till övers för den sidans synpunkter när det gäller förhållandena till sjöss, men i detta fall måste jag säga att jag delar de framförda åsikterna.

Vi bör också aktualisera en annan fråga. Sjösportens samarbetsdelegation väckte redan 1962 hos kommunikationsdepartementet tanken på införande av en åldersgräns för förande av båt. Departementet förde frågan tillbaka till samarbetsdelegationen som 1964 — alltså två år efter det att frågan väckts — förklarade sig ha samma åsikt som tidigare. Frågan vilar alltså i kommunikationsdepartementet, och vi väntar på ett besked.

Som jag tidigare framhållit är jag ingen större anhängare av ökade restriktioner. Men vi måste ha denna fråga under uppsikt. Frågan om åldersgräns för förande av båt är liksom frågan om farten till sjöss av en sådan betydelse att vi förväntar oss ett besked.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motio-

Upphandlingen av hundar för djurförsök

nerna I: 147 och II: 165; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 30

Upphandlingen av hundar för djurförsök

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 35, i anledning av motioner angående upphandlingen av hundar för djurförsök.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I de motioner som detta utskottsutlåtande behandlar har vi motionärer tagit upp upphandlingssystemet med hundar för djurförsök. Det lär förekomma att mindre nogräknade människor stjäla hundar och katter och sedan säljer dessa för djurförsök. Det lidande som dessa djur får utstå är känt. Ägarernas lidande och ovisshet när deras djur försvunnit är också förestäneliga.

Att sådana affärer förekommer kan inte vara tillfredsställande. Detta oskick måste stävjas. För djurförsök behövs cirka 3 000—4 000 hundar och cirka 8 000 katter per år. Hittills har dessa i huvudsak köpts från enskilda personer.

Vid dessa inköp tillämpas kontrollåtgärder för att några stulna djur inte skall kunna komma med. Denna kontroll tycks emellertid inte ha varit tillräcklig. Här har vi motionärer pekat på ytterligare åtgärder för att uppnå en effektivare kontroll. Vi har föreslagit att såväl skattekvitto som registreringsmärke alltid skall uppvisas vid försäljning av hundar. Vid försäljning från kennel bör i de fall, då individuell registreringskyldighet för hund ej föreligger, i stället krävas intyg från distriktsveterinären.

Utskottet har behandlat denna motion mycket välvilligt och är också införstått

med rådande förhållanden. Vid behandlingen har det särskilt pekats på att man i allt större utsträckning gått in på att föranstalta om uppfödning av försöksdjur från egna uppfödninganstalter med statligt stöd. Därigenom skulle inköpen från annat håll inte längre bli erforderliga. Utskottet har förutsatt en sådan utveckling och förutsätter vidare att alla kontrollåtgärder som är möjliga vidtas i avvaktan på att detta skall bli klart. Jag vill starkt understryka detta.

Jag har biträtt utskottets förslag men lämnat en blank reservation. Jag har gjort detta för att få uttala den förhoppningen att de förslag som framlagts i motionerna verkligen också skall prövas vid den kontroll som sker vid inköpen. Även om egna uppfödninganstalter en gång kan upprättas dröjer det kanske länge innan vi kommer dit. Till dess måste kontrollapparaten fungera så effektivt som möjligt för att undvika att stulna djur kommer med.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver utskottets hemställan.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört ber jag att få yrka bifall till dess hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 31

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av motioner angående laxfisket i Mörrumsån,

nr 37, i anledning av motioner om fria resor för yrkesfiskare, och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 32

Införande av ljudenlig stavning

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om införande av ljudenlig stavning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 873 av fru *Lindström m. fl.* och II: 992 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av de nuvarande stavningsreglerna, vilken kunde leda fram till en ljudenlig stavning inom en icke alltför avlägsen framtid.

Utskottet hemställde,

att de likalydande motionerna I: 873 och II: 992 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Eriksson* i Stockholm (s), herrar *Eric Peterson* (fp), *Larsson* i Borrby (cp) och *Rimås* (fp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 873 och II: 992 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Den senaste svenska stavningsreformen genomfördes år 1906. Det var Fridtjuf Bergs mycket djärva proposition som då accepterades av riksdagen. År 1912 trängde den nya stavningen in i Kungl. Maj:ts kansli, men Svenska akademien försökte — vilket är naturligt — bromsa mycket länge och höll på *dt* i stället för *tt*, särskilt när det gällde perfekt particip. Man ville alltså att ett misslett barn skulle stavas med *dt* liksom ett förfört justitieråd o. s. v.

Denna 1906 års reform var en delreform. Man gick visserligen mot en mer ljudenlig stavning än tidigare, men man

fullföljde inte denna tanke konsekvent. Det gjorde att det 1919, 1920 och 1926 följde motioner, då väckta av socialdemokrater. Förslaget av år 1919 gick igenom i andra kammaren men bromsades i första kammaren. Det har alltså tydligen ansetts som något radikalt att föreslå en ny stavning — ända till nu.

År 1931 riktades en interpellation till dåvarande ecklesiastikministern Stadener; det var Ture Nerman som då var i farten. Han frågade om ecklesiastikministern var beredd att genomföra en stavningsreform. Statsrådet Stadener svarade inte helt ovilligt, men då som nu var inte tiden mogen. Sedan kom frågan upp 1943. Det var också då socialdemokrater som motionerade, men även — tror jag — representanter för högern, bondeförbundet och folkpartiet. Då fanns det stor förståelse för en sådan reform, men 1943 rådde det krig ute i världen, och man menade nog att man inte hade den ro som man behövde för att befatta sig med saken, och så avslogs förslaget.

Motiveringen för en stavningsreform har alltid varit dels att stavningen skulle bli lättare, dels att man skulle kunna närma sig de andra nordiska språken i stavningen, dels också att man skulle kunna slippa att använda så lång tid för undervisning i rättstavning i skolan. När motioner i frågan kommer igen i dag föreligger precis samma skäl för en sådan reform, och de är förstärkta på ett par punkter. Önskemålet att vi skall närma oss de andra nordiska språken är starkare i dag, eftersom vi nu är mer inställda på att få ett närmande mellan de nordiska staterna för att kunna uppträda gemensamt och för att förstå varandra. Det är naturligt att även en stavningsreform har sin plats i detta samarbete.

Behovet av en reform är också större därför att vi i dag upplever någonting som inte förekom när reformen genomfördes år 1906: vi har synnerligen många invandrare från en rad olika länder. Det är inte ovanligt att det i en

Införande av ljudenlig stavning

skolklass finns många nationaliteter; det kan gälla lågstadiet, där man skall lära barnen att läsa, och det kan gälla några år framåt, då de redan kan en hel del men skall lära sig ett nytt språk. Det är alltså ett skäl för en förenklad stavning som är förstärkt i dag.

Allmänna beredningsutskottet har avstyrkt motionerna, men det finns en reservation fogad till dess utlåtande nr 51. Den innebär inte direkt ett bifall till motionsyrkandet, bara i så måtto att det hemställs att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna att en översyn bör göras av stavningen med beaktande av en större ljudenlighet, med samtidig hänsyn tagen till språkförståelse och nordisk språkgemenskap, och att detta uppdrag bör kunna lämnas till något av de organ — statliga eller icke statliga — som följer språkvård och pedagogisk utveckling.

Om man jämför utskottsmajoritetens motivering med reservanternas, måste man få mycket svårt att förstå att de har kunnat stanna vid olika slutsatser: i det ena fallet att motionskravet bör avstyrkas, i det andra att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t till känna att det vore riktigt att nu göra en översyn av stavningen.

När jag skall motivera mitt ställningstagande, bifall till reservationen, gör jag det genom citat ur utskottsmajoritetens motivering. Där står för det första att språkutvecklingen ger »anledning att uppmärksamma frågan om reformer av stavningssättet». Detta är alldeles riktigt, det kan jag instämma i. För det andra står det att detta »bör ske genom fortlöpande åtgärder och initiativ från organ som svarar för språkvård och pedagogisk utveckling». Det har jag inte heller något att invända mot. Vi säger tvärtom att uppdraget att se över stavningen borde kunna lämnas till de organ som har språkvården om hand. För det tredje står det i det utlåtande som avstyrker motionen att man vill ändra stavningen så att det också blir

en anpassning till den nordiska språkgemenskapen. Det sammanfaller helt med reservationen. Man säger också att man är angelägen att »Nämnden för svensk språkvård bereds tillfälle att i samråd med de övriga nordiska språknämnderna medverka i ett sådant arbete». Orden »sådant arbete» kan väl inte betyda annat än vad reservationen vill, nämligen en översyn av stavningen, annars är det helt oförståeligt vad de skulle innebära.

I utskottsutlåtandet uttrycks alltså ingen tveksamhet om behovet av en stavningsreform; man vet bara inte hur långt man vill gå och säger att stavningsreformen inte får medföra att det blir svårt att läsa vad som är skrivet eller att det blir svårare att förstå vad norrmän och danskar skriver o. s. v. Inte på något ställe säger man att en stavningsreform är opåkallad.

Jag tror att motståndet mot motionerna beror på att utskottet har läst dem på det sättet att man menade att de syftade till en så konsekvent ljudenlig stavning att det som skrevs skulle bli svårbegripligt. Man har också skojat och sagt: Vems ljud skall man efterlikna — är det skåningens, naturligtvis föraktade språk, göteborgarens pigga-re eller den utomordentliga stockholmska dialekten? Jag förstår att utskottsmajoriteten har varit bekymrad över att någonting skulle kunna hända som gjorde det svårt att läsa och förstå det tryck som vi sedan får här i riksdagen. Man har kanske sett framför sig ordet »själ» som kunde röra sig om sälar eller andar eller ha något att göra med tjuvnad. Ämnet är som sagt som upplagt för kåserier, och man kanske rent av var rädd att göra sig litet löjlig. Det är jag inte rädd för, och jag lyckas ju ofta med det.

Underligt nog förlitar sig utskottsmajoriteten inte alls på skolöverstyrelsen. Den tror visserligen att skolöverstyrelsen skall »fixa» detta men tror inte skolöverstyrelsen när den i sitt yttran-

Införande av ljudenlig stavning

de säger att den vill ha en översyn. Lärarförbundet imponerar inte heller på utskottsmajoriteten — det vill också ha en översyn. Utskottet kryper i stället så nära Svenska akademien som möjligt. Det är ett bättre sällskap, tycker man, än både lärarna och skolöverstyrelsen.

Jag tror dock inte att utskottsmajoriteten känner samma tröst som Svenska akademien har känt när den talat om att det var ett stavningsmöte för hundra år sedan, och det var verkligen utomordentligt. Jag kan väl aldrig tro att utskottsledamöterna är så förtjusta i vad som hände då, att de tycker att detta räcker även i dag. Jag vill inte för ett ögonblick tro att de känner samma rysning inför den Bergska reformen 1906 som Svenska akademien att döma av sitt yttrande tycks göra. »Gjord gärning står ej att ändra», skriver Svenska akademien. Och den ruskiga gärning som avses är den reform som gjorde att *gott*, *glatt* o. s. v. numera stavas med *tt* i stället för med *dt*.

Jag tycker nog att svenska moderna riksdagsmän visar en något för långsam reaktion, om de i likhet med Svenska akademien anser att det som hände 1906 var olyckligt och att det borde räcka med det som hände 1869 och av den anledningen avstår från att mer än 60 år efter den senaste reformen göra en översyn av det svenska språkets stavning.

I sin motivering anför utskottet att det behövs en stavningsreform o. s. v., men man tror att skolöverstyrelsen skall genomföra den av sig själv trots att man samtidigt fått beskedet att skolöverstyrelsen icke kan genomföra den reformen av sig själv. Detta är inte konsekvent. Jag tycker därför att ledamöterna än en gång bör läsa reservationen. Man skall då säkerligen finna att den inte innehåller några förslag som kommer att välta kulturen — på sin höjd kommer det att förorsaka en storm i Svenska akademins vattenglas.

Med hänvisning till att det är en samling relativt moderna människor som sitter i andra kammaren — den är väl åtminstone lika mycket i takt med tiden som den församling som satt här 1919 — vill jag hemställa att kammaren beslutar att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall ge till känna den mening, att det är dags — stavas d-a-g-s i dag, kanske på annat sätt längre fram — att göra en översyn av stavningen för att underlätta skolarbetet, för att hjälpa de människor med ett annat modersmål som kommer hit och för att vi skall följa med tiden litet grand. Kunde inte det vara roligt för riksdagen?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet har i denna fråga — den kan förvisso vara ytterst kontroversiell, och vi har av den föregående talarens utförliga historik fått veta hur ofta och ingående den har debatterats — inhämtat yttranden och bygger sitt utlåtande på de yttranden som inkommit från skolöverstyrelsen, Sveriges Lärarförbund och Svenska akademien.

Skolöverstyrelsen lägger psykologiska synpunkter på den pedagogiska sidan av denna fråga och talar med rätta om fördelen av att man nu rent psykologiskt ser mer liberalt på de svårigheter som en rad elever har att stava rätt. Därmed är dessa svårigheter inte något vägande skäl för en reform. Det behövs mycken ytterligare forskning för att belysa frågan, huruvida de ordblindskulle vara hjälpta av en reform som närmade skriftspråket till talspråket. Men skolöverstyrelsen påpekar samtidigt riskerna för att språkförståelsen och läsbarheten skulle minska genom införande av ett förenklat stavningssätt.

Sö pekar också på den utomordentliga vikten av en nordisk och internationell anknytning.

Om man läser Sveriges Lärarför-

Införande av ljudenlig stavning

bunds yttrande finner man, att förbundet säger både — och. Man påpekar där emellertid, att samhörigheten mellan orden bör komma fram, och man pekar även på det nordiska sambandet. Man säger också, att det vore lämpligt med en översyn — under förutsättning att man utgår ifrån vad som sägs i motionen, nämligen att syftet är att åstadkomma en ljudenlig stavning. Om detta skall vara avgörande är enligt Lärarförbundet en översyn nödvändig.

Svenska akademien fick sig några slängar i det föregående inlägget trots att den utgör en språkvårdande instans i vårt land, och jag vet inte, att den skulle ha misskött den uppgiften, även om den inte har valt att acceptera alla nyheter. Akademien talar alldeles tydligt om, att det inte är fullt så enkelt som det låter, när man i motionen talar om att vi skall närma stavningen till talspråket; det är talspråket, som är det större problemet i detta sammanhang. Man ger en rad konkreta exempel som är ytterst intressanta. Hur skall man ljudenligt stava skära, skar, skörd, skåra — eller varför inte Skara? Man varnar för faran i detta. Man anför också — det kan vara lugnande för den som anlägger pedagogiska aspekter på detta — att det är ordbilden, synbilden, som en elev först får inpräglad. Därefter kommer stavningsövningarna. Man säger, att en genomförd ljudenlig stavning skulle få förödande följder för den nordiska språkgemenskapen, och man pekar på de redan förefintliga nordiska språknämndernas uppgift att bevaka dessa frågor.

Herr talman! Utskottet har efter noggrant övervägande, trots att utskottet från sin ordförande utsatts för beskyllningar att vara urmodigt, efterblivet och vårdslöst i överläggningarna i denna fråga — en ganska unik situation! — funnit att det inte ur humanitär eller språkvårdande synpunkt föreligger olägenheter av så vittgående art att ändringar måste företas; vi anser nämligen

att man först och främst skall fråga sig, om någon människa, någon elev i någon skola, skadas av den ordning vi har — då finns det genast ett tungt vägande skäl att vidta förändringar.

Vi har också besinnat — den sidan av saken kommer man aldrig ifrån — de ekonomiska konsekvenser som skulle bli följden av att nytt material för grundskolan och för den gymnasiala skolan måste framställas. Hela strömmen av skolböcker skulle plötsligt vara absolut oanvändbar, om man finge en reform till stånd. Vi har så många ekonomiska krav på samhället av i dag att just detta knappast kan anses vara av primär betydelse.

Det finns organ, som svarar för språkvård och pedagogisk utveckling i vårt land. Initiativ till reformer som är nödvändiga bör komma från dem.

Reservationen företer en för utskottsmajoriteten kanske glädjande likhet med utskottets utlåtande. Det beror dock på att reservanterna har närmat sig utskottsmajoriteten. Som kammarens ledamöter kan se yrkades i motionen på en ljudenlig stavning »inom en icke alltför avlägsen framtid». Reservationen har avlägsnat sig från motionen och närmat sig utskottets skrivning, och det får väl majoriteten känna sig hedrad av.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51 med däri framställt yrkande.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på fröken Åsbrinks hela yttrande, men när hon säger att en reform skulle bli så dyr talar hon ett språk som jag förstår. Bygger man på den grunden, borde man emellertid inte ha skrivit i utlåtandet att skolöverstyrelsen och andra organ följer frågan och kommer att föreslå en reform när de tycker att det är

Införande av ljudenlig stavning

lämpligt. Detta tal är dubbeltungat — antingen vill man ha en reform eller också vill man inte ha det.

Det har varit nog svårt att med ledning av utlåtandet förstå vad utskottsmajoriteten menar, och det blev absolut inte klarare genom fröken Åsbrinks anförande. Hon tog bestämt avstånd från förslaget av ekonomiska skäl, och det kan jag som sagt förstå, men argumentationen hänger inte ihop. Man borde i så fall ha skrivit mycket snävare.

Fröken ÅSBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Ingen i riksdagen eller i förvaltningen över huvud taget kan undgå att vid sidan av de principiella motiveringarna också beakta vilka ekonomiska konsekvenser ett förslag skulle få. Det ekonomiska argumentet innebär bara ett fullständigande av den belysning frågan har fått genom diskussionen i allmänna beredningsutskottet.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Fröken Åsbrink sade att man måste ta hänsyn till läsförståelsen och att man när man lär barn läsa och stava utgår från synbilden. Det är alldeles riktigt. Jag skulle gärna vilja inbjuda fröken Åsbrink och kammarens övriga ledamöter att komma till våra två läskliniker vid min skola. I den ena lär vi de utländska barnen att skriva och läsa svenska, och i den andra kliniken undervisar vi nybörjare som inte har så lätt att läsa och skriva.

Vi gör det med naturmetoden. Jag är ledsen att jag här inte har några planscher med mig. Vi visar emellertid upp en plansch t. ex. med en bild av en get, och så säger alla: »Get, get, get.» Så håller man upp en ny plansch, som visar ett ljus, och alla säger: »Ljus, ljus, ljus.» Så visar man upp en ny plansch med en bild av ett hjärta, och alla säger: »Hjärta, hjärta, hjärta.» På detta sätt kan lärarinnan visa upp 18 planscher med bilder av saker vilkas

benämningar uttalas med j men som skrivs på olika sätt. Jag kan försäkra fröken Åsbrink att det inte är lätt att förklara för utländska barn eller nybörjare att get stavas med g, ljus med lj, hjärta med hj och jätte med j.

Svenska akademien har sagt att man visserligen kan beklaga att det finns 18 sätt att stava j-ljudet men att det till övervägande del beror på de från andra språk inlånade orden. Varför i all världen kan vi då inte förenkla stavningen av de svenska ord som vi använder? Är det något fel att stava j-ljudet på samma sätt i alla svenska ord? Jag förstår inte att det skulle kunna hämma läsförståelsen.

I reciten citeras ett uttalande, att ingen stavningsreform, hur genomgripande den än är, kan innebära den slutliga lösningen. Nej, tacka för det! Språket är och skall vara levande. Talspråket är levande och varför skall inte också skriftspråket vara levande och anpassas efter talspråket? På alla andra områden moderniserar och rationaliserar vi, men när det gäller svensk stavning har vi inte gjort det på hundra år, bortsett från en liten obetydlig reform för 63 år sedan.

Fröken Åsbrink sade på tal om ordblindheten att man inte kan göra någonting åt den. Jag håller med om att det är en besvärlig sak, som vi verkligen skulle behöva debattera i något annat sammanhang. Nu är det i alla fall inskrivet i den nya undervisningsplanen att man skall vara liberal, och det är lättare att liberalisera, om vi kan bli ense om ett sådant stavningssätt att inte en del stavar med lj, andra med hj o. s. v.

Vad pengarna beträffar tror jag inte det är så farligt om vi nu beslutar en modernisering, eftersom vi ändå inte blir färdiga med en stavningsreform förrän vi får en ny skolreform och nya läroböcker. Det får vi nu så ofta, att det inte behöver vara något problem.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Införande av ljudenlig stavning

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Jag skall bara kortfattat anföra några synpunkter i denna fråga för att inte upprepa vad som redan har sagts.

Att vi har en onödigt svår stavning har jag märkt när jag har undervisat i folkskolan i sexton år. Behövs det verkligen ett tiotal olika sätt att stava till sje-ljudet? Borde man inte kunna införa en förenkling t. ex. så, att stj och skj skrivs bara med sj? Nog kunde man stava stjärna med sj utan att det skulle missförstås, och nog skulle man väl likaså kunna stava skjuta med sj.

Därmed är inte sagt att den översyn som reservationen syftar till skulle ge till resultat att vi fick ett enda sätt att stava sje-ljudet. Jag skulle tro att man i stället finner att det fortfarande kommer att behövas ett par tre eller kanske t. o. m. fyra olika sätt. Jag kan på den punkten lugna fröken Åsbrink, som var bekymrad för stavningen av skära, skar, skör, skåra — och även Skara, om jag inte fattade det fel. Det skall säkert även efter en översyn gå att klara upp den stavningen utan svårigheter.

För övrigt tror jag att fröken Åsbrink har missförstått reservationen. Det är ingalunda så, att i reservationen krävs en fullständigt ljudenlig stavning. Jag skall be att få föredra några rader ur reservationen på s. 7 i utlåtandet: »Vid en översyn av stavningsreglerna bör en större ljudenlighet eftersträvas samtidigt som en avvägning sker mellan förenklingskravet och krav på språkförståelse.» Vidare sägs det i reservationen att flera andra hänyn bör tas vid översynen.

Jag tycker att reservationen har en mycket försiktig och mjuk skrivning och att kammaren därför inte borde hysa några större farhågor för att bifalla den.

Låt mig i alla fall få anföra ytterligare ett exempel, ett mycket praktiskt sådant, som visar behovet av en förenkling av stavningen. Det gäller proble-

met med dubbelteckning av konsonanter, som kanske erbjuder den allra största svårigheten vid stavningen av svenska språket. Kunde man inte göra den mera konsekvent och låta t. ex. ordet »kunde» stavas med två n liksom »kunna» och »kunnat».

Jag vill slutligen hänvisa till att skolöverstyrelsen och Sveriges Lärarförbund tillstyrkt kravet på en översyn av stavningen, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Eriksson i Stockholm m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m. — Interpellation ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 33

Interpellation ang. lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt de ändringar som planeras i trafiken i samband med tidtabellsskiftet den 31 maj 1970 kommer lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult helt att ombesörjas av landsvägsbussar på busslinjerna Älmhult—Växjö och Älmhult—Vislanda. Sistnämnda linje utdrages till Alvesta och vidare tillkommer för delen Vislanda—Alvesta vissa turer som ingår i planerad ersättningstrafik på bandelen Vislanda—Karlshamn.

Nämnda åtgärder innebär sålunda, att transporter i inte obetydlig omfattning överföres från järnväg till landsväg. Bl. a. kommer ca 150 skolbarn att beröras av omläggningen. Den nya ordningen medför nackdelar i väsentliga avseenden. En avsevärd förlängning av restiden blir sålunda följden. Med tåg mellan Älmhult och Alvesta erhålles en restid om cirka 50 minuter. Övergången till busstrafik innebär för här ifrågasvarande sträcka en utökning av restiden till cirka 90 minuter. Avsevärda sträckor av de vägar som de tidigare nämnda busslinjerna trafikerar har trots en hård trafikbelastning mycket låg standard. Trots energiska ansträngningar av bl. a. de kommunala organen inom området torde det dröja åtskilliga år innan nya vägar kommer att byggas. Ovissheten i detta avseende förstärks naturligtvis genom de kraftiga reduceringar i byggandet av länsvägar som bl. a. Kronobergs län enligt planerna

inom statens vägverk måste räkna med under åren fram till 1974, om dessa planer kommer att förverkligas.

Mot denna bakgrund ger här berörda trafikomläggningar anledning till allvarliga betänkligheter även när det gäller trafiksäkerheten. Det krävs krafttag för att de höga olyckstalen på vägarna skall kunna nedbringas. Att i ett sådant läge överföra såväl person- som godsbefordran från järnväg till landsväg är oacceptabelt.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet medveten om de ökade risker ur trafiksäkerhetssynpunkt som uppstår genom att transporter överföres från järnväg till landsväg?

2. Vill statsrådet utifrån de trafiksäkerhetserfarenheter som finns medverka till att järnvägstrafiken upprätthålles i nuvarande omfattning på den sträcka som redovisas i interpellationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 34

Interpellation ang. avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s), som yttrade:

Herr talman! Medan svensk civil kriminalvård och rättskipning kännetecknas av ständigt pågående reformer i syfte att mera lägga tonvikten vid vård än vid straff, bygger det militära straffsystemet alljämt på gamla värderingar om brott och straff. Arreststraffen t. ex. hör enligt min mening en gången tid till och bör med det snaraste avskaffas.

Jag är medveten om att påföljder av

det ena eller andra slaget även i framtiden måste ingå i det militära systemet, men all erfarenhet pekar på att arreststraffen snarare bidrar till en fixering vid en social eller psykologisk disharmoni än till att acceptera de lagar och förordningar som anger ramen för civil och militär samlevnad.

Den som i det civila t. ex. straffas för rattfylleri — och kanske i berusat tillstånd förorsakat svåra trafikolyckor — får som straff en månads vedhuggning på en öppen anstalt. Den nyinryckte värnpliktige som råkat ut för en fylleriförseelse buras in i en liten trång arrestlokal på t. ex. sex dagar. Den får han lämna bara en timme dagligen för promenad med vakt. Läkare och psykologer har vittnat om de psykiska skador sådana påföljder fört med sig. I många fall har arrestanten i ren panik sökt begå självmord. Han har inte orkat med det cellstraff som lagen bjuder.

Sedan åtta år tillbaka arbetar en utredning, militärstraffsakkunniga, med en översyn av straff- och disciplinmedel inom militärväsendet. I riksdagsberättelsen anges att denna utredning väntas bli slutförd i början av detta år. Vi har snart nått slutet av år 1969. Det är mig obekant om komplikationer tillstött som ytterligare kommer att förlänga utredningsarbetet. Det borde emellertid vara möjligt att även under pågående utredningsarbete företa delreformer. Ett avskaffande av arreststraffen torde lämpa sig väl för en sådan delreform.

Under åberopande av vad jag nu anfört hemställer jag att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. När väntas militärstraffsakkunniga vara klara med sitt utredningsförslag?

2. Överväger statsrådet att vidta åtgärder under nästa års riksdag i syfte att ersätta de militära arreststraffen med modernare påföljder för mindre förseelser under militärtjänstgöring?

Denna anhållan bordlades.

§ 35

Interpellation ang. ökade möjligheter till förvärvsarbete för kvinnor i orter med tung industri

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG i Hofors (s), som yttrade:

Herr talman! Arbetslösheten bland kvinnor är speciellt påtagbar på de s.k. bruksorterna. Visserligen har möjligheten för kvinnor att få arbete inom den tyngre industrin betydligt förbättrats under senare år, men ändock kvarstår deras förhållandevis små valmöjligheter i fråga om yrken på omnämnda orter. Dessutom är konkurrensen om arbetstillfällena betydligt större än normalt.

Vid bruksorterna, d. v. s. järnbruksamt pappers- och massaindustrierna, erbjuds till allra största del enbart 3- och 4-skiftsarbete även för de kvinnliga arbetssökande. Detta förhållande är ytterligare en faktor som speciellt för kvinnor med hemmavarande barn gör det ännu svårare för dem att få ett lämpligt arbete.

Med hänsyn till att industrier av den typ som här nämnts till stor del arbetar på export, är det av största vikt att de kan behålla den yrkesvane arbetaren, icke minst ur nationalekonomisk synpunkt. Möjligheten att behålla arbetsstyrkan och att nyanställa arbetstagare verkar att bli betydligt svårare genom att allt fler familjer söker sig till industriorter, där möjligheten för hustrun att få arbete är lättare än på orter med tung industri.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att genom statliga stödåtgärder underlätta etablering eller utvidgning av för kvinnlig arbetskraft lämpade lättare industrier även till orter utanför det s.k. stödområdet och med i huvudsak tung industri?

Denna anhållan bordlades.

§ 36

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 338, till Konungen angående val av ställföreträdare för riksdagens ombudsmän;

dels ock till riksdagens förordnande, nr 339, för herr Carl Bertil Otto Wengnergren att vara ställföreträdare för riksdagens ombudsmän.

§ 37

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 154, med förslag till särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl., och

nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång.

Dessa propositioner bordlades.

§ 38

Anmäldes följande motioner:

nr 1271, av herrar *Magnusson* i Borås och *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till ändring i kommunallagen (1953:753) m. m.,

nr 1272, av herr andre vice talmannen *Cassel*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till lag om ändring i stadgan (1952:618) för Nordiska rådet.,

nr 1273, av herrar *Lindahl* och *Gadd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m., och

nr 1274, av herr *Nilsson* i Agnäs m. fl., likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148.

Dessa motioner bordlades.

§ 39

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Clarkson* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående TV 2-utrustning för Hälsingborg och nordvästra Skåne,

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående åtgärder för upprätthållande av disciplinen i skolorna,

herr *Eriksson* i Bäckmora (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående en förbättrad postservice på landsbygden,

fru *Thunvall* (s), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för att motverka olyckor i långtradartrafik, samt

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förmånerna inom den allmänna försäkringen för låginkomsttagare m. fl.

§ 40

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.00.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 20 november

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder i FN för att få till stånd förhandlingar mellan Nigeria och Biafra

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig, om jag överväger några åtgärder i FN för att få till stånd förhandlingar mellan parterna i den tragiska Nigeria—Biafrakonflikten.

Som svar vill jag säga, att vår FN-representation deltagit i överläggningar som ägt rum i FN i samband med den pågående generalförsamlingen för att finna vägar att främja en fredlig lösning. Ambassadör Åström har bl. a. haft ingående samtal med generalsekretären och de nigerianska delegaterna i FN liksom med delegater från länder som erkänt Biafra. Han har också varit i kontakt med den biafranska delegation som uppehållit sig i New York. Resultatet av samtalen har dock blivit detsamma som förra året, nämligen att det bekräftats att erforderligt stöd saknas för frågans upptagande till behandling i FN. Inte minst är det de i detta sammanhang särskilt viktiga afrikanska staterna som motsätter sig en diskussion.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr utrikesministern för svaret, som emellertid inte är särskilt entusiastiskt. Då var det minsann annat krut i det tal i Uppsala härförleden, som nu är ute i blåsväder. Där sades det klart ut unge-

fär följande: Vi anser det som vår plikt att ta ställning mot orättvisorna i världen, och vi fördömer alla slags handlingar som ökar folkens bördor och bidrar till att öka redan befintliga motsättningar. Jag hoppades att utrikesministern skulle kunna hålla det talet också när det gäller Nigeria—Biafrakonflikten. Rollerna där är som vi vet ombytta. Nordvietnam har stöd av Kina och Sovjet, Biafra har Sovjet och England till fiender. Men detta bör givetvis inte hindra oss i våra ambitioner.

De afrikanska staterna motsätter sig frågans behandling, säger utrikesministern, men fyra stater har ju ändå erkänt Biafra. Och om det nu är omöjligt att väcka frågan i Generalförsamlingen, så finns det ju andra fora i FN, t. ex. Kommittén för de mänskliga rättigheterna. Dit hänvände sig Biafra 1968, när man anklagade Nigeria för folkmord och hänvisade till ett väldokumenterat memorandum.

Oavsett vad den internationella observatörgruppen säger om kriget är det ju ett oomtvistat faktum att 30 000 människor från östregionen massakrerades 1966, främst från Nordnigeria, och över en och en halv miljoner människor flydde till östprovinsen, alltså det nuvarande Biafra. Detta kan betecknas som inledningen till folkmord. Med detta i minnet kan man förstå att biafranerna inte hoppas att kunna nå särskilt hyggliga villkor vid en kapitulation. Detta vet säkert också England, när man där nu skall öka sina vapenleveranser. Man måste veta att en militär lösning innebär att ett folk kommer att gå under.

Redan nu har man anledning konstatera att Biafrakonflikten är den värsta

Svar på fråga ang. åtgärder i FN för att få till stånd förhandlingar mellan Nigeria och Biafra

tragedin efter andra världskriget. Två miljoner människor har dukat under, och mellan 1 000 och 2 000 människor dör varje dag. I nuvarande situation måste man ju ändå gripa efter halmstrån, herr utrikesminister, och skulle man då inte kunna tänka sig att låta frågan gå till Kommittén för de mänskliga rättigheterna? Jag tycker att vi inte kan nöja oss med att bara hänvisa till att gjorda försök inte har lett till resultat. Har man en humanitär inställning, så kan man inte bara låta kriget ha sin gång och tragedin nå sin fullbordan, utan vi måste med alla till buds stående medel få slut på kriget.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **NILSSON**:

Herr talman! Jag är verkligen förvånad över herr Werners utbrott inför de för oss ytterligt begränsade möjligheterna att få upp frågan om Nigeria-konflikten i Förenta nationerna. Jag har ju sagt att vi har gjort alla möjliga försök under hand att få upp frågan men att det visat sig att det inte finns möjligheter att få den erforderliga majoriteten för att frågan skall tas upp på dagordningen. Det är ju detta som herr Werner frågat om, och jag har lämnat ett svar på hur det förhåller sig i det avseendet.

När det sedan gäller uttalandena om det fruktansvärda som inträffar i Nigeria—Biafra, så har väl vi inom den svenska regeringen inte stuckit under stol med vår mening därvidlag. Vi har tagit upp det i Förenta nationerna. Vi har tagit upp det vid de gemensamma nordiska utrikesministermötena. Vi har vid alla tillfällen inte bara sagt vår mening om det fruktansvärda som inträffar där utan dessutom på alla sätt försökt humanitärt bistå den civilbefolkning som så hårt drabbats av striderna. Och vi bevakar frågan, inte bara i FN. Vi bevakar den vid de sammanträden som äger rum mellan de nordiska utri-

kesministrarna, vi har tillsatt en särskild tjänstemannagrupp som skall följa frågans utveckling och vi deltar slutligen i den s.k. Haaggruppen, där det finns representanter för praktiskt taget alla västeuropeiska stater; det är endast England och Frankrike som inte deltar. I gruppen ingår även representanter för Förenta staterna och Canada. Alla de länder som kan anses vara de största bidragsgivarna i fråga om den humanitära hjälpen är alltså med.

Vi gör således praktiska insatser för att komma den hårt drabbade befolkningen till humanitär hjälp. Vi har dessutom, som jag framhållit, försökt få upp frågan i Förenta nationerna, men därvidlag har det visat sig att det inte finns praktiska möjligheter att uppnå ett resultat. Jag förstår inte vad herr Werner anser att vi skall göra härutöver.

Dessutom menar vi alltför att man om möjligt skall undvika att vidtaga åtgärder som kan hindra oss från att komma den hårt drabbade befolkningen till humanitär hjälp.

Herr **WERNER** (m):

Herr talman! Jag förstår att utrikesministern har gjort en hel del i detta ärende, men samtidigt återstår det mycket att göra. Och det humanitära i all ära — det är något som jag verkligen behjärtar — men det krävs en politisk lösning, och den måste åstadkommas vid förhandlingsbordet. Det är därför jag tror att vi ändå måste arbeta mera politiskt i denna fråga.

Jag tror att det skulle bli större möjligheter att få till stånd förhandlingar, om regeringen uttalade sig för biafranernas självbestämmanderätt, protesterade mot vapenleveranserna och på nytt och på nytt försökte att i FN få igenom en resolution om eld upphör. Även om man inte har garantier för framgång, så måste man likväl kämpa i rättfärdighetens namn.

Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i Nordvietnam

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Bara ett par ord ytterligare till herr Werner.

Jag vill göra herr Werner uppmärksam på att de fyra stater i Afrika som erkänt Biafra har, med kännedom om förhållandena i FN, inte gjort ett försök att ta upp denna fråga i Förenta nationerna. De har liksom Sverige tagit underhandskontakter, men de har kommit till samma resultat som vi, trots att de erkänt Biafra som stat. Och detta kan väl ändå säga herr Werner någonting om de politiska möjligheterna att förverkliga de önskemål som han här nyss gav uttryck åt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i Nordvietnam

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Fröken Ljungberg har frågat mig, om jag vill »i upplysande syfte utveckla den — enligt tidningsreferat — uttalade tanken, att intresset för utrikespolitiken skulle breddas genom etablerandet av vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i Nordvietnam».

Vid en paneldebatt i Uppsala den 11 november fick jag en fråga om huruvida det skulle ha ett värde för den nordiska biståndsinsatsen i Nordvietnam om kommuner upprättar vänortsförbindelser med kommuner i Demokratiska republiken Vietnam. Jag sade som svar på denna fråga att jag bejakar tanken på att svenska kommuner och städer skulle skaffa sig vänorter i Nordvietnam. Bakgrunden till mitt positiva svar

på frågan är min principiella övertygelse att vänortsidén är värd att uppmuntras som ett medel att öka kännedomen om och förståelsen för förhållandena i främmande länder.

Vidare anförde:

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för det svar jag har fått. Det var verkligen »i upplysande syfte» — som jag uttryckte det — jag ställde denna fråga. Anledningen var att man i ett tidningsreferat kunde läsa följande — jag ber att få citera det, eftersom det har betydelse för innebörden av min fråga. En lektor X frågade utrikesministern om han »tyckte att Uppsala skulle skaffa sig en vänort i Nordvietnam för att på så sätt föra ned politiken på ett lägre plan, som han sade.

— Är det bättre för biståndet om vänorter etableras mellan kommunerna i Nordvietnam och Sverige, frågade han.

Det tyckte utrikesministern verkade vara en bra idé. Att bredda intresset för utrikespolitiken måste vara ett berömvärt syfte, ansåg han.»

Jag har inte själv kunnat verifiera riktigheten av detta referat, eftersom jag inte var närvarande då utrikesministern yttrade sig. Jag har emellertid frågat personer som var närvarande, och ingen har förnekat att orden föll så. Därför var det angeläget att höra, om utrikesministern verkligen menade att syftet att »bredda intresset för utrikespolitiken» skulle verka pådrivande på kommunernas vänortsförbindelser. Det vore på sin plats att tala om vad vänortsförbindelser är, herr utrikesminister, men tiden är för knapp för att jag skall kunna göra det. Dessutom vet utrikesministern det lika bra som jag.

Jag ville ha ett svar »i upplysande syfte», eftersom utrikesministern faktiskt har blivit objekt för missförstånd och feltolkningar med en nästan hero-

Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i Nordvietnam

stratisk ryktbarhet som resultat. Jag var därför angelägen om att utrikesministern skulle ta avstånd från tanken att han, med den auktoritet som han besitter, så att säga hos svenska kommuner skulle initiera vänortsförbindelser på grundval av hänsynstagande till utrikespolitiska ställningstaganden. Jag hoppas att jag får uppfatta utrikesministerns svar på detta sätt, men det är inte helt klart. Här berörs också biståndsin-satsen, men om den saken får jag väl tala med en regeringskollega till utrikesministern; frågan rör kommunernas kompetensförhållanden.

Menar utrikesministern att det är ett allmänt intresse att människor i vårt land är internationellt upplysta, då förstår jag honom. Men tar utrikesministern avstånd från tolkningen att syftet med kommunala vänortsförbindelser skall vara — bl. a. och i vissa fall — att bredda det utrikespolitiska intresset?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Som jag redan sagt i svaret anser jag det alldeles självklart att vänortsförbindelser ökar kännedomen om och förståelsen för förhållandena i främmande länder. Det är en erfarenhet som jag tror att man ganska allmänt har gjort. Vad jag svarade vid debatten i Uppsala var att jag ansåg att även vänortsförbindelser med orter i Nordvietnam skulle bidra till att bredda det utrikespolitiska intresset.

Vi har erfarenheter på detta område. 110 städer i Sverige har vänorter i de nordiska grannländerna. Omkring 20 städer har vänorter i andra länder i Europa, främst i Storbritannien, Västtyskland och Frankrike. 6 svenska städer har vänorter i Förenta staterna. Utom i Europa upprätthålles vidare vänortsförbindelser med städer i Algeriet, Indien, Japan och Tunisien. Jag har aldrig hört att det har gjorts några invändningar häremot. Dessa vänorts-

förbindelser tror jag har bidragit till att bredda intresset för utrikespolitik i detta land.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag tycker fortfarande att utrikesministern svävar på målet — jag ber om ursäkt för uttrycket. Vänortsförbindelser såsom de har etablerats och i den omfattning som utrikesministern nämnde har inte motiverats med hjälpinsatser — av skäl som jag senare i dag skall återkomma till — utan syftet med dem har varit att främja ett internationellt interkommunalt samarbete. I regel har de upprättats med orter i olika länder som haft något så när likartad näringsgeografisk struktur, historia, kultur o. s. v. och man har försökt att öka värdet av det ömsesidiga utbytet genom att delge varandra erfarenheter från respektive kommuner. Det är karakteristiskt att man inte alltid — annat än mellan de nordiska vänorterna — har haft regelbundna möten utan man har gjort besök hos varandra. Man har menat att detta har bidragit till att stärka vänortsförbindelsen och vidga kommunmedborgarnas intresse för förhållanden ute i världen.

Om regeringen skall behålla sin grundlagsenliga rätt att sköta utrikespolitiken bör *syftet* med vänortsförbindelserna inte vara att bredda intresset för utrikespolitiken.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Fröken Ljungberg talade själv om att vi har kontakter med en hel rad städer i olika länder, och hon framhöll att detta bidrar till att öka kunnandet om länderna. När jag då säger att detta ökade kunnande rent allmänt måste öka intresset och kunskapen om utrikespolitik begriper jag uppriktigt sagt inte att fröken Ljungberg inte kan inse det.

Svar på fråga ang. skatteutjämningsbidraget till kommuner i de fyra nordligaste länen

Sedan säger fröken Ljungberg att det är fråga om förbindelser mellan städer och kommuner som har liknande kultur och kan ha gemensamma intressen på grund av liknande struktur o. s. v. Men, fröken Ljungberg, hur förhåller det sig med de vänorter som svenska städer har i Algeriet, Indien, Japan och Tunisien, för att ta några exempel? Tror inte fröken Ljungberg — jag fick det intrycket att hon medgav det — att just dessa förbindelser på det kommunalpolitiska och kulturella området ökar kännedomen om och förståelsen för förhållandena i de vänorter som är belägna i dessa olika länder? Kan det förhålla sig annorlunda med Nordvietnam än exempelvis med Algeriet? Jag kan inte inse att så kan vara fallet.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! När jag nyss gick förbi regeringsbänken hörde jag ordet »tjafs» nämnas. Ord och begrepp är synnerligen betydelsefulla när det gäller officiella ställningstaganden, och jag tror att även regeringens medlemmar är medvetna om att formuleringarna är av en viss vikt när det gäller att fatta kommunala beslut. Det var detta jag syftade på. När en kommun beslutar att etablera vänortsförbindelser skall den inte göra det på grundval av en angelägenhet som har samband med utrikespolitiska frågor. Det kan medföra ganska stora risker för oss att börja med kommunal utrikespolitik.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. skatteutjämningsbidraget till kommuner i de fyra nordligaste länen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig, om jag avser att ta något initiativ med anledning av den starka minskningen av skatteutjämningsbidraget vid hög utdebitering till kommunerna i de fyra nordligaste länen för år 1970.

Bidraget vid hög utdebitering är endast en del i vårt skatteutjämningsystem. Effekten av detta bidrag skall därför bedömas i samband med den andra och väsentligare delen i systemet, nämligen bidraget vid brist på skattekraft. Att det av fru Marklund omnämnda bidraget är lågt har sin förklaring i att medelutdebiteringen i riket, som är utgångspunkt för beräkningen, numera är hög. De sjunkande bidragen vid hög utdebitering i de fyra nordligaste länen visar alltså att skattetrycket där närmar sig det som gäller för landet i genomsnitt, vilket till icke ringa del beror på att skatteutjämningsystemet i sin helhet fungerar rätt väl.

Vidare anförde:

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min fråga. Han hänvisar där till de bidrag som utgår vid bristande skattekraft och summerar att skatteutjämningsystemet i sin helhet fungerar rätt väl.

När frågan om kommunal skatteutjämning behandlades vid 1965 års riksdag påtalades i en motion från mitt parti de orimliga konsekvenser som skulle kunna följa av systemet med den s. k. flytande utdebiteringsgränsen, vilken ändras med ledning av medelutdebiteringen i riket. Jag kan nu inte finna annat än att just dessa konsekvenser har uppkommit.

Av statistiska centralbyråns preliminära uppgifter om de år 1970 utgående bidragen fördelade på län framgår, att skatteutjämningsbidraget till de fyra nordligaste länen minskar med ca 12,7

Svar på fråga ang. skatteutjämningsbidraget till kommuner i de fyra nordligaste länen

miljoner kronor eller med 36 procent i förhållande till föregående års bidrag. Anledningen härtill är, såsom finansministern sade, att den genomsnittliga kommunala totalutdebiteringen i dessa län inte ökat lika starkt som riksgenomsnittet. Det var just dessa konsekvenser som man varnade för i den av mig nämnda motionen.

I den debatt som fördes här i riksdagen om den kommunala skatteutjämningsen illustrerades konsekvenserna av systemet också från centerpartihåll. I den remissbehandling som föregick beslutet förordade en majoritet av remissinstanserna, däribland kommunförbunden, en fast utdebiteringsgräns. Med hänsyn till att det nu visat sig att systemet åtminstone i en av sina delar lett till de konsekvenser som vi förutsett tycker jag inte att det är omotiverat att fråga efter initiativ som motverkar dessa.

Riksdagen beslutade i våras om en utredning i syfte att åstadkomma en från kommunernas synpunkt gynnsammare kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Utan att en sådan utrednings arbete därmed skulle föregripas kunde man väl tänka sig att finansministern skulle kunna föreslå en höjning av åtminstone de extra skatteutjämningsbidragen. Det var ett initiativ i denna riktning jag hade i tankarna när jag framställde min fråga till finansministern. Det framgår nu av det svar jag fått att finansministern inte umgås med några sådana planer.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror att jag kan dämpa fru Marklunds oro med att anföra några kompletterande synpunkter. I fråga om den kommunala utdebiteringen i vårt land har det skett en utveckling, som har inneburit att de mycket väsentliga skillnader i kommunal utdebitering som vi var vana vid förr i tiden nu i stor utsträckning har elimi-

nerats. De fyra nordliga länen skogskommuner har tack vare den kommunala skatteutjämningsen regelmässigt en utdebitering som icke nämnvärt skiljer sig från utdebiteringen i Mellansveriges och södra Sveriges tätorter. Den börjar hålla sig vid omkring 22, 23 eller 24 kronor, oavsett om man tittar på Västerås, Uppsala eller Norrköping eller om man tittar på skogsbygdskommunerna i norr. Detta är en effekt av den kommunala skatteutjämningsen. Vi skulle i norr ha haft helt orimliga och enorma utdebiteringar, om vi inte hade haft den kommunala skatteutjämningsen.

Som jag sade i mitt svar är bidraget vid hög utdebitering endast en del i vårt skatteutjämningsystem. Bidraget för svag skattekraft är det stora bidraget. Om man därför skall se på kommunernas ekonomi i anknytning till bidraget, måste man bedöma dessa båda bidrag i ett sammanhang.

Det är riktigt att bidraget för hög utdebitering från 1968 till 1970 har sjunkit med 20 miljoner från 48 miljoner till 28 i de fyra länen. Men det är en följd av att man har fått en normaliserad utdebitering. Däremot har bidraget på grund av brist på skattekraft ökat under de här åren från 265 miljoner 1968 till 327 miljoner 1970, d. v. s. med 62 miljoner. Salderingen ger således vid handen att de fyra nordligaste länen kommer att få drygt 40 miljoner mera i skatteutjämningsbidrag 1970 än vad de fick 1968. Det är således en helt annan utveckling än den jag tyckte föresvävade fru Marklund. Om man ser denna utjämnings på det sätt som man skall göra tror jag alltså att det bör kunna lugna fru Marklund.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för finansministerns omsorger om min eventuella oro, och jag är särskilt tacksam för att finansministern ville ge sig tid

Svar på fråga ang. ändring av normalbeloppen för existensminimum

att ytterligare kommentera de i min fråga påtalade förhållandena.

Finansministern kallar skatteutjämningsbidraget för det lilla bidraget. Det kan man väl göra, men det lilla bidraget har haft stor betydelse för norrlandskommunerna, vilka genomgående har haft en hög utdebitering. De har behövt denna ersättning som ett nödvändigt tillskott.

Ifrågavarande kommuner har i allmänhet ett vikande skatteunderlag, och då betyder minskade bidrag vid hög utdebitering att den kommunala utdebiteringen återigen måste höjas. Min oro går väl närmast ut på att vi då kommer in i någon sorts kommunal skatteskrub, i fråga om vilken jag efterlyser motverkande åtgärder.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. ändring av normalbeloppen för existensminimum

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Gradin har frågat mig, om jag avser att företa en sådan ändring av normalbeloppen för existensminimum, att dessa kan komma att överstiga kommunernas normer för socialhjälp och därmed medge ökat hänsynstagande till vederbörandes faktiska kostnader för uppehälle jämte obligatoriska utgifter såsom underhållsbidrag till minderåriga barn.

Normalbeloppen för existensminimum fastställs årligen av centrala folkbokförings- och uppborrdnämnden. Därvid beaktar nämnden såväl ökningen i levnadskostnaderna som Svenska kommunförbundets senaste interkommunala ersättningstaxa för socialhjälp. Den ram inom vilken normalbeloppen kan bestämmas vidgades genom beslut av riksdagen för endast ett år sedan.

Jag vill betona att normalbeloppen kan frångås av olika skäl, t. ex. vid höga bostadskostnader, dietkost, underhåll till make och barn som ej bor hemma. Även i annat fall får existensminimum bestämmas högre än normalbeloppet, om särskilda skäl föreligger.

Vidare anförde:

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Bakgrunden till denna fråga är helt enkelt att socialarbetare och andra samhällsarbetare upplever beloppen för existensminimum i de olika dyrorterna som så låga, att de utgör ett hinder för det sociala rehabiliteringsarbete som skall utföras beträffande ett stort antal människor. Många av dem, som har vistats på våra fångvårdsanstalter eller är alkoholskadade och som skall försöka att ta nya tag i tillvaron, tappar sugen därför att de blir satta på existensminimum. Det är fortfarande särskilt svårt för ensamstående, ty de drabbas hårdast och det görs mera sällan undantag för dem när det gäller prövning om ändring av existensminimum.

I Stockholm betyder det att man skall klara sig på 6 400 kronor per år, och det säger sig självt att man måste vara en mycket god ekonom om man skall kunna klara livets nödtröft på den summan. Får man däremot hjälp av socialvården blir det en helt annan standard, även om den inte är bättre än att vederbörande knappt kan hålla näsan ovanför vattnet.

En annan grupp som drabbas hårt och som blir socialt handikappad är de frånskilda männen som i skilsmässosituationen är den part som får avstå från vårdnaden av barnen och lämna bostaden och som också blir efter då det gäller underhållsplikterna. Man blir satt på existensminimum och råkar i misär ekonomiskt. Jag menar självfallet inte att föräldrar inte skall ha gemensamt ansvar för barnen, men jag

Svar på fråga ang. ändring av normalbeloppen för existensminimum

tror att man bör se till att båda parterna kan leva vidare efter skilsmässan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag fäste mig vid att fru Gradin vid ett par tillfällen sade att »man blir satt på existensminimum». Jag har litet svårt att förstå vad som menas med detta. Existensminimum är ju någonting som bara aktualiseras när arbetsgivaren drar av preliminärskatt på inkomsten. Om den situationen uppstår, att det som blir kvar sedan arbetsgivaren dragit av preliminärskatten framstår såsom alldeles för litet att existera på, bör vederbörande göra en aktiv handling genom att vända sig till den lokala skattemyndigheten och begära att få sitt existensminimum skyddat. Det ger ett annat intryck om saken presenteras på detta sätt. Det är det rätta sättet och så redogjorde jag också för frågan. Om man alltså hos den lokala skattemyndigheten begär att bli skyddad från alltför starka preliminärskattavdrag begär man existensminimum.

Det är riktigt att det finns ett maximalbelopp, satt till 6 400 kronor här i Stockholm. Men till detta lägger den lokala skattemyndigheten också ortsavdraget, som för denne ensamstående är 2 250 kronor, varför den ensamståendes existensminimum i det av fru Gradin åberopade fallet blir 8 650 kronor.

Nu är det klart att inte heller 8 650 kronor ger så särskilt stora möjligheter till någon angenäm tillvaro, det kan vem som helst inse. Ibland kan det bli ovanligt knapert att klara sig. Men då har den lokala skattemyndigheten, när den behandlar fallet, möjligheter att om vissa kriterier är för handen höja beloppet för existensminimum.

Beloppet omprövas varje år, varvid man tar hänsyn till kostnadsändringar enligt konsumentprisindex. Man kan naturligtvis även ta vissa andra hänsyn. Det här är ju inte en vetenskap som är för evigt fastspikad. Men man har haft

ett intresse av att få hygglig korrespondens mellan kommunernas normer för socialhjälp och de normer för existensminimum som skattemyndigheterna och i sista hand kronofogdemyndigheterna konfronteras med.

Nu finns det någonting som heter interkommunal clearingtaxa för socialhjälp, som är uppgjord mellan kommunerna och är tillgänglig på kommunförbundet. När jag har gjort jämförelser mellan den interkommunala socialhjälpstaxans normer och existensminimums normer, har jag lagt märke till att i de allra flesta fall, speciellt i de fall som åberopades av fru Gradin, är existensminimum högre än de interkommunala clearingnormerna.

Jag är medveten om att det är mycket svårt att uppställa normer för socialhjälp för kommunerna. De har friare möjligheter att bedöma det enskilda fallet, och följaktligen finns det säkerligen åtskilliga fall där man bedömer socialhjälp generösare än vad normerna för existensminimum representerar, men det finns naturligtvis också exempel på motsatsen. Vi har inte haft något annat att rätta oss efter än de av kommunerna själva uppgjorda interkommunala normerna för socialhjälp, och vi har anpassat existensminimum efter dessa.

Men detta är som sagt något som revideras varje år, och vi har också i finansdepartementet och bland skattemyndigheterna en ambition att försöka anpassa reglerna efter verkligheten som den utvecklar sig. Det är den kanske litet mer optimistiska avslutning jag kan ge på den här kommentaren till fru Gradins inlägg.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag inte uttryckte mig korrekt när det gällde existensminimum. Men finansministern och jag tycks i alla fall vara överens om att det kan ha sina problem att leva inom existensmini-

Svar på fråga ang. statens ansvar för åtaganden i samband med utbyggnad av trafikleder inom storstadsområden

mums ram. Därför skulle jag bara vilja vädja om att man omprövar den ram inom vilken dessa normalbelopp kan fastställas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. statens ansvar för åtaganden i samband med utbyggnad av trafikleder inom storstadsområden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Fridolfsson i Stockholm har frågat mig vilket ansvar staten har för fullgörandet av åtaganden i samband med utbyggnad av trafikleder inom storstadsområden.

Staten har i första hand ansvaret för stabilitet i samhällsekonomin. Med utgångspunkt härifrån får såväl finans- som kreditpolitiken hanteras samtidigt som vid fördelningen av tillgängliga resurser storstadsintressen får avvägas mot de intressen som anmäler sig från andra delar av landet. Tiden för genomförandet av eventuella åtaganden — i detta fall åtaganden från statens sida, som det har gjorts gällande — får bestämmas med hänsyn till vad jag nyss anfört.

Vidare anförde:

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Jag aktualiserade frågan när det ofentliggjordes att finansdepartementet stoppat möjligheterna att bygga nödvändiga kommunikationsleder inom Storstockholmsregionen. Det har här i Stockholm träffats en överenskommelse enligt vilken regionala myndigheter skall överta pendeltrafiken och därige-

nom befria staten från det alltmer växande trafikunderskottet på SJ:s förortsbanor. I gengäld skall staten lämna bidrag till tunnelbanornas utbyggnad. Det var alltså en ömsesidig överenskommelse, herr finansminister. Men här- omdagen kom chockbeskedet att staten backar ur uppgörelsen. Det blir inga höjda anslag.

För att klara den besvärliga situation som uppkommit genom detta statens agerande har man från kommunalt håll begärt att med lån få finansiera tunnelbanornas utbyggnad, men också det önskemålet viftar finansministern bort. Skälet till regeringens ståndpunkt är omsorgen om samhällsekonomin. Men kan man verkligen så där utan vidare hoppa av från en träffad överenskommelse? Har man inget ansvar gentemot sin motpart? Trafikanläggningar är en förutsättning för bostadsbyggnad, och statens handlingsätt i detta fall kommer att resultera i att bostadsnöden i Storstockholmsregionen — som har landets längsta bostadskö — kommer att ytterligare öka.

Ett annat skäl för att bryta den träffade överenskommelsen tycks vara regionalpolitiskt betonat. Enligt pressen har finansministern hävdad att det bör ske »en naturlig dämpning av storstadsregionen». Men, herr finansminister, om regeringen vill att folk skall bo kvar i glesbygden, så skall väl detta åstadkommas med aktiv lokaliseringspolitik, alltså genom att se till att människor har tillgång till arbete på sina hemorter. Man skall väl inte då driva lokaliseringspolitik så att man försämrar trafikförsörjningen för de människor som bor i storstadsregionerna. Det måste vara ett bakvänt resonemang. Under inga omständigheter kan det rubriceras som en naturlig dämpning.

För närvarande pågår det här i Storstockholmsområdet ett omfattande tunnelbanebygge. Man utför förarbeten, spränger tunnlar etc. Och i den situa-

Svar på fråga ang. statens ansvar för åtaganden i samband med utbyggnad av trafikleder inom storstadsområden

tionen drar sig staten utan förvarning undan en gjord utfästelse i ett ingånget avtal. Man slänger grus i Storstockholms förvaltningsmaskineri så det knastrar lång väg. Är det verkligen meningen att den ena parten skall kunna gå ifrån en träffad överenskommelse? Har inte staten något ansvar?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! När jag fick denna fråga, sade jag mig att det inte var ett spörsmål lämpligt att besvara under en frågestund. Möjligen kunde det tas upp i en interpellation. Jag har också ett minne av att det finns en interpellation framställd i frågan. Därför skall jag nu också noggsamt avhålla mig från att ingå på någon vidlyftig argumentering. Det är inte meningen att man skall göra det i ett frågeinstitut. Där skall man ställa en kort fråga och få ett kort svar. Därför skall jag nu inskränka mig till att säga följande.

Herr Fridolfsson i Stockholm återkom gång på gång till att staten inte står för sin uppgörelse utan backar ur den träffade överenskommelsen. Men statens representanter vid förhandlingsbordet har inför mig och kommunikationsministern deklarerat, att det självfallet inte finns någon kalender eller någon tidtabell för denna uppgörelse. Staten kan naturligen inte skriva fast sig för någon tidtabell eller kalender. Detta är den ena frågan. Den andra, som jag väl också kan besvara inom ramen för frågeinstitutet, är denna: När man ersätter delar av tunnelbanebygget — alltså utbyggnader och sådant som motsvarar vägbyggen — så sker det från den utgångspunkten att det skall göras på samma premisser som staten finansierar kommunernas gatu- och vägbyggande. Det gäller därvidlag genomfartsleder som är avsedda för den allmänna rikstrafiken, allt-

så den genomgående trafiken. Och det finns de som satt frågetecken för om vissa av dessa tunnelbanor skall betecknas som sådana genomfartsleder eller hänföras till de gatu- och vägarbeten som normalt faller på alla städer i samband med bostadsutbyggnaden, d. v. s. de normala exploateringskostnaderna.

Herr talman! Jag skall, fastän det är ganska svårt, avhålla mig från att utveckla detta vidare, ty jag tycker inte att vi skall föra långa ekonomiska debatter eller andra debatter som får karaktären av interpellationsdebatter i avslutning till enkla frågor.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Det är säkerligen riktigt att kommunala instanser inom Storstockholmsregionen inte kan kräva staten på de pengar man behöver vid en viss tidpunkt. Men om andan i detta avtal kan väl inget tvivel råda, och är det ett gentlemen's agreement, så bör det väl även gälla i politiska sammanhang.

Jag vill påminna om att i 1962 års valrörelse byggde socialdemokraterna här i Stockholmsregionen sin valrörelse på att Järvafältet i andanom skulle bebyggas. Talesmän för regeringspartiet utvecklar gärna visioner, och Järvafältets bebyggande under en viss tidsperiod var tydligen en vision — mera dröm än verklighet. Utvecklingen därvidlag beror på regeringens handlande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Om herr Fridolfsson i Stockholm lyckas tränga sig fram bland sina partivänner av litet högre dignitet även debattmässigt i en kommande allmänekonomisk debatt eller i en remissdebatt, så skall jag gärna diskutera även de frågor som herr Fridolfsson nu senast tog upp.

Svar på fråga ang. förbättring av villkoren för viss arbetskraft vid skyddade verkstäder

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag är väl medveten om att jag debattekniskt ligger långt under finansminister Sträng. Jag har alltid beundrat hans förmåga att lägga orden rätt och göra tungt vägande inlägg. Mitt inlägg gällde dock en aktuell sak. Finansministern kan därför inte slå undan benen på mig hur enkelt som helst, genom att framhålla att jag debattekniskt inte står på en sådan nivå att mina yttranden är nog intressanta.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill inte utsträcka min jämförelse så långt att jag ifrågasätter herr Fridolfssons i Stockholm hörsel. Men jag gjorde ju aldrig någon jämförelse mellan mig och herr Fridolfsson, utan det var mellan herr Fridolfssons partivänner och herr Fridolfsson som jag gjorde jämförelsen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. förbättring av villkoren för viss arbetskraft vid skyddade verkstäder

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig om jag är beredd att ta något initiativ för att även de arbetstagare vid skyddade verkstäder, som inte berörs av träffat avtal, skall få en materiell förbättring.

Den i år träffade överenskommelsen om löne- och anställningsvillkor för arbetstagare vid skyddade verkstäder tillförsäkrar majoriteten av arbetstagarna väsentligt förbättrade löne- och anställningsvillkor. Övriga, som har beräknats utgöra en fjärdedel av samtliga arbets-

tagare, har i flertalet fall två tredjedels eller hel förtidspension.

Enligt vad jag erfarit har Svenska landstingsförbundet i dagarna beslutat att tillsätta en särskild arbetsgrupp med uppgift att lägga fram förslag beträffande lönesättningen för de arbetstagare det här gäller. Med anledning härav finner jag inte påkallat att ta några initiativ i den riktning fru Marklund åsyftat.

Vidare anförde

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. I och för sig är jag mycket nöjd med beskedet om att Landstingsförbundet har beslutat tillsätta den arbetsgrupp som inrikesministern talar om. Jag vill hoppas att den arbetar så, att man snart kommer till rätta med de missförhållanden som redan har uppenbarat sig när det gäller dessa människor, som inte berörs av den nu träffade överenskommelsen och de löneyft som den innebär. Jag vill också gärna säga att jag betraktar denna överenskommelse som ett mycket stort steg framåt. Kommunalarbetareförbundet har här gjort en mycket god insats.

Vad jag tänkte på när jag ställde min fråga var det förhållandet att det alltid vid gränsdragningar blir fråga om bedömningar, som alltför ofta blir godtyckliga. På det sättet drabbas många människor, och det utspelas många gånger rena tragedier. Det är i det sammanhanget jag anser att samhället bör gripa in, och det är i detta syfte jag har efterlyst initiativ från inrikesministern. Effekten av denna för majoriteten mycket fina överenskommelse får inte bli att huvudmännen för denna verksamhet sällar ut en grupp människor, som därigenom inte får de rättigheter som avtalet innebär.

Inrikesministern hänvisar i sitt svar till att de övriga — d. v. s. de som inte

Svar på fråga ang. ersättningen till mentalsjuka för utfört arbete — Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i utlandet

omfattas av överenskommelsen — vilka beräknas utgöra en fjärdedel av arbetstagarna, har två tredjedels eller full förtidspension. Emellertid finns det brister också inom förtidspensionssystemet. Det hade jag så sent som i går anledning att tala om, och jag skall därför inte bry mig om att i detta sammanhang gå närmare in på det. Redan det förhållandet att det finns brister också inom detta system gör dock att man måste skynda på med att lösa problemet även för dessa människor, som har en tredjedel av normal arbetsförmåga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. ersättningen till mentalsjuka för utfört arbete

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag överväger något initiativ i syfte att uppnå enhetliga bestämmelser rörande ersättningar till vårdbehövande mentalsjuka som i terapeutiskt syfte bereds arbete hos enskilda eller företag.

I maj i år bemyndigade Kungl. Maj:t socialstyrelsen att meddela föreskrifter om psykiskt sjuka och psykiskt utvecklingsstörda patientsers deltagande i arbetsdrift och sysselsättningsterapi vid sjukhus eller annan vårdinrättning. Häri innefattas även det av fru Ryding aktualiserade problemet.

Socialstyrelsen utreder för närvarande dessa frågor, och erforderliga föreskrifter kommer att meddelas.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga.

Det är verkligen på tiden att de skan-

dalösa förhållanden som i dag råder för många människor i berörda kategorier dras fram i ljuset, men ännu angelägnare är det att en rättelse sker. Larm från läkare och andra — vilket har förekommit den senaste tiden — skall inte först behövas. Det måste alltså finnas fasta, på förhand spikade normer, så att inte längre sådana exempel kan offentliggöras som under de senare månaderna.

Det finns i dag patienter som arbetar tillsammans med andra arbetstagare och gör praktiskt taget samma arbetsinsats, men som avlönas med endast en bråkdel av normal lön. Det finns också patienter i familjevård som under många år arbetat på en gård utan någon som helst kontant ersättning.

Mot bakgrunden av vad jag sagt är det tacknämligt att socialstyrelsen nu äntligen utreder dessa frågor och att erforderliga föreskrifter med det snaraste utfärdas. Jag vore tacksam om socialministern ville bekräfta att sådana föreskrifter inte kommer att omfatta enbart de ekonomiska problemen utan också klargöra vilket arbete som är meningsfylld terapi. Hårt arbete utan nämnvärd betalning är givetvis ingen terapi och borde inte få förekomma ens mot skälig betalning.

Jag tackar än en gång för det positiva svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag kan svara ja på fru Rydings fråga; utredningen har till uppgift att se över hela fältet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i utlandet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Svar på fråga ang. vänortsförbindelser mellan kommuner i Sverige och i utlandet

Herr talman! Fröken Ljungberg har frågat mig om jag anser det förenligt med kommunala uppgifter och kommunal kompetens att etablera s. k. vänortsförbindelser mellan svenska och utländska kommuner i syfte att bredda intresset för utrikespolitik.

Frågan om en viss kommunal åtgärd faller inom den kommunala kompetensen eller inte avgörs efter rättslig prövning — i sista instans i regeringsrätten — på besvär av kommunmedlem över kommunens beslut.

Vidare anförde:

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag skulle önska att jag uppriktigt kunde tacka statsrådet Lundkvist för svaret, men det är mycket svårt när det inte på någon punkt vidgar mina kunskaper.

Jag tror att vi har rätt att kräva av chefen för civildepartementet att han har en uppfattning i den fråga som jag har ställt. Och det är om uppfattningen jag har frågat. Jag tillät mig att samtidigt ställa en fråga till utrikesministern och en till civilministern. Det gjorde jag i det mycket hedervärda syftet att herrarna skulle kombinera svaren så att de blev upplysande för kommunerna. Ty denna fråga har aktualitet, herr statsråd. Den debatteras i många kommuner på grundval av motionsinitiativ som har tagits.

Vi kan naturligtvis alltid gå omvägen över regeringsrätten, men nog vore det bra om man inom regeringen var något så när överens om vad man tycker i detta sammanhang. Jag vill erinra om att i det svar jag nyss fick av utrikesministern nämndes att den fråga som utrikesministern fick i Uppsala gällde, om det var av värde för den nordiska biståndsinsatsen i Nordvietnam att kommuner upprättade vänortsförbindelser, och den tanken bejakade utrikesministern.

Statsrådet Lundkvist vet mycket bättre än jag att vänortsförbindelserna har

en annan karaktär. De är mig veterligt inte rättsligt prövade, men de förekommer i så stor utsträckning att man väl måste tala om godkänd praxis. Det tycker jag är en ganska god utväg. Frågan om ekonomiskt bistånd är däremot rättsligt prövad och beslut härom har upphävts av regeringsrätten. Alltså kan man inte komma fram på den väg som utrikesministern antydde. Statsrådet Lundkvist hänvisar emellertid enbart till en rättslig prövning i varje särskilt fall. Det är naturligtvis också en form av upplysning — men inte säger det något om vad statsrådet själv anser.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Även om jag föreställer mig att Sveriges kommunalmän vet att frågor som gäller den kommunala kompetensen i dessa avseenden i sista instans prövas av regeringsrätten och alltså inte avgörs av Kungl. Maj:t, tycker jag ändå att det var riktigt att svara fröken Ljungberg såsom jag gjorde med hänsyn till det sätt, på vilket hon hade ställt sin fråga. Jag skall emellertid gärna anlägga några personliga synpunkter på frågan om vänortsförbindelser över huvud taget, vilket jag kan göra mot bakgrunden av egna erfarenheter av vänortssamarbete, vilka jag gjort som kommunalman.

Jag vill börja med att ansluta mig till vad utrikesministern rent principiellt uttalade om vad han ansåg vara värdefullt i vänortssamarbetet, nämligen att detta kan medverka till att bredda insikter och kunnande hos svenska medborgare om förhållanden i andra länder.

Våra städer har tagit många kontakter med andra länder inte bara i Norden utan, såsom utrikesministern också hänvisade till, även med en rad nationer på andra håll runtom i världen. Man har genom utväxling av inte minst ungdomar skapat förutsättningar för många människor att komma ut och lära känna förhållanden i andra länder och att

Svar på fråga ang. beslutade stödåtgärder på fiskets område

få erfarenheter, som de kan ta med sig hem. Jag har aldrig när jag varit med om att arrangera denna typ av vänortsarbete hört att man på något sätt sagt till dem som reser ut att de inte får intressera sig för de utrikespolitiska förhållandena i länderna i fråga. Jag har föreställt mig att när man arrangerat vänortsutbyte har det betraktats som allmänt värdefullt, att den som deltar lär känna förhållandena över huvud taget i olika länder.

Vi är väl allmänt intresserade av att bredda intresset för utrikespolitik. Om man när man är ute och reser inom ramen för vänortsarbetet också fångar in sådana aspekter på problemen, är väl detta bara att notera såsom något i och för sig utomordentligt värdefullt. Principiellt delar jag alltså helt den inställning som utrikesministern givit uttryck för. Reellt tror jag också att det fungerar ungefär på detta sätt när våra kommuner engagerar sig i denna typ av utbyte.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag tror inte alls att det är i överensstämmelse med kommunal praxis att man vid vänortsutbyte på något sätt begränsar de deltagandes rätt att tala om vissa frågor. Men här gäller det ju, herr statsråd, om man tvärtom skall uttala att det är angeläget att de som deltar i vänortsutbytet skall intressera sig för utrikespolitiska frågor. Jag undrar om detta är en kommunal angelägenhet. Vad jag frågar om är alltså syftet med detta arbete.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIIST:

Herr talman! Hur kommunerna lägger upp sitt vänortssamarbete betraktar jag i hög grad som en kommunal självstyrelseangelägenhet. Det skulle i varje fall vara mig fjärran att från denna talarstol komma med några pekpinningar till Sveriges kommuner om hur de skall lägga upp sitt vänortssamarbete. I den mån

kommunerna lägger upp vänortssamarbetet på ett sådant sätt att de skulle riskera att komma i konflikt med den kommunala kompetensen ankommer det inte, såsom jag redan påpekat, ytterst på regeringen att fatta ett avgörande, utan en sådan fråga får prövas av regeringsrätten.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Efter det sista svar jag fick är jag helt överens med herr statsrådet. Men då återstår frågan: Ankommer det på regeringen att animera kommuner till sådana åtgärder som sedan måste prövas av regeringsrätten?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. beslutade stödåtgärder på fiskets område

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Udevalla har frågat om jag är beredd medverka till att de stödåtgärder för fiskerinäringen, som riksdagen beslöt i våras med anledning av näringens kritiska situation, kan träda i tillämpning så snabbt att åtgärderna får avsedd effekt.

De stödåtgärder till fisket herr Gustafsson åsyftar har till en del redan genomförts. Sedan den 1 juli i år har låneansökningar beviljats av fiskeristyrelsen med sammanlagt 4,7 milj. kr. av totalt tillgängligt belopp på 14 milj. kr. Vidare har behandlats en del ansökningar om särskilt omställningsbidrag till fiskare. Flertalet sådana ansökningar är emellertid hos länsarbetsnämnden i Göteborgs och Bohus län för yttrande. Jag räknar med att dessa ansökningar behandlas snarast möjligt när remissvaren kommit in. Betydande personalförstärk-

Svar på fråga ang. beslutade stödåtgärder på fiskets område

ningar har skett vid fiskeristyrelsen och lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län, som haft det största antalet ansökningar om stöd. Förstärkningarna har gjorts för att ansökningar om lån och bidrag från fiskare skall kunna behandlas snabbt.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag har fått.

Västkustfisket har sedan ett par år tillbaka befunnit sig i en akut krissituation. När den hotade att få allvarliga följder, handlade regeringen med berömvärd snabbhet. Den sittande fiskeriprisutredningen fick behandla frågan om kortsiktiga åtgärder med förtur. Förslag kom som remissbehandlades och lades till grund för proposition nr 41, som riksdagen antog den 25 april i år.

Sedan har den byråkratiska apparaten malt mycket långsamt. Det tog sin tid innan tillämpningsföreskrifter kom. Det är två statliga myndigheter som handlägger frågan. Lantbruksnämnden bereder ansökningarna och fiskeristyrelsen beslutar efter hörande av en särskild tillsatt nämnd.

Det visade sig att lantbruksnämnden inte på långa vägar hade de personalresurser som krävdes för att i tid bereda alla ansökningar som kommit in. Detta befarade lantbruksnämnden redan i våras och anmälde saken. Men det egendomliga var att fiskeristyrelsen enligt vad som försports avstyrkte den framställning om personalförstärkning som lantbruksnämnden först lämnade in. Detta har föranlett onödigt dröjsmål. Självfallet har lantbruksnämnden först klarat av de lättaste ärendena i hopp om att få personalförstärkning för att därefter effektivare kunna ge sig i kast med de återstående.

Nu har sju månader gått sedan riksdagsbeslutet. Obehandlade i Göteborgs- och Bohus län är 63 ansökningar om konsolideringslån, 88 ansökningar om rationaliseringslån, 39 om kombinationslån, 100 om omställningsbidrag och ett 20-tal om fiskredskapslån. Dessutom har man fått skjuta på vissa andra brådskande ärenden.

Man räknar med att de sista lånen inte kan hinna behandlas förrän omkring 1 april nästa år. Detta anser jag vara oacceptabelt. Visserligen har numera viss personalförstärkning skett vid lantbruksnämnden, men den är otillräcklig eftersom den kommit så sent.

Jag utgår ifrån att herr statsrådet, med det intresse för fiskerinäringen som han visat och som är allmänt omvittnat, kommer att se till att sådana personalförstärkningar sker att onödigt dröjsmål undviks. Svaret tyder också på detta.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag skulle icke velat gå upp efter herr Gustafssons i Uddevalla vänliga avslutning, men jag vill icke låta det här stå oemotsagt att lantbruksnämnden skulle ha motarbetats av fiskeristyrelsen i denna fråga. Jag tror att det är mycket olyckligt att sprida sådana felaktiga påståenden. Det som skedde var ju att riksdagen i våras fattade beslut om dessa hjälpåtgärder för fisket. De trädde i kraft den 1 juli i år, och som gammal, stabil ledamot av statsutskottet vet ju herr Gustafsson i Uddevalla, att man inte anställer några befattningshavare innan riksdagen fattat de beslut regeringen föreslagit, ty ingen annan än riksdagen anvisar några medel till nya befattningshavare.

Departementet har faktiskt bevakat denna fråga hela tiden, och har undan för undan försökt att få kvalificerad personal. Det viktigaste för mig har varit att konsolideringslånen lämnas så fort som möjligt, ty det är ju dessa som

Svar på fråga ang. beslutade stödåtgärder på fiskets område

kan hjälpa fiskarna ur den verkligt akuta situationen. På detta område har vi också haft stor framgång. Det rör sig emellertid om invecklade frågor. För närvarande har vi tre fiskerikonsulenter som inte gör någonting annat än ägnar sig åt detta. Jag räknar alltså med att förmånerna skall kunna lämnas så snart som möjligt, men jag tror att det är riktigt att utgå ifrån att vi inte kan ha slutfört arbetet förrän i början på nästa år. Det gäller då framför allt omställningsbidragen, men det gäller också vissa konsolideringslån. Det är nämligen fråga om rätt tidsödande saker.

Får jag sammanfattningsvis säga vad vi har gjort för att klara situationen. Vi har förstärkt organisationen med 11 särskilda fiskeriombud för att ärendena skall kunna behandlas snabbt. Fiskarna är ju ofta långt ute i farvattnen och därför svåra att komma i kontakt med. De kommer oftast in till hamnen vid veckoskiftet och då har man dessa ombud. Vi har också förstärkt organisationen genom att tillsätta ytterligare tre fiskerikonsulenter, och fiskeristyrelsen har fått en mycket kvalificerad befattningshavare som skall ägna sig åt dessa frågor. Det har vidare beviljats 30 000 kronor till arvodesanställd biträdeshjälps. Jag anser därför att vi för dagen inte kan tillsätta mer personal, men hoppas att vi skall kunna klara den här reformen på ett tillfredsställande sätt.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag ifrågasätter om det kan vara rimligt att det efter ett beslut som fattats på våren och efter mycket kort förberedelse skall behöva ta ett år innan de åtgärder vidtas som dock skulle sättas in mycket snabbt. Det är klart att man inte kan anställa personal förrän riksdagen har fattat beslut, men jag framhöll att beslut fattades den 25 april. Den första förstärkningen ägde rum i september, och vidare skul-

le en fiskerikonsulent anställas den 1 november. Denne fick emellertid tjänstledighet en viss tid för att kunna avsluta sina studier, och han har ännu inte börjat sitt arbete. Faktum är att personalsituationen vid lantbruksnämnden är sådan att just de lån som statsrådet ansåg vara så nödvändiga inte kan hinna behandlas förrän fram på värkanten, enligt de uppgifter jag fått.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Det är felaktigt att använda detta tillfälle till budgetdebatt och budgetframställning för lantbruksnämnden i Bohuslän, och därför skall jag inte gå in på denna fråga. Jag vill emellertid framhålla att det när riksdagen fattade beslut om konsolideringslånen och alla kungörelser skulle utfärdas inte fanns 180 konsolideringslån för behandling, utan de kom ju in undan för undan.

Sedan är det ju inte bara att dela ut 200 000 till ett båtlag för att man tycker att de har blå ögon, utan det är fråga om att verkligen göra en grundlig undersökning. Det är tidsödande, och det kan inte vem som helst göra. Den personal som man nu försökt få fram är utbildad och lämplig just för denna uppgift. Jag upprepar att de 11 fiskeriombud som vi fått fram har varit till ovärderlig hjälp, likaså de andra som vi har anställt för denna verksamhet.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag är helt överens med herr statsrådet om att det är viktigt att beredningen sker grundligt. Detta gäller både konsolideringslånen och inte minst rationaliseringslånen, då det är rätt mycket kompletteringar som behövs och som visar sig vara mycket värdefulla. Men just av den anledningen är det så mycket mer nödvändigt att erforderlig personal ställs till förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. enhetlig taxa för rikssamtal

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Thylén har frågat mig om jag är beredd att medverka till en utredning för att möjliggöra en enhetlig samtalstaxa för rikssamtal i vårt land.

Ett genomförande av en enhetlig rikssamtalstaxa skulle medföra en stor ökning av antalet samtal över längre avstånd. För att möta denna ökning skulle krävas en avsevärd utbyggnad av förbindelsenätet över hela landet. En sådan utbyggnad skulle i sin tur kräva stor insats av såväl kapital som andra resurser under en längre tidsperiod. Även om det i och för sig skulle vara tekniskt möjligt att införa en enhetlig rikssamtalstaxa skulle det sålunda redan med hänsyn till resursanspråken inte vara möjligt att för närvarande genomföra en sådan taxeändring.

En konsekvens av den av herr Thylén ifrågasatta taxereformen skulle bli en höjning av taxorna för de kortväga rikssamtalen.

Jag vill i sammanhanget nämna, att televerket för en tid sedan tillsatt ett arbetsgrupp för att se över nuvarande taxesystem. Därvid skall också övervägas en eventuell minskning av antalet avståndsklasser för rikssamtal.

Vidare anförde

Herr THYLÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det snabba svaret på min interpellation. Jag är emellertid inte nöjd med svaret.

Tanken med min interpellation, herr statsråd, var att det nyligen avlämnade regeringspaketet i Norrlandsfrågorna skulle kunna tillföras en ny idé för att ge bland annat det norrländska näringslivet nya och bättre framtidsutsikter.

En av de stora nackdelarna är just de höga kostnader som är förenade med kommunikationer mellan Norrland och de övriga delarna av landet. I min interpellation jämför jag bl. a. med posttaxorna, som är enhetliga i landet oavsett vägsträcka.

Eftersom utbyggnaden av telenätet är i det närmaste genomförd finns all anledning att till diskussion ta upp denna idé. Jag vet att det finns en mycket stark opinion i Norrland för att man skall kunna få fram tankegångar i enlighet med min interpellation. Det är just därför som jag har fört fram utredningstanken.

Det blir ju inte fördelar bara för det norrländska näringslivet. Intresset blir givetvis större från industrier belägna i södra och mellersta Sverige, eftersom förbindelserna och kontakterna kan underlättas ytterligare.

Herr kommunikationsminister! Jag kan inte dela uppfattningen i interpellationssvaret att det skulle behövas ytterligare utbyggnad och att samtalens antal, som det står här, säkerligen kommer att öka. Jag tror inte att det finns så mycket motiv för det. Skulle vi sänka posttaxorna, tror jag inte att folk börjar skriva fler brev. Det är samma sak här. Om det skulle bli dessa möjligheter och någon i landet skulle få sänkta taxor, tror jag inte att man spontant skulle ringa mer. Det är väl ändå litet långsökt att anföra sådana argument mot den idé jag fört fram.

Det är emellertid min förhoppning att den arbetsgrupp som statsrådet talar om i sista stycket av det skrivna svaret och som även har till uppgift att minska antalet taxegrupper, skall kunna redovisa tankar och idéer om en enhetlig rikssamtalstaxa. Den frågan diskuterades för övrigt här i riksdagen så sent som för en vecka sedan, och då redovisades samma tankegångar.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. huvudansvaret vid utredning av flyghaverier

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig om jag anser det skulle vara ändamålsenligt att göra rikspolisstyrelsen till huvudansvarig utredare vid flyghaverier.

De grundläggande bestämmelserna om undersökning av luftfartsolyckor finns i luftfartslagen och luftfartskungörelsen. Dessa grundar sig i sin tur på den s. k. Chicagokonventionen. Olyckshändelser och olyckstillbud inom den civila luftfarten utreds av undersökningskommissioner, som tillsätts av luftfartsverket och i vilka juridisk och teknisk sakkunskap skall vara företrädd. I allvarigare fall, närmast av katastrofkaraktär, tillsätter Kungl. Maj:t s. k. särskild undersökningskommission. Kungl. Maj:t har vidare möjlighet att — då så anses påkallat — förstärka av luftfartsverket tillsatt undersökningskommission med en eller flera ledamöter. I övrigt gäller bl. a. att viss utredningsverksamhet i fråga om smärre olyckshändelser och tillbud utförs inom luftfartsinspektionens haverisektion.

Utredningen av luftfartsolyckor är inte primärt en uppgift av polisiär natur. Utredningens uppgift är att klarlägga orsakerna till aktuella olyckor eller olyckstillbud för att därigenom få möjlighet att förebygga liknande händelser i framtiden. Verksamheten utgör en integrerad del av det flygsäkerhetsarbete, för vilket luftfartsverket såvitt avser den civila luftfarten bär det primära myndighetsansvaret.

I haverikommissionernas utredningsarbete anlitas även polismyndigheterna. Enligt 11 kap. 11 § luftfartslagen skall utredningsarbetet ske i samråd med polismyndighet eller åklagare som i saken leder förundersökning. Där sägs vidare

att luftfartsverket, i avvaktan på att kommissionen börjar sitt arbete, skall företa åtgärder i samråd med polisen för att säkerställa utredningen. Kan utredningen inte fullföljas på annat sätt, får kommissionen enligt 11 kap. 12 § i lagen påkalla utredning genom polismyndighet. Luftfartslagstiftningen förutsätter alltså medverkan mellan kommissionen och polisen i utredningsarbetet. Den praxis vid bedrivande av haveriutredning som nu tillämpas beträffande samarbetet mellan haverikommission och polismyndighet torde, såvitt för mig är känt, fungera utan anmärkning. Det kan här erinras om att i princip samma ordning gäller vid utredning av militära flyghaverier. Frågan om en obligatorisk medverkan av polismyndighet vid utredning av sådana flyghaverier har nyligen prövats av Kungl. Maj:t, som genom beslut den 17 september 1969 lämnat en framställning härom utan åtgärd.

Jag är inte beredd att föreslå någon ändring i gällande ordning för utredningsverksamheten på detta område. Denna ordning överensstämmer för övrigt i allt väsentligt med allmänt vedertagna internationella principer.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Härefter anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar för detta långa och utförliga svar — och eftersom otack är världens lön vill jag samtidigt säga att jag tycker att svaret var alltför långt. Svar på enkla frågor bör också vara enkla.

Det problem jag fört fram i min fråga har länge varit aktuellt, och det har framstått som alltmer anmärkningsvärt att polisen inte är med vid dessa utredningar. Det är dock polisen här i landet som har hand om brottsplatsundersökningar och även undersökningar av större olyckshändelser. Polisen har en expertis därvidlag som det skulle vara av värde att få inkopplad.

Svar på fråga ang. straffansvaret vid onykterhet i samband med förande av luftfartyg

Polisen vill själv också vara med — det utelämnade statsrådet i sin långa förklaring. Rikspolischefen skrev den 28 augusti 1968 till JO och framhöll att rikspolisen gärna ville delta i dessa utredningar, och polisen har t. o. m. förklarat sig villig att inrätta en särskild avdelning med expertis på detta område. Dessutom har JO — det framgår inte heller av svaret — i en skrivelse så sent som den 3 januari 1969 förklarat att han för sin del anser att det är nödvändigt att polisen medverkar i dessa utredningar.

En särskild aspekt på frågan är att om polisen blir inkopplad förenklas procedurfrågorna angående blodprovstagning och obduktion. Det som kritiserats är ju bl. a. att det inte tas blodprov eller företas obduktion i dessa fall. Det hade blivit enklare att vidtaga dessa åtgärder om polisen varit inkopplad.

Statsrådet säger att systemet fungerat utan anmärkning. Jag kan inte dela denna uppfattning, och jag beklagar alltså att svaret är negativt. Jag anser att utredningarna skulle komma att bedrivas på ett bättre och effektivare sätt om polisen obligatoriskt kopplades in.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Jag skall i stort sett inte kommentera herr Sjöholms inlägg på annat sätt än att svarets längd möjligtvis kan bero på att spørsmålet har den karaktären att det borde ha framförts i interpellationens form.

Herr Sjöholm påstår att det i svaret inte står någonting om JO:s framställning. Jag utgår emellertid från att herr Sjöholm har samma utskrift av svaret som jag själv, och där står det i slutet av näst sista stycket: »Frågan om en obligatorisk medverkan av polismyndighet vid utredning av sådana flyghaverier har nyligen prövats av Kungl. Maj:t, som genom beslut den 17 september 1969 lämnat en framställning här-

om utan åtgärd.» Det var, herr Sjöholm, JO:s framställning.

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Ja, man kan ju inte veta vems framställning som avses. Men efter det besked som statsrådet nyss lämnade konstaterar jag att vi är ense på denna punkt.

Min fråga var av den karaktären att den kunde besvaras med ja eller nej. Jag har fått sådana svar ibland och varit fullt tillfredsställd med dem. Statsrådet kunde alltså ha svarat enbart nej. Jag tycker att de enkla frågorna och svaren på dem i stort sett skall vara av den karaktären.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. straffansvaret vid onykterhet i samband med förande av luftfartyg

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat chefen för justitiedepartementet om han vill överväga tillskapandet av en motsvarighet till rattfyllerilagen gällande vid förandet av luftfartyg. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

För såväl civil som militär luftfart finns lagbestämmelser som föreskriver nykterhet vid utövande av tjänstgöringen. Dessa bestämmelser är straffsanktionerade. Fängelsestraff kan utdömas.

I luftfartslagstiftningen har inte införts en promilleregulering av det slag som ges i trafikbrottslagen. I stället har, när det gäller civil luftfart, uppdragits åt luftfartsverket att i samråd med socialstyrelsen meddela föreskrifter som in-

Svar på fråga ang. straffansvaret vid onykterhet i samband med förande av luftfartyg

skränker förarens och annan besättningsmedlems rätt att förtära alkohol före och under flygning. Enligt dessa föreskrifter får alkoholförtäring inte ske under flygning eller, med visst begränsat undantag, under de åtta timmar som närmast föregår flygning. Under tiden mellan åtta och 24 timmar före flygning föreskrivs stor återhållsamhet. Liknande föreskrifter har för den militära luftfartens del meddelats av chefen för flygvapnet.

Nu gällande regler fungerar enligt de civila och militära luftfartsmyndigheternas bedömning tillfredsställande. I en framställning till Kungl. Maj:t har emellertid JO under åberopande av nya rön inom alkoholforskningen gjort gällande, att tiden för förtäringförbudet bör utsträckas till tolv timmar. Kungl. Maj:t har förra månaden överlämnat JO:s framställning till luftfartsverket för vidare prövning i samråd med chefen för flygvapnet, socialstyrelsen, övriga berörda myndigheter och organisationer samt de civila lufttrafikföretagen.

Man bör avvakta resultatet av dessa överväganden, innan slutlig ställning tas till frågorna om förtäringförbud och om promilleregeln. Det kan vidare framhållas att lagstiftningen om nykterhet i vägtrafik för närvarande ses över av kommittén angående trafiknykterhetsbrott. Också resultaten av denna översyn, som väntas bli klar senast under år 1970, bör avvaktas.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar även för detta svar. Om jag var litet vanvördig nyss vill jag nu framhålla, att jag naturligtvis respekterar att svaren är så grundliga och utförliga. Det är i och för sig berömvärt, men jag tror ändå att vi har kommit in på fel väg när det gäller enkla frågor.

Det finns mycket rigorösa bestämmel-

ser i fråga om rattfylleri, och det är rätt; jag skulle för min del gärna se att de var ännu mera skärpta. Då är det ganska egendomligt att vi har inte fullt så rigorösa bestämmelser beträffande flygplan. Ett onyktert förande av flygplan är ju en allmänfarlig verksamhet av mycket grav beskaffenhet, som kan orsaka väldiga olyckor, för att inte säga katastrofer. Det borde inskräpas att all trafik är oförenlig med alkohol. Där borde dras en skiljelinje, vare sig det gäller framförande av bilar eller av tåg eller flygplan.

År 1965 — om jag minns rätt — lade 1957 års trafiknykterhetskommitté fram ett förslag om att vi för flyget i princip skulle ha en motsvarighet till rattfyllerilagen. Det skulle alltså finnas bestämmelser som sanktionerade rätten att ta blodprov och alkotest, vilket nu inte är fallet.

JO kom med på ett hörn i statsrådets svar, men han blev inte nog utförligt refererad. JO har nämligen också i princip krävt en motsvarighet till rattfyllerilagen, men det sade statsrådet ingenting om; jag tror att jag har lyssnat tillräckligt noggrant till svaret för att våga påstå det. Justitieombudsmanen föreslog att flygplansförare inte skulle få förtära alkohol under viss tid före flygning, men denna regel ville han komplettera med att man skulle ha rätt att ta blodprov och alkotest. Det är just denna tanke jag är inne på. Det borde vara rimligt att ha lika hårda bestämmelser för förare av flygplan som för automobilförare.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag vill bara göra ett förtydligande med anledning av herr Sjöholms påpekande om 1957 års trafiknykterhetskommittés betänkande. Denna kommitté tog såvitt jag kan erinra mig inte upp något förslag om en promilleregeln i det sammanhang vi nu talar om. Jag anser för övrigt att de

Svar på fråga ang. anordnande av radiokommunikation för tågpersonal

regler vi nu har på detta område är mer skärpta än vad som skulle ha följt av en sådan tanke.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Min uppgift om att denna trafiknykterhetskommitté skulle haft den meningen har jag hämtat ur ett yttrande från justitieombudsmannen till Konungen. I detta biträdde justitieombudsmannen — som jag sade — uppfattningen att man borde ha ordnat saken på det sättet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. anordnande av radiokommunikation för tågpersonal

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig om jag avser att ta initiativ för att lösa frågan om radiokommunikation mellan tågpersonal och stationspersonal vid statens järnvägar samt motsvarande kommunikationsmöjlighet mellan lok- och annan tågpersonal på järnvägstågen i syfte att söka förebygga olyckor.

SJ har sedan våren 1966 prövat radiokommunikation (linjeradio) mellan en tågdirigeringscentral och tåg eller arbetslag på malmbanan mellan Riksgränsen och Kiruna. Erfarenheterna av proven har i stort varit gynnsamma. Man har dock haft vissa störningsproblem att lösa, varjämte det från funktions- och driftsäkerhetssynpunkt bedömts angeläget att komplettera utrustningen med anordningar, som medger bl. a. automatisk angivelse av tågens position vid samtal med tågledningen.

Linjeradion på sträckan Riksgränsen—Kiruna kompletteras och förbättras

för närvarande i angivna hänseenden, samtidigt som linjeradiosystem byggs ut på sträckan Kiruna—Luleå. Innan åtgärder vidtas för en mera intensifierad utbyggnad av linjeradio, vill SJ ha något års erfarenhet av driften på malmbanan av den sålunda kompletterade utrustningen. För SL-trafiken kommer dock under instundande vinter en provisorisk radioutrustning att installeras på pendeltågen. Denna provisoriska radiokommunikation kommer — sannolikt redan under vintern 1970—1971 — att ersättas av en permanent linjeradio inom SL:s trafikområde.

Linjeradion är endast ett av medlen för att höja trafiksäkerheten inom SJ. Jag vill i sammanhanget erinra om den sedan några år pågående utbyggnaden av ett system för fjärrblockering. Systemet — som är mycket kostnadskrävande — innebär att signaler och växlar fjärrmanövreras från en tågledningscentral med spårplan, vilken visar tågens lägen och signalernas ställning. Utbyggnaden av fjärrblockeringen kommer planenligt att fullföljas under de kommande åren.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Bakgrunden till min fråga är dels järnvägsolyckan nyligen vid Upplands Väsby då fyra mäniskor omkom och stora materiella skador anställdes, dels den långvariga diskussionen om införande av linjeradio på tågen. Denna fråga kan i sin tur inte isoleras från bemanningsfrågan och den kraftiga nedskärning av lokpersonalen som ägt rum.

Någon slutgiltig rapport har inte offentliggjorts om olyckan vid Upplands Väsby. Följande förefaller emellertid klart: För det första hade olyckan inte behövt inträffa om loket hade varit bemannat med två man. För det andra hade den heller inte behövt inträffa om tåget haft linjeradio. Någon kan in-

Svar på fråga ang. anordnande av radiokommunikation för tågpersonal

vända att man alltid kan diskutera olycksorsaker och vad som skulle ha hänt om inte detta inträffat o. s. v. Men här rör det sig om två åtgärder där SJ:s medvetna politik varit avgörande.

Det kan också anföras att sådana åtgärder som införande av automatiskt tågstopp och automatisk hastighetsbegränsning är avgörande när det gäller att skapa en större säkerhet. Men detta ändrar inte vad som kan sägas om katastrofen den 10 november och hur den skulle ha kunnat undvikas.

SJ har bedrivit en mycket hård politik för att skära ned arbetsstyrkan på loken. Hur mycket man därigenom har sparat vet jag inte, men säkerligen rör det sig om tiotals miljoner kronor per år. Olika meningar har anförts om denna minskning av lokbemanningen. Obestridligt är emellertid att den inneburit en starkt ökad press på lokförarna, som har ett synnerligen ansvarsfullt arbete. Det borde också varit självklart att en sådan minskning av bemanningen måste kombineras med säkerhetsåtgärder och andra åtgärder för att underlätta arbetet, exempelvis i form av linjeradio, och i högre tempo än bemanningen minskas.

För två år sedan, i november 1967, svarade dåvarande kommunikationsministern på en liknande fråga av en medlem av den kommunistiska andrakammargruppen. Han framhöll att det nu fanns tekniskt godtagbara lösningar av problemet. Han tillade: »SJ avser därför att innevarande budgetår påbörja lokalradioanläggningar även för Stockholms lokaltrafikområde och för sträckan Stockholm—Göteborg. En successiv ytterligare utbyggnad av sådana anläggningar planeras för framtiden.»

Detta sade alltså en kommunikationsminister för två år sedan. Samtidigt som jag tackar för dagens svar måste jag framhålla att det inte säger mer än saret för två år sedan, snarare mindre eftersom det inte nämner sträckan Stockholm—Göteborg.

Har tiden stått stilla inom SJ? Två frå-

gor som måste besvaras är följande: Skall det verkligen behöva ta så lång tid att komma från påbörjande till färdigställande? Vilken tidplan finns för att skapa ett färdigt system av linjeradio för statens järnvägar?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Jag skall inte kommentera den tragiska händelsen i Upplands Väsby den 10 november, eftersom utredningen härom fortfarande pågår. Inte heller skall jag kommentera herr Hermanssons inlägg i den del som avser SJ:s personalpolitik. Denna ligger såvitt jag förstår helt inom ramen för de överenskommelser som träffas mellan de parter på arbetsmarknaden, vilka här kommer i fråga.

Beträffande den fråga som herr Hermansson i slutet av sitt inlägg tog upp, nämligen att det för två år sedan, såsom jag förutsätter från denna talarstol, lämnades besked om att planer var på gång för införande av lokalradio, kan jag i dag göra den kommentaren att denna uppgift är helt riktig. Under den tid som därefter gått har det emellertid visat sig att man i arbetet på att utforma ett sådant system mött vissa svårigheter, som jag nu inte närmare skall gå in på. Jag kan emellertid också meddela att jag inhämtat, att statens järnvägar avser att införa radiokommunikationsmöjligheter även inom tågen i takt med att linjeradiosystemet mellan tågdirigeringscentral och tåg byggs ut.

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Kommunikationsministern vill inte kommentera frågan om statens järnvägars personalpolitik, vilket är synd. Oavsett om ett fackförbund godkänt vissa åtgärder måste riksdagen och regeringen kunna diskutera och fälla omdömen om en personalpolitik som genomförs, särskilt när den tycks leda till problem och svårigheter för berörda personalgrupper. Jag vill alltså beklaga

Svar på frågor ang. extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens

att kommunikationsministern inte vill ta ställning till denna fråga.

Statsrådet sade vidare att det har stött på vissa svårigheter att lösa de frågor som den förutvarande kommunikationsministern för två år sedan lovade att man skulle ta itu med. Jag tror att det är nödvändigt att närmare gå in på detta förhållande, eftersom kommunikationsministern för två år sedan sade att det då fanns tekniskt godtagbara lösningar av problemet att införa linjeradio för tåg. Jag har inte i pressen eller annorstädes sett uppgifter om att sådana svårigheter skulle ha inträtt att det arbete som kommunikationsministern för två år sedan utlovade inte skulle ha kunnat påbörjas.

Faktum är att vi enligt vad som framgår av det lämnade svaret befinner oss i ungefär samma läge som för två år sedan. Den nuvarande kommunikationsministern ger exakt samma löften — han undviker bara att lova att något skall göras på sträckan Stockholm—Göteborg, vilket däremot statsrådet Lundkvist gjorde för två år sedan.

Kommunikationsradio är ju numera vanlig i många sammanhang. Varför finns den inte på tågen? Jag tror att allmänheten vill ha ett svar på denna fråga. Tiotals miljoner kronor har sparats in genom minskning av lokpersonal. Borde inte dessa pengar ha använts för att lösa t. ex. frågan om linjeradio? Det behövs en utförlig redogörelse för vad det är som gjort att de löften som gavs av kommunikationsministern för två år sedan ännu inte har infriats.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Det ligger en skillnad i vad som enligt vad jag inhämtat sades för två år sedan och det som det finns anledning att säga i dag. Det är skillnad mellan att ha en teknisk lösning färdig och att ha den i full drift. Jag tror emellertid att det arbete som SJ nu bedriver och som jag har gjort mig under-

kunnig om också sker i sådan takt att det skall vara möjligt att snart få se ett godtagbart resultat.

När herr Hermansson i slutet av sitt senaste inlägg nämner linjen Stockholm—Göteborg, så vet jag att detta är en av de linjer som blir högprioriterad i det ögonblick denna teknik kan sättas i funktion.

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Jag vill bara göra ytterligare en kort kommentar. Att man hade börjat med ett system av linjeradio på en del av malmbanan nämndes självfallet av kommunikationsministern redan i svaret 1967. Man började med denna — om jag inte minns fel — 1966, d. v. s. året förut. I övrigt gav kommunikationsministern mycket preciserade löften om att man under innevarande budgetår, 1967/68, skulle påbörja lokala radioanläggningar även för Stockholms lokaltrafikområde och för sträckan Stockholm—Göteborg.

Nu hoppas jag bara att de löften som den nuvarande kommunikationsministern givit i dag skall visa sig vara litet mer realistiska än dem som gavs av hans företrädare i ämbetet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på frågor ang. extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig om jag överväger att vidta några extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar som visat särskilt hög olycksfallsbelastning. Vidare har herr Westberg frågat mig om jag är

Svar på frågor ang. extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens

beredd att vidta någon särskild åtgärd — t. ex. beviljande av extra anslag — för att möjliggöra en ombyggnad av den trafikfarliga sträckningen av väg E 4 mellan Norrala och Enånger.

Arbetet med att förbättra trafiksäkerheten på vägarna är inriktat på dels långsiktiga, dels kortsiktiga åtgärder. Till de långsiktiga åtgärderna hör fullständig ombyggnad av vägar eller vägkorsningar. Vid planeringen för sådana åtgärder sker en samordning med den övriga väg- och trafikplaneringen, varvid kravet på hög trafiksäkerhet beaktas tillsammans med övriga planeringsfaktorer. I de direktiv som min företrädare lämnade i våras inför den nu pågående revideringen av flerårsplanerna underströks bl. a. angelägenheten av att trafiksäkerhetsaspekten särskilt beaktas.

Långsiktiga trafiksäkerhetsåtgärder av angivet slag kräver vanligtvis en avsevärd tid för planering, projektering och byggande. Det kan därför vara nödvändigt att vidta kortsiktiga åtgärder i avvaktan på ett definitivt undanröjande av olycksfallsskapande faktorer. Sådana åtgärder syftar bl. a. till att ge trafikanten en bättre information om standarden och utseendet på vägen. För den ansvariga vägmyndigheten på fältet är sådana åtgärder ständigt aktuella och blir utförda allteftersom behov uppstår. Väghållaren får kunskap om trafiksäkerhetsläget genom den löpande tillsyn som sker och genom rapportering om inträffade, polisutredda olyckor. Bland åtgärder som här kan bli aktuella kan nämnas justering av skevning, vägbreddning inklusive utläggning av vägrenar, siktbefrämjande åtgärder, uppsättning av markeringspilar, reflexstolpar och räcken, uppsättning av varningsmärken och översyn av placeringen av befintliga märken, översyn och ny målning av kant- eller mittlinjer o. s. v. I sammanhanget är även olika former av trafikregleringar aktuella.

Vad slutligen gäller den aktuella de-

len av väg E 4 synes denna i och för sig inte ha nämnvärt större olycksfrekvens än övriga likartade delar av vägen i Gävleborgs län. Ett mera definitivt undanröjande av trafikfällorna — genom ombyggnader av aktuella delar av vägen — kan med hänsyn till investeringarnas omfattning ske först på något längre sikt. Det rör sig här om investeringar i storleksordningen 200 miljoner kronor enbart för detta län. Beträffande de ytterligare åtgärder av mera kortsiktig karaktär som bör vidtas pågår inom vägverket en analys av de senaste årens trafikolyckor. Med hänsyn till den uppmärksamhet som vägverket och trafiksäkerhetsverket ägnar dessa spörsmål anser jag någon åtgärd från min sida för närvarande inte nödvändig.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Trafikdöden går hårt fram på våra vägar. I synnerhet visar helgoffrens antal en oroande tendens att öka, och läget är nu sådant att mera effektiva åtgärder måste sättas in i kampen mot trafikolyckorna. Att trafikgeneralen framträder i radio och TV med varningar och förmaningar kan ha sin betydelse men det är inte tillräckligt. Många olyckor beror på slarv och fortkörning av bilisterna och i det hänseendet kan trafikpropaganda vara av en viss betydelse. Men många av trafikolyckorna sker på grund av att våra vägar brister i fråga om trafiksäkerhet. Statistiken visar att somliga av våra riksvägar och Europavägar har delsträckor som är mycket olycksbelastade.

Ett skrämmande exempel härpå är E 4 på sträckan Norrala—Enånger. Den delen har också kommit att kallas »Dödens väg». Den har under årens lopp krävt många människoliv till följd av sina trafikfällor. Vägen i fråga har svåra kurvor och backkrön som gör

Svar på frågor ang. extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens

praktiskt taget alla omkörningar på en sträcka av 2,5 mil livsfarliga. Trafikanter som inte känner till de djupa svackor som döljer sig bakom till synes ofarliga backkrön inser inte riskerna av att göra omkörningar. Så dyker det upp en mötande bil varpå det händer en olycka. Från december 1966 till november i år har det på E 4 mellan Norrala och Enånger krävts 14 dödsoffer och 80 personer har skadats mer eller mindre. Herr talman! Det kan inte få fortsätta på detta sätt utan att man vidtar åtgärder för ökad trafiksäkerhet.

Vägverket är också för sin del medvetet om trafikriskerna på vägen men räknar kallt med att den måste vara i samma skick i ytterligare tio år. Men, herr talman, detta kan inte tillåtas. Här måste, om inte annat, punktinsatser göras för att få bort de värsta trafikfällorna. Enligt min mening måste medel omedelbart ställas till förfogande. Att vänta i tio år synes mig vara att nonchalera de svåra missförhållanden som hittills krävt alldeles för många människoliv.

Av statsrådets svar märker jag att han inte avser att vidta några åtgärder, vilket jag måste beklaga, ty sådan vägen nu är medför den alltför stora risken i trafikhänseende.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Även jag ber att få tacksamma kommunikationsministern för svaret. För övrigt kan jag instämma i vad herr Eriksson i Bäckmora yttrat.

Siffrorna över dödsolyckor på vägar är inget allvarligt oro, sade kommunikationsministern till en tidning härom dagen. Jag delar den oron och vill gärna instämma i den vädjan som kommunikationsministern riktade till alla trafikanter om att vara försiktiga och följa trafikreglerna. Om vi inte lyckas minska antalet olyckor kan det, enligt statsrådets uttalande till tidningen, bli nödvändigt att ta till hårdhandskarna med lagstiftning och nya förbudsregler. Men

innan sådana åtgärder aktualiseras måste vi enligt min mening göra allt vad vi kan för att eliminera olycksfallskerna.

En mycket viktig och angelägen åtgärd i det sammanhanget är att förbättra vägnätet. Detta är särskilt angeläget beträffande de vägsträckor som på grund av påtagliga brister är mycket olycksdrabbade. Dit hör den del av E 4 som jag omnämnt i min fråga. Den vägsträckan, som är cirka 3 mil lång, har under de senaste åren krävt många dödsoffer och många skadade, precis som herr Eriksson här anförde. Jag tycker nog att kommunikationsministern är litet nonchalant när han säger att olyckorna på denna vägsträcka inte synes ha varit särskilt mycket värre än på likartade delar av vägar i Gävleborgs län. Det är nog inte riktigt överensstämmande med verkliga förhållandet. Det är riktigt att denna väg har börjat kallas »Dödens väg».

Även om en förbättring av vägen — dit hör även ljusare och mera halkfri beläggning, som vi diskuterade i förra veckan — inte löser hela problemet, så vet varje trafikant vilken betydande roll vägförhållandena spelar för trafiksäkerheten. Det är även ur denna synpunkt synnerligen angeläget att vi satsar hårdare på en upprustning av vägnätet. Även om inte kommunikationsministern i dag kan ge oss något löfte om snabba åtgärder i syfte att förbättra den aktuella vägsträckan, hoppas jag att statsrådet skall ha denna synpunkt med i bilden när han går att pröva fördelningen av väganslagen. Jag menar liksom herr Eriksson att vi inte kan sätta oss att vänta tio år innan man undanröjer de farliga trafikfällorna på denna väg. Det måste ske mycket, mycket snabbare.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Inledningsvis vill jag, för att vi inte skall missförstå varandra

Svar på frågor ang. extra trafiksäkerhetsåtgärder på vägar med hög olycksfallsfrekvens

och för att inte heller någon utanför denna kammare skall missförstå oss, konstatera vårt gemensamma intresse av att om möjligt försöka se till att varje trafikolycka undviks. Vi har inga som helst delade meningar om det olyckliga i allt som nu händer dagligdags på våra vägar. Det gäller emellertid för statsmakterna att med de resurser som vi har, och som inte är outtömliga, försöka att från tid till annan göra det bästa möjliga av situationen, och i dag diskuterar vi vägarna.

När jag i svaret har konstaterat att den vägdel som frågeställaren nämner, nämligen Norrala—Enånger — den är 26 km lång — inte synes ha nämnvärt större olycksfrekvens än övriga, likartade delar av vägen i Gävleborgs län, bygger jag inte det uttalandet bara på någon egen tro. Jag har försökt samla in uppgifter om motsvarande svåra vägdelar i Gävleborgs län, och jag har då funnit två vägsträckor som kan sägas vara i stort sett i samma skick som den här nämnda, nämligen en 34 km lång sträcka mellan Gävle och Hamrånge samt en 20 km lång sträcka mellan Enånger och Hudiksvall. Materialet är inte stort, men det är i alla fall framtaget i det aktuella länet.

När man ser på siffrorna över antalet olyckor mellan den 1 januari 1966 och den 1 oktober 1969 — alltså inte fullt tre år — visar det sig att det på sträckan Gävle—Hamrånge förekom olyckor med personskador för 62 personer och enbart materialskador i 92 fall. På sträckan Norrala—Enånger, som vi diskuterar nu och som omfattar 26 km, förekom under samma period 46 olyckor med personskador och 75 med enbart materialskador. För sträckan Enånger—Hudiksvall, 20 km, redovisas 35 olyckor med personskador och 53 med enbart materiella skador. Om man då med dessa tre exempel räknar fram antalet olyckor per kilometer, så får vi för sträckan Gävle—Hamrånge under den aktuella perioden 4,5 olyckor per kilo-

meter, för Norrala—Enånger 4,6 och för sträckan Enånger—Hudiksvall 4,4. Det är detta som ligger bakom min föregående reflexion.

Jag har också sagt i mitt svar, att om vi inom hela Gävleborgs län skulle utföra de arbeten som vi alla säkert önskar få utförda för att förbättra trafikförhållandena, så skulle det kosta 200 miljoner kronor. Om vi däremot koncentrerade oss enbart på den vägsträcka som vi här diskuterar, alltså Norrala—Enånger, och gör den till en önskeväg, så skulle de 26 kilometerna kosta 30 miljoner kronor. Då har man ju rätt att ställa frågan — jag upprepar att vi inte här skall tala i sådana termer för länge, eftersom omgivningen kan tro att vi räknar liv och personskador i kronor och ören, vilket vi inte gör — om vi skall lägga ut 30 miljoner kronor på alla de 26-kilometerssträckor vi kan hitta runt om i landet och som har samma utseende som den väg vi här talar om. Då hamnar vi utanför alla ekonomiska ramar som över huvud taget kan uppställas.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Kommunikationsministern hämtar litet tröst i det förhållandet att vi har även andra vägsträckor i länet som uppvisar en besvärande olycksstatistik. Men om så är fallet bör också de sträckorna bli föremål för åtgärder. Om jag uppfattade statsrådets siffror rätt, så visade de dock att den sträcka som vi i dag diskuterar har en olycksfallsfrekvens på 4,6 per kilometer och att det var den högsta procenten.

Vad sedan beträffar antalet trafikdödade hade statsrådet inga siffror. Jag har redovisat 14 dödsoffer på den aktuella vägsträckan, och jag betvivlar att det i Gävleborgs län finns någon mer väg som på så kort tid och sträcka uppvisar lika många dödsoffer. Jag vill gärna tillägga att jag är mycket glad över att jag inte har fler sådana siffror

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja simkunnigheten

att redovisa. De siffror jag redan anfört är ju alldeles tillräckligt allvarliga.

Men, herr statsråd, jag anser att vi inte kan låta det bero och underlåta att göra punktinsatser. Vi vet ju ändå att på denna vägsträcka finns svåra kurvor och backkrön. Skall det verkligen vara omöjligt att anslå några tiotal tusen kronor för att schakta undan jordmassor och räta kurvor och kanske få en annan dosering för att rädda människoliv? Jag kan inte tro att det blir fråga om så stora ekonomiska belastningar att vi inte har råd att göra sådana insatser för att framdeles spara människoliv, som eljest går förlorade. Har vi inte nu en statistik som visar tillräckligt många dödsoffer? Måste vi vänta ytterligare tio år för att få förbättringar vidtagna på denna väg? I så fall befärar jag att vi kommer att få räkna upp antalet döda på ett sätt som varken statsrådet eller jag vill uppleva.

Slutligen hemställer jag att statsrådet försöker intressera vägmyndigheterna för att göra punktinsatser på denna vägsträcka för att få bort de värsta trafikfallorna.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att kommunikationsministern finner det motiverat med högre anslag till vägarna i Gävleborgs län, inte bara till den vägsträcka jag nämnt om utan även till andra vägar. Det visar ju att vägarna i länet behöver upprustas. Jag noterar med tillfredsställelse att kommunikationsministern slår fast detta.

Även jag fäste mig emellertid vid att kommunikationsministern, när han gjorde sin jämförelse mellan vägsträckorna, inte tog med uppgifterna om antalet dödsfall. Vad som är särskilt upprörande är ju att så många människor skall behöva dö på en väg därför att den har de brister som herr Eriksson i Bäckmora här påtalat.

Kommunikationsministern säger, att

om man skulle göra denna sträcka till en mönsterväg, så skulle det kosta 30 miljoner kronor. Men, herr statsråd, vi har inte begärt att sträckan i första hand skall göras till en mönsterväg. Om vissa punktinsatser kunde göras för att avhjälpa de värsta bristerna, så skulle detta enligt vår mening vara ett stort steg framåt. Och jag vädjar än en gång till kommunikationsministern att medverka till sådana insatser och att detta sker snart.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det är just punktinsatser av det slag man här talat om som vi skall göra i det här aktuella området och i andra områden. Men jag upprepar att det är fråga om punktinsatser. Det kan tyvärr inte på denna vägdel i första omgången bli fråga om förbättringar för 30 miljoner kronor. Punktinsatser har emellertid också sitt stora värde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja simkunnigheten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att svenska folket på sikt skall bli ett mer simkunnigt folk.

Jag vill först erinra om att den gällande läroplanen för grundskolan föreskriver att skolan skall meddela viss simundervisning eller också sörja för att eleverna på annat lämpligt sätt ges tillfälle att delta i simskola på fritid eller under sommarferierna. Av betydelse för att detta syfte skall nås är

Svar på fråga ang. åtgärder för att främja simkunnigheten

bl. a. att lärarna — i första hand på låg- och mellanstadiet — själva är simkunniga. Då vissa brister på denna punkt framkommit i fråga om lärarkandidaterna, har Kungl. Maj:t genom ett beslut nyligen öppnat en möjlighet att förstärka simundervisningen vid lärarhögskolorna. Den snabba ökningen av antalet simbassänger påverkar också simkunnigheten i positiv riktning.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! För att rädda människor i samhället från trafikdöden vidtar vi en mängd åtgärder. Problemet är bara att trafikfrågorna är så komplicerade att vi inte vet om de åtgärder som vi vidtar är de riktiga.

När det gäller att rädda människor från alkoholdöden är det ungefär på samma sätt. Vi vidtar en mängd åtgärder, men vi vet inte om dessa åtgärder är de absolut riktiga.

Men när det gäller att vidtaga åtgärder för att förebygga drunkningsdöden är det inte lika komplicerat. Det gäller ju bara att lära människorna att simma, och det bästa är att lära de unga människorna att simma när de går i skolan.

Är det inte märkligt att vi i vårt utvecklade samhälle, med ett så utbyggt skolväsende och med en så förnämlig idrotts- och gymnastikverksamhet, skall ha ett så stort antal drunkningsolyckor per år? År 1967 var antalet 363. För de senaste två åren är siffrorna glädjande nog lägre — de ligger under 300 — men de är ändå alldeles för höga.

Uppgifter visar att simkunnigheten är dålig bland de värnpliktiga; det är 15—20 procent som inte kan simma. Simkunnigheten bland blivande lärare har också visat sig vara dålig. I två klasser lärarkandidater vid en norrländsk lärarhögskola visade det sig att 40 procent inte kunde simma.

Vilka åtgärder tänker utbildnings-

ministern då vidtaga? Ja, i hans svar, som jag ber att få tacka för, pekas på en hel del positiva åtgärder, även om man inte får den uppfattningen att det gäller verkliga krafttag. Det tycker jag är beklagligt.

Om jag nu, herr statsråd, skall uppfatta åtgärderna i fråga som krafttag — det är ju alltid fråga om hur man tolkar saker och ting — skulle jag vilja ställa en följdfråga: Om vi fr. o. m. nu vidtar ordentliga åtgärder för att förbättra simkunnigheten, vad händer då med de årsklasser som icke får vara med om denna förbättrade simundervisning? Det är faktiskt fråga om 500—600 unga människor, och vi vet att 10—15—20 procent av dem inte lär sig simma, trots att det kanske förekommer en viss simundervisning i skolan.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Herr Wennerfors och jag är säkerligen överens om att detta är ett angeläget problem. Jag vill emellertid nämna några siffror som visar en ganska positiv tendens. Antalet drunkningsolyckor har faktiskt, sett i ett längre perspektiv, mycket kraftigt gått ned: från under årtiondet 1930—1940 nio per 100 000 invånare till under tiden 1960—1967 fyra per 100 000 invånare. Men fyra är också det ett för högt tal.

Eftersom herr Wennerfors tog upp de grupper som inte lär sig simma i skolan, vill jag erinra om att — enligt den statistik jag har tillgänglig — 90 procent av de värnpliktiga som rycker in är simkunniga och att en tredjedel av de återstående lär sig att simma under militärutbildningen.

Jag vill också peka på att vi har ungefär 3 500 sommarsimskolor, som spelar en betydelsefull roll. Vad de materiella förutsättningarna beträffar har vi 88 inomhusbassänger, av vilka 27 har anlagts under de tre senaste åren. Av 78 utomhusbassänger har 29 anlagts

Svar på fråga ang. handikappades utbildning

under de tre senaste åren. Här har vi alltså genom aktiva åtgärder från kommuner, ibland med statliga insatser, skapat bättre förutsättningar. Jag hoppas att den positiva trend som vi trots allt har snabbt skall kunna drivas uppåt — eller i det här fallet snarare nedåt.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Om det är 90 eller 85 eller 80 procent av de värnpliktiga som kan simma spelar kanske inte så stor roll. Vad jag fäste mig vid var däremot statsrådets uppgift att de som inte kan simma kommer att få lära sig det under militärutbildningen. Det är tyvärr en sanning med stor modifikation, eftersom en mycket stor del av de värnpliktiga i dag rycker in efter det att sommaren är slut, nämligen den 18 augusti. Då är det ofantligt mycket svårare för förbanden att ordna denna simundervisning.

Av utbildningsministerns andra inlägg fick jag emellertid en känsla av att allt skall göras för att simkunnigheten skall bli avsevärt bättre, och det hälsar jag med stor tillfredsställelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. handikappades utbildning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat om jag vill medverka till att de svårt handikappade som saknar någon som helst utbildning erhåller sådan och när det i så fall blir möjligt att vidtaga dessa åtgärder.

Statsmakterna har under de senaste åren starkt prioriterat utbildning och kulturell verksamhet för handikappade,

bl. a. genom beslutet om specialskolan och tillkomsten av gymnasie- och fackskoleutbildningen i Örebro. Även i höstens budgetarbete prövas förslag som innebär ett fullföljande av denna politik på handikappområdet. Jag vill bl. a. erinra om att handikapputredningen nyligen lagt fram ett betänkande med förslag till anordnande av särskild mellan-skoleutbildning för svårt rörelsehindrade.

För att spåra upp barn med handikapp fordras ett effektivt rapporteringssystem. En utveckling av existerande åtgärder har föreslagits av handikapputredningen.

Jag vill slutligen framhålla att det också är en uppgift för arbetsmarknadsutbildningen att hjälpa vuxna handikappade med utbildningsproblem.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för det svar han har lämnat på min fråga. Jag noterar med glädje beskedet att det i höstens budgetarbete prövas ytterligare förslag till åtgärder inom olika områden till stöd för de handikappade.

Av statsrådets svar framgår emellertid inte huruvida han tämligen omgående vill vidta speciella åtgärder för att bereda de handikappade som inte har fått någon som helst eller i varje fall mycket ringa utbildning möjlighet att erhålla sådan. Statsrådet nämner handikapputredningen och det betänkande som den har lagt fram beträffande utbildningen för handikappade. Det har emellertid visat sig att ett antal människor i detta land — det gäller inte barn utan vuxna människor i 20-års åldern och ända upp i medelåldern — är synnerligen handikappade i fråga om utbildning. De har inte fått utbildning ens på det mest elementära stadiet; de är varken läs- eller skrivkunniga. Det är utan tvekan skrämmande interiörer som har blottats bl. a. genom den handikappforskning som har

Svar på fråga ang. översyn av bestämmelserna om skolhälsovård

bedrivits vid Göteborgs universitet. Den har givit vid handen att 200—300 människor inte har fått denna elementära utbildning.

Min fråga till statsrådet gällde därför, om han ville medverka till att skapa möjligheter för dem att få denna grundläggande utbildning för att de därigenom skulle kunna föra en mera människovärdig tillvaro. Jag är tacksam för det svar som har lämnats, men jag vill gärna ha ett ytterligare klarläggande i fråga om utbildningen för den speciella grupp som jag här åsyftar.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! De förhållanden beträffande de handikappade som under de senaste månaderna redovisats har gjort ett mycket starkt intryck på mig och, tror jag, på alla ledamöter av denna kammare. De måste av oss uppfattas som en utmaning till kraftfullare insatser. Jag vill gärna säga till herr Persson i Heden att med de krav på solidaritet som ställs i dagens svenska samhälle kan vi inte acceptera sådana förhållanden.

I fråga om det allmänna handikappproblemet är det önskvärt med en integrering i det vanliga skolsystemet så långt detta är möjligt — det gäller både fysiskt och psykiskt handikappade. Men det finns grupper av handikappade för vilka vi mycket okonventionellt får överväga vilka insatser som kan göras just på grund av att dessa grupper är så gravt eftersatta.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag delar statsrådets uppfattning att de handikappade så långt det är möjligt bör undervisas i den vanliga skolan. Att detta ofta går bra har vi exempel på från den grupp som statsrådet säkerligen också känner till, de neurosedynskadade barnen. Genom ett utomordentligt gott samarbete mellan neurosedynföreningen, de lokala skolmyndigheterna och skolöverstyrel-

sen har vi lyckats placera 60—70 av dessa barn i den vanliga skolan med utmärkt resultat.

Även de vuxna handikappade utan utbildning eller ringa sådan bör så att säga på hemmaplan få den utbildning som behövs. Det är emellertid oerhört svårt att lösa detta problem för de människor som bor i glesbygder med långa avstånd såsom i G-, S-, AC- och BD-länen. Det är därför inte bara utbildningsområdet som berörs; det måste bli en samordning mellan olika aktiviteter om problemen skall kunna lösas.

Jag vill notera med tillfredsställelse att statsrådet är villig att ytterligare ompröva förhållandena härvidlag enligt tilläggssvaret till min fråga. Jag förväntar mig att man därvid också med det snaraste kommer att vidta åtgärder i linje med vad min fråga syftar till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på fråga ang. översyn av bestämmelserna om skolhälsovård**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Berglund har frågat mig, om jag med hänsyn till det merarbete i form av t. ex. elevvårdskonferenser och ökad uppmärksamhet i narkotikafrågan, som ålagts skolans hälsovårdspersonal, är beredd företa en översyn av de bestämmelser som gäller skolhälsovården.

Jag vill erinra om att frågan om elevvården behandlas i de riktlinjer som regeringens under år 1968 utfärdade för skolöverstyrelsens arbete för främjande av goda arbetsförhållanden i skolan. I dessa riktlinjer uttalades bl. a. att olika befattningar och deras funktioner i elevvården skulle kunna behöva

Svar på fråga ang. översyn av bestämmelserna om skolhälsovård

granskas. Inom skolöverstyrelsens arbetsgrupp för samverkan i skolan planeras nu ett försök med intensifierad elevvård i skolan. Projektet skall bl. a. syfta till att söka skapa en mentalhygieniskt riktig skolmiljö. Denna undersökning bör kunna ge erfarenheter av betydelse för bedömningen av frågan om resurserna för elevvården.

Vidare anförde:

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga. Jag bedömer detta svar som positivt även från skolhälsovårdssynpunkt, eftersom skolläkarvården är en viktig del av elevvården.

I dagens läge ställs det stora krav på både den förebyggande och den behandlande skolhälsovården. Vi har väl inte på detta område riktigt hunnit med i den snabba utveckling som ägt rum inom skolan. Det saknas ofta skolläkare, vilket kan bero på den nuvarande bristen på provinsialläkare men också på det f. n. gällande arvodesystemet, som bygger på ersättning per elev. Detta medför att skolläkararbetet inte är så attraktivt.

Vid en undersökning som gjordes i Stockholms stad läsåret 1968/1969 framkom att elevantalet per läkare var mycket varierande. Den läkare som hade det största antalet skötte om drygt 5 500 elever, medan läkaren med det minsta antalet hade 120 elever. Man gjorde också en jämförelse mellan läkarnas relativa arbetsinsatser och fann därvid t. ex. att skillnaden härvidlag för en läkare med 4 000 elever och en läkare med 2 000 elever uppgick till 100 procent.

Skolsköterskans arbetsuppgifter är synnerligen varierande, och hennes socialmedicinska insatser har ökat under de senaste åren. Att åstadkomma kontakt med eleverna, deras lärare och deras hem är en betydelsefull uppgift för

skolsköterskan, inte enbart för att övervaka kontrollbarn och för att uppspåra missbrukare av olika slag utan också för att ge stöd och hjälp åt många »vanliga» elever. Med det elevantal som i skolstadgan föreskrivs för heltidsanställd skolsköterska i grundskolan, 1 500 elever, är det i dag nästan omöjligt för henne att sköta sitt arbete på ett från skolhälsovårdssynpunkt tillfredsställande sätt.

I skolstadgan föreskrivs också att distriktssköterskan i kommuner med mindre än 20 000 invånare skall medverka i hälsovårdsarbetet inom grundskolan. Detta innebär att 60 procent av skolsköterskorna har distriktsskötersketjänster. Den nuvarande lokaliseringen av skolenheter till centralorter liksom det förhållandet att man nu har fler årskullar i skolorna än förr innebär att det blir en anhopning av elever till vissa områden. Skolstadgans föreskrift om ett befolkningsunderlag på mindre än 20 000 personer är otidsenlig. Denna norm borde i stället gälla antalet elever per distriktssköterska.

Jag slutar med en förhoppning om att det inte skall dröja alltför länge innan vi får en skolhälsovårdsorganisation med arbetsformer, som möjliggör ett uppnående av de målsättningar som skolhälsovården i dag har.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Jag vill bara göra ett tillägg, som kan vara positivt från fru Berglunds synpunkt, nämligen att denna fråga tagits upp i en motion till Landstingsförbundets kongress och även diskuterats där. Här finns alltså en möjlighet att frågan kan föras framåt i den riktning som fru Berglund antytt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Justerades protokollet för den 12 innevarande november.

§ 19

Svar på interpellation ang. upphävande eller begränsning av enskild persons lagliga möjlighet att anordna spel med spelautomat

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig, om jag avser att lägga fram förslag om sådana ändringar i lotteriförordningen att enskildas lagliga möjlighet att anordna spel med spelautomat, t. ex. s. k. enarmade banditer, upphävs eller kraftigt begränsas.

Nöjesanordningar som mekaniska spelapparater faller in princip under lotteriförordningens bestämmelser. En hel del svårigheter har emellertid uppkommit vid tillämpningen av bestämmelserna i dessa sammanhang. Problemen har uppmärksammats av utredningen rörande tillsyn över lotteriverksamhet. Utredningen kommer att framlägga sina förslag i början av nästa år. Jag räknar med att dessa förslag skall läggas till grund för en proposition till 1970 års riksdag om de ändringar som behövs i lotteriförordningen.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lange för svaret. Orsaken till att jag tagit upp denna sak i min interpellation är den utveckling som ägt rum här i landet när det gäller spridningen av »enarmade banditer». I somras läste jag följande rubrik i tidningen Arbetet: »Sverige blir ett nytt Las Vegas?» Under denna rubrik skrev tidningen bl. a.: »Bara under de senaste två åren har närmare 10 000 spelautomater av typen enarmade banditer sålts i landet. Ägarna kammar hem stora vinster. Det finns inte någon kontroll på hur mycket apparaterna ska ge i utdelning till spelarna.»

Man kan då fråga: Är detta verkligen sant? Ja, jag har under sommaren undersökt hur det ligger till inom spelbranschen i Sverige, och jag har då tyvärr måst konstatera att utvecklingen går åt detta håll. I dag finns det spelautomater uppställda på alla möjliga platser, som man över huvud taget inte kunde räkna med när lotteriförordningen fastställdes 1939. Spel pågår för fullt även i sådana fall då förutsättningarna i 1 § och 2 § lotteriförordningen på intet sätt är uppfyllda.

Det är uppenbart att spelautomaterna är inkomstbringande för ägarna; det visar den ökade importen. Av statistiska centralbyråns rapporter framgår att år 1967 importerades till Sverige spelautomater och andra spel för cirka 4 miljoner kronor, år 1968 för över 10 miljoner och t. o. m. september månad 1969 för 13,3 miljoner. I dessa belopp ingår givetvis flera typer av spel, men det visar sig att spelautomater som inte i utdelning ger pengar eller polletter inte alls är efterfrågade i dag. Det är bara de »enarmade banditerna» som går att sälja.

För några år sedan var spelautomater i huvudsak utplacerade på hotell och restauranger, där det anordnades spel i samband med dans. Men i dag finner vi »enarmade banditer» på bensinmackar, garage, biljardsalonger, privata klubbar och arbetsplatser. Jag tycker att det är särskilt bedrövligt att dessa spelautomater skall kunna ställas upp på arbetsplatser, man placerar dem i rum med texten »Privat» över dörren. Insatserna på dessa s. k. klubbar per spelomgång är ofta obegränsade.

När jag frågat polisen varför man inte ingriper, eftersom det inte kan vara rimligt att vem som helst kan få hålla spelhall, svarar polisen att såsom lagen är utformad kan apparatinnehavarna klara sig genom att sätta upp skylten »Privat».

Polisen har inte tillräckligt med personal för att kunna kontrollera detta, liksom inte heller för att kontrollera

Svar på interpellation ang. upphävande eller begränsning av enskild persons lagliga möjlighet att anordna spel med spelautomat

vem som går in och spelar. Om man har besökt dessa spelhallar, vet man också att ingen frågar efter om man är medlem eller ej; bara man har intresse för spel får man komma in.

I varje spelhåla finns s. k. enarmade banditer. Insatserna varierar mellan 1 krona och 6 kronor och högsta jackpot är 1 500 kronor. Det står klart att den ende som tjänar pengar, och därtill stora pengar, är ägaren av automaten. Spelautomaterna har tre hjul med 20 markeringar per hjul. Det möjliggör 8 000 olika kombinationer. Av dessa är 1 468 vinstkombinationer. Drar man 8 000 gånger finns det teoretiskt två möjligheter att få jackpot, om nu inte apparaten är plomberad.

Systemet är enkelt och effektivt: varje gång apparaten släpper ifrån sig en vinst åter den genast upp den flerdubbel. Det är inget tvivel om att det här rör sig om humbug och bondfångeri.

Det är också underligt att myndigheterna har accepterat och tillåtit arrangemanget med privata och enskilda klubbar. Tidigare föreställde man sig att begreppet »privat» var förknippat med hemmet eller någonting rent personligt och att det sannerligen inte kunde användas för en lokal där s. k. medlemmar skulle få lov att idka strängt förbjuden verksamhet.

Statsrådet Lange säger i sitt interpellationssvar att problemen har uppmärksamats av den pågående utredningen rörande tillsyn över lotteriförordningen. Men en hel del svårigheter har uppkommit vid tillämpningen av bestämmelserna i dessa sammanhang. Jag kan förstå att det, som statsrådet säger, finns betydande problem, ty annars hade väl polis och åklagarmyndigheter slagit till och stoppat den alltmer utbredda hasardindustri som »enarmade banditer» har medfört här i landet.

Jag har i dag varit i kontakt med polisen i Stockholm, och där har man den uppfattningen att det enbart här i sta-

den finns mer än 1 000 illegala spelautomater i bruk. Ett par väl kvalificerade krafter från polisen hade avdelats för att göra en undersökning. För tre veckor sedan slog man till och lade beslag på några apparater. Men som jag tidigare sade har inte polisen tillräckliga resurser för dessa uppgifter. Med hänsyn till de sociala skadeverkningarna — kvinnor ringer ofta till polisen och berättar att männen spelat bort pengar på »enarmade banditer» i någon spelhåla — borde det emellertid sättas in kraftåtgärder för att förhindra att enskilda personer etablerar sig som spelklubsägare.

Jag besökte i höstas Amerika och där har man på förslag av senator Robert Kennedy i så gott som samtliga stater förbjudit spelautomater; det är endast i staten Nevada och Las Vegas som spel förekommer. De som har intresse i denna bransch har nu sökt sig hit till vårt land. Jag såg i en kungörelse om en bologsordning att ett av de största amerikanska företagen från Chikago har etablerat sig i Stockholm. Det är klart att man i nuvarande läge har intresse av att komma in på den svenska marknaden.

Detta är en bekymmersam utveckling, dels ur ordningssynpunkt och dels med hänsyn till de sociala vådorna. Jag vill därför fråga statsrådet, om man kan förvänta att verkligt kraftfulla åtgärder vidtas för att lösa dessa problem.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag delar helt herr Anderssons i Örebro uppfattning om spelautomater, vilka jag vill beteckna som en form av hasardspel med i många fall sociala verkningar som följd.

För några år sedan påtalade jag i en motion dessa förhållanden och har personligen också därefter sökt att följa utvecklingen. Det är uppenbart att de olika formerna av hasardspel tenderar att öka kraftigt, och området tillförs

Svar på interpellation ang. upphävande eller begränsning av enskild persons lagliga möjlighet att anordna spel med spelautomat

dessutom nya slag av spelautomater, som visat sig vara lättåtkomliga för privatpersoner och mycket inkomstbringande. Dit hör de s. k. enarmade bandierna. Hur lätt det är att kringgå lotteriförordningen, vars § 2 anses vara tillämplig på spelautomater, har interpellanten redan redogjort för.

Det mest oroande i sammanhanget är den våldsamma ökningen av antalet importerade spelautomater under de senaste åren. Det visar att verksamheten kan florerar nära nog fritt. Med hänsyn till det relativt höga pris som dessa apparater betingar är det uppenbart att spelomsättningen måste inbringa mycket stora vinstsummor för innehavarna av dem. Enligt uppgift har flera personer gjort sig stora förmögenheter. Denna ökning av spelautomatverksamheten med de tragedier som i många fall drabbat och kommer att drabba spelare aktualiserar i hög grad kraftåtgärder från samhällets sida.

I sammanhanget bör också beaktas den allt större spridning som spelhållverksamheten fått åtminstone i våra större städer. Även denna illegala verksamhets skadeverkningar i form av ekonomisk misär, alkoholism, familjesplittning, ja till och med självmord måste föranleda en större vaksamhet från samhällets sida. Under alla förhållanden måste största uppmärksamhet ägnas åt hasardspel i vilken form det än må förekomma. Enligt min uppfattning kan man endast lagstiftningsvägen komma till rätta med dessa problem.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tycker lika litet som interpellanten om den spelverksamhet som han vänt sig mot i interpellationen. Jag tror förresten att den klart ogillas av de allra flesta. Som herr Andersson i Örebro observerat får heller inte enligt gällande lotteriförordning denna spelform användas utan särskilt till-

stånd av Kungl. Maj:t eller av myndigheterna i vissa fall. För att sådant tillstånd skall lämnas måste vissa förutsättningar uppfyllas. Jag är medveten om att detta till trots man inte har kunnat undvika att berörda spelautomater förekommer — kanske såsom här sagts i växande utsträckning.

Detta inger ju oro. Såväl enligt min uppfattning som herr Anderssons måste vi söka komma till rätta med missförhållandena. Jag har därför förvissat mig om att den sittande lotteriutredningen har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem. Innan utredningen slutfört sitt uppdrag, är det emellertid inte möjligt för mig att hyssa någon bestämd uppfattning om vilka åtgärder som kan vara lämpliga och möjliga att vidta för att undanröja missförhållandena. Varken herr Andersson eller herr Börjesson i Falköping hade för övrigt någon lösning att föreslå, och det betraktar jag som naturligt. Men jag hoppas att vi redan under vårdagen skall kunna ta ställning till motåtgärder mot dessa missförhållanden.

Låt mig, herr talman, bara tillägga att trots min egen mycket negativa inställning till de berörda spelautomaterna anser jag att såväl herr Andersson som herr Börjesson gör sig skyldiga till betydande överdrifter, när de söker skildra de sociala och ekonomiska konsekvenserna av denna spelform. Vi får väl ändå inte glömma att det finns allvarligare förseelser och brott att uppmärksamma och beivra. Jag tror över huvud taget inte att man gagnar saken genom att i det här sammanhanget utmåla konsekvenserna i så mörka färger som interpellanten och särskilt herr Börjesson gjorde.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Statsrådet Lange säger att han känner samma oro för den här utvecklingen som jag gör — vilket jag också har haft klart för mig — och att

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

problemet har uppmärksamrats av den pågående utredningen. Jag tror emellertid inte att jag gjorde mig skyldig till några betydande överdrifter när jag skildrade rådande förhållanden. Jag refererade till vad polisen i Stockholm har uppgivit, och därutöver har jag inte särskilt betonat de sociala vådorna.

Statsrådet framhåller vidare att jag inte själv har framfört något förslag till lösning av problemet. Det är naturligtvis svårt att göra detta i en interpellation, men jag vill säga att om vi kunde få samma bestämmelser som i staten Illinois' Criminal law and procedure för den här typen av »enarmade banditer», så att erhållen vinst endast kan användas för fortsatt spel, skulle nog intresset för den här formen av spel upphöra.

Dessa spelautomater utgör självklart ett stort problem, och jag hoppas att man snabbt kan komma till klarhet om hur man skall kunna få stopp på verksamheten.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det löfte statsrådet gav om att vi redan under nästa års vårriksdag skall få ta ställning till ett förslag om en lag genom vilken man skall försöka komma till rätta med den här formen av osund verksamhet.

Jag har den bestämda uppfattningen att jag inte på något sätt överdrev svartmålingarna när jag talade om allvaret i rådande förhållanden. Jag vidhåller därför vad jag sade i mitt förra anförande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 20

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat, om jag har övervägt att ompröva tillståndsgivningen beträffande fluoridering av dricksvatten.

Fru Sundberg menar att det skulle finnas risk för att vissa personer genom fluoridering av dricksvatten får i sig större mängd fluor än som är rekommendabelt. Det skulle vidare enligt fru Sundbergs uppfattning vara principiellt felaktigt att tillsätta ett kemiskt medel i vattenledningsvattnet.

Det är anledning understryka att fluor är ett i naturen allmänt förekommande ämne. Det finns i varierande koncentration i allt vatten och i praktiskt taget varje födoämne. Ingen människa kan därför undgå att dagligen tillföra kroppen en viss mängd fluor. Man bör alltså inte jämföra fluor med olika syntetiska och för kroppen främmande ämnen, som kommer till användning för olika ändamål.

Vattnets naturliga halt av fluor varierar i Sverige från en obetydlighet upp till 5—10 gånger de värden som nu är fastställda för tillsättning av fluor till dricksvatten. Jag kan nämna att dricksvattnet i Uppsala sedan snart 100 år tillbaka har en fluorhalt som ungefär motsvarar den för vattenfluoridering rekommenderade. Det har inte under alla dessa år konstaterats något sjukdoms- eller skadefall som kan hänföras till fluorförekomsten.

Fluoridering av dricksvatten bygger på en avvägning som är till individens och samhällets nytta. Det är miljoner människor runt om i världen som i dag dricker vattenledningsvattnet som tillförts fluor. Det bör också framhållas att fluoridering av dricksvatten står i samklang med rekommendationer som lämnats av världshälsovårdsorganisationen (WHO). Vid organisationens senaste sammanträde antogs en resolution som direkt rekommenderar medlemsstaterna att där så är möjligt införa fluoridering av vattenledningsvattnet.

Enligt min mening finns det ingen

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

anledning att ompröva bestämmelserna om tillstånd för tillsättning av fluor till vattenledningsvatten.

Vidare anförde:

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation, även om jag hade hoppats att i svaret finna litet mer än elementa om fluor.

Min interpellation till socialministern angående eventuell omprövning av tillståndsgivningen innebär inte att jag inte delar socialministerns åsikt angående fluorens stora betydelse som kariesförebyggande medel. I sitt svar säger socialministern: »Fluoridering av dricksvatten bygger på en avvägning som är till individens och samhällets nytta.» När det gäller den avvägningen har vi emellertid olika åsikter. Låt mig här angripa problemet från två synpunkter, varav den etiska är den för mig mest väsentliga.

Samhället bör — med lagstiftning, forskning, kontrollåtgärder och rådgivning — svara för att vi får så bra produkter som möjligt. Samtidigt som dessa åtgärder vidtas måste samhället givetvis garantera att produkterna inte för individen eller samhället i övrigt har någon negativ verkan.

I debatten om fluoridering görs jämförelser med vattenkloreringen, vilket måste vara oriktigt. Kloreringen syftar endast till en sak, nämligen att ge oss ett bättre vatten. Utan klorering skulle vårt vatten ha alltför hög bakteriehalt och i många fall vara helt hälsovådligt. Om forskning eller erfarenheter skulle visa att klorering utgör ett hot mot individen, skulle man försöka att genom andra, mindre hälsovådliga tillsatser rena vårt vatten. Syftet kvarstår: konsumenterna bör erbjudas ett så rent och bra vatten som möjligt.

Fluorideringen av vattnet kan aldrig få den effekten. Den innebär en klar

försämring av vattnets kvalitet. Man använder en livsviktig produkt som distributör för ett annat medel, vilket för många människor kan vara av stor positiv betydelse, för andra rent skadligt. Och det viktigaste är att man frångår individen all rätt att själv avgöra i vad mån han eller hon vill utnyttja det distribuerade ämnet, i detta fall natriumfluorid. Tvångsmedicinering är ett ord som har använts, och jag kan inte underlåta att kalla fluorideringen så.

Det är också intressant att konstatera att denna tvångsåtgärd till stor del har tillgripits på grund av en yrkeskategoris fordringar — tandläkarna — vars ivrigaste förespråkare i detta fall är professor Yngve Eriksson. Jag kan förstå professor Eriksson som yrkesman och förstår att man lyssnar till hans argument, vilka ligger till grund för alla ansökningar om kommunal fluoridering. Fluor har ju stor betydelse när det gäller profylaxen mot karies. Där emot är det svårare att förstå att socialministern, som skall föra hela svenska folkets talan, ger efter för kraven på att den av odontologerna önskade minskningen av kariesfrekvensen skall åstadkommas genom att skära alla människor från de med enbart löständer till de helt kariesfria, över en kam. Det är nämligen vad man gör genom att tillstyrka fluoridering.

Inte minst märkligt förefaller mig socialministerns svar med hänsyn till vad som anfördes som slutavsnitt i kungl. medicinalstyrelsens meddelande nr 113 om fluorens användning i kariesprofylaxen: »Det får dock anses fullt möjligt att den pågående intensiva forskningen kan finna vägar, som icke endast kan komplettera utan även ersätta vattenfluorideringens kariesförebyggande verkan.»

Det var min förhoppning att socialministern i sitt svar skulle ha kunnat redogöra för i vad mån den pågående intensiva forskningen hade funnit vägar för att inte bara komplettera utan

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

även ersätta vattenfluorideringens kariesförebyggande verkan. Det vore intressant om socialministern här ville redogöra litet för den saken. Om ingenting händer, är det risk för att allt fler kommuner kommer att pådyvla sina invånare ett preparat, som under tidernas lopp har använts mest som råttgift.

Vår omgivningshygien utgör ett växande problem. I luft, vatten och genom vår föda får vi i oss allt fler produkter av främmande slag. Vi måste i möjligaste mån ge människorna möjlighet och rätt att begränsa och kontrollera sitt eget intag av gifter. Det är samhällets skyldighet däremot att vara observant och underlätta för oss att göra vårt val. Den personliga integriteten får inte åsidosättas, allra minst när det inte är nödvändigt. Och det är inte nödvändigt i dag här i Sverige. Det finns andra sätt att råda bot mot karies. Inte minst kostfrågorna borde uppmärksammas i högre grad. Man kan använda sig av pensling och sköljningar, och det finns fluortabletter. Varför upplyses vi inte om forskningsresultaten i detta avseende och varför kan vi inte själva få välja? Varför kan man inte sköta behandlingen genom skolorna? Det är ju i första hand för barn som fluorbehandling är önskvärd. Varför vill man inte diskutera alternativen?

Ty trots allt har fluorideringen sina risker. Och nu kommer jag till de medicinska argumenten mot en fluoridering av vårt dricksvatten.

Mycket intressant är att i detta fall ta del av det norska socialdepartementets utredning. Departementet har i huvudsak byggt sin fluorrekommendation på de medicinska resultat som kommit fram genom jämförelse mellan populationen i områden med hög naturlig halt av fluor respektive låg halt av fluor. Mycket liten skillnad i olika sjukdomsfrekvenser har påvisats, och i inget fall finns belegg för att fluorhalten skulle ha någon annan betydelse än att det

i vissa fall uppstått bruna emaljfläckar på tänderna.

Men det rör sig hela tiden om naturligt fluor som i naturen och i källvattnet mest förekommer som kalciumfluorid och — vilket inte är minst viktigt — i samband med andra kalciumsalter. Kalcium kan användas som motgift mot fluor, och den gemensamma förekomsten förhindrar skador i större utsträckning. Jag vill helt enkelt uttrycka saken så, att det är den kemiska miljön som påverkar fluoridjonernas verkan på människokroppen. Vattenfluorideringen däremot sker med natriumfluorid, som är lösligt och direkt joniserande, med betydligt större förutsättningar att tas upp av kroppen.

Intressant i det norska departementets utredning är också en redogörelse för vad som inträffade när en amerikansk restaurang råkade använda natriumfluorid som bakpulver. 52 personer förgiftades och 11 dog. Där har vi ett direkt exempel på giftverkan av natriumfluorid — låt vara givetvis i större doser än vad som någonsin planerats för svenska vattenledningar.

Det har talats om svårigheten att dosera fluor, vilken jag tror är mycket liten. Däremot är det omöjligt att kontrollera vattenkonsumtionen — och den är i stigande. Jag menar därmed inte att vi dricker mer vatten; vi dricker snarare mindre. Men vi använder oss alltmer av torkade produkter. Frystorkat kaffe kan tillverkas på fluoriderat vatten, vilket sedan industas. Det innebär att själva vattenmolekylerna försvinner, medan resten blir kvar. Så späds pulvret vid konsumtion ånyo med vatten — givetvis med tillsatt natriumfluorid. Genast har vi en dubblering av dosen.

Inte minst betydelsefullt torde detta vara när det gäller spädbarnsutfödningen. Allt fler spädbarn uppfödes med vällingpulver. Skulle detta pulver ha tillverkats i en kommun med fluoriderat vatten och sedan komma till an-

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

vändning och spädas ut i en kommun med fluoriderat vatten, så får det barn det gäller per dygn i sig precis 100 procent mer natriumfluorid än ett barn som äter välling vilken inte tillretts på fluoriderat vatten. Amerikanska undersökningar visar att ett barn som är uppfött under spädbarnsåldern med vällingpulver har 30 gånger mera fluor i kroppen än ett barn som ammas.

Tillståndsgivningen framstår som särskilt märkvärdig, om man tar hänsyn till hur liten marginalen är för överdosering. I ett utlåtande som avgivits av dåvarande medicinalstyrelsen heter det att först efter en lång tids tillförsel av fem till tio gånger de fluordoser som ger en begynnande emaljfluoros kan skadlig påverkan iakttagas på nästa organ: skelettet. Men det är allvarliga saker det. Och jag undrar hur man kan tillåta tillsättandet av en produkt med en så liten säkerhetsmarginal när man inte vet något om konsumtionens storlek. Beträffande övriga tillsatser på livsmedelssidan krävs ju marginaler av helt annan storleksordning. Låt mig erinra om cyklamitet som gavs i injektion i 500 gånger starkare dos än vanligt. Resultatet har sedan skador påvisats blivit att preparatet skall förbjudas. Samma sak gäller DDT. Här fanns alternativa preparat, och DDT förbjöds trots att direkta negativa verkningar inte visat sig på människan.

I dag vet vi att det tar 20 år innan man kan konstatera skelettskador åstadkomna av fluor. Undersökningar har visat samband mellan fluoridering och kromosomskador. Men att här dra fram alla negativa medicinska effekter är inte mycket lönt, ty fluorideringens förespråkare hävdar alltid att man inte behöver ta någon hänsyn till dessa resultat. Jag vågar ändå påstå att det borde vara medicinerna och toxikologerna som yttrade sig om de medicinska verkningarna av ett preparat, medan det är odontologernas sak att yttra sig om dess verkan på tänderna.

Vi vet att 15 000 amerikanska läkare för över tio år sedan i en skrivelse fördömde vattenfluorideringen. Enligt vad jag har hört har Frankrike avstyrkt fluoridering, likaså Västtyskland, Danmark, Österrike och England. Om Sverige och Norge har högre kariesfrekvens än andra länder skall vi gå till grunden för att finna orsaken, men vi skall inte tvinga människorna till en konsumtion, vars riskverkan är påtaglig, när alternativ finns. Dessa alternativ hade jag hoppats få höra någonting om. Det är fortfarande min förhoppning att socialministern vill redogöra för dem.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill instämma i och kraftigt understryka fru Sundbergs uppfattning att det är principiellt felaktigt att tillsätta ett kemiskt medel i vattenledningsnätet. Vi har ju under 1960-talet fått alltför skrämmande exempel på vad medicinskador innebär; jag behöver väl inte åberopa vad jag för en stund sedan anförde om neurosedynskadorna i vårt land som en följd av en viss medicins förtärande. Här gäller det en viss medicinerings, tvångsvis.

Fluor är sannerligen inget oskyldigt medel, utan en medicin — ett gift. Man har gjort försök på djur för att utröna hur fluor inverkar på organismen, och dessa försök har klart visat mycket stora skadeverkningar, inte bara på de djur som utsatts för försöken utan också på fostren. Måhända har doseringen varit ganska stor, men försöken ger ändå vid handen vad fluor är för någonting: det är en giftig medicin.

Sedan riksdagen lämnade tillstånd till fluoridering av dricksvatten — om jag minns rätt var det år 1962 — har ytterligare exempel kommit fram på skadeverkningar av fluoridering. Att tvinga människor att inta en medicin — att kort och gott föreskriva tvångsmedicinering — är väl i högsta grad anmärkningsvärt och felaktigt. Fluor finns ju,

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

som fru Sundberg påpekade, inte bara i det vatten man dricker, utan man tvingas, eftersom vatten är en viktig beståndsdel vid livsmedelsberedningen, jämt och ständigt att medicinera, även om man inte skulle behöva det.

Jag begärde ordet för att kraftigt understryka att det skulle vara av stort värde, om statsrådet ville ta upp frågan igen och ompröva rätten till fluoridering av dricksvatten. Det är inte säkert att alla kommuner som har infört fluoridering besitter de tekniska resurserna för att kunna så att säga peppra in fluor i dricksvattnet på ett sådant sätt att dosen hålls under gränsen för omedelbara skadeverkningar. Det kan tänkas uppstå fel, så att många människor blir förgiftade på en gång, om inte med fruktansvärda skador som följd för tillfället så dock med påtagliga verkningar.

Med tanke på de erfarenheter vi har vunnit av medicinska skador o. d. är det nog hög tid att ompröva beslutet om vattenfluoridering.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! I den ofta starkt betonade skrämselflagitation som man möter på detta område har fluoren ibland jämförts med cyklamat, DDT och t. o. m. neurosedyn. Alla dessa jämförelser är grovt missvisande, eftersom de sistnämnda substanserna är syntetiskt framställda, komplicerade organiska ämnen som är nya i människans miljö i motsats till fluor som förekommer i alla vatten och födoämnen och är en naturlig, väl prövad miljöfaktor.

Fru Sundberg kan vara lugn beträffande fluorfrågan. Den har varit föremål för seriösa och grundliga utredningar runt om i världen under hela 1950-talet och hela 1960-talet. Framstående parlamentariker och jurister har inte bara inhämtat uppgifter från vetenskapsmän och experter på fluorfrågan utan också prövat de invändningar som har gjorts av motståndare till fluoride-

ring. Efter noggrann prövning och framlagda fakta och synpunkter har resultatet i alla dessa fall blivit en klar rekommendation av vattenfluoridering såsom en för folkhälsan nyttig åtgärd vilken ej medför skadliga biverkningar.

Allt detta konfirmerades genom det uttalande som Världshälsoorganisationen gjorde vid sitt sammanträde i Boston i somras — en klar rekommendation till medlemsstaterna att undersöka möjligheten att som en beprövad hälsofrämjande åtgärd fluoridera vattnet. Även representanter från de länder, i vilka man enligt fru Sundberg nu omprövar frågan, ställde sig bakom denna rekommendation.

Jag tycker faktiskt att fru Sundberg mera borde rikta sin oro mot olika livsmedelstillsatser. Vi kommer inom kort att få ett utredningsförslag om en betydligt strängare livsmedelslagstiftning.

Man skall komma ihåg vad det här är fråga om. Över hundra miljoner människor runt om i världen dricker i dag vatten som tillförts fluor. I det här landet dricker säkerligen en halv miljon människor vatten med ungefär den mängd fluor som är rekommenderad att tillföras det vattenledningsvatten som inte håller en naturlig fluorhalt. Det gäller med andra ord att återställa en jämvikt som av olika skäl har gått förlorad, bl. a. genom nya vattenreningsverk där ytvattnet har en väsentligt lägre fluorhalt än exempelvis det gamla källvattnet eller det vatten som kommer från vattentäkter. I fru Sundbergs eget distrikt finns områden där människorna dricker vatten med en fluorhalt som ligger betydligt ovanför de värden som här är aktuella. Jag nämnde Uppsala, jag skulle också kunna ta Eskilstuna som ett annat exempel.

Det finns anledning, herr talman, att i denna fråga verkligen föra fram sakargumenten och upplysa om vad frågan gäller, eftersom den är väsentlig om man vill åstadkomma förbättrad tandstatus för människorna. Erfarenheterna är,

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

det vet säkerligen fru Sundberg mycket väl, utomordentligt goda. Sköljningar och andra åtgärder är kompletterande viktiga inslag i munhygienien för att förstärka motståndskraften mot kariesangrepp.

Jag kan nämna — det finns anledning att göra det, eftersom fru Sundberg berörde frågan — att effekten av fluortillförsel genom barnvälling för närvarande är föremål för undersökningar. Av vad som hittills framkommit har någon skadlig inverkan av en för vattenfluoridering rekommenderad fluorhalt icke kunnat konstateras.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten. Herr Persson i Heden ställde frågan, om jag nu är beredd att ompröva beslutet i detta avseende, och jag ber därvidlag att få hänvisa till mitt svar. Socialstyrelsen avser, inte minst på grundval av Världshälsoorganisationens omfattande och innehållsrika rekommendation, att informera och ge upplysning på ett aktivt sätt. Jag har en känsla av att det föreligger ett behov härav, inte minst sedan jag hört de inlägg som nu förekommit.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag inte koncentrerar min oro till några enstaka produkter. Min oro för vår situation när det gäller människornas intag av gifter genom luft, vatten, livsmedel eller något annat medium omfattar alla tänkbara områden — inte minst livsmedel — och det tror jag att socialministern vet.

Världshälsoorganisationen sände en gång ut en rekommendation till världens länder att använda DDT för att motverka malarians spridning. Jag undrar om vi på svenskt håll i dag i Världshälsoorganisationen skulle stödja en sådan rekommendation? Mot denna organisations rekommendation står läkare och vetenskapsmän över hela landet.

Eftersom socialministern nämnt exemplen Uppsala och Eskilstuna vill

jag ställa en direkt fråga. Finns det några konkreta forskningsresultat beträffande situationen i Uppsala eller Eskilstuna i jämförelse med andra städer? Med forskningsresultat menar jag i detta sammanhang undersökningar av tandemaljen och av *skelettet* på barnen i dessa städer. Vi vet nämligen att det för genomförande av de senare undersökningarna krävs mycket starka röntgendoser som man inte utan vidare utsätter populationen för.

Socialministern talade fortfarande om sakskalet. Visst finns det människor i vårt land som använder vatten med hög naturlig fluorhalt. Jag försökte emellertid klargöra att fluoren i detta fall vanligtvis förekommer som apatit d. v. s. som kalciumfluorid. Vid fluoridering är det däremot fråga om tillsättande av en lättlöslig fluorid.

De tekniska resurserna i vårt land är stora, men jag fick fortfarande inget svar på frågan, om de inte är så stora, att vi som ett alternativ till ett obligatorium kan tänka oss en kariesprofylax genomförd på andra sätt. Socialministern gick bara förbi min fråga om användning av tabletter o. d. genom att beteckna dem som kompletterande. Jag vill fråga om socialministern frångått uttalandet av Arthur Engel, vilken hade skrivit förordet till den tidigare nämnda boken, att man i forskningen också skall syfta till att finna medel som kan *ersätta* vattenfluoridering. Jag tror att svenska folket skulle uppskatta att få en bekräftelse från socialministern på att man numera inte syftar till att finna åtgärder som skall ersätta vattenfluorideringen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Efter fru Sundbergs inlägg tvingas jag åter begära ordet. Riksdagen har fattat ett beslut, fru Sundberg, i denna fråga. Det är då egentligen uppsedeväckande att från denna talarstol

Svar på interpellation ang. fluoridering av dricksvatten

få höra denna skrämselfpropaganda. Det vill jag notera till protokollet.

Jag skall inte gå in på alla argument. De flödar, fru Sundberg. Jag vill rekommendera alla de vetenskapliga och forskningsmässiga rapporter och resultat som föreligger. Men det är typiskt för denna argumentation, att man rycker loss vissa bitar för att söka skapa oro och skrämself.

Fru Sundberg säger, att visst har vi naturligt fluorhaltigt vatten, men detta är ett kemiskt tillsatssämne. Det är, fru Sundberg, hundraprocentigt bevisat att den fluor som tillsätts är av precis samma art som den som finns i alla naturliga dricksvatten.

Herr talman! Jag vill bara tillägga ännu en sak. Vi har i detta land anledning att alltid kritiskt granska allt. Vi har anledning att pröva. Vi har anledning att, mot bakgrunden av erfarenheter på andra områden, vara försiktiga. I denna fråga har vi prövat. I denna fråga har vi verkligen varit grundliga. När vi kommit fram till uppfattningen att tiden är mogen för en fluoridering av vattenledningsvattnet, där fluorideringen är alltför ringa för att nå upp till en naturlig fluorhalt, så har det verkligen skett efter seriösa överväganden, det kan jag försäkra fru Sundberg. Vi tjänar inte folkhälsan genom en skrämselfelagitation.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag försökte i mitt inlägg betona de etiska synpunkterna eftersom de är de mest väsentliga. Jag tycker att det är beklagligt om man menar att jag därmed verkat i någon skrämselfpropagandas tecken. Vi talar här om de mänskliga rättigheterna. Det verkar som om de mänskliga rättigheterna bara skulle gälla att få saker och ting. Jag tycker att man i de mänskliga rättigheterna också borde lägga in människors önskan att slippa olika saker.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill stryka under vad socialministern sade i sitt senaste inlägg om att vi har all anledning att vara kritiska och försiktiga. Detta är alldeles riktigt, och det är därför som man är skeptisk eller rent av bekymrad — jag vill än en gång framhålla det — över den allmänna medicinering som sker genom fluoridering av dricksvattnet. Det är onekligen medicinering. Vi behöver, som det har sagts, vara försiktiga. Vi har som jag sade tidigare oändligt många bekvämliga och stora och allvarliga erfarenheter av vad en medicinskada kan åstadkomma. Även i samband med neurosedynkatastrofen sades det att detta medel var prövat och därför gavs det tillstånd till dess distribuering. Men vad hände? Jag vill dock i detta sammanhang starkt stryka under att jag inte vill jämföra denna fråga med vare sig neurosedyn eller DDT eller allt vad statsrådet uppräknat.

Men i princip måste vi vara motståndare till allt vad tvångsmedicinering heter, all den stund det finns möjlighet att förhindra tandröta på annat sätt än genom fluoridering. Det finns som här sagts tidigare en mängd medel. Varför skall man då gå tvångsvägen och tvinga människorna att använda medel som de inte vill ha eller ens behöver?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag fann anledning säga att det var fråga om skrämselfpropaganda. När man i argumentation från fru Sundbergs sida blandar in bl. a. DDT, är man vid sidan av en saklig debatt.

Jag vill understryka att socialstyrelsen nu kommer att trycka Världshälsorganisationens omfattande rapport och ge den all möjlig spridning i landet. Den är av stort värde för upplysningen i detta fall.

Vad beträffar tvångsmedicinering, herr Persson i Heden, har jag starkt un-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förhindra att kommunalt bostadstillägg till folkpension reduceras på grund av höjd fastighetstaxering

derstrukit att det här helt enkelt är fråga om att genom fluortillförsel åstadkomma en jämvikt som av olika skäl har gått förlorad i vattnet. Detta kan inte sägas vara en tvångsmedicinering.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill understryka vad jag sade att det finns människor som är motståndare till detta, och när det finns medel som kan ersätta inblandning av fluor i dricksvatten torde det vara riktigt att använda dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 21

Svar på interpellation ang. åtgärder för att förhindra att kommunalt bostadstillägg till folkpension reduceras på grund av höjd fastighetstaxering

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonsson i Mora har frågat, om jag är beredd att vidta några åtgärder som gör att folkpensionärernas kommunala bostadstillägg inte kommer att reduceras genom den höjning av fastighetsvärdena som 1970 års fastighetstaxering kommer att medföra.

Resultatet av den pågående fastighetstaxeringen kan överblickas först ett gott stycke in på nästa år. Avsikten är att de frågor som hänger samman med de nya taxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade pensionsförmåner skall tas upp till prövning i positiv anda så snart erforderligt underlag föreligger.

Vidare anförde:

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Det kan också vara anledning

att uttala tillfredsställelse över att svaret kom så snart; jag ställde min interpellation i förra veckan.

Jag tar i min interpellation upp de problem som på grund av resultatet av den pågående fastighetstaxeringen kan väntas uppstå för många folkpensionärer som äger en fastighet. Taxeringsvärdet kan komma att bli höjt och därigenom i viss mån komma att påverka det kommunala bostadstillägget eller annan inkomstprövad pensionsförmån. Efter den ändring av reglerna som årets riksdag beslöt kan en ensamstående pensionär få ha en sidoinkomst av 2 000 kronor och en förmögenhet på 30 000 kronor och ett gift par få ha en sidoinkomst av 3 000 kronor och en förmögenhet på 45 000 kronor utan att detta påverkar deras rätt till fullt bostadstillägg. Det kan då vara så, att i deras förmögenhet ingår en fastighet eller kanske en fritidsstuga. Genom en höjning av taxeringsvärdet kan förmögenheten i många fall komma att stiga, så att den överstiger de angivna gränsvärdena. Detta skulle betyda att en reduktion av bostadstillägget kan bli följden genom att en del av den överskjutande förmögenheten räknas som inkomst och läggs till den övriga inkomsten. Resultatet skulle i så fall bli att förmögenheten formellt ökar och därmed minskar bostadstilläggets storlek utan att pensionären reellt får någon inkomstökning. Många anser att ett sådant resultat inte kan vara rimligt.

Det är därför ganska naturligt om det bland pensionärerna uppstått en viss oro hur denna fråga kommer att utveckla sig. Det rör sig om en ganska stor grupp. Det är över 600 000 pensionärer som har kommunala bostadstillägg och som alltså räknas till de lägsta inkomstgrupperna. Jag har fått belägg för oron genom många personliga samtal med pensionärer, och den har också märkts i tidningarnas insändarspalter. Det var för att om möjligt få ett lugnan-

Svar på interpellation ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag

de besked på den här punkten som jag ställde min interpellation till socialministern.

Statsrådet säger nu i sitt svar, att resultatet av den pågående fastighetstaxeringen kan överblickas först ett gott stycke in på nästa år, och det är jag fullt införstådd med. Det har dock antytts att höjningarna av taxeringsvärdena i vissa fall kan komma att bli avsevärda.

Vidare säger statsrådet Aspling i sitt svar: »Avsikten är att de frågor som hänger samman med de nya taxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade pensionsförmåner skall tas upp till prövning i positiv anda så snart erforderligt underlag föreligger.»

Jag betraktar svaret som tillfredsställande, och jag hoppas att de farhågor som kommit till uttryck från pensionärernas sida skall visa sig ogrundade, att alltså höjningarna av taxeringsvärdena i och för sig inte skall få en negativ inverkan på de inkomstprövade pensionsförmånerna. Jag vill tillägga att det kan finnas anledning att vid den utlovade prövningen även beakta att de nuvarande förmögenhetsgränserna inte varit föremål för någon justering sedan de fastställdes 1965.

Jag ställde en konkret fråga, och jag har fått ett konkret och positivt svar av statsrådet. Jag skall därför inte förlänga debatten med att diskutera sakfrågan; den får vi kanske anledning att återkomma till när vi så småningom får se resultatet av den omprövning som statsrådet i sitt svar har utlovat. För dagen nöjer jag mig med att tacka för det positiva svar som statsrådet lämnat på min interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr Jonsson i Mora var tillfredsställd med mitt svar på hans interpellation och jag skulle ha kunnat nöja mig med det tack han riktat till mig, men jag vill göra ett litet tillägg.

Jag utgår ifrån att riksförsäkringsverket, i likhet med vad som skedde i anslutning till 1965 års fastighetstaxering, kommer att utfärda anvisningar till försäkringskassorna angående handläggningen av ärenden rörande inkomstprövade pensionsförmåner. Anvisningarna torde, liksom år 1965, komma att klargöra att de nya taxeringsvärdena inte skall påverka utgående pensioner. Det finns således inte någon anledning till oro för att pensionsbeloppen skall minska till följd av den nya fastighetstaxeringen. Vad gäller nya pensioner finns det möjlighet att tillämpa nu gällande taxeringsvärden i avvaktan på den höjning av förmögenhetsgränserna som visar sig vara motiverad med anledning av fastighetstaxeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 22

Svar på interpellation ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Trana har frågat mig, om kommunalrättskommitténs direktiv såvitt gäller uppdraget att precisera den kommunala kompetensen i fråga om stöd åt enskilt näringsliv och att överväga regler om återgång av olaga kommunala beslut har oförändrad giltighet och om jag i så fall är beredd att uttala att arbetet med detta uppdrag bör påskyndas.

Kommunerna har självbestämmanderätt inom ramen för sin kompetens. Huruvida viss kommunal åtgärd faller inom kompetensen eller inte avgörs efter rättslig prövning som kommer till stånd på besvär av kommunmedlem över kommunens beslut.

Genom statsmakternas beslut år 1964

Svar på interpellation ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag

om riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik har slagits fast att det är ett riksintresse och därför väsentligen en statlig uppgift att verka för den från samhällssynpunkt lämpligaste lokaliseringen av näringslivet. I samband med 1964 års beslut uttalade statsmakterna att kommunala subventioner som syftar till att påverka enskilda företags lokalisering och utvidgning inte borde förekomma. Samtidigt förutsattes att en utredning om gränserna för kommunernas kompetens härvidlag skulle komma till stånd.

Utredningen anförtroddes kommunalrättskommittén som år 1965 fick i uppdrag att göra en översyn av den kommunala kompetensen över huvud taget. Enligt direktiven bör kommittén bl. a. söka skapa ett regelsystem som hindrar att kommunala subventioner lämnas i syfte att påverka enskilda företags lokalisering och utvidgning. Som herr Trana framhåller har i direktiven särskilt understrukits önskvärdheten av att legala möjligheter skapas att tvinga fram återgång av olaga kommunala beslut. Någon ändring har inte skett i fråga om den principiella ståndpunkt som statsmakterna enligt vad jag nyss sagt tagit till kommunala åtgärder i lokaliseringpolitiskt syfte. Det föreligger därför inte heller anledning att ge kommunalrättskommittén andra eller ändrade direktiv för ifrågavarande uppdrag.

Herr Trana har — med hänvisning till ett aktuellt fall där en kommun gjort utfästelser om industrisubvention — framhållit angelägenheten av att utredningen snarast blir färdig. Jag delar till fullo denna uppfattning. Kommunrättskommittén har vid sidan av kompetensfrågan utrett en rad olika spörsmål. Sedan år 1965 har kommittén sålunda lämnat inte mindre än sex betänkanden. Ytterligare ett väntas senare i år. Vid sidan av dessa utredningsuppdrag har emellertid kompetensfrågan enligt vad jag inhämtat getts

ett dominerande utrymme. Att utredningen ändå dragit ut på tiden sammanhänger uppenbarligen med att frågan om den kommunala kompetensen och om återgång av kompetensöverskridande kommunala beslut innefattar en rad ytterst komplicerade frågor som rör den kommunala självstyrelsen. Kommittén har nu avslutat alla övriga utredningsuppdrag och ägnar sig alltså uteslutande åt den kommunala kompetensen. Enligt vad jag inhämtat kommer arbetet att avslutas under år 1970.

Vidare anförde

Herr TRANA (s):

Herr talman! Låt mig, innan jag kommenterar civilministerns svar på min interpellation, för vilket jag tackar, ta upp ett principiellt resonemang om bakgrunden till interpellationens framställande.

När jag framställde mina frågor till civilministern om huruvida de till kommunalrättskommittén i mars 1965 utfärdade tilläggsdirektiven rörande precisering av den kommunala kompetensen beträffande stöd till det enskilda näringslivet fortfarande har aktualitet, så var, som alla förstår, den direkta anledningen det genom press och övriga massmedia sedan mitten av september över hela landet ökända fallet med uppgörelsen mellan Hede kommun och ett tjänstemannakonsortium inom Svensk metallförädling i Östhammar. Fullföljandet av denna uppgörelse, såsom den var tänkt, skulle medföra att min hemstad, känd för sitt bristande industriunderlag, skulle mista den största av sina fåtaliga industrier, vilket självfallet ingav en stark känsla av oro såväl för staden som för det 60-tal anställda som berördes och kände sina existensmöjligheter hotade.

Jag räknade inte med att via interpellationen få någon lösning på detta speciella fall, eftersom ett ingripande sorterar under inrikesdepartementet

Svar på interpellation ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag

och arbetsmarknadsmyndigheterna. Vad jag ville få belyst var den principiella frågan om hur man på regeringshåll i dag ser på de nuvarande oklara förhållandena i fråga om den kommunalrättsliga kompetensen beträffande stöd till industrietablering. Sedan proposition nr 185 år 1964 angående riktlinjerna för en aktiv lokaliseringpolitik antogs av riksdagen har det väl för de flesta stått klart, att statsmakterna påtagit sig ansvaret för den industriella lokalisering utvecklingen inom landet. Även regeringsrättens agerande i besvärsmål har styrkt denna uppfattning. Men man kommer inte ifrån att det ändå råder en egendomlig dualism i lagstiftningen på detta område.

De nuvarande kompetensreglerna utformades 1948 och bygger på principen att de kommunala åtgärderna skall tillgodose allmänna, till kommunen knutna intressen. Man avsåg därmed att möjliggöra en fortsatt anpassning av kommunernas befogenheter till samhällsutvecklingens krav. Att avgränsa området för kommunernas kompetens överlämnades liksom tidigare åt rättspraxis. Det ansågs bland sakkunniga att den kommunala kompetensen vidgades. Rättspraxis har emellertid inte varit entydig och klar. Svårigheten synes ligga i att få en klar definition av vad som skall tillåtas inrymmas i det även i 1965 års tilläggsdirektiv till kommunalrättsutredningen givna direktivet, att det liksom hittills bör vara »en kommunal angelägenhet att främja näringslivets utveckling inom kommunen».

Det nuvarande tillståndet har visat sig vara en varböld på det kommunalrättsliga planet på grund av att beslutsverkställigheten gjorts beroende av om besvärstalan föres. Detta har medfört att många kommuner har chansat för att få industrier och även lyckats med det. Ibland har det emellertid hänt att man då har kommit ur askan i elden, eftersom det senare har visat sig att dessa industriföretag saknat möjlighe-

ter att av egen kraft fortbestå och vidareutvecklas. Många sådana kommunala engagemang har betytt kännbara förluster för de agerande kommunerna och som en följd därav också meningslösa och kännbara bördor för skattebetalarna.

Samtidigt som man gör dessa konstateranden kan man inte komma ifrån att det av hävd har funnits ett skäl, som i vissa fall har tillåtit kommunal satsning på det enskilda näringslivet. Det skälet har varit att man därigenom avsett att förhindra eller avhjälpa en arbetslöshetssituation. Men man bör observera att åtgärderna i princip endast varit tillåtna då det gällt att förhindra och mildra en mera omfattande arbetslöshet. De har i princip varit otillåtna, om det gällt att genom kommunal satsning på enskilda företag ge dessa möjligheter att skapa nya och flera arbetstillfällen. Det är inte att undra på att dessa bestämmelser, som till sin negativa del har blivit villkorliga på grund av att rättstillämpningen genom bindningen till besvärsinstitutet i stor utsträckning satts ur spel, har föranlett ett ganska utbrett kommunalt lindanseri. Det är därför hög tid att klara och entydiga lagbestämmelser, som omöjliggör att olaga beslut kan vinna laga kraft eller tvinga till återgång av sådana beslut, snarast kommer till stånd.

Civilministern har i svaret på min interpellation utan några reservationer i huvudsak instämt i det synsätt på det kommunala rättsläget i berörda avseenden som jag själv har gjort mig till tolk för. Statsrådet understryker att grunderna för de år 1965 till kommunalrättsutredningen utfärdade tilläggsdirektiven beträffande översyn av den kommunala kompetensen är orubbade. Statsrådet understryker därvid särskilt, med hänvisning till vad jag anfört i interpellationen, önskvärdheten av att legala möjligheter skapas för att tvinga fram en återgång av olaga kommunala beslut. Civilministern delar också till

Svar på interpellation ang. kommunalt stöd åt enskilda näringsföretag

fullo den i interpellationen framförda uppfattningen om angelägenheten av att kommunalrättskommittén snarast blir färdig med sitt uppdrag, och han förklarar sig ha inhämtat att utredningens resultat kan förväntas ligga klart nästa år.

Svaren på mina frågor är alltså till alla delar positiva, och jag tror att en stor skara kommunalmän över hela landet har anledning att uttala sin tillfredsställelse över det. Som interpellant framför jag ett varmt tack till statsrådet, samtidigt som jag uttalar förhoppningen att utredningens resultat kommer att bli klart och entydigt och till nytta för den fortsatta kommunala självstyrelsen.

Låt mig slutligen på förekommen anledning belysa halten av de beskyllningar mot Östhammars stad som efter det att jag framställde min interpellation har förekommit i tidningspressen och vilka som upphovsman har chefen för det industrikonsortium som träffade avtalet med Hede kommun. Jag nöjer mig med ett eller ett par exempel.

I en intervju i Svenska Dagbladet den 29 oktober kunde man läsa följande: »Östhammar borde stämma ned tonen, menar dir. — — —. Man har inte ens ordnat vatten till företaget utan det körs i tankvagnar till industriområdet. Först då företaget börjar rasa ihop på allvar kommer kommun och regering springande. Inrikesminister Eric Holmqvist kunde inte tänka sig lokaliseringsstöd till företaget vid Rolslagskonferensen i våras. Nu är han tydligen mer positiv.»

Gentemot detta vill jag erinra om vad som anföres i interpellationen, nämligen att staden — först Öregrund och efter kommunsammanslagningen Östhammar — ända sedan 1961 har försökt att på de vägar och med de medel som stått till buds hjälpa företaget i dess utvecklingsplaner. Stadens förhandlare har dock mer och mer beväst i den uppfattningen att företags-

ledningen inte har velat medverka till egna åtaganden utan endast har varit ute efter kommunala subventioner. Uppfattningen om denna företagsmentalitet får även stöd av det uttalande som direktören i Stockholms läns företagareförening gör i samma tidningsintervju, där han uttalar: »Den förutvarande ledningen med — — — i spetsen har inte givit föreningen möjligheter att hjälpa till med lokaliseringsbidrag. Vi har fått vänta utanför dörren. Och så har det hållit på i tre år.»

Det starkaste stödet för uppfattningens riktighet har konsortiet självt givit genom att avpressa en liten Norrlandskommun med kanske ett tusental skattedragare en förbindelse, som kostar dem 2 270 000 kronor, räntekostnaderna oräknade, och dessutom ansvaret för ett borgensåtagande på en halv miljon kronor.

I det i interpellationen omnämnda till Östhammars stad ställda kravbrevet — för att inte använda ett starkare uttryck — som är daterat den 15 april 1969 och undertecknat av det ifrågasvarande företagens direktör heter det: »Det har visats ett stort intresse från kommuner ute i landet att förmå företaget att etablera sig i respektive kommuner. Tydligen är vårt företag attraktivt såtillvida att vi har en god ekonomisk ställning, god likviditet och kan uppvisa ett gott resultat.» Mot bakgrunden av denna självdeklaration är det mer än en som undrar över med vilka medel man lyckas att inom en tidrymd av mindre än sex månader försätta ett solitt företag i sådana omständigheter att det inställer betalningarna.

Svensk metallförädling har hittills erhållit sitt vatten genom en vattenledning från en av staden borrhälsbrunn till ett pris av 25 öre per kubikmeter. Tyvärr har vattnet icke varit tjänligt till dricksvatten, utan sådant har anskaffats i särskild ordning. Men staden har sedan månader tillbaka preliminära kostnadsberäkningar för framdragande av

Svar på interpellation ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem

vatten och avlopp liggande klara. Arbetena har preliminärt kostnadsberäknats till 300 000 kronor. Kostnaderna för önskvärda gaturegleringar i anledning av ledningsarbetena har beräknats till 135 000 kronor. Därtill kommer kostnader för planering av den utvidgade tomten i ett bergområde, och den sammanlagda preliminära kostnaden har beräknats till mellan 800 000 och 1 000 000 kronor. Men staden har självfallet inte kunnat föranstalta om dessa arbetens påbörjande så länge företagsledningen intagit en undanlidande position när det gällt egen medverkan och allra minst sedan det blev klart vad företaget i verkligheten fordrade av staden för att stanna på platsen.

I en intervju i Upsala Nya Tidning den 9 oktober har direktören för företaget uttryckt sin uppfattning på följande sätt: »Östhammar har haft lika stora möjligheter som andra kommuner att hjälpa. Skulle det ha varit fråga om kryphål i lagen har Östhammar haft samma möjligheter att finna kryphål. Läget i dag skulle därmed ha varit helt annat.» Kommentarererna ger sig själva, herr talman.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 23**Svar på interpellation ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig, om jag vill ta initiativ till åtgärder för att åstadkomma en förbättring av utbildningen av vårdpersonal för ålderdomshem.

För utbildning av sådan vårdpersonal finns i dag kurser på olika nivåer, bl. a. för grundutbildning av vårdbiträden,

utbildning av undersköterskor och utbildning av föreståndare för ålderdomshem och öppen åldringsvård. Antalet kurser för grundutbildning av vårdbiträden kan beräknas bli närmare 20 procent större under innevarande läsår än under det föregående. Vid årets kurser finns mer än 2 000 elevplatser. Det bör framhållas att skolöverstyrelsen — i den mån kommunerna begärt att få anordna sådana kurser — bifallit framställningarna. Överstyrelsen har därjämte i skilda sammanhang för kommunerna framhållit nödvändigheten av att kursverksamheten ökas. Vidare har Svenska kommunförbundet nyligen rekommenderat kommunerna att ge oavkortade löneförmåner under kurstiden åt personal som efter viss tids verksamhet inom åldringsvård genomgår grundutbildningskurs.

För att den sociala åldringsvårdens behov av sjuksköterskeutbildad arbetskraft skall kunna tillgodoses har statsmakterna i samband med den nyligen genomförda omläggningen av sjuksköterskeutbildningen infört en särskild linje i åldringsvård för vidareutbildning av sjuksköterskor till föreståndare för ålderdomshem och för verksamhet i öppen åldringsvård. Behovet av sådan arbetskraft bör även i viss mån kunna tillgodoses genom den samtidigt införda möjligheten att inom linjen för vidareutbildning av sjuksköterskor i medicinsk och kirurgisk sjukvård välja långtidsvård som alternativ under slutskedet av utbildningen.

Slutligen vill jag erinra om att de riktlinjer för yrkesutbildningsdelen av mellanskolan som riksdagen antog förra året innebär att vårdutbildningen skall utvidgas successivt även i fortsättningen. Jag räknar med att såväl de centrala som de regionala skolmyndigheterna strävar efter att förverkliga dessa intentioner också i fråga om utbildningen för åldringsvård.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation om åtgärder för förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem.

Svaret är mer en redogörelse för kända fakta än ett svar på den fråga jag ställt. När jag läser redogörelsen får jag en känsla av att statsrådet inte till fullo insett det alarmerande i utbildningssituationen, speciellt vad gäller vårdbiträden för ålderdomshemmen. I en artikel i Socialt Forum skriver sekreterare Björk i Svenska kommunförbundet att 90 procent av vårdbiträdena vid ålderdomshemmen inte har vårdyrkesutbildning. Det innebär att cirka 7 000 heltidsanställda och cirka 3 000 deltidsanställda vårdbiträden saknar yrkesutbildning. I mitt län har en sammanställning gjorts som i stort verifierar dessa uppgifter. Av 631 anställda inom åldringsvården saknar 502 yrkesutbildning. Det finns naturligtvis variationer mellan olika kommuner och landsting, men jag undrar ändå om inte statsrådet anser dessa siffror vara alarmerande. Måste inte mera kraftfulla åtgärder vidtas för att förbättra situationen?

Vad kan det bero på att så många saknar utbildning? Vi har naturligtvis det ökade antalet åldringar och därmed också ett ökat antal vårdplatser vid ålderdomshemmen: mot cirka 39 000 platser år 1955 står cirka 55 000 platser i år. Standarden på vården och på ålderdomshemmen har förbättrats, och detta medför ett stegrat behov av personal. Detta jämte den relativt stora personalomsättningen borde ha observerats på ett tidigare stadium och utbildningen ha planerats därefter. Nu har detta inte skett. Desto mer angeläget är det att bristerna avhjälpas med det snaraste och att man centralt och kommunalt — i både landsting och kommuner — samarbetar för att göra utbildningsplaneringen ändamålsenlig.

Uppgiften i svaret att antalet kurser

för grundutbildning av vårdbiträden skulle öka med 20 procent under innevarande läsår jämfört med föregående är kanske inte så intressant som uppgiften om det beräknade elevantalet. Man vet ju inte om dessa kurser blir genomförda. Statsrådet säger i sitt svar att man har beräknat elevplatsantalet till mer än 2 000, men Svenska kommunförbundet räknar med 1 700.

För läsåret 1968/69 planerades den totala vårdbiträdesutbildningen bli fördelad med 13,6 procent för åldringsvården och 86,4 procent för sjukvården. Siffran 13,6 procent blev emellertid inte verklighet, utan andelen stannade vid 10,6 procent. För läsåret 1969/70 beräknas åldringsvårdens andel i utbildningen stiga till ca 17 procent. Det är givetvis ett framsteg, men som jag ser det ett alltför litet framsteg. I Socialt Forum har man gjort ett överslag och med utgångspunkt i antalet vårdplatser och vårdbiträden funnit att åldringsvården i själva verket skulle behöva 25—30 procent av utbildningen.

Det intressanta problemet i sammanhanget — som det enligt min mening borde ligga utbildningsministern varmt om hjärtat att söka lösa — är frågan om varför man inte lyckats rekrytera personalen till de för läsåret 1968/69 planerade kurserna, trots att så många som 90 procent saknar utbildning. Jag tror att det behövs analyser som klarlägger orsakerna till den dåliga rekryteringen. Hur ser personalen på sitt behov av utbildning? Det måste med säkerhet sättas in en ökad upplysning. Det är otillfredsställande om en speciell yrkesgrupp halkar efter i utbildningen; det skapar ökade klyftor i stället för tvärtom.

Man kan också fråga sig hur kurserna planeras. Tas det hänsyn till att många är gifta och har familj och därmed har svårare att ta sig ifrån? Måste man kanske dela upp kurserna på kortare perioder? Bör utbildningen decentraliseras? Utgår ersättning under utbildnings-

Svar på interpellation ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem

tiden? Kommunförbundet har ju rekommenderat kommunerna att ge oavkortade löneförmåner under utbildningstiden, och det är ett positivt förslag. Man kan vidare ifrågasätta, om inte kurserna för sjukvårds- och för åldersvårdsutbildning kan samordnas och få en gemensam läroplan och därmed en enklare organisation.

Det finns många frågor i detta sammanhang som måste analyseras och klarläggas för att man skall kunna få till stånd en bättre utbildning och ett större intresse för utbildningen.

Jag måste tillstå att jag är litet förvånad över utbildningsministerns svar — jag hade väntat mig att en ny och ung utbildningsminister skulle vara ivrig att få gripa sig an ett problem som detta och inte skulle tillåta att en yrkesgrupp halkade efter i utbildningen. Om man vill sträva mot större jämlikhet människor emellan är det lämpligt att här vidta konkreta åtgärder, i synnerhet när man ser att klyftan växer mellan sjukvårds- och åldersvårdspersonalen. Det rör sig om en relativt liten grupp, men desto angelägnare och kanske också lättare borde det vara att vidta åtgärder så att den inte isoleras genom bristfällig yrkesutbildning.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Om jag förstått debatten rätt har den rört utbildningen av alla personalkategorier för ålderdomshemmen. Jag begärde ordet för att understryka behovet av utbildning av framför allt föreståndarinnorna vid ålderdomshemmen.

Det verkar som om det vore nästan omöjligt att höja utbildningskapaciteten för denna del av vårdpersonalen. Under många år har det varit så att ungefär 50 procent av föreståndarinnorna vid ålderdomshemmen inte har haft adekvat utbildning. Med de krav som måste ställas på framför allt dem som har det främsta ansvaret för dessa hem är detta givetvis otillfredsställande. Vem som än

har ansvaret för denna utbildning hoppas jag att procentatsen skall kunna höjas väsentligt. För ålderdomshemmens skötsel betyder en adekvat utbildning kolossalt mycket, även om den givetvis inte är en fullgod garanti för att åldringarna där får en bra vård.

Jag upprepar att ungefär 50 procent av föreståndarinnorna — och procentatsen har tydligen minskat under de senaste åren — har utbildning. Detta är inte tillfredsställande.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Min redogörelse för det faktiska läget skall inte tolkas som att jag är nöjd med situationen. Jag är verkligen inte nöjd med den vare sig på detta område eller på en rad andra områden inom utbildningsväsendet. Men jag tror det vore fel att med hurtfriska uttalanden i en interpellationsdebatt skapa intrycket att problemen lätt skulle kunna lösas.

Det problem som fru Jonäng kom in på mot slutet av sitt anförande är allmängiltigt för hela vuxenutbildningen. Det är tyvärr så att vi med de nuvarande insatserna inte når de grupper som vi kanske allra helst skulle se utnyttja möjligheten till utbildning på äldre dagar. Jag tror att mycket kraftfulla insatser måste krävas om vi skall nå fram till dem. När vi i riksdagen framlägger förslag om dessa stora och kostnadskrävande åtgärder förstår jag att jag har en hängiven supporter i fru Jonäng, och det inkasserar jag i förväg med uppskattning.

Det går inte att komma ifrån att det splittrade huvudmannskapet medför vissa problem. Men jag vill understryka vad jag sade i svaret, att skolöverstyrelsen i den mån kommunerna begärt att få anordna kurser har bifallit framställningarna. Överstyrelsen har också framhållit nödvändigheten av att denna kursverksamhet utökas.

Jag vill till herr Svensson i Kungälv

Svar på interpellation ang. förbättrad utbildning av vårdpersonal för ålderdomshem

säga att det är riktigt att ålderdomshemsföreståndarna i dag har en bristfällig utbildning. Skolöverstyrelsen har på försök prövat en ettårig kompletteringskurs på ett par orter, avsedd att ge utbildning åt dem som tjänstgör som ålderdomshemsföreståndare utan att ha föreskriven utbildning. På grundval av erfarenheterna från denna försökskurs utarbetas nu en slutgiltig läroplan, som vi beräknar kunna införa på ett antal orter från och med hösten 1970.

Till fru Jonäng, som tog upp frågan om vårdbiträdena, vill jag nämna att det inom mellanskolans ram är aktuellt att införa en gemensam utbildning för å ena sidan sjukvårdsbiträden och undersköterskor vid sjukhus samt å andra sidan vårdbiträden och undersköterskor vid ålderdomshem. Denna gemensamma utbildning kommer sedan att kunna kompletteras med en utbildning som ger sjuksköterskekompetens.

Beträffande vuxenutbildningen inom åldringsvården, som fru Jonäng mest uppehöll sig vid, gäller att behovet av särskilda studiegångar inom åldringsvården kommer att beaktas vid samarbetet med mellanskolan.

Jag kan till slut lämna den glädjande upplysningen att huvudmännen under de senaste veckorna visat ett påtagligt intresse för att öka antalet sjuveckorskurser för vårdbiträden. Detta gäller den grupp som fru Jonäng särskilt pekade på och som har behov av särskilda insatser.

Som sammanfattning vill jag säga att jag inte är nöjd med läget men att det görs insatser på detta område. Till de stora principiella frågorna kommer vi att få återvända många gånger i denna kammare under de närmaste åren.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag finner utbildningsministerns senaste inlägg mera tillfredsställande, och jag konstaterar att utbildningsministern inte är nöjd med den utbildningssituation som i dag föreligger

inom åldringsvården. Vad jag efterlyste var kanske inte först och främst hurtfriska uttalanden utan mera av konkret handling i denna fråga.

Jag noterar också att sjuveckorskursernas antal kommer att ökas. I den situation som vi i dag har, där 90 procent av vårdbiträdena saknar yrkesutbildning, måste vi gå in för dessa sjuveckorskurser. Jag tror också att det har framlagts förslag om att dessa kurser delas upp så att de kan bli mer attraktiva och lämpade också för kategorin gifta kvinnor, vilka har svårt att skaffa sig utbildning. Jag noterar också att det eventuellt kommer att inrättas särskilda studiegångar inom åldringsvården.

Jag tycker att siffran 90 procent utbildade vårdbiträden verkligen är skrämmande. Det är ett stort problem, att de kurser som var planerade föregående år inte kunde genomföras i avsedd omfattning. Det är kanske på denna punkt, som utbildningsministern sade, som det stora problemet ligger. Vi kan emellertid inte acceptera den nuvarande situationen, utan måste också ta itu med och analysera orsakerna till denna.

Jag tror att vi är helt överens om utbildningens betydelse, och vi behöver kanske inte diskutera den. I dagens utbildningssamhälle måste man verkligen, när man konstaterar att en speciell yrkesgrupp har en stor brist i sin yrkesutbildning, sätta in kraftfulla åtgärder för att försöka avhjälpa denna. Annars blir resultatet att vi medverkar till att vidga klyftorna i vårt samhälle. En yrkesutbildning innebär ju trygghet och säkerhet för människan, och det är en nödvändig grund att ha. Det kan inte heller vara tillfredsställande att utbildningsklyftan skall vara så stor som den är just mellan vårdbiträden inom sjukvården å ena sidan och vårdbiträden inom åldringsvården å den andra sidan. Vidare är det självklart att en yrkesutbildning även innebär trygghet

Interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

för dem som bor på ålderdomshemmen och deras anhöriga. Det är riktigt som herr Svensson i Kungälv sade, att möjligheterna till en adekvat vård ökar betydligt i och med en ökad utbildning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 24

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 154, med förslag till särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl., och

nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång.

§ 25

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 1271;

till utrikesutskottet motionen nr 1272; samt

till konstitutionsutskottet motionerna nr 1273 och 1274.

§ 26

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående lokaltrafiken på sträckan Alvesta—Älmhult, m. m.,

herr *Gustavsson* i Ängelholm (s), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående avskaffande av arreststraffen inom militärväsendet, m. m., och

herr *Westberg* i Hofors (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående ökade möjligheter till förvärvsarbete för kvinnor i orter med tung industri.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 27**Interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BERGQVIST** (s), som yttrade:

Herr talman! Vi har under de senaste åren upplevt en intensiv debatt kring lokaliseringen av tyngre immissionsskapande industrier i områden med stora förutsättningar för rörligt friluftsliv och fritidsbebyggelse. Värö, Trosa, Kvicksund och Kode är några exempel på platser där konflikt fritidsliv—industri varit kännbara. Vi står nu bl. a. inför två nya sådana beslut på Västkusten: dels förlagningen av ett eventuellt raffinaderi till Brofjorden, dels placeringen av plutoniumfabrik intill Sanås i Tanum.

De senare anläggningarna är båda immissionsskapande och innebär risker för relativt stor omgivningspåverkan. De är tänkta att placeras i områden av utomordentligt värde för turism och fritidsliv. De kan båda, om de realiserar, bli kärnpunkter för större industriområden och därmed påverka den grundläggande infrastrukturen inom stora områden.

I detta skede är det av stort allmänt intresse att få höra regeringens syn på de principer man vill tillämpa på lokaliseringar av denna art, oavsett om frågorna kommer att bedömas av regeringen. Civilministern har tidigare vid en presskonferens innan beslutet om Värö fattades (den 13 november 1967) uttalat följande principer: »Genom att koncentrera industrier med besvärande omgivningspåverkan — det gäller sålunda inte all industri — till ett begränsat antal områden kan större delar av kusterna hållas öppna för friluftslivet och andra med industrin konkurrerande in-

Interpellation ang. koncentration av tung immissionsskapande industri, m. m.

tressen. En sådan koncentration bör därför vara målsättningen för en planering av kusten.» — — — »Detta är synpunkter och värderingar som arbetsgruppen (riksplanegruppen) redan nu kommit fram till och som regeringen i princip ansluter sig till.»

I och med att man inom regeringen startat förberedelser inför en fysisk riksplanering får detta tas som uttryck för att lokaliseringar av typ kärnkraftverk, massaindustrier och oljeraffinaderier måste prövas utifrån ett riksintrasse med tanke på dessa anläggningars omfattande regionala och nationella verkningar, innan beslut om etablering fattas.

I jämförelse med en utspridning innebär koncentrationsprincipen att man kan begränsa föroreningsskapande industriers miljöpåverkan och att flera industrier på samma plats har större möjligheter att öka reningen av olika utsläpp genom gemensamma anläggningar. I och med att det på Västkusten redan nu finns 7—8 stora industriområden med omfattande markreserver för nya industrier, finns det anledning att ifrågasätta öppnandet av ännu flera industriområden av denna typ. Motsättningen mellan sysselsättningskrav och fritidsintressen är ju skenbar så till vida, att den allt övervägande delen av industrin, mätt i antal sysselsatta, inte medför några allvarliga störningar på den fysiska miljön. Att säga nej till förorenande industrier på ömtåliga kustområden betyder därmed inte att man säger nej till fler sysselsättningsmöjligheter.

För närvarande fattas beslut på regeringsnivå i ett ärende av OK-typ först när en detaljplan föreligger. Dessförinnan har man köpt mark, satt i gång utredningar och projekteringar etc. inom både kommun och företag. Det framstår allt tydligare ett klart behov av att pröva lokaliseringsfrågan redan innan tillstånd till ett markförvärv ges. Av denna anledning är det

av stort intresse att få veta regeringens syn på denna problematik. Även om vi nu har en bygglagutredning, som kan komma att analysera detta spörsmål, är det väsentligt att regeringen redan nu prövar tidpunkten för samhällets planprövning.

En ny bygglag, liksom en fysisk riksplan, kommer att dröja, och skall man döma av bl. a. riksplanegruppens arbetsrapporter förefaller det vara ett klart behov av snabba administrativa förändringar på denna punkt, eftersom industriföretagen och kraftproducenterna har planer på att i allt större utsträckning etablera sig i kustområden den allra närmaste tiden. Civilministerens planer på snabba initiativ till förändringar i denna fråga är därför av utomordentligt allmänt intresse.

Med stöd av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få ställa följande frågor:

1. Är civilministern beredd att stödja principen om koncentration av tung immissionsskapande industri till ett fåtal platser, förtätning av dessa områden och motverkande av exploatering av nya områden inom särskilt de södra och västra kustregionerna?

2. Anser statsrådet det tillfredsställande, att beslut kring tunga industri-anläggningar först avgörs i och med att en detaljplan för industriområdet prövas, i stället för att detaljplaneringen startas först sedan man prövat om en lokalisering är förenlig med regeringens planeringsprinciper?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 329, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den

28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

nr 330, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 331, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt jämte motioner; och

nr 332, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.

§ 29

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 30

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentrallen Vitrum Apotekare AB, motionerna:

nr 1275, av herr *Holmberg m. fl.*; och
nr 1276, av fru *Nettelbrandt m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m., motionen nr 1277, av herr *Nilsson* i Agnäs *m. fl.*, samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 152, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m., motionen nr 1278, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Persson* i Heden.

Dessa motioner bordlades.

§ 31

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

fru *Dahl* (s), till herr statsrådet *Moberg* angående studiehjälp åt studerande vid de tekniska aftonskolorna,

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående rättspraxis i fråga om den s. k. nödvärnsrätten,

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ledighet från militärtjänst för deltagande i röjningsarbete i stormskadad skog, och

herr *Björck* i Nässjö (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående placering av flera ungdomar samtidigt i samma fosterhem.

§ 32

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.29.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 21 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande november.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till utri-
kesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vi-
lande proposition nr 164, angående god-
kännande av fördrag om förhindrande
av spridning av kärnvapen.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bor-
det vilande motioner; och hänvisades
därvid

till statsutskottet motionerna nr 1275
och 1276;

till konstitutionsutskottet motionen
nr 1277; samt

till bevillningsutskottet motionen nr
1278.

§ 4

Föredrogs den av herr *Bergqvist* (s)
vid kammarens nästföregående sam-
manträde gjorda, men då bordlagda
anhållan att få framställa interpellation
till herr statsrådet och chefen för ci-
vildepartementet angående koncentra-
tion av tung immissionsskapande in-
dustri, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Interpellation ang. bristen på psyko- terapeuter

Ordet lämnades på begäran till

Herr **SJÖNELL** (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt gjorda beräk-
ningar lider cirka en halv miljon män-
niskor i Sverige av så svåra psykiska

störningar, att de är handikappade i
arbetslivet eller uppvisar svåra stör-
ningar i sina kontakter med omgiv-
ningen. Trots att de psykiska proble-
men berör så många är den psykiska
hälso- och sjukvården det mest efter-
satta av alla vårdområden. Det finns
ca 500 läkare i psykiatri — det beräk-
nade behovet är 2 400. Ett stort antal
tjänster är vakanta. Vid vissa sjukhus
har en psykolog hand om över 1 000
patienter. Många psykiatrer saknar ut-
bildning i psykoterapi. Den som söker
psykoterapeutisk hjälp får i regel vän-
ta upp till två år.

Mot bakgrunden av dessa förhållan-
den är det anmärkningsvärt att utbild-
ningen av psykoterapeuter saknar stat-
ligt stöd i vårt land. Möjligheterna att
få tillgång till psykoterapeutisk vård
blir en fråga om ekonomiska resurser.
Endast de högre socialgrupperna har
möjlighet att själva anlita psykoter-
apeuter på privat väg. De psykiska pro-
blemen torde emellertid vara lika stora
i de lägre inkomstgrupperna.

Det är ytterst angeläget att statligt
stöd ges till utbildning av psykoter-
apeuter. Den utbildning som nu ges av
vissa privata organisationer förmår inte
täcka behovet. Det kan heller inte för-
väntas att den förändring av läkarut-
bildningen som nyligen genomförts
kommer att förbättra situationen mer
än till en liten del.

Med hänvisning till det anförda hem-
ställer jag om kammarens tillstånd att
till statsrådet och chefen för socialde-
partementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att vidta
några åtgärder för att häva bristen på
utbildade psykoterapeuter?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av proposition om kommunalt partistöd,

nr 37, i anledning av motioner angående samhällsplaneringen i den del dessa avser rätten att utbekomma allmänna handlingar i stadsplaneärenden, och

nr 38, i anledning av motioner om inrättande av kommunaldelsråd och andra åtgärder för att stärka den kommunala självstyrelsens medborgerliga förankring;

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av motioner om överförande av värnpliktiga jordbrukare m. fl. till lokala försvarsförband,

nr 157, i anledning av motioner om åtgärder för att demokratisera försvaret,

nr 158, i anledning av motion angående möjligheterna att inom försvaret ersätta cykeltolkning med andra transportsätt,

nr 159, i anledning av motioner om dels en statlig transportorganisation för inrikesflyget, m. m., dels en översiktlig plan för inrikesflygets utbyggnad,

nr 160, i anledning av motioner rörande det svenska allmänflyget, m. m., och

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om sjömansförmedlingen och sjömanshusen;

bevillningsutskottets betänkande nr 63, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för omorganisation av den centrala skatteförvaltningen jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av motioner angående ägandeförhållandena inom skogsnäringen, och

nr 49, i anledning av framställning från riksdagens revisorer angående omorganisation av revisorernas kansli;

första lagutskottets utlåtande nr 51,

i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot professionell boxning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av motioner om en allmän översyn av lagen om allmän försäkring,

nr 77, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för behandling av missbildningar i ansiktet,

nr 78, i anledning av motioner om jourskyldighet för läkare, och

nr 79, i anledning av motioner om differentierade avgifter vid ålderdomshem;

tredje lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut;

jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner angående användande av domänverkets vinstmedel för fritidsanläggningar; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner angående naturvården inom de svenska fjällområdena, och

nr 53, i anledning av motioner angående skyddet för de svenska nationalparkerna.

§ 7

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Ahlmark* (fp) till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående principerna för val av icke-permanenta medlemmar av FN:s säkerhetsråd.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.02.

In fidem

Sune K. Johansson